T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

KIRKLARELİ'NDE KADIN HAREKETİ

BEGÜM ÜĞÜTTÜREN GÜVENÇ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. HASAN BERKE DİLAN

EDİRNE 2018

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Uluslararası İlişkiler

ANABİLİMDALI

DOKTORA TEZİ

Beşim Üşattinen Güneş tarafından hazırlanan "Kıbrıs'ta Kadın Hareketi ....." Konulu **Doktora** Tez Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 22.-23 maddeleri uyarınca 05/02/2018 günü saat 11:00'de yapılmış olup, tezin *Kabul Edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Hasan Bedir Dilan	Kabul Edilmesine	
Prof. Dr. Nesrin Mısırlı	Kabul Edilmesine	
~~Prof.~~ Doç. Dr. Cevdet Erkoğlu Ündeğer	Kabul Edilmesine	
Yar. Doç. Dr. Nermin Abadan Bahadır	Kabul Edilmesine	
Yar. Doç. Dr. İbrahim Kamil	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10181277
Yazar Adı / Soyadı	BEGÜM ÜĞÜTTÜREN GÜVENÇ
T.C.Kimlik No	24227220966
Telefon	5307777915
E-Posta	begumogutturen@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Kırklareli'nde Kadın Hareketi
Tezin Tercümesi	Women's Movement In Kırklareli
Konu	Uluslararası İlişkiler = International Relations
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı
Tez Türü	Doktora
Yılı	2018
Sayfa	338
Tez Danışmanları	PROF. DR. HASAN BERKE DİLAN
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	12 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 09.02.2019 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

09.02.2018

İmza:.....

Tezin Adı: Kırklareli'nde Kadın Hareketi

Hazırlayan: Begüm ÜĞÜTTÜREN GÜVENÇ

ÖZET

Kadın hareketi, cinsler arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması ve kadının siyasal, ekonomik ve toplumsal hayatta erkekler ile birlikte eşit şekilde yer almasını sağlamak noktasında büyük önem taşımaktadır. Kadın hareketinin elde ettiği kazanımlar ve bunların uygulanması her yerde aynı değildir. Geleneksel uygulamalar ve kültürel alışkanlıklar kadınları farklı oranlarda etkilemeye devam etmekte ve bu durum kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasal hayata katılımlarını büyük oranda etkilemektedir.

Bu çalışma Kırklareli'nde kadın hareketinin bir incelemesidir. Kırklareli'nde kadın hareketinin parçalanmış bir görünüm verdiğini savunan bu çalışma temelde Kırklareli'nde güçlü bir kadın hareketinin bulunmadığı fikri üzerine kurgulanmıştır. Kırklareli'nde kadın hareketi, hareketi oluşturan sosyal taban, hareketin örgütlenmesi, amaçları, faaliyetleri ve hareket taktikleri temel kategorilerinde ele alınmıştır. Kırklareli'nde var olan kadın örgütlenmeleri bu çalışmanın ana odağını oluşturmaktadır. Bu çerçevede Kırklareli'nde kadın hareketinin bir parçası olan kadın örgütlerinin kadın sorununu nasıl tanımladığı, kadın sorununa karşı geliştirdikleri ve yürüttükleri program, eylem, faaliyet ve amaçlarının ne olduğunun saptanması çalışmanın temel noktasıdır. Kırklareli'nde kadın hareketinin oluşturan eğitimli ve ekonomik düzeyi yüksek kadınların ''kadın konusuna'' bakışlarını kendi bulundukları avantajlı konumlarınca değerlendirmesi kadın hareketinin gücünü negatif yönde etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler; Kırklareli, Kadın Hareketi, Kadın Örgütleri

Name of Thesis: Women's Movement In Kırklareli

Prepared by: Begüm ÜĞÜTTÜREN GÜVENÇ

ABSTRACT

Women's movement is of great importance in order to remove the inequality between sexes and so that women can take part in social, political and economic life with the equal rights as men have. The benefits gained by women's movement and their applications are not the same in every part of the world. Traditional attitude and cultural habits go on affecting women in a different way and this has a great influence on their participating in economic and political life.

This is an analysis of women's movement in Kırklareli. This work, which defends the idea that a strong women's movement in Kırklareli seems to be divided in appearance, has been built on the view of having no feminist movement in Kırklareli. Women's movement in Kırklareli has been discussed in accordance with the social base, organisation and the objectives of the movement. The organisation in Kırklareli forms the main focus of this study. In this framework, the fact that how the women organisations, as a part of the women's movement in Kırklareli, define women's problem, the course of action that they devise and carry on - in order to eliminate the problem -, to determine what their activities and aim *are* is the fundamental part of this study. The point of view of women, forming women's movement in Kırklareli who have higher education and high social status to "the issue of woman", has a negative effect on the movement, because they assess the problem according to their privileged position

Key Words : Kırklareli, Women's movement, Woman organisations.

ÖNSÖZ

Toplum içindeki rollerini ve haklarını genişletmek için uzun zamandır mücadele eden kadınlar günümüzde de hak arama mücadelesine devam etmektedir. Bu tez çalışması kadın- erkek eşitsizliğine karşı ortaya çıkan, cinsler arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması ve kadının siyasal, ekonomik ve toplumsal hayatta erkekler ile birlikte eşit şekilde yer almasını sağlamak için ortaya çıkmış bir toplumsal hareket türü olan kadın hareketinin Kırklareli özelinde bir incelemesidir. Bu tezin amacı Kırklareli'nde kadın hareketinin çok yönlü soru(n)larını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kırklareli'nde kadın hareketini, hareketi oluşturan sosyal taban, hareketin örgütlenmesi, amaçları, faaliyetleri ve hareket taktikleri temel kategorilerinde incelemem kadınların özgürleşme ve kendini gerçekleştirme noktasında nerede olduklarını anlamamı sağladı. Kadınların kendilerini belli bir kalıp içinde konumlandırmaları ve bu ikincil konumlarını içselleştirmelerinin kadın hareketinin gücünü zayıflatmada etkili olduğunu kavradım. Kadının özgürleşmesi için binlerce yıllık geçmişe sahip, her sistem tarafından meşrulaştırılan ve her iki cins tarafından içselleştirilen ataerkil sistemin değişmesinde örgütlü bir kadın hareketinin gerekliliğine ilişkin duyarlılığımın artmasını sağladı.

Uzun bir çalışmanın ürünü olan bu tezin ortaya çıkabilmesinde teşekkür borçlu olduğum önemli kişiler bulunmaktadır. Bu anlamda ilk teşekkür etmek istediğim isim tez danışmanın Sayın Prof. Dr. Hasan Berke Dilan'dır. Beni saha çalışması yapmam konusunda yüreklendirmesi ve bu meşakkatli süreçte karşılaştığım güçlükler noktasında bilgi, birikim ve tecrübesini benden esirgememesi noktasında kendisine teşekkürü bir borç bilirim. Yazdıklarımı titiz ve ayrıntılı bir biçimde okuyarak görüş ve eleştirilerinden yararlanmamı sağladığı ve saha çalışmasının uygulanmasında tespit edici yorumları ile ufkumu açtığı için kendisine minnettarım. Bu süreçte bana karşı gösterdiği sabırlı ve anlayışlı tavrı için kendisine çok teşekkür ederim. Tez çalışmam boyunca yardım, bilgi ve tecrübeleri ile bana sürekli destek olan değerli hocalarım Doç. Dr. Cemile Arıkoğlu Ündücü ve Yar. Doç. Dr. İbrahim Kamil'in katkıları büyüktür. Çalışması boyunca yerinde sorduğu sorular ve yaptığı tespitler ile teze yaptığı katkılardan dolayı değerli hocam Doç. Dr.

Cemile Arıkoğlu Ündücü'ye çok şey borçluyum. Bu tezin biteceğine olan inancını yitirmeyerek beni cesaretlendiren ve kaynak konusunda desteğini esirgemeyen değerli hocam Yar. Doç. Dr. İbrahim Kamil'e bana kattıklarından dolayı teşekkür ederim. Çalışma boyunca yardımını hiç esirgemeyen ve kendi arşivi ile çalışmaya yaptığı katkılardan dolayı Sayın Ali Arslan'a teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca her zaman yanımda olan aileme çok teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteğinizi hiçbir zaman esirgemeyen babama teşekkür ederim. Gizli kahramanım sevgili anneme, çalışma boyunca bana karşı gösterdiği tahammül, sabır ve anlayış konusunda ne kadar teşekkür etsem azdır. Çalışma boyunca bana gereken zamanı yaratarak tezi bitirmem için gerekeli enerjiyi toplamama yardım ettiğin için minnettarım. Sevgili kardeşim Öyküm, bu süreçteki katkı ve emeğini hiçbir şekilde ödeyemem.

Bu metnin sonundaki teşekkürler, sevgili eşim ve kızlarım için… Gösterdiği sabır ve anlayışlı tavrı ile beni hep yüreklendirdiği için sevgili eşim Cüneyt'e çok teşekkür ederim. Doktora sürecimin ortasında hayatımıza giren sevgili kızlarım Güneş'im ve Maya'm. Her şey sizinle anlamlı. İyi ki varsınız…

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **II**
ÖNSÖZ ..... **III**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
KISALTMALAR ..... **IX**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **X**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **XI**
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ ..... **XIV**
GİRİŞ **1**

1. BİRİNCİ BÖLÜM: TOPLUMSAL HAREKET KAVRAMINA KURAMSAL BİR BAKIŞ **17**
1.1. TOPLUMSAL HAREKET KAVRAMI 17
1.1.1. Eski Toplumsal Hareketler 19
1.1.2. Yeni Toplumsal Hareketler 22
1.2. TOPLUMSAL HAREKET YAKLAŞIMLARI 26
1.2.1. Eski Toplumsal Hareket Yaklaşımları 27
1.2.1.1. Kolektif Eylem Teorisi 27
1.2.1.2. Çatışma Teorisi 31
1.2.2. Yeni Toplumsal Hareket Yaklaşımları 35
1.2.2.1. Kaynak Mobilizasyonu Teorisi 36
1.2.2.2. Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi 41
1.3. FEMİNİST HAREKET ‘’YENİ’’ BİR TOPLUMSAL HAREKET TÜRÜ MÜ? 45

2. İKİNCİ BÖLÜM: DÜNYADA KADIN HAREKETİNİN GELİŞİM EVRELERİ **50**
2.1. FEMİNİZM KAVRAMI VE TANIMI 50

2.2. FEMİNİST HAREKETİN TARİHSEL ARKA PLANI 54
2.2.1. Birinci Dalga Feminist Hareket 54
2.2.2. İkinci Dalga Feminist Hareket 56
2.2.3. Üçüncü Dalga Feminist Hareket 58
2.3. FEMİNİZM TEORİLER 59
2.3.1. Liberal Feminizm 59
2.3.2. Sosyalist Feminizm 63
2.3.3. Marksist Feminizm 66
2.3.4. Radikal Feminizm 69
2.3.5. Post-modern Feminizm 73
2.3.6. Varoluşçu Feminizm… 77
2.3.7. Farklı Feminizm Türleri 78

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETİNİN TARİHSEL ARKA PLANI 82
3.1. CUMHURİYET ÖNCESİ KADIN HAREKETİ 82
3.2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADIN HAREKETİ 93
3.2.1. Kadınlar Halk Fırkası ve Nezihe Muhittin 104
3.2.2. Kadınlar Halk Fırkası'nın Türk Kadınlar Birliği'ne Dönüşümü 110
3.2.3. Türk Kadınlar Birliği 111
3.2.4. Kadınların Siyasal Hakların Verilmesi ve Türk Kadınlar Birliği'nin Kapatılması 115
3.2.5. Türk Kadınlar Birliği'nin Kapatılmasının Ardından: Suskunluk Dönemi 118
3.3. İLERİCİ KADINLAR DERNEĞİ (1975- 1980) 121
3.3.1. İlerici Kadınlar Derneği'nin Kuruluşu 121
3.3.2. İlerici Kadınlar Derneği'nin Kapatılması 134
3.4. 1980 SONRASI KADIN HAREKETİNİN DÖNÜŞÜMÜ 136

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN TANITIMI VE YÖNTEMİ 166
4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI 166
4.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ 167

4.3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI 168
4.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI 168
4.5. ARAŞTIRMA EVRENİ VE ÖRNEKLEMİNİN TANITIMI 169
4.5.1. Kırklareli İlinin Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Yapısı 169
4.5.1.1. Tarihçe 169
4.5.1.2. Coğrafi Konum 176
4.5.1.3. Nüfus, Eğitim ve Ekonomi 176
4.5.1.4. Kentleşme ve Göç 180
4.5.2. Kırklareli'nde Kadın Örgütlenmeleri 181
4.5.2.1. Türk Kadınlar Birliği Lüleburgaz Şubesi 182
4.5.2.2. Türk Anneler Derneği Kırklareli Şubesi 184
4.5.2.3. Kırklareli Kadın Girişimciler Derneği 186
4.5.2.4. Kırklareli Kent Konseyi Kadın Meclisi 187
4.5.2.5. Kırklareli Demokratik Kadın Platformu 189
4.5.2.6. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kırklareli İl Kadın Girişimciler Kurulu 194
4.5.2.7. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Kırklareli Şubesi 195
4.6. ARAŞTIRMANIN TASARIMI 198
4.6.1. Araştırmanın Yöntemi 198
4.6.2. Veri Toplama Tekniği 200
4.6.3. Anket Formunda Yer Alan Soruların Özellikleri Ve Uygulaması 201
4.6.4. Görüşme Formunda Yer Alan Soruların Özellikleri Ve Uygulaması 202
4.6.5. Verilerin Analizi Ve Değerlendirilmesi 203
4.6.6. Anket Sorularının Yapı Geçerliliği Ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları 203

5. BEŞİNCİ BÖLÜM: VERİ ANALİZLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE YORUMU 205
5.1. BULGULAR 207
5.1.1. Kırklareli'nde Kadın Hareketinin Demografik Bulguları 207
5.1.1.1. Yaş 207
5.1.1.2. Medeni Durum Ve Çocuk Sayısı 208
5.1.1.3. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Durumları 209

5.1.2. Kırklareli'nde Kadın Hareketinin Örgütlenmesine İlişkin Bulguları ... 215
5.1.2.1. Toplanma Ve Faaliyetlerine Katılım Sıklığı ... 215
5.1.3. Kırklareli'nde Kadın Hareketinin Temalarına/Konularına İlişkin Bulgular ... 224
5.1.4. Kırklareli'nde Kadın Hareketinin Amaçlarına İlişkin Bulgular ... 232
5.1.4.1. Kadına Karşı Şiddet Sorunsalı ... 235
5.1.4.2. Kadın-Erkek Eşitsizliği Sorunsalı ... 238
5.1.4.3. Kadın Eğitimi Sorunsalı ... 244
5.1.5. Kırklareli'nde Kadın Hareketine Katılım ... 254
5.1.6. Kırklareli'nde Kadın Hareketinin Taktikleri ... 261

SONUÇ ... 271
KAYNAKLAR ... 279
EK-1 Anket Formu ... 300
EK-2 Görüşme Formu ... 304
EK-3 Ölçek İfadelerine Katılım Düzeyleri ... 305
EK-4 Güvenilirlik Analizleri Sonuçları… ... 308
EK-5 Karşılaştırma Analizleri ... 311

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
ÇYDD	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
İKD	İlerici Kadınlar Derneği
KA-DER	Kadın Adayları Destekleme Ve Eğitme Derneği
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
KHF	Kadınlar Halk Fırkası
NVİGM	İçişleri Bakanlığı Nüfus Ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TKB	Türk Kadınlar Birliği
TKP	Türkiye İşçi Partisi
TUİK	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kırklareli İlçelerine Göre Nüfus Yoğunluğu 177

Tablo 2. Kırklareli İli Net Göç Oranları 180

Tablo 3. Kırklareli İlinde Araştırma Kapsamına Alınan Kadın Örgütleri 181

Tablo 4. Görüşme Yapılan Kişilerin Profilleri..... 206

Tablo 5. Kadınların Faaliyetlere Katılım Sıklığı..... 219

Tablo 6. Kadın Örgütlerinde Öncelikli Çalışma Alanları 226

Tablo 7. Kırklareli'nde Kadınların En Çok Yaşadıkları Sorunlar 233

Tablo 7.1. Kırklareli'nde Kadınların Yaşadığı en büyük sorun işsizliktir ve ''yaş ortalaması'' arasındaki ikili ilişki tablosu ve ki kare ilişki analizleri 234

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kırklareli İli Net Göç Oranları 180
Şekil 2. Katılımcıların Yaş Gruplaması 207
Şekil 3. Katılımcıların Medeni Durum 208
Şekil 4. Katılımcıların Çocuk Sayısı 209
Şekil 5. Katılımcıların Eğitim Seviyesi 210
Şekil 6. Katılımcıların Meslek Değişkeni 210
Şekil 7. Katılımcıların Çalışmama Nedeni 211
Şekil 8. ‘’Aile içindeki sorumluluklar kadınların siyasal, sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla yer almasına engel olmaktadır’ değişkeni 212
Şekil 9. Katılımcıların Eşlerin Eğitim Düzeyi Bilgisi 213
Şekil 10. Katılımcıların Kişisel Gelir Düzeyi 213
Şekil 11. Katılımcıların Aile Gelir Düzeyi 214
Şekil 12. Kadın örgütlerinde toplanma sıklığı 216
Şekil 13. ‘’Kırklareli’nde kadın örgütleri faaliyetlerini gerçekleştirme konusunda maddi olanaksızlıklar yaşamaktadır.’’ değişkeni 217
Şekil 14. ‘’Sivil toplum dışlanarak kadın meseleleri çözülemez’’ değişkeni. 218
Şekil 15. ‘’Kırklareli’nde sivil toplum örgütleri içinde kadınlar faaliyetlere katılma konusunda isteksizlerdir.’’ değişkeni 221
Şekil 16. ‘’Kırklareli’nde kadın sivil toplum örgütlerinde yaşanılan liderlik, güç ilişkileri ve çekişmeler kadınların sivil toplum örgütlerine katılımını azaltmaktadır.’’ değişkeni 222
Şekil 17. ‘’Kırklareli’nde sivil toplum örgütleri içerisinde yer alan kadınlar örgüt içerisinde bilgi ve karar ağlarının etkin bir parçası olamamaktadır.’’ değişkeni 223
Şekil 18. ‘’Sivil toplum örgütlerinde kadınlar ‘hak temelliden’ daha çok ‘yardım temelli’ bir yaklaşım benimsemektedir.’’ değişkeni 224
Şekil 19. ‘’Kırklareli’nde kadınların sivil toplum örgütleri içinde yeterli derecede temsil edilmeme nedeni olarak sivil toplumun eril yapısı gösterilmektedir.’’ değişkeni 225

Şekil 20. ‘’İnsan hakları ve demokratik özgürlükler çerçevesinde kadın-erkek arasındaki hak eşitliğini gerçekleştirmek için kadın örgütleri duyarlı olmalıdır.’’ değişkeni 226
Şekil 21. ‘’Kırklareli’nde sivil toplum kuruluşlarında faaliyet gösteren kadınlar kadının siyasi katılımını arttırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır’’ değişkeni ... 229
Şekil 22. ‘’Kadınlar adına yapılan herhangi bir projede yer aldınız mı?’’ değişkeni230
Şekil 23. ‘’Kadınların hak mücadelesi kadına yönelik şiddeti azaltır’’ değişkeni... 237
Şekil 24. ‘’Kadınların hakları hukuki olarak korunmaktadır’’değişkeni 238
Şekil 25. ‘’Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması demokrasinin koşullarından biridir’’ değişkeni 239
Şekil 26. ‘’Kadınlar hayatın her alanında erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmalıdır’’ değişkeni 239
Şekil 27. ‘’Kadının eşitlikçi toplumsal konumunun başlıca teminatı laiklik ilkesinin korunmasıdır’’ değişkeni 240
Şekil 28. ‘’Kadın- Erkek eşitliği ile kast edilen çalışma yaşamında, aile yaşamında ve sosyal yaşamda eşitliktir’’ değişkeni 241
Şekil 29. ‘’Kadının özgürlük ve eşitlik değerlerinin bilincine kavuşmuş bir yurttaş olabilmesi için kadının ekonomik bağımsızlığı birincil şarttır.’’ Değişkeni..... 241
Şekil 30. ‘’Erkeklerin sahip olduğu imkanlara kadının da kavuştuğu gün kadının kurtuluşu sağlanmış olacaktır’’ değişkeni..... 242
Şekil 31. ‘’Toplumda cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasında kadın örgütleri önemli rol oynamaktadır’’ değişkeni 243
Şekil 32. ‘’’Kadın-erkek eşitsizliğinin kökeninde toplumsal cinsiyet temelli erkek egemen (patriarkal) toplumsal ilişkiler bulunmaktadır.’’ değişkeni 246
Şekil 33. ‘’Geleneksel erkek ve kadın rolleri ve görevleri işgücü piyasasında ayrımlara yol açmakta ve kadınların karar alma sürecine tam katılımını engellemektedir.’’ 249
Şekil 34. ‘’Kadınların siyasette daha fazla yer alması durmunda kadınların ilgi ve sorumluluk alanı olarak görülen aile içi şiddet, çocuk bakımı, doğum izni ve eğitim gibi konular parlamentoda daha fazla ele alınır’’ değişkeni 252
Şekil 35. ‘’Kadınların siyasete katılımı siyasette ve toplumda olumlu etki yapar’’ değişkeni 253

Şekil 36. ‘’Kadınlar siyasete katılsa da önemli olan kadın hakları için çalışmalarıdır’’ değişkeni 253
Şekil 37. ‘’’Siyasal partilerin ‘kadınlara yönelik politikalarının’ seçimlere katılmam üzerinde önemli bir etkisi vardır.’’ değişkeni 254
Şekil 38. ‘’Örgütlü bir kadın hareketi kadınların aile, ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamda güç kazanmasında kilit bir rol oynamaktadır.’’ değişkeni 255
Şekil 39. ‘’Kadın meselelerin çözümünde kadın örgütleri önemli bir paya sahiptir.’’ değişkeni 256
Şekil 40. ‘’Kırklareli’nde yeterince geniş katılımlı bir kadın hareketi yoktur.’’ değişkeni 257
Şekil 41. ‘’Kırklareli’nde faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri kadınlar tarafından siyasete geçişte bir basamak olarak kullanılmaktadır.’’ değişkeni 260
Şekil 42. ‘’Kadınlar, ataerkil yapının getirdiği çevresel ve ailesel baskılar sebebiyle sivil toplum örgütlerine temkinli yaklaşmaktadır.’’ değişkeni 261

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

1. TKB'nin ''Tutunduklarımız: İstanbul Sözleşmesi'' Tanıtımı 184

2. ''Kadınlar İlk Kez Sinemayla Tanıştı'' Etkinliği..... 186

3. ''Bebek Bakımı ve Emzirme Evi'' Projesi 189

4. ''Cinsel İstismar Suçlarına İlişkin Kanun Önergesi'' Protestosu 190

5. ''Gizem Şen Cinayeti'' Protesto Gösterisi..... 191

6. ''Müftülük Yasasına'' Karşı Basın Açıklaması..... 191

7. ''25 Kasım Uluslararası Kadına Şiddete Karşı Mücadele Günü'' Nedeniyle Basın Açıklaması..... 262

8. ''Cinsel İstismar Düzenlemesine İlişkin Yasa Tasarısına Karşı Kırklareli'nde Protesto Gösterisi'' 263

9. ''25 Kasım Uluslararası Kadına Şiddete Karşı Mücadele Günü'' Nedeniyle Kırklareli'nde Kadınlar Şiddete Karşı Yürüdü 264

10. ''CHP'li Kadınlardan Şiddete Karşı Tepki Yürüyüşü''..... 265

11. 25 Kasım'da Kırklareli'nde Kadınlar Eylemde; Emeğime, Bedenime, Kimliğime DOKUNMA! 266

12. ''25 Kasım'da Kırklareli'nde Kadınlar Eylemdeydi!''..... 267

13. Kırklareli'nde Kadınlardan ''Hareketsizlik Eylemi'' 267

14. Kırklareli'nde ''Anaların Sessiz Çığlığı'' Yürüyüşü..... 268

15. Kırklareli'nde ''Anaların Sessiz Çığlığı'' Yürüyüşü..... 269

GİRİŞ

Kadınlar, toplum içindeki rollerini ve haklarını genişletmek için uzun zamandır mücadele etmektedir. Kadın- erkek eşitsizliğine karşı ortaya çıkan kadın hareketi cinsler arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması ve kadının siyasal, ekonomik ve toplumsal hayatta erkekler ile birlikte eşit şekilde yer almasını sağlamak için ortaya çıkmış bir harekettir.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ilk kadın hareketi kadınların oy kullanması ve eğitimde eşitlik çerçevesinde şekillenmiştir. Kadın hareketinin tarihsel çizgisinde birinci dalga feminizm olarak adlandırılan bu dönem ile kadınlar kamusal alanda erkeklerle eşit konuma sahip oldular. 1960'lı yıllardan itibaren gelişen ve İkinci dalga feminist hareket olarak adlandırılan kadın hareketi çerçevesinde kadınlar kadın olmaktan kaynaklanan sorunlar etrafında örgütlenmeye başladılar. Bu çerçevede kadına şiddet, taciz, kürtaj, doğum kontrolü gibi konularda kampanyalar düzenleyerek ve bildiri yayınlayarak kamuoyunun dikkatini çektiler. Söz konusu talepler bir eşitlik talebinden daha çok kadın kimliğinin temelden bir sorgulaması ve yeniden inşası üzerinde toplandı. Bu dönemde toplumsal cinsiyet çerçevesinde kadınlık ve erkeklik rolleri tartışıldı. Kadınlık ve erkeklik rollerinin biyolojik olarak değil toplumsal süreç içinde edinildiği ve tüm bunların ataerkil sistemin bir ürünü olduğu kabul edildi. Böylece mücadele bir bütün olarak ataerkil sistem ile mücadele şekline büründü. 1990'lardan sonra feminizm içinde post modern teorinin de etkisiyle bir dönüşüm gerçekleşti. Bireylerin kendilerini ırk, etnik, dini ve cinsel kimlikleri ile ifade etmeye başladıkları bu dönem ile feminizm daha özgül kadın sorunlarına odaklanmaya başladı. Bu çerçevede kadınların ırk, sınıf, etnik köken gibi kendi arasındaki farklılıklara daha fazla odaklanıldı. Üçüncü dalga olarak isimlendirilen feminizm kadınların cinsiyet ayrımından, toplumsal ve politik eşitsizliklerden daha büyük problemlere sahip olduklarını dile getirdi. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan sınıf, kast, din, etnik önyargılarla ilgili olarak kökü derinlere uzanan yerel inançlar ve uygulamalardan kaynaklanan daha farklı sorunlara sahip kadınların problemleri tartışıldı ve çözüm yolları geliştirildi.

Günümüzde kadınların hak arama mücadelesi devam etmektedir ve bu hak arama mücadelesinin en önemli araçlardan biri olan kadın örgütleri gerek ulusal gerek yerel düzeyde örgütlenerek kadın sorunlarına dikkat çekerek kamuoyunu bilgilendirmektedir. Söz konusu alanlar kadınların mücadelelerini bu kanallardan yürüttükleri yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde kadın örgütlerinin, üzerinde hemfikir olduğu ortak kadın sorunları arasında kadına yönelik şiddet, taciz ve kürtaj gibi konular bulunmaktadır.

Kadın hareketinin elde ettiği kazanımlar ve bunların uygulanması her yerde aynı değildir. Türkiye'de kadın hareketinin elde ettiği kazanımlar açısından bölgeler arasında bir takım farklılıkların bulunduğu bir gerçektir. Türkiye'nin en doğusu ile en batısında yaşayan kadınların benzer sorunları olmakla birlikte aynı değildir. Benzer sorunlar, geleneksel uygulamalar ve kültürel alışkanlıklar nedeniyle kadınları farklı oranlarda etkilemeye devam etmekte ve bu durum kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasal hayata katılımlarını büyük oranda etkilemektedir. Bu çalışma Kırklareli'nde kadın hareketinin bir incelemesidir.

Bu tezin konusunu, Kırklareli ilinde kadın örgütlerine odaklanarak, kadın hareketinin hedefleri ve kazanımlarını tespit etmeye çalışmaktır. ''Kırklareli'nde kadın hareketi ve kadın örgütlenmeleri'' tezin analitik yapısı bölümünde ortaya konulan soru ve hipotez doğrultusunda çözümlenecektir.

1. Çalışmanın Analitik Yapısı

Bu tezin amacı Kırklareli'nde kadın hareketinin çok yönlü soru(n)larını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek için öncelikle Kırklareli'nde kadın örgütlenmesinin ne amaçla kurulduğunu, sesini nasıl duyurduğunu ve kendini nasıl tanıttığının çözümlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Kırklareli'nde kadın örgütlerinin bir kadın hareketi oluşturmada sergilediği başarı ve başarısızlık araştırılmak istenmektedir. Bu çerçevede aşağıdaki sorular irdelenecektir. Kırklareli'nde kadın örgütlerinin öncelikli amaçları nedir? Söz konusu örgütler hangi amaçla kurulmuştur? Kadın hareketi kadınların kazanımları için ne tür

bir eylem planına sahiptir? Kadın hareketi tüm kadınları kapsayıcı, kucaklayıcı bir niteliğe sahip midir? Kırklareli'nde kadınların yaşadığı olumsuzluklara karşı kadın hareketinin bir duruşu mevcut mudur? Bu soruların incelenmesiyle amaçlanan nokta kadın hareketinin hedef ve kazanımlarının ne olduğu ve kadın hareketinin geleceği konusunda fikir vermektir. Bu çerçevede güçlü bir kadın hareketinin oluşup oluşamadığı ve bu hareketin kitleler üzerinde etkisi ayrıca çözümlenecektir. Kırklareli'nde kadınların kendi konumlarını nasıl algıladığı, dezavantajlı oldukları noktaların ne ölçüde bilincinde oldukları, bu konumlarını değiştirmek için nasıl çaba harcadıkları ve ne gibi talepler ile örgütlendikleri çözümlenecek konulardır. Bu bağlamda söz konusu sorulara kadın örgütlenmeleri üzerinde odaklanılarak cevap aranacaktır.

Bu çalışmada amaç Kırklareli'nde kurulan bütün kadın örgütlenmelerinin tarihsel bir dökümünü vermek değildir. Bu çalışmanın amacı var olan kadın örgütlenmeleri çerçevesinde kadın hareketinin niteliğini ortaya koymak ve aynı zamanda kadın hareketinin hangi yöne doğru gittiğinin bir incelemesidir. Kırklareli ilinde kadınlar Trakya Bölgesinin genelinde olduğu gibi sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi hayatın içinde aktif olarak yer almaktadır. Tez çalışmasında, Kırklareli'nde kadınların söz konusu alanların tümünde aktif olarak yer alabilmesine rağmen cinsiyet eşitsizliğinin yaşamlarını ne derece etkilediği gösterilecektir. Dikkat çeken önemli bir nokta Kırklareli'nde kadınların sosyal, siyasal ve ekonomik hayatta yaşanan eşitsizlikleri içselleştirdiği üzerinde toplanmaktadır. Bu bağlamda sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi hayatta aktif rol oynayan Kırklareli kadını ''kadın sorununu'' nasıl tanımlamaktadır? Kırklareli'nde kadın örgütlerinde yer alan kadınların kadın sorununa bakışı nedir? Kadın örgütlerinin kadın sorununa karşı geliştirdikleri ve yürüttükleri program, eylem ve faaliyetler nelerdir? Hangi gruplar daha aktif bir rol üstlenmektedir? Kadın hareketinde nasıl bir kadın örgütlenmesi daha başarılı olur? Kırklareli'nde kadın örgütlenmesi kadınlar tarafından nasıl değerlendirilmektedir? Bu noktada kadınların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi hayatta daha fazla yer almasını sağlamak üzere gelişen kadın hareketinin artıları ve eksileri nelerdir? Kadın örgütlenmeleri daha fazla kadının siyasi ve ekonomik hayatta yer alması için yürüttükleri projelere sahip midir?

Bu soruların cevapları aranırken hedeflenen nokta kadın örgütleri ve kadın hareketinin kendi içindeki uyumsuzluk ve çelişkilerini belirlemektir. Burada yer alan temel mesele ideolojik olarak farklı görüşlere sahip kadınların oluşturdukları hareket içindeki uyuşmazlık ve çelişkilerin kadın hareketine çeşitlilik ve farklı bir bakış açısı getireceği yerde hareketin kendisinin altını oymasına neden olması noktasıdır. Bu düşüncenin arkasında yatan temel tez, farklı görüşlere sahip olan kadınların ortak bir kadın sorunu etrafında bir araya gelmesini zorlaştırmasıdır. Bundan dolayı kadın hareketi ve örgütlenmeleri içindeki uyuşmazlık ve çelişkilerin iyi analiz edilmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede kadınların bekleyen sorunlarının çözüm yollarının kadınlara ulaştırılması ve acil destek bekleyen konularda kadın örgütlerinin kendi içinde ve aralarında yardımlaşma anlamında iletişimlerini hangi araçlarla sağladıkları önemli rol oynamaktadır.

Bu kapsamda Türkiye'nin pek çok iline kıyasla görece daha iyi bir konumda bulunan Kırklareli kadınının toplumsal konumunun, Kırklareli kadın hareketinin hedef ve kazanımları ile ne kadar örtüştüğü, birbirini ne kadar beslediği konusundaki merak bu tezin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu çalışmada kadınların toplumsal, siyasal, ekonomik hayatta yer almasının kadın hareketi ve kadın örgütlenmesini ne yönde desteklediği veya engel olduğu sorusu araştırılacaktır. Kırklareli'nde kadın özgürleşmesi ve erkek egemenliğini yok etmek için mücadele eden kadın örgüt sayısının az olmasının nedeni nedir? Kırklareli'nde kadın hareketi, hareketi oluşturan sosyal taban, hareketin örgütlenmesi, amaçları, faaliyetleri ve hareket taktikleri temel kategorilerinde incelemeye alınacaktır. Bu çerçevede çalışmanın hipotezi şu şekildedir: ''Kırklareli'nde kadın örgütleri güçlü bir kadın hareketi oluşturmada etkili değildir.''

Yukarıda anlatılan çerçevesinde de, Kırklareli'nde kadın hareketinin oluşması için gerekli olan kadınlar arası dayanışma ve bilinçliliğin ne ölçüde yaratılabildiği tartışılacaktır. Bu sürece karşı bir ilgisizlik mi hâkim yoksa kadınlar eşitlik ve özgürlük için çalışıyorlar mı? Hangi konularda ağırlıklı olarak bir protesto hareketi gelişmekte? Kadınlar hangi ortak sorunlarda gündem yaratarak kadınların eşitliği ve özgürlüğü için çalışmakta? Bu sorulara verilecek cevaplar sonuç kısmında Kırklareli'nde kadın hareketi ve kadın örgütlenmesi üzerine yapılan çözümlemede

bir takım ipuçları sunacaktır. Bu konunun ele alınması ile Kırklareli özelinde kadın çalışmaları alanında daha önce yapılmamış olan kadın örgütlenmeleri ve kadın hareketini derinlemesine inceleyerek literatürde var olan boşluğu doldurmasını amaçlanmaktadır. Bu çalışmanın yukarıda ortaya konan hipotezinin çözümlenmesi için aşağıda açıklanan yol haritası izlenecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde genel olarak toplumsal hareket kavramı ele alınmıştır. Bu bağlamda öncelikle toplumsal hareketin kavramsal açılımı ve ilgili literatürdeki tartışmalar değerlendirilmiştir. Bu çerçevede eski ve yeni toplumsal hareketler ayrı olarak değerlendirilerek aralarındaki farklar ortaya konmuştur. Eski ve yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkış nedenleri, koşulları ve dinamiklerine bakılarak tarihsel bir gelişimi açıklanmaya çalışılmıştır. Toplumsal Hareket Yaklaşımları eski ve yeni toplumsal hareket yaklaşımları olmak üzere iki başlık halinde incelenmiştir. Bu çerçevede eski toplumsal hareket yaklaşımlarını açıklamak üzere Kolektif Eylem Teorisi ve Çatışmacı Kuram temel alınırken, yeni toplumsal hareket yaklaşımlarını açıklamak üzere Kaynak Mobilizasyonu Teorisi ve Yeni Toplumsal Hareketler kuramı irdelenmiştir. Toplumsal hareketler temelinde incelenecek feminist hareketin, bir toplumsal hareket türü olarak eski toplumsal hareketler içinde mi, yeni toplumsal hareketler içinde mi konumlandırılabileceği konusu açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde dünyada kadın hareketi çerçevesinde feminizmin tanımı ve gelişim evreleri ele alınmıştır. Bu çerçevede feminizm kavramı açıklanmış ve feminizmin tanımı yapılmıştır. Feminizmin tanımı üzerine yapılan değerlendirmelerden sonra feminist hareket dönemsel olarak incelenmiştir. On sekizinci yüzyılda başlayan birinci dalga feminizm, 1960'lı yılların sonu 1970'lerin başında ivme kazanan ikinci dalga feminizm ve 1990'lardan sonra üçüncü dalga feminizm hakkında bilgi verilmiştir. Feminist teoriler bölümünde feminizmin doğuşundan günümüze uzanan serüveninde ortaya çıkan farklı feminizm türleri açıklanmıştır. Bu çerçevede liberal feminizm, sosyalist feminizm, Marksist feminizm, radikal feminizm, post modern feminizm, varoluşçu feminizm ve bunların dışında gelişen farklı feminizm türleri incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye'de kadın hareketinin gelişim aşamaları ele alınmıştır. Bu çerçevede kadın hareketinin tarihsel gelişimi Türkiye'de kadın hareketine damga vuran dönemler dikkate alınarak ele alınmıştır. Türkiye'de kadın hareketinin tarihsel gelişimi Cumhuriyet öncesi kadın hareketi, Cumhuriyet dönemi kadın hareketi, İlerici Kadınlar Derneği ve 1980 sonrası kadın hareketinin dönüşümü başlıkları altında ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Cumhuriyet öncesi kadın hareketi çerçevesinde Osmanlı dönemi kadın hareketi ele alınmıştır. Cumhuriyet dönemi kadın hareketi, Kadınlar Halk Fırkası ve Nezihe Muhittin, Kadınlar Halk Fırkası'nın Türk Kadınlar Birliği'ne dönüşümü, Türk Kadınlar Birliği, Kadınlara Siyasal Haklarının Verilmesi ve Türk Kadınlar Birliği'nin Kapatılması, Türk Kadınlar Birliği'nin kapatılmasının ardından suskunluk dönemi başlıkları altında incelenmiştir. İlerici Kadınlar Derneği, 1935 yılında Türk Kadınlar Birliği'nin kapatılmasının ardından 1970'li yıllara kadar geçen süre sonunda kurulan en geniş kitleye sahip örgüt olarak ve Türk Kadınlar Birliği'nden sonra en geniş kitleye ulaşan ikinci kadın örgütü olarak incelemeye alınmıştır. Bu bağlamda İlerici Kadınlar Derneği, kuruluşu ve kapatılması ayrıntılı olarak incelenmiştir. 1980 sonrası kadın hareketinin dönüşümü başlığı adı altında Türkiye'de kadın hareketinin eylemler aşaması ve 1990'larla birlikte kurumsallaşma aşaması irdelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde araştırmanın tanıtımı ve yöntemi yapılmaktadır. Bu çerçevede öncelikli olarak araştırmanın amacı ve önemi hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra araştırmanın varsayımları ve sınırlılıkları açıklanmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın evreni ve örnekleminin tanıtımı yapılmıştır. Bu çerçevede ilk olarak Kırklareli hakkında genel bir bilgilendirme yapılmıştır. Kırklareli'nin tarihçesi, coğrafi konumu, nüfus, eğitim, ekonomi, kentleşme ve göç hakkında bilgi verilmiştir. Tez çalışmasının evrenini Kırklareli'nde kadın örgütlenmelerinde faaliyet gösteren kadınlar oluşturmaktadır. Bu çerçevede Kırklareli'nde faaliyet gösteren kadın örgütlenmelerinin bir listesi çıkarılmıştır. Kadın örgütlenmeleri içine dernek, vakıf, platform, merkez, kurul, komisyon türü oluşumlar dâhil edilmiştir. Kırklareli'nde doğrudan kadın ve kadın sorunlarını ilgilendiren örgütlerinin sayısının az olması sebebiyle çalışmaya başkanı ve yürütme kurulu kadınlardan oluşan sivil toplum örgütleri de dâhil edilerek çalışma

zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Kırklareli'nde yer alan kadın örgütlenmelerinden Türk Kadınlar Birliği, Türk Anneler Derneği, Kırklareli Demokratik Kadın Platformu, Kırklareli Kadın Girişimciler Derneği, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kırklareli İl Kadın Girişimciler Kurulu, Kırklareli Kent Konseyi Kadın Meclisi ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği örgütlenme düzeyleri ve organizasyon yapıları ele alınmıştır. Araştırmanın tasarımı bölümünde, araştırmanın yöntemi, veri toplama tekniği, anket ve görüşme formlarında yer alan soruların özellikleri ve uygulanması hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bölümün sonunda verilerin analizi ve değerlendirilmesi ile anket soruların yapı geçerliliği ve güvenilirlik analizi sonuçları bulunmaktadır.

Çalışmanın son bölümü veri analizlerinin değerlendirilmesine ayrılmıştır. Bu çerçevede temel amacı Kırklareli kadın örgütlenmelerinin gözünden kadın hareketinin varlığını ortaya koymak olan çalışma çerçevesinde Kırklareli'nde kadın hareketinin sosyal tabanı, örgütlenme yapısı, faaliyetleri ve amaçları ile hareket taktikleri temel kategoriler ışığında irdelenmiştir.

2. Yazın

Türkiye'de kadın konusunda yazılan kitap, tez ve makale incelemesi her geçen gün artmaktadır. İlgili literatür taramasında ulaşılan bulgulara göre Türkiye'de kadın hareketinin tarihi Osmanlı'nın son dönemine, 19.yüzyıla kadar dayanmaktadır. Kadınlar, 1870'li yıllardan başlayarak bir takım haklar için mücadeleye başlayarak kendi dergilerini çıkarmışlar ve kendi derneklerini kurmuşlardır. Serpil Çakır'ın *''Osmanlı Kadın Hareketi''* adlı kitabı özellikle erken dönem kadın hareketine odaklanmış bir başvuru kaynağıdır. Aynur Demirdirek'in *''Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Hikayesi''*, kadınların sosyal ve siyasal haklarının arayış mücadelesi üzerine yazılmış önemli eserlerden biridir. Yaprak Zihnioğlu'nun *''Kadınsız İnkılap/ Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadınlar Birliği''* adlı çalışması Türkiye'de kadınlara hiç mücadele etmeden verildiği söylenen sosyal ve siyasal hakların kazanılmasının arkasındaki hikâyeyi Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası ve Kadınlar Birliği'ne odaklanarak inceleyen önemli eserlerden biridir.

1970'li yıllarla birlikte Behice Boran'ın liderliğinde, Türk Kadınlar Birliği'nden sonra ikinci büyük kadın örgütü olarak tarihe damga vuran İlerici Kadınlar Derneği üzerine Muazzez Pervan tarafından derlenen *''İlerici Kadınlar Derneği (1975-1980) Kırmızı Çatkılı Kadınlar''*ın tarihi'' adlı çalışma bir başvuru kaynağı niteliğindedir. İlerici Kadınlar Derneği'nin Tarif Vakfı'nın elinde bulunan belgelerinin birebir basımımdan oluşturulmuştur. İlerici Kadınlar Derneği'nin organizasyon yapısı, tüzüğü, Çalışma programları, eylem alanları ve kampanyaları hakkında İlerici Kadınlar Derneğinin yayın organı olan, ilk sayısı Ağustos 1975 yılında yayın hayatına başlayan ve 1980 Temmuz-Ağustos tarihine kadar 62 sayı yayınlanan *''Kadınların Sesi''* dergisi oldukça önemli bir başvuru kaynağı olmuştur. Şirin Tekeli'nin *''Kadın Bakış Açısından 80'ler Türkiye'sinde Kadın''* adlı çalışması, Aksu Bora ve Asena Günal'ın derlediği *''1990'larda Türkiye'de Feminizm''* adlı eserleri 1980 sonrası kadın hareketinin okunması açısından önemli bir eserdir. Fatmagül Berktay'ın *''Tarihin Cinsiyeti''*, Aynur İlyasoğlu'nun *''Örtülü Kimlik''* adlı eseri, yine Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe tarafından derlenen *''Yerli Bir Feminizme Doğru''* adlı çalışmalar Türkiye'de kadın hareketini derinlemesine analiz eden başvuru kaynaklarıdır. Gülnur Savran'ın *''Beden Emek Tarih''* ve Gülnur Savran'ın Nesrin Tura ile birlikte derlediği *''Kadının Görünmeyen Emeği''* adlı eseri Batıdaki sosyalist feminist tartışmalarının örneklendiği önemli bir eserden biridir.

Feminist Teori konusunda Mary Wollstonecraft'ın *Vindication Of The Rights ''Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi''* adlı eseri, John Stuart Mill'in *On The Subjection Of Women ''Kadınların Boyun eğişleri Üstüne''* adlı eseri liberal feminizm konusunda önemli birer kaynaktır. Kate Millet'in *''Cinsel Politika''* ve Shulamith Fırestone'un *''Cinselliğin Diyalektiği''* radikal feminizm konusunda temel başvuru kaynaklarındandır. Josephine Donovan'ın *''Feminist Teori''* ve Catharine A. MacKinnon'ın *''Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru''* adlı eserleri feminist teori konusunda başvuru kitapları arasındadır. Özellikle MacKinnon'ın *''Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru''* adlı eseri Marksist ve radikal feminizm açısından bir başvuru kitabı olarak okunmalıdır. Ayrıca Seyla Bebhabib, Judit Butler, Drucilla Cornell ve Nancy Fraser tarafından derlenen *''Çatışan Feministler''* feminist teori

konusunda önemli katkıları olan eserlerdir. Judit Butler'in Cinsiyet Belası Feminizm Ve Kimliğin Altüst Edilmesi,

Yabancı kaynaklar arasında Simone De Beauvoir'in, *The Second Sex* kadının ezilmişliğini gerek tarih zaman içerisinde gerekse ortaya çıktığı dönemin çok çeşitli yönleriyle ele alan, üretim güçleri ve ilişkilerdeki değişmelerle, ideolojilerdeki değişmelerin karşılıklı bağımlılığı çerçevesinde inceleyen çok önemli bir eserdir. Rosemarie Putnam Tong'un, *Feminist Thought, A More Comprehensive Introduction* adlı eseri feminizmin alt türleri olan Liberal Feminizm, Marksist Feminizm, Radikal Feminizm, Psikonalitik Feminizm, Sosyalist Feminizm, Varoluşçu Feminizm, Postmodern Feminizm, Küresel Feminizm ve Ekofeminizmin kadın sorununa geçici bir cevap oluşturan ve kendi yöntemsel güç ve zayıflıkların içinde barındıran bakış açıları temelinde ele almaktadır. Diğer taraftan Jane Flax'ın *''Postmodern and Gender Relations in Feminist Theory''*, Zillah Eisenstein'in *''Constructing A Theory of Capitalist Patriarchy And Socialist Feminism''*, Heidi I. Hartman'ın *''The Unhappy Marriage Of Marxism And Feminism: Towards A More Progressive Union''*, Valerie Bryson'ın *''Feminist Political Theory An Introduction'',* Catharine A. MacKinnon'ın, ''*Feminism, Marxism, Method, and the State: An Agenda for Theory''* adlı makaleleri feminist teori konusunda önemli başvuru kaynakları arasındadır.

Türkiye'de kadın çalışmaları konusunda oldukça fazla sayıda çalışma olmasına karşın Kırklareli özelinde kadın üzerine yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kırklareli üzerine yazılmış kitap, makale ve gazete arşivlerinde kadına dair literatür taraması yapılması neticesinde Kırklarelili gazeteci-yazar Ahmet Re'fet Rodoplu tarafından 1941 yılında yayımlanmış ''Türk İçtimai Hayatında Kadın'' adlı eser bulunmuştur. 1984 basımı *''Re'fet Rodoplu'nun Anısına Saygı''* adlı kitapta ayrıca *''Türk İçtimai Hayatında Kadın''* kitabı hakkında özet bir bölüme yer verilmiştir. *''Türk İçtimai Hayatında Kadın''* adlı kitapta Rodoplu, eski dönemlerde Batı'da kadının yerini incelemiş olduğu görülmüştür. Bu noktada Rodoplu'nun kitabında Kırklareli'nde kadının konumu hakkında bir bölüm olmadığı görülmüştür. Diğer taraftan Kırklareli'nde kadının sosyal, kültürel ve ekonomik alandaki yerini göstermesi açısından yerel gazete arşivleri önemli yer tutmaktadır. 30

Ağustos 1925 tarihinde kurulan ve Kırklareli'nde yayınlanan *''Trakya'da Yeşilyurt''* gazetesi Türkiye'nin en eski üçüncü yerel gazetesi olarak Cumhuriyet döneminin önemli tanığı olarak önemli bir kaynaktır. *''Trakya'da Yeşilyurt''* gazetesinin 1924-1986 arası arşiv kayıtlarına Kırklareli İl Halk Kütüphanesinde yine 1936-1986 arası arşiv kayıtlarına İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde ulaşılabileceği bilgisi mevcuttur. Ancak söz konusu arşiv incelemesinin hem süre hem tezin konusu gereği başka bir çalışmaya bırakılmıştır.

Kırklareli'nde kadın örgütlenmelerinde faaliyet gösteren kadınların kadın hareketine etkisini ölçmek amacıyla dernek, platform, kadın meclisi başkanları ve yönetim kurulu üyeleri ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, aynı zamanda üyelerine anket uygulanmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği için yarı-yapılandırılmış bir soru formu kullanılarak tüm görüşmeler uzun mülakatlar şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda Kırklareli Merkez ve Lüleburgaz ilçelerinde araştırma kapsamına alınan kadın örgütlerinin yönetim kurullarından seçilen kişiler ve kadın aktivistler olmak üzere toplam yirmi sekiz kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Her bir görüşme yaklaşık olarak bir saat kırk beş dakika ile iki saat on beş dakika arasında sürmüştür. Derinlemesine görüşme tekniğinin yanı sıra çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Anket yöntemi kapsamında kadın örgütlenmelerinde yer alan 192 kişiye anket uygulanmıştır. Anket çalışması yoluyla Kırklareli'nde kadın örgütlerinde faaliyet gösteren kadınlar hakkında bir profil çıkarılması amaçlanmıştır. Elde edilen sonuç ve bulgular SPSS istatistik programı yoluyla değerlendirilmiştir. Anket çalışmasında ayrıca ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla açıklayıcı faktör analizi (AFA), güvenirliğinin belirlenmesi amacıyla Cronbbach's alfa güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Bunun yanı sıra kadın örgütlerinin yayınları ve web sayfaları ile bilgiler zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Tez çalışmasında derinlemesine görüşme ve anket yöntemlerinin her ikisinin de benimsenme nedeni elde edilen bulguların güvenirliğinin ve dış geçerliğinin arttırılarak çalışmanın güçlendirilmesidir.

3. Teorik Çerçeve

Tez çalışmasında Kırklareli'nde kadın hareketi ve kadın örgütlenmeleri feminizm, toplumsal cinsiyet ve ataerkillik kavramları çerçevesinde incelenecektir. Bu bağlamda ilk olarak feminizm kavramı ve bunla ilintili olan toplumsal cinsiyet ve ataerkillik kavramı açıklanmıştır.

Feminizm, kadınların kurtuluş, özgürlük, eşitlik mücadelesi ve kadın haklarının ardılı olmak için yürüttükleri mücadele olarak tanımlanmaktadır. Feminizm, ekonomik, kültürel ve toplumsal alanda kadınların yaşamını etkileyen erkek egemen (ataerkil) toplum ilişkilerini eleştirinin merkezine koymakta ve bunun değişimi için mücadele etmektedir. Feminizm, kadın ve erkek arasında yaşanan eşitsizliklerin arkasında yer alan toplumsal gerçekliğin nasıl kurulduğunu, nasıl işlediğini, kimin işine yaradığını ortaya çıkarmak için geliştirilmiş politik bir perspektif olarak tanımlanmaktadır.[1] Feministler, ataerkil yapı tarafından yönetilen ve ekonomiden kültüre, kültürden toplumsal yaşama kadar sadece kadınların değil tüm insanlığı olumsuz etkileyen ataerkil toplum ilişkilerinin değişimi için bir gelecek planı öngörmektedirler. Kadına ilişkin alanlarda sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda odaklanılan **ataerkillik**, maddi temeli olan ve erkeklerin kadınlara egemen olmalarını sağlayan erkekler arası hiyerarşik ilişkiler dizisi olarak tanımlanmaktadır. Ataerkillik kavramında kadınlar, erkeklerin emirlerine karşılık itaat etmeye uygun bir cinsiyet olarak tanımlanmaktadır. Feministler siyasal ve toplumsal dünyayı oluşturan unsurun tarih boyunca ve kültürler arasında ataerkillik olduğunu ileri sürmekte, bu yöntemle toplumun örgütlenmesinin ve kültürünün şekillendiğini belirtmektedir. Ataerkil sistemin tarih boyunca üretilerek meşrulaştırıldığı görüşünü savunan Fatmagül Berktay, Türkiye'de kadın yaşamının iyileştirilmesi aşamalarının her döneminde, ataerkilliğin her şekilde meşrulaştırılarak güçlendirildiğini belirtmektedir.[2]

Kadınların hayat standartlarında bir düzelme olması için politik ve pratik önlemler organize eden, kampanyalar ve eylemler düzenleyen, ayrımcılık ve ikincil

[1] Aksu Bora, *Feminizm Kendi Arasında*, 2. Baskı, Ayizi Yayınları, Ankara 2014, s.44
[2] Fatmagül Berktay, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul 2015, s. 100

koşulların ortadan kalkması için destek kazanmaya çalışan bir toplumsal hareket türü olarak tanımlanan feminizmin temel tartışma alanı **toplumsal cinsiyet** çerçevesinde şekillenmiştir.[3] Feminizmin biyolojik farklılıkları temel alan cinsiyet kavramından farklı olarak toplumsal cinsiyet, toplumsallaşma süreci ve bireyin yaşadığı toplum içerisinde edindiği cinsiyet olarak tanımlanmaktadır. Doğuştan edinilen biyolojik cinsiyetin tam tersi özellikler gösteren toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğin toplumda üstlendikleri rollerin çoğu zaman kültür tarafından belirlendiği üzerine kurulmaktadır. Toplumsal cinsiyet; toplumun verdiği roller, görev ve sorumluluklar ile toplumun bireyi nasıl gördüğü, algıladığı ve beklentilerini ifade eden bir kavramdır. Kadın ve erkeğin toplumda üstlendikleri rollerin, kültür tarafından belirlendiği temel almaktadır. Erkeksellik '*masculinity*' güç, güçle ilgili faaliyetler, saldırganlık ve kamusal bir erkeği biçimlendirirken, kadınsallık *'feminine'* ise pasiflik, evcimenlik, sadakat, duygusallık ve ahlaki değerlerin yüksekliği gibi özellikleri ile özel alanı temsil etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ekonomik, politik, kültürel ve sosyal yaşamda tam katılımları ve etkin bir rol oynayabilmeleri için hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda Kırklareli'nde kadınların sahip olduğu geleneksel değerlerle birlikte gelen toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri görülmektedir. Kırklareli'nde kadın sosyal ve kültürel alanda etkin olmasına rağmen iş hayatında ve siyasal alanda yeterince etkin olamamaktadır. Kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli adımların atılması gerekmektedir. Söz konusu atılması gereken adımlar daha çok kadının ekonomik hayatta etkin olması, daha çok kadının siyasal hayatta etkin olması ve karar mekanizmalarında daha çok kadının var olmasının sağlanması açısından önem taşımaktadır. Bu çerçevede gelişen kadın örgütlenmeleri, kadınların toplumsal yapı içinde seslerini daha çok duyurabilmek adına önemli araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tez çalışması kapsamında Kırklareli'nde kadın örgütlenmelerinin gözünden kadın hareketi feminist teori çerçevesinde incelenecektir. Feminist teori altında gelişen farklı feminizm türleri cinsiyet eşitsizliklerine farklı bakış açıları geliştirerek farklı çözüm yolları sunmaktadır. Bu bağlamda feminist teori çerçevesinde gelişen

[3] Gisela Notz, *Feminizm,* Çev; Sinem Derya Çetinkaya, Phoenix Yayınevi, Ankara 2012, s. 10

liberal, Marksist, sosyalist, radikal, post modern, varoluşçu ve bunlar dışında gelişen farklı feminizm türleri bulunmaktadır. 1990'lardan sonra bazı feminist yazarlar çevresinde, feminist teoriyi kategorilere ayırmanın yararlı olmadığını görüşü hakimdir. Söz konusu grup çevresinde feminist teoriyi kategorilere ayırmanın yapay olduğu savunulmuştur. Feminist yaklaşımların tümünün ele aldıkları başlıca noktalarda hem çok yönlü oldukları hem de birbirleriyle örtüşmeleri nedeniyle bunların çağdaş feminist kuramların gelişmişliğini, kapsamı ve karmaşıklığına net bir şekilde yansıtmadığını ifade edilmektedir. Kısacası bu konu feminist teorinin kendi içindeki ''*etiketleme yaklaşımı''* olarak görülmektedir. Etiketleme yaklaşımı ile bir tarafta ''etiketin'' bir kuramcıya uygulanması tutarsızlık yaratma olasılığını artırırken, diğer taraftan bir yazarın kendi çalışmasını kendi seçtiği şekilde betimlemesine uyma noktasında sorun yaratmaktadır.[4]

Bu çerçevede ele alınan sosyalist feminizm, Marksist kategorilerin temelinde ve radikal feminizmin eleştirileri ışığında şekillenmiş bir feminist teori olarak tanımlanmaktadır.[5] Radikal feminist kuram, kadının ezilmesinde ve ikincil konumunun temelinde ataerkil toplum ilişkilerinin yattığını, politik ve ekonomik bir devrimin kadını ikincilliğinden kurtarmaya yetmeyeceğini savunmaktadır. Asıl rekabet burjuva ve proletarya arasında değil, erkek ve kadın arasında yaşanmaktadır.[6] Bu ataerkil yapı, evlilik ve aile vasıtası ile korunmakta ve bu kanalla toplumun ve cinsiyete dayalı iş bölümünün korunması sağlanmaktadır.

Marksist feminizmde, kapitalist ekonomi ev içinde kadınların ücretsiz emeğini gerektirmekte ve bundan yarar sağlamaktadır. Bu nedenle toplumda ataerkil sistemi, emeğin sermayeye boyun eğişi sonucunda ortaya çıkan bir yan ürün gibi görme eğilimi ortaya çıkmaktadır.[7] Marksist feministler, kadınların proletarya gibi bir sınıf oluşturduklarını savunmaktadır. Marksist feministlere göre, ev içinde ev işleri, cinsellik ve annelik konularında harcanan emek kadınları bir toplumsal sınıf

---

[4] Jane Pilcher, *Cinsiyet Ve Cinsiyet Eşitsizlikleri Üzerine Açıklamalar*, (ed) Anthony Giddens, Sosyoloji, 6. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 2017, s. 111

[5] Serpil Çakır, *Kapitalizm ve Patriyarkaya Karşı: Sosyalist Feminizm,* Toplum ve Demokrasi 2 (4), Eylül Aralık 2008, s. 185

[6] Zillah Eisenstein, *Constructing A Theory Of Capitalist Patriarchy And Socialist Feminism*,Crit Social, 1999 25: 196, s. 202

[7] Pilcher, a.g.m., s. 111

haline getirmektedir. Bu nedenle cinsiyet ilişkileri birer sömürü ilişkisi olarak tanımlanmaktadır.[8]

Bu noktada Marksist feminizmin cinsiyet eşitsizliğinin nedenini kapitalist ekonomi sistemin işleyişinde görmesi ile radikal feminizmin ataerkil sistemde görmesi konusunda sosyalist feminizmin her iki teorik yaklaşımla örtüştüğü noktaları bulmak mümkündür. Sosyalist feministler ataerkil sistem ile kapitalist sistem arasında karşılıklı bir bağımlılık olduğu ön kabulü ile yola çıkmaktadır. Ataerkillik ve kapitalizm ilişkisini şu satırlar net bir şekilde özetlemektedir: *''Mülk sahibi kapitalist sınıf tarihsel olarak patriarkal toplumsal yapıları devralmış ve bunlardan yararlanmıştır, ancak bu yapıların hepsi kapitalizm için gerekli olmayabilir. Açıktır ki, (...) tecavüz, dayak, klitoris sünneti ve başka cinsel şiddet biçimleri (...) kapitalizme özgü değildir. Ancak bu pratiklerin büründüğü tarihsel biçimler ve bunların günümüz dünyasında birçok kadına karşı kullanılması da kapitalizmden bağımsız değildir.''*[9]

Sosyalist feminizm, kadınların kurtuluşunu sosyal ve ekonomik yapıda yaşanacak değişimler sayesinde gerçekleşeceğine inanmaktadır. Sosyalist feminizmde aile ve ekonominin bir birinden ayrı olarak değerlendirilmesinden kapitalizm sorumlu tutulmaktadır. Neden kadınlar hem aile içinde hem de dışında erkelere göre ikinci planda kalmaktadır sorusu sosyalist feministlerin temel araştırma sorusudur. Sosyalist feministlere göre kapitalizm öncesinde evlilik ekonomik ortaklık olarak görülmektedir. Kadınlar erkeklerle ev temelinde yapılan işlerde yan yana çalışmaktaydılar. Fakat kapitalist sistem ile eşler arasındaki ekonomik ortaklı bozularak ve kapitalist sistem çalışma hayatı ile ev hayatı arasına bir çizgi çizerek erkekleri birincil iş gücü olarak çalışma hayatına, kadınları ise ikincil iş gücü olarak ev hayatına atadı. Böylece kadınların ikincil konumda yaşamaya başladıkları bir sistem oluştu.

Sosyalist feministlere göre kadının ailede ve işyerinde üstlendiği rol ikincil konumda kalmasına neden olmaktadır. Kadın emeği gerçek emek olarak görülmediği

[8] Aksu Bora, *Kadınların Sınıfı*, 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 51
[9] Gülnur Acar Savran, *Beden Emek Tarih*, 3. Baskı, Kanat Kitap, İstanbul 2013, s. 40

gibi kadınlara daha çok hizmete yönelik, düşük ücretli ve kalifiye olmayan işler uygun olarak görülmektedir. Bu bağlamda ev işleri, kadınların ezilmesini daha da arttırarak kurtuluştan uzaklaştırmaktadır. Sosyalist feministlere göre, ev işlerinin bir politik sorun olarak gündeme getirmek gerekmektedir ancak bu işlerin kadınlar tarafından karşılık beklemeden, manevi ve duygusal olarak yapılıyor olması bunu engellemektedir.[10] Beauvoir, kadınların ev odaklı yaşadıkları için ikinci cins haline geldiklerini savunmuştur.[11] Sosyalist feministler, kadının ikincil konumda olmasının nedenlerini anlamak için ev işi ve yabancılaşmanın kadınlarla olan ilişkisinin yeniden kurulmasının önemi üzerinde durmaktadır. Sosyalist feministler, ev emeğinin karşılıksız emek olduğu ve bundan yalnız erkeklerin yarar sağladığını savunmaktadır. Kadınlar ev ortamında birlikte oldukları erkek için ev işleri, çocuk bakımı, hasta aile yakınlarının bakımı, eşlere sunulan cinsel hizmet ve çocuk doğurma gibi sayısız hizmet vermektedir. Ev kadınlarının yaptıkları bütün işlerin her biri piyasada bir meslektir ve ücret karşılığı yapılmaktadır.

Ataerkillik kavramı sosyalist feminizm içinde ‘’iki sistemli teoriler’’ çerçevesinde tartışılmış bir kavramdır. İki sistemli teoriler temelde ataerkil sistemin ve kapitalizmin birbirinden beslendiği, birbirini pekiştirecek şekilde eklemlendiği üzerine kuruludur. Bu çerçevede kadınların karşılıksız emeğinden hem ataerkil sistem hem kapitalizm yarar sağlamaktadır.[12] İki sistemli teorilerin, sınıf ve kapitalizme vurgu yapan Marksist teorilere yönelik eleştirilerden ve ataerkil sisteme çokça vurgu yapan radikal feminist teoriye yönelik eleştiriler sonucu ortaya çıkmıştır.[13] Bu eleştirilerin odak noktasında kadının görünmeyen ‘’ev emeği’’ bulunmaktadır. Bu çerçevede iki sistemli teorisi savunucusu Heidi Hartmann’ın, ataerkillik ile kapitalizm arasında kuruduğu bağlantı dikkat çekicidir. Hartmann, ataerkilliği, maddi temeli olan ve erkeklerin kadınlara egemen olmalarını sağlayan erkekler arası hiyerarşik ilişkiler ve erkek erkeğe dayanışmayı içeren bir toplumsal ilişkiler dizisi olarak tanımlamaktadır. Ataerkil sistemin maddi temeli ile vurgulanan erkeklerin kadınların emek gücü üzerindeki denetimidir. Hartmann, erkekler ve

[10] Çakır, *a.g.m, ‘Ataerkil İktidarın Eleştirisi,* s. 464
[11] Bora, *Kadınların Sınıfı*, s.62
[12] Savran, a.g.e., s.42
[13] Pilcher, a.g.m., s. 112

kadınlar arasında bir ilişkiler sistemi olarak ataerkilliğin mevcut olduğunu, bundan başka kapitalist toplumlarda ataerkillik ile sermaye arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu belirtmektedir. Bu noktada sermaye ile ataerkillik arasında her zaman bir ortaklık olacağını varsaymak yanıltıcı olmaktadır. ‘’Kapitalist’’ erkekler bir taraftan evde kadınların kendilerine kişisel olarak hizmet etmelerini isterken, diğer taraftan (kendi kadınları olmayan) kadınların ücretli iş gücü piyasasında çalışmasını destekleyebilir. [14] Bu çerçevede her zaman kapitalist sistemin olduğu yerde ataerkil sistem, ataerkil sistemin olduğu yerde kapitalizm olacağını düşünmek yanlış olur.

[14] Heidi Hartmann, *Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği*, 3. Basım, Haz: Gülnur Acar-Savran, Nesrin Tura Demiryontan, Kadının Görünmeyen Emeği, Yordam Kitap, İstanbul 2016, s.180

1. BİRİNCİ BÖLÜM: TOPLUMSAL HAREKET KAVRAMINA KURAMSAL GENEL BİR BAKIŞ

1.1.TOPLUMSAL HAREKET KAVRAMI

Toplumsal hareket, dünyada siyasal partiler, sendikalar, parlamentolar gibi siyasetin kurumsal mekanizmaları içinde kendine bir yer bulamayan azınlıklar ile kadınlar, eşcinseller, çevre koruma grupları ve benzerlerinin alternatif siyaset tarzı ve alanları oluşturma çabaları olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda; kadın hareketi ya da feminist hareketler, işçi hareketleri, faşist hareketler, anti- faşist ya da ırkçılık karşıtı hareketler, milliyetçi hareketler, çevre hareketleri, dayanışma hareketleri, kürtaj karşıtı ya da savunucusu hareketler, hayvan hakları hareketleri, barış hareketleri toplumsal hareketlere örnek olarak gösterilmektedir.[15] Toplumsal hareketlerin çeşitliliği bize, hareketleri meydana getiren toplulukların birbirlerinden farklı gündem ve çıkarlara sahip olduğunu göstermektedir.

Toplumsal hareketler, genel olarak kamusal düzlemdeki karar verme mekanizmalarına dahil olamayan görece güçsüz toplumsal kesimlerin, taleplerini kamuoyuna duyurmak ve karar vericileri etkilemek üzere çeşitli kolektif eylemlere başvurmalarıyla oluşan toplumsal örgütlenmeler olarak tanımlanmaktadır.[16] Toplumsal hareketlerin temel istekleri daha eşit bir dünya idealine ulaşmaktır. Toplumsal sorunlar karşısında bir başkaldırı olarak tanımlanan toplumsal hareketler pek çok sosyal bilimcinin üzerinde çalıştığı, kuramlar geliştirdiği bir kavramdır. Ancak toplumsal hareket konusunda sosyal bilimcilerin üzerinde anlaştığı ortak bir tanım mevcut değildir. Toplumsal hareket konusunda çalışan teorisyenlerin ortak bir tanım geliştirememe nedeni tüm teorisyenlerin kendi teorik penceresinden bir

[15] Nick Crossley, *Making Sense Of Social Movements,* Open University Press, Buckingham-Philadelphia, 2002, s.1

[16] Hayriye Özen, Şükrü Özen, *Kamu Siyasaları ve Toplumsal Hareketler: Türkiye'de protesto Hareketlerinin Madencilik Siyasasına Etkileri*, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 43, Sayı 2, Haziran 2010, s. 34

tanımlamaya gitmesinden kaynaklanmaktadır. Bu alanda çok sayıda rakip ve farklı kavramsallaştırmaya sahip çalışma bulunmaktadır. Aynı ekole sahip teorisyenler dahi 'toplumsal hareket' tanımlamasını kendilerine ait teorik formülasyon çerçevesinden tanımlamaktadır.[17] Bu noktada toplumsal hareketler konusunda yapılan tanımlamalardan bir takım ortak kavramlar çıkarmak mümkün olmaktadır. Toplumsal hareketler, ortaklaşa yapılan bir girişim olarak tanımlanmaktadır. Bu ortaklaşa yapılan girişimin amacı toplumda yeni bir düzen inşa etmektir. Söz konusu toplumsal hareketlerin çıkış noktası toplumda belirli kesimlerin yaşadığı memnuniyetsizlikten kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda toplumsal hareket ile amaçlanan yaşanan bu huzursuzluk, memnuniyetsizlik ve rahatsızlık ortamının toplumda görünür kılarak gelecek için umut ve isteklerini gerçekleştirebilecekleri ortamı yaratmaktır.

Toplumsal hareketlerin tüm uğraşı toplumda yeni bir düzenin oluşmasını sağlamaktır.[18] Charles Tilly, toplumsal hareketleri, her nasıl ve her ne yönde olursa olsun ortak bir çabanın ürünü olarak tanımlamaktadır.[19] Tilly'e göre, toplumsal hareketler, kolektif talepler adına aralıksız kampanyalar yapan, mitingler, gösteriler, basın açıklamaları ve özel amaca yönelik dernek, iletişim ağları ve koalisyonların oluşturulması gibi çeşitli etkinliklerin tümünü kapsayan bir oluşumu ifade etmektedir.[20] Touraine göre, toplumsal hareketler toplumsal yapının geçirdiği değişim ve dönüşüm sonrası ortaya çıkan problemlerin gösterilme şeklidir. Aynı kültürel eğilimlere sahip bireyler dayanışma içine girerek toplumsal hareketleri oluşturur. Touraine, toplumsal hareketi şu şekilde tanımlamaktadır: *''Bir sosyal hareket, tarihselliğin biçimi, kültürel yatırım, bilgi ve ahlak modelleri üzerindeki hakimiyeti ya da bağımlılığı ile tanımlanan bir sosyal sınıfın, bu kültürel modellere yönelmiş çatışmacı hareketidir.''*[21]

---

[17] Aldon Morris and Cedric Herring, *Theory And Research In Social Movements: A Critical Review*, Westview Press, Fall 1984, s. 2
[18] Crossley, a.g.e., s. 3
[19] Charles Tilly, *Studying Social Movements/ Studying Collective Action*, January 1977, s. 7
[20] Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler 21. Yüzyıla Giriyor*, Der: Y. Doğan Çetinkaya, 3. Baskı, Toplumsal Hareketler, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 170
[21] Alain Touraine, *Toplumdan Toplumsal Harekete*, 2. Basım, Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar, 2. Basım, s. 46

Sidney Tarrow, toplumsal hareketi yargılama gücü altında güç sahiplerinin toplumun dezavantajlı kesimleri adına sürdürülebilir bir meydan okuma olarak tanımlamaktadır. Tarrow, toplumsal hareketin uzun dönem politik bir çatışma olduğunu bu nedenle söz konusu alanı toplumsal hareketin politik gelişim modeli olarak tanımladığını belirtmektedir.[22] Toplumsal hareketin oluşması için öncelikle örgütlenmiş insanların bir araya gelmesi gerekmektedir. Tarrow, toplumsal hareketleri çatışma temelli sosyal ilişkiler olarak tanımlamaktadır. Birçok insan herhangi bir organizasyon içinde bir kollektivite oluşturabilir, ancak oluşturulan bu kolektivite belirlenen hedefe karşı bir çatışma ve muhalefet duygusu taşıyorsa o zaman toplumsal hareket olarak adlandırılmaktadır.[23]

Hızlı nüfus atışı, kentleşme ve sanayileşmenin ortaya çıkışı toplumsal hareketlerin oluşumuna etki eden önemli unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal hareketlerin kökeni on dokuzuncu yüzyıla dayanmaktadır. On dokuzuncu yüzyıldan günümüze dek geçen süreç içinde toplumsal hareketlerin amaçları, aktörleri, örgütlenme yapıları ve eylem biçimlerinde ortaya çıkan değişimler toplumsal hareketlerin eski ve yeni toplumsal hareketler olarak isimlendirilmesine neden oldu. En iyi örneğini işçi sınıfı hareketlerinde bulan sınıf temelli hareketler ve ulusal kurtuluş hareketleri eski toplumsal hareketler olarak adlandırılırken, kadın hareketleri, çevre hareketleri, barış hareketleri, lezbiyen ve gay hareketleri, anti-nükleer hareketlerin ortaya çıktığı 1960'lı ve 1970'li yıllar ise yeni toplumsal hareketlerin doğduğu yıllar oldu.

1.1.1. Eski Toplumsal Hareketler

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren ortaya çıkan toplumsal çatışma ve bu çerçevede gelişen talepler toplumsal hareketlerin temelini oluşturmaktadır. Sosyolog Emile Durkheim, on dokuzuncu yüzyılda yaşanan toplumsal hareketleri toplumsal

[22] Sidney Tarrow, *Social Movements in Contentious Politics: A Review Article*, The American Political Science Review, Vol.90, No.4, December 1996, s. 874
[23] Füsun Kökalan Çımrın, *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Bir Hareket Olarak Karşı Küreselleşme Hareketleri/Türkiye Sosyal Forumu Örneği*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2009, s.15

düzensizlik ve dışlanmışlığın bir sonucu olarak *''çılgın kalabalıklar''* olarak tanımlamaktadır.[24]

Charles Tilly, on sekizinci yüzyıl ortalarından itibaren Avrupa'nın çok hızlı bir şekilde gelişen sanayileşme, kentleşme, nüfus artışı ve proleterleşme süreci yaşadığını ve bu değişimlerinde toplumsal hareketler alanında önemli farklılaşmalar yarattığını öne sürmektedir. Bu noktada ilk kolektif ve örgütlü toplumsal hareketlerin on dokuzuncu yüzyılın örgütlü toplumlarında ortaya çıktığı belirtilmektedir. Diğer taraftan Fransız Devrimi ve Batı'da yaşanan demokrasi deneyimleri ile toplumsal hareketler arasında yakın bir ilişki kurulmaktadır. On dokuzuncu yüzyılın toplumsal hareketlerinin o dönemin toplumsal yapısı tarafından şekillendirildiği genel kabul edilen görüştür. Bu çerçevede on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan hareketlerin daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan toplumsal hareketleri bütünüyle dönüştürdüğü belirtilmektedir.[25]

Sınıf temelli emek ve sendika hareketleri, ulusal bağımsızlık hareketleri, kendi kaderini tayin hakkı çerçevesinde gelişen halk hareketleri, sivil hak hareketleri gibi kökenleri daha çok on dokuzuncu yüzyıl siyasal dinamiklerine dayanan toplumsal hareketler, eski toplumsal hareketler olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede; Marxizm, liberalizm, milliyetçilik/ulusçuluk gibi ideolojilerden etkilenen eşitlik ve özgürlük hareketleri eski toplumsal hareketler sınıfına girmektedir.[26]

Eski sosyal hareketler, on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan ''toplumsal hareketler'' ve ''ulusal hareketler'' den oluşmaktadır. Her iki hareketin arasındaki temel fark tanımlamada ortaya çıkmaktadır. Toplumsal hareket baskıyı işverenlerin ücretliler, burjuvazinin proletarya üzerindeki baskısı olarak tanımlarken; ulusal hareket baskıyı, bir etnik ulusal grubun bir diğeri üzerindeki baskısı olarak tanımlamaktadır. İki hareket türü arasında sorunları tanımlama biçimleri ve toplumsal destek temelleri açısından farklılıklar olduğu ve zaman zaman çatışma

[24] Sideney G. Tarrow, *Power in Movement, Social Movements and ContentiousPolitics*, Third edition, Cambridge University Press, United States of America 2011, s.8
[25] G.Arrigni,T.K. Hopkins, I.Wallerstein, *Sistem Karşıtı Hareketler*, 1. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 1995, s. 79
[26] Serpil Sancar, *Türkiye'de Kadın Hareketinin Politiği: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgürlükler,* Birkaç Arpa Boyu… 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar, 1. Baskı, der: Serpil Sancar, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011, s. 2

içine girdikleri konular mevcuttur. Diğer taraftan toplumsal hareketler ve ulusal hareketlerin uyum içinde hareket ettikleri bazı alanlar bulunmaktadır. Söz konusu iki hareket türünün de öncelikli amacı devlet iktidarını ele geçirmektir.[27] On dokuzuncu yüzyılın ortalarında kapitalizmi hedef alan işçi sınıfı mücadeleleri ve emperyalizmi hedef alan milliyetçi hareketler örgütlenme yolunu seçmişlerdir. Wallerstein, sınıf ve milliyetçi hareketlerin örgütlü hareketlere dönüşmesi şu şekilde açıklamaktadır:

''1870-1914 arasında Avrupa'da örgütlü işçi sınıfı hareketlerinin çoğalması, Avrupa'nın modern tarihteki son büyük emperyal yayılma süreci kapsamında ve bu süreçle aynı anda ortaya çıktı. Bu yüzden sosyalist hareketler anti-kapitalizmi vurgulayan sistem karşıtı hareketler olarak yollarını bulmaya çabaladıkları sırada, çevre bölgelerdeki milliyetçi hareketler ise anti-emperyalizmi vurgulayan sistem karşıtı hareketler olarak ortaya çıkıyorlardı.''[28]

Wallerstein, toplumsal hareketlerin etkili bir şekilde ortaya çıkışının 1848 yılından itibaren olduğunu ve bu ortaya çıkışın 1848 devrimcileri sayesinde mümkün olduğunu belirtmektedir. Wallerstein 1848 yılını *''proleter temelli bir siyasi grubun iktidarı ele geçirmek ve işçilerin iktidarını meşrulaştırmak için ilk ciddi teşebbüsü''* olarak ifade etmektedir.[29] Anti-kapitalist olan sınıf hareketleri ve anti-emperyalist olan milliyetçi hareketlerin her ikisi de niteliksel olarak birbirlerinden farklı olsa da, amaçladıkları ve ulaşmak istedikleri nokta iktidar üzerinde sistemi dönüştürecek bir güç oluşturmaktır.

Eski toplumsal hareketler, dar iktisadi hedefler peşinde koşan, devrimci ve iktidarı hedefleyen toplumsal hareketler olarak tanımlanmaktadır.[30] Eski toplumsal hareketlerin gündemi daha çok ekonomik büyüme, bireysel ve kolektif gelir dağılımındaki iyileşmeler ile toplumsal statülerin hukuksal açıdan korunması ile ilgili konulardan oluşmaktadır. Kurumsallaşmış baskı grupları ve siyasal partiler ana aktörleri arasında bulunmaktadır. Eski toplumsal hareketler, yirminci yüzyılın sonlarından yeni toplumsal hareketlerin görünür olduğu döneme kadar partiler,

[27] G.Arrigni,T.K. Hopkins, I.Wallerstein, a.g.e., s. 35
[28] William G. Martin, *Toplumsal Hareketler 1750-2005 Dipten Gelen Dalgalar*, 1. Basım, Çev. Deniz Keskin, Versus Kitap, İstanbul 2008, s. 91
[29] G. Martin, a.g.e., s.94
[30] Çetinkaya, a.g.e., s. 44

sendikalar ve kitle örgütleri gibi aktörler yaratmaya devam etmiştir. Eski toplumsal hareketlerin eleştiri oklarının hedefi olmasının başlıca nedeni, *''muhalif''* niteliklerini yitirmiş olmalarında yatmaktadır. Eleştirilerin odak noktası işçi hareketlerinin sistem karşıtı olma nitelikleri kaybetmiş olmalarında toplanmaktadır.[31] Sınıf temelli emek ve sendika hareketleri, ulusal bağımsızlık hareketleri daha çok ekonomik ve politik amaçlar doğrultusunda organize olmuş gruplardan oluşmaktadır. İşçi sınıfı ve ulusal bağımsızlık hareketleri tarafından gündeme alınmayan kadın, çevre, barış, nükleer silahlar gibi sorunlar eski toplumsal hareketlere bir tepki olarak yeni toplumsal hareketler kapsamında ele alınmaktadır.

1.1.2. Yeni Toplumsal Hareketler

Yeni toplumsal hareketler ise 1970'lerden sonra gelişen ve genel olarak yeni sol adı verilen çerçeveden beslenen bir siyaset anlayışı içinden gelişen bir hareket olarak yorumlanmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin mücadeleleri daha çok kimlik temelinde katılım ve sivil haklar gibi kavramlar çerçevesinde kültürel alanda yaşanmaktadır.[32] Kentsel haklar, ekolojik çevreyi koruma, otoriter rejim karşıtı, kurumsal yapı karşıtı, feminist, ırkçılık karşıtı, etnik, bölgesel mücadeleler ve cinsel azınlıkların mücadeleleri yeni toplumsal hareketler içinde yer almaktadır.[33] Andrew Heywood, toplumsal hareketlerin hangi özellikleri ile ''yeni'' olduğunu şu şekilde belirtmiştir. Heywood'a göre yeni toplumsal hareketlerin tabanı genç, iyi eğitimli ve refah seviyesi yüksek (yeni) orta sınıftan oluşmaktadır. Yeni sosyal hareketler maddecilik sonrası (post material) bir yönelim sergilemektedir. Az sayıda ortak nokta ve nadiren işbirliği halinde olan eski toplumsal hareketlerin tersine yeni sosyal hareketler ''Yeni Sol'' adı altında ortak bir ideoloji ile bağlantılıdırlar. Son olarak yeni toplumsal hareketler adem-i merkeziyetçi, katılımcı, yenilikçi ve tiyatral bir protesto siyasetine sahiptir. [34]

---

[31] Arrighi, Hopkins, Wallerstein, a.g.e., s. 88
[32] Kenan Çayır, *Yeni Sosyal Hareketler*, 2. Basım, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2016, s.12
[33] Ernesto Laclau, Chantal Mouffe, *Hegemonya ve Sosyalist Stateji*, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s.245
[34] Andrew Heywood, *Siyaset*, 1. Baskı, *Adres Yayınları*, Ankara 2007, s. 408

Pakulski'ye göre yeni toplumsal hareketlerin eski toplumsal hareketlerden farklılaştığı noktalar şunlardır: İlk olarak günümüzdeki hareketlerin gençleri kapsadığı ve ''jenerasyon'' kavramının sınıf kavramından daha açıklayıcı olduğu noktasında farklılaşmaktadır. İkinci olarak eski toplumsal hareketlerde var olan işçi-burjuva çatışmasının yerini yeni toplumsal hareketlerde statü grupları- toplumsal cinsiyetin, etnik kimliğin, ırkın, cinselliğin- arasındaki çatışmanın almasıdır. Son olarak yeni toplumsal hareketlerin eski hareketlerden farklılaştığı nokta ''sivil toplum'' kavramıdır. Yeni toplumsal hareketler sosyalist bir devrimi amaçlamayan, sivil toplumun egemen olduğu, hareketin odağının siyasal değil sosyo-külürel olduğu bir hareket olmasıdır.[35] 1960'lar, eğitimde ortaya çıkan kriz ve baskıcı tutum, Soğuk Savaş döneminde hakim olan siyasi ve ekonomik koşullar öğrenciler arasında memnuniyetsizliğe neden olmuş ve bu tutum yeni bir bilincin ortaya çıkmasını sağlamıştır.[36] Öğrenci hareketleri toplumsal hareketlerde yeni bir dönemin başlangıcı sayılmaktadır. Her ne kadar öğrenci hareketlerinin devamlılığı uzun sürmese de içinde barındırdığı gruplar yeni toplumsal hareketlerin şekillenmesini sağlamıştır. Sosyal hareketler alandaki dönüşümünün yaşanmasına neden olan gelişmeler 1960'ların sonunda Avrupa ve Amerika'da ortaya çıkan çevreci, etnik ve feminist hareketlerin ortaya çıkışı ile paralellik seyretmektedir.[37] 1970'lerin başında Kuzey Amerika, Japonya, Avrupa, Çin ve Meksika gibi bölgelerde yeni bir tür sistem hareketinin başlamasıyla yeni toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır. Amerika'da öğrenci ve siyahi hareketler ile savaş karşıtı hareketler, Japonya ve Meksika'da öğrenci hareketleri, Avrupa'da işçi ve öğrenci hareketleri, Çin'de Kültür Devrimi ve kadın hareketleri yeni tür toplumsal hareketlere örnek gösterilebilir.[38]

Yeni toplumsal hareketleri belirleyen nokta ideoloji ve siyaset tarzlarının görmezden geldiği ya da çözüm için yeterince alan bulamayan grupların siyaset yapma tarzları olmaktadır. Yeni toplumsal hareketler öncelikle toplumsal değer sisteminin ve özellikle yaşam biçimlerinin değişmesini isteyen gruplardan

[35] Mustafa Kemal Çoşkun, Demokrasi Teorileri Ve Toplumsal Hareketler, 1. Baskı, Dipnot Yayınları, Ankara 2007, s. 136
[36] Fouad Kalouche, Eric Mielants, *Dünya Sisteminin ve Sistem Karşıtı Hareketlerin Dönüşümü 1968-2005*, Toplumsal Hareketler 1750-2005 Dipten Gelen Dalgalar, ed. William G. Martin, Versus Yayınları, İstanbul 2008, s. 224
[37] Çayır, a.g.e., s.8
[38] Arrighi, Hopkins, Wallerstein, a.g.e. s. 39

oluşmaktadır. Yeni toplumsal hareketler radikal demokrasi tarzlarını, çoğul ve kimlik odaklı politikalar çerçevesinde benimsemiş olan topluluklardır.[39] Söz konusu hareketlerin kendini ifade etme şekli politika belirleyiciler üzerinde lobicilik faaliyeti yapmak ve kamuoyunu etkilemek amacını taşımaktadır.[40]

Toplumsal hareketler konusunda eski ve yeni ayrımı yapılması tartışma yaratan bir konudur. Genel tartışma eski hareketlerin yeni hareketlerden hangi noktalarda ayrıldığı, eski ve yeni hareketlerin birbirinin devamı olup olmadığı noktasında birleşmiştir. Ancak bu konudaki genel görüş, yeni hareketleri eski hareketlerden ayıran yönün, yeni hareketlerin eski hareketlere oranla daha özel ve farklı grupları içine alabilen kimlik temelinde hareketler olduğu savıdır.

Claus Offe, yeni toplumsal hareketleri eski toplumsal hareketler ile aktörleri, konular savundukları değerler ve örgütlenme türü açısından karşılaştırmaktadır. Eski toplumsal hareketlerin aktörlerini oluşturan sosyo-ekonomik grupların önceliği daha iyi bir gelir dağılımı gibi maddi yönlü çıkarlardır. Eski toplumsal hareketlerin konu ve sorun alanlarını ekonomik büyüme, gelir dağılımı, askeri ve toplumsal güvenlik ve toplumsal kontrol oluştururken, yeni toplumsal hareketlerin gündemini barışın sürdürülebilmesi, çevre ve insan hakları oluşturmaktadır. Eski toplumsal hareketler, özgürlüğe, tüketim ve maddi ilerlemeye öncelik verirken, yeni toplumsal hareketler; merkezi kontrol karşısında kişisel otonomiyi ve kimliği savunmaktadır. Son olarak mobilizasyon çeşitleri açısından eski toplumsal hareketler, resmi örgütler, sendikalar, rekabetçi parti politikaları ve oy çoğunluğunu kullanırken; yeni toplumsal hareketler, resmi olmayan, minimum yanal ve dikey farklılığı, dışsal olarak daha çok olumsuz biçimde taleplere dayanan protesto politikasına sahiptir.[41]

Alberto Melucci, yeni toplumsal hareketlerin bir takım özellikler taşıdığını belirtmektedir. Söz konusu özellikler şunlardır; İlk olarak yeni toplumsal hareketler, sosyal sistemin farklı seviyelerinden etkilenen ve çeşitli amaçları ile çok amaçlı

---

[39] Çayır, a.g.e., s.8
[40] G.Martin, a.g.e., s. 281
[41] Sefa Şimşek, *New Social Movements In Turkey Since 1980*, Turkish Studies, Vol.5, No.2, Summer 2004, pp.111-139, ISSN 1468-3849 PRİNT/ISSN 1743-9663 online, s. 114

olgulara sahip olan bir harekettir. İkincisi, geleneksel toplumsal hareketlerin tersine, yeni toplumsal hareketler, yönetim seviyesiyle sembolik zeminde mücadele etmektedir. Üçüncü olarak, hareket, kendi üstüne düşünen ve kendi içinde değeri olan bir harekettir. Söz konusu hareket topluma bir mesaj niteliğindedir. Dördüncü olarak yeni toplumsal hareketler, küresel bir karşılıklı bağlılık ve ulus aşırı boyuta sahiptir. Beşincisi, yeni toplumsal hareketler, kültürel yenilikler ve yeni elitler getirmektedir. Son olarak yeni toplumsal hareketler, etkisini henüz göstermemiş olan ile görünür olan arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. [42]

Bazı araştırmacılar yeni toplumsal hareketlerin, eski toplumsal hareketlerin bir devamı niteliğinde olduğunu savunmaktadır. Gündeme getirdikleri konular ve taktikler ile kullandıkları araçlar ve örgütsel yapıları incelendiğinde yeni ve eski toplumsal hareketler arasında farklar bulunmadığını ifade eden araştırmacılar mevcuttur. Tanıl Bora, yeni toplumsal hareketlerin eski toplumsal hareketlerin bir devamı olduğunu şu sözlerle vurgulamıştır: *''yeni hareketlerin, tanımlandığı sorun alanları, talep içerikleri bakımından; on dokuzuncu yüzyıla uzanan köklere dayanıyorlardı.''* Tanıl Bora, günümüzde yeni toplumsal hareketler içerisinde sayılan kadın hareketi, çevreci hareket, barış hareketi vb. hareketler çerçevesinde savunulan pek çok fikrin temelinde eski toplumsal hareket temelli fikirlerin bulunduğunu belirtmektedir.[43] Çetinkaya da Tanıl Bora gibi eski ve yeni toplumsal hareketler arasında ayrım yapılmasına karşı çıkmaktadır. Çetinkaya, eski toplumsal hareketler temelinde işçi hareketinin yalnız ücret mücadelesi vermediğini aynı zamanda kadın-çocuk çalışması, cemaat yaşamı, göçmen sorunları, eğitim, kamusal hizmetlere ulaşma sorunları, oy hakkı, fikir ve ifade hürriyetinin genişletilmesi, savaş karşıtlığı gibi pek çok problemle uğraşmış bir hareket olduğunu ve toplumun farklı kesimlerini aynı potada birleştirdiğini belirtmektedir.[44]

1960'lı yılların sonu ile dünya, ortak çıkarlar, amaçlar, meslekler, yaşam biçimleri ve etnik, dinsel ya da aynı dili konuşan gruplara özel olmayan ortak tarih gibi öğeler üzerine inşa edilmiş ''kimliklerin'' çoğalmasına tanıklık etti. 1968 sonrası

[42] Şimşek, a.g.m., s.114
[43] Y. Doğan Çetinkaya, *Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim*, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 47
[44] Çetinkaya, a.g.e., s. 48

pek çok kimlik hareketi görünür olması ortak motivasyona, hedef ve amaçlara sahip grup ve bireylerin bir araya gelmesi için olanak sağladı. Nüfus içinde yer alan farklı katmanların ihtiyacını karşılayamayan ve çıkarlarını ortak bir noktada birleştiremeyen ‘’eski’’ hareketler mücadelelerini etkili olarak sürdüremediler ve dönüşüm geçirmek zorunda kaldılar. Kendini sosyal olarak kadın, erkek, köylü, şehirli, öğrenci, işsiz vb. ‘’kimlik’’ temelinde tanımlanama çoğaldıkça toplumsal hareketler dönüşüme uğradı. Feminist hareketler, cinsel özgürleşme hareketleri, ekolojist ve çevre hareketleri, uluslararası barış hareketleri ve dini ve etnik hareketler yıllar içinde gelişerek ve süreklilik kazandı. Farklı yönelimlere sahip çeşitli insanların oluşturduğu gruplaşmalarla meydana gelen hareketler sürekli bir dönüşüm içinde olan hareketlere dönüştü.[45] Bu bağlamda eski ve yeni toplumsal hareketler arasında net bir kopuştan bahsetmek mümkün görünmektedir. Sistemin hızla bir dönüşümden geçtiği dönemde toplumsal hareketlerin dönüşüm geçirmemesini düşünmek yanlış olur. Toplumsal hareketleri meydana getiren toplulukların da gündem ve çıkarlarının zamanla bir değişim ve dönüşüme uğradığı, farklı istek ve taleplerin ortaya çıktığı görülmektedir. Toplum içinde ihtiyaçlar değiştikçe ortaya çıkan sistemden memnuniyetsiz olan ve dışlanan kesimler seslerini duyurmak için farklı hareket türleri geliştirmektedir. Bu çerçevede görece ‘’dışlanan’’ kesimler eskiden olduğu gibi ortaklaşa hareket ederek taleplerini kamuoyuna duyurmak ve karar vericileri etkilemek üzere ihtiyaçları doğrultusunda toplumsal hareketleri değiştirip dönüştürmektedir.

1.2. TOPLUMSAL HAREKET YAKLAŞIMLARI

Klasik sosyoloji, toplumsal hareketleri yapısal gerginliğe, ekonomik kriz ve modernleşmeye tepki olarak ortaya çıkmış olaylar olarak tanımlamaktadır. Hareketin aktörleri arasında sisteme entegre olmayı başaramamış, marjinal ve irrasyonel kişiler bulunmaktadır. Hareketin aktörleri kendi aralarında sağ/sol, ilerici/gerici,

[45] Fouad Kalouche, Eric Mielants, *Dünya Sisteminin ve Sistem Karşıtı Hareketlerin Dönüşümü 1968-2005*, ed. William G. Martin, Versus Yayınları, İstanbul 2008, s. 256

modern/geleneksel ve milliyetçi/bölücü gibi kategorilere ayrılmaktadır. Modernleşme gelişim sürecini tamamladığında toplumsal hareketlerin bir ihtiyaç olmaktan çıkacağı savı öne sürülmüştür.[46] Eski toplumsal hareketler gibi yeni toplumsal hareketler de ortaya çıktıkları toplumun şartlarından bağımsız değerlendirilmemektedir. Bu bağlamda yeni toplumsal hareketler, eski toplumsal hareketlerin tersine toplumun yapısal farklılaşmasını savunmaktadır. Hareketin aktörleri farklılık ve kimlik adına mücadele eden kişilerden oluşmaktadır. Bu noktada toplumsal tabanı eski toplumsal hareketlerin tersine farklı sınıflardan oluşmaktadır. Yeni toplumsal hareketin aktörleri marjinal, irrasyonel ve sisteme entegre olmayı başaramamış kişilerden değil aksine rasyonel kişilerden oluşmaktadır. [47]Bu gelişmeler ışığında toplumsal hareket alanında farklı teorik çerçeveler oluşturulmuştur. Toplumsal hareket alanında Toplumsal hareket yaklaşımları; eski toplumsal hareket yaklaşımları adı altında Kolektif Eylem Teorisi ve Çatışma Kuramı, yeni toplumsal hareket yaklaşımları adı altında Kaynak Mobilizasyonu Teorisi ve Yeni Toplumsal Hareketler Yaklaşımı olmak üzere dört ana başlık altında incelenecektir.

1.2.1. Eski Toplumsal Hareket Yaklaşımları

Eski toplumsal hareket yaklaşımları başlığı altında Kolektif Eylem Teorisi ve Çatışma Kuramı incelenecektir.

1.2.1.1. Kolektif Eylem Teorisi

Charles Mackay'in 1841 yılında yayınlanan eseri *''Extraordinary Popular Delusions& The Madness Of Crowds''*, kolektif davranış üzerine odaklanan ilk modern çalışma kabul edilmektedir. Gustave Le Bon'un 1895 yılında yayınlanan *''The Crowd: A Study Of The Popular Mind''* adlı eserinde sıradan bireyin nasıl şiddet yanlısı bir tutum içine girip ardından normal yaşamına döndüğünü açıklamayı denemiştir. Le Bon'a göre bireyler, kolektif bir eylem sırasında akli ya da rasyonel düşünme yetilerini kaybetmiş bir şekilde davranacaklarını belirtmektedir.

[46] Kenan Çayır, *Yeni Toplumsal Hareketler Teorik Açılımlar*, 1. Basım, Kaknüs Sosyoloji, İstanbul 1999, s. 7-8
[47] Çayır, *Yeni Toplumsal Hareketler Teorik Açılımlar,* s.7-8

Topluluklar içinde bireyler geçici bir delilik halinde, histerik veya hipnotize olmuş bir biçimde hareket eden insanlara dönüşmektedir.[48] Bu noktada Le Bon'un bireyi bilinçsiz ve düşünemeyen bir yığına indirgemektedir.

Mancur Olson tarafından geliştirilen ''kolektif eylem'' modeli bir toplumsal hareket yaklaşımı olan kolektif eylem teorisini konumlandırmada önemli argümanlara sahiptir. Olson'un *''Kolektif Eylemin Mantığı''* adlı eserinde bireylerin kolektif bir eyleme katılmadan önce fayda-zarar hesabı yaptığını öne sürmektedir. Olson'a göre bireyler yalnız kişisel çıkarlarını maksimize etmek için harekete geçmektedir. Bu noktada eylemlerin ancak eylem sonucunda elde edecekleri fayda ve katlandıkları maliyetten fazla ise eyleme katılabileceklerini dile getirmektedir.[49] Modern Siyaset Bilimi, *''grup teorisi''* nin kurucusu Arthur Bentley, kişisel çıkarlar olmadan herhangi bir grubun kurulamayacağını belirtmektedir. Aynı şekilde Sosyal psikolog Raymond Cattell, her grubun bir çıkara sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda örgüt veya grup kurma konusunda kişilerin ortak çıkarlara sahip olduğu fikri esas olmakla birlikte örgüt veya grup üyelerinden farklı olarak yalnız kendi kişisel çıkarlara sahip olduğu açıktır.[50] Kolektif eylem teorisyenleri, toplumsal hareketlere bireysel katılımı açıklamaya çalışmakta ve hızlı toplumsal değişim ve gerilimlere cevap olarak şikayet ve değerlere odaklanmaktadır.[51] Olson, bazı grupların örgütlenme potansiyelinin başka grupların örgütlenme potansiyeline göre daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Olson, bireylerin kendileri için elde edebilecekleri bir menfaatleri olmadıkça örgütlenme için gerekli olan zaman ve para ile örgütlenmenin getirdiği çeşitli riskleri hesaba katarak grup kurmak için çaba sarf etmeyeceklerini belirtmektedir. Olson'a göre, farklı ve birbirleriyle çatışan çıkarları temsil eden her grubun bir şekilde örgütlenerek haklarını savunabileceği, bu grupların demokratik süreç içindeki mücadelesi sonucunda da kaynakların etkin ve adil dağılımının gerçekleşebileceği varsayımı olası değildir. Büyük gruplar küçük

[48] David A. Locher, *Collective Behavior*, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, s. 5-6
[49] Çetinkaya, a.g.e., s. 32
[50] Mancur Olson, *The Logic Of Collective Action Public Goods And The Theory Of Groups*, 20. Baskı, Harvard University Press, The United States Of America 2002, s.8
[51] Jean L. Cohen-Andrew Arato, *Sivil Toplum ve Siyasal Teori*, 1. Basım, (ed) A. Argun Akdoğan, Efil Yayınevi, Ankara 2013, s. 444

grupların aksine örgütlenme aşamasında çok daha fazla zorluk ile karşılaşmaktadır.[52] Görece ayrıcalıklı ve ‘’’orta’’ gruplar gibi küçük örgütlenmeler oldukça büyük etkinliğe sahiptir. Örneğin, çok fazla sayıda insanın katıldığı toplantılarda kararlar zamanında ve dikkatli bir şekilde alınamamaktadır. Toplantıya katılanların düşüncesi toplantının bir an önce bitmesidir ve çok azı kendi kişisel kaygı ve endişelerini bir kenara bırakma konusunda istekli olmaktadır. Her katılımcının kendi özel çıkarı olduğu düşünüldüğünde karar aşaması olumsuzlukla sonuçlanmaktadır. Bu noktada bir toplulukta katılımcı sayısı ne kadar fazla ise katılımcının özel çabası bir fark yaratmayacak, sonuca ve karara bir etkisi olmayacaktır. Bu nedenle büyük topluluklar; komite, alt komite, küçük ölçekli liderlik grupları gibi örgütlenmeler gibi alt birimlerden oluşturmaktadır.[53] Bu bağlamda kolektif eylem teorisi de kolektif davranışın ortaya çıkışını makro düzeyde ele almaktadır. Kolektif Eylem Teorisinin temsilcilerinden Talcott Parsons, toplumsal hareketlere ilişkin yaklaşımında makro perspektif kullanmaktadır. Parsons, uyum ve sürekliliğin sağlanmasının toplumun devamlılığı için önemli değişkenler olduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede kolektif eylem teorisinde toplumsal hareketlerin uyum ve benzerlik gösteren unsurlarına odaklanmıştır. Parsons, bireylerin öncelikli olarak sosyal ve ekonomik bunalımlar etrafında kolektif davranış geliştirdiğini belirtmektedir. Bu çerçevede söz konusu sorunların ortadan kalkması sonucunda bireylerin uyum ve süreklilik duygusu sayesinde tekrar toplumsal sürece dahil olduklarını savunmaktadır.[54] Bu çerçevede ekonomik ve sosyal bunalımlar ile modernleşmeye tepki olarak gelişen toplumsal hareketler sürekliliği olmayan geçici hareketler olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik ve sosyal bunalımlar düzeltildiğinde ve modernleşme süreci tamamlandığında toplumsal hareketlerin kendiliğinden zayıflayacağı öngörülmektedir.

Söz konusu gelenekte yer alan her teorisyen kolektif eylem davranışını bağlantısız bireylerin değişime irrasyonel tepkisi olarak değerlendirmemektedir. Bu eleştiri kendini en çok Kolektif Eylem Teorisyeni, işlevselci ekolün önemli isimlerinden Neil J. Smelser’ın yaklaşımlarında ortaya çıkmaktadır. Smelser, kolektif

[52] http://www.libertedownload.com/tanel-demirel-mancur-olson-uzerine-bir-degerlendirme.pdf (Erişim Tarihi: 15.08.2017)
[53] Olson, a.g.e., s.53
[54] Kökalan Çımrın, a.g.e., s. 48

davranışın psikolojik bir olgu değil sosyal bir olgu olduğunu ifade etmektedir. Smelser, kolektif davranışın, bilinmeyen güçler tarafından değil, açık bir şekilde belirlenebilen etkenler tarafından yürütülmekte olduğunu belirtmektedir. Smelser'e göre, kolektif davranış, katılımcıların psikolojilerinin sebep olduğu bir durum değil, daha çok toplumsal yapı, ortam ve örgütlenmenin içinde bulunduğu şartlardan kaynaklanmaktadır.[55] Smelser, kolektif davranışı modernleşme sürecinin meydana getirdiği yapısal değişimlere tepki olarak ortaya çıkan irrasyonel ve geçici hareketler olarak ifade etmektedir.[56] Smelser, *''Theory of Collective Behavior''* adlı eserinde kolektif davranışın analizinde kolektif hareketlerin farklı ''biçimlerine'' odaklanmaktadır. Bu çerçevede Smelser, kolektif davranışın zaman içinde farklı şekillerde ortaya çıktığını öne sürmektedir. Smelser'a göre kolektif davranışlar korku, söylenti, çılgınlık, isyan, devrim, reform hareketleri, devrim hareketleri ve dinsel hareketler gibi çok farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Korku, söylenti, devrim ve isyan gibi hareketler beklenmedik bir şekilde gerçekleşmesine rağmen, bir düzen içinde meydana gelmektedir. Zamanla kümelenerek büyüyen toplumsal hareketler, büyük sıklıkla işsiz, göçmen ve gençlik gibi belirli toplumsal gruplar arasında meydana gelmektedir.[57] Bu bağlamda Smelser, toplumsal hareketleri, toplumsal reform hareketleri gibi ''norm'' yönelimli hareketler, siyasal, ulusal ve dinsel devrim hareketleri gibi ''değer'' yönelimli hareketler olmak üzere iki şekilde sınıflandırılmaktadır.[58] ''Norm'' yönelimli hareketler, bir taraftan kuralları yenilerini yaratmayı amaçlarken diğer taraftan söz konusu kuralları yenilemeye veya korumayı amaç edinmektedir. Kapsamlı ve uzun dönemli değişmeler çerçevesinde ele alınan ''Değer'' yönelimli hareketler ise değerlerin yenilenmesini amaçlamaktadır. Smelser, gerek norm yönelimli gerekse değer yönelimli toplumsal hareketleri hızla yapısal değişimlerin doğurduğu patolojik ve geçici süreçler olarak görmektedir.[59] Smelser, toplumun marjinalleşmiş ve yabancılaşmış kesimlerin modernleşmeye verdikleri tepki çerçevesinde oluşturduğu toplumsal hareketlerin modernleşmeci

[55] David A. Locher, a.g.e. s.41-42
[56] Claus Offe, *Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması,* Yay.haz: Kenan Çayır, Yeni Sosyal Hareketler, 1. Basım, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999, s. 73
[57] Neil J. Smelser, *Theory Of Collective Behavior*, New York: The Free Press, United States Of America 1962, s. 1-23
[58] J. Smelser, a.g.m., s. 1-23
[59] Aylin Yonca Gençoğlu, *Eski ve Yeni Paradigmalar Açısından Sosyal Hareketler*, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, 2014, Cilt.3, Sayı:2, s.310

elitler tarafından kontrol atına alınarak bastırılabileceğini savunmaktadır. Smelser, son tahlilde toplumsal hareketi oluşturan grupların modernleşme sürecinin avantajlarından yararlanmaya başlamasıyla hareketlerin zayıflayacağını savunmaktadır.[60] Smelser'ın kolektif eylem teorisi aktörlerin amaçlarını, niteliğini ve zamanlamasını açıklamada yetersiz kalmıştır.[61]

1.2.1.2. Çatışma Teorisi

Toplumsal hareketlerin açıklanmasında çatışma teorisi önemli bir yer tutmaktadır. Toplumu bir çatışmalar bütünü olarak ele alan çatışma teorisi toplum içinde yer alan dinamiklerin, toplumda yaşanan çatışmalar sonucunda belirlendiğini savunmaktadır. Çatışma teorisi, söz konusu bu çatışma ortamının toplumsal düzeni sağladığını belirtmektedir. Toplumsal hareketler temelinde çatışma teorisinin ele alınışı işçi sınıfı hareketlerine kadar uzanmaktadır.

Çatışma fikrinin kökenine Karl Marx'ın analizlerinde rastlanmaktadır. Marx, kapitalist ile ücretli işçi sınıfı arasındaki savaşın tarihini sermayenin kökenine dayandığını belirtmektedir. Marx *''Kapital''de*, kapitalist ile işçi sınıfı arasındaki çekişmenin tüm manüfaktür dönemi süresince şiddetli bir şekilde devam etmiş olduğunu ifade etmektedir. [62] Marx'a göre kapitalist üretim sistemi işçinin emek gücünü bir meta olarak satması olgusuna dayanmaktadır. Kapitalist üretim tarzının işçiye karşı emek araçlarına ve ürüne kazandırdığı bağımsız ve yabancılaşmış nitelik makine aracılığı ile uzlaşmaz bir çelişkiye dönüşmektedir. Makinanın ortaya çıkışı ile işçi, ilk kez emek aracına başkaldırmış olmaktadır.[63] Bu çerçevede işçiler, kapitalist üretim sürecine karşı kendi emeklerini korumak için mücadeleye girişmektedir. Marx'ın burjuvazi ve proletarya arasındaki ilişki olarak tanımladığı kapitalist toplumun sınıf mücadelesini şu şekilde açıklamaktadır:

---

[60] Offe, a.g.m, s.73
[61] Jean Cohen, *Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler*, Yeni Sosyal Harketler Teorik Yaklaşımlar içinde, 1. Basım, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999, s. 112
[62] Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, 3. Baskı, Eriş Yayınları, 2003, s. 370
[63] Marx, a.g.e., s. 372-373

''Sermayenin modern tarihi on altıncı yüzyılda, dünyayı kucaklayan bir ticaretin ve dünyayı kucaklayan bir piyasanın yaratılmasıyla başlar. (...) Bu piyasa ticarete, denizciliğe, karayolu iletişimine muazzam bir gelişme sağlamıştır. Buna karşılık bu gelişme de, sanayinin genişlemesi üzerinde etkili olmuştur; ve sanayinin, ticaretin, denizciliğin, demiryollarının genişlemesiyle orantılı olarak, aynı oranda, burjuvazi de gelişmiş, sermayesini artırmış ve Ortaçağ'dan devraldığı tüm sınıfları geri plana itmiştir.[64]

Komünist Manifesto'nun birinci bölümününde Marx, *''bugüne kadarki bütün toplumların tarihi sınıf mücadelelerinin tarihidir.''* ifadesini kullanarak toplumsal dönüşüm açısından sınıf mücadelesinin önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmektedir. Marx, özgür yurttaş ile kölenin, patrisien ile plebin, baron ile serfin, lonca ustası ile kalfanın, kısacası ezen ile ezilenin sürekli karşı karşıya gelmiş olduklarını ve her seferinde ya toplumun tümüyle devrimci bir dönüşüme uğramasıyla ya da çatışan sınıfların ortak yıkımıyla sonuçlanan bir mücadele içinde olduklarını belirtmektedir.[65] Marx, feodal toplumun yerine geçen burjuva toplumunun da düşmanlıkları gideremediğini ve ortaya toplumun iki büyük sınıfa bölündüğünü şu sözlerle açıklamaktadır: *''...Feodal toplumun yıkıntılarından yeşeren, modern burjuva toplumu da, sınıf düşmanlıklarını gidereememiştir. Eskilerin yerine, yeni sınıflar, yeni baskı koşulları, yeni savaşım biçimleri koyabilmiştir ancak. Çağımız, burjuvazinin çağı, gene de, şu farklı özelliğe sahiptir: sınıf düşmanlıklarını yalınlaştırmıştır. Toplum, bir bütün olarak giderek daha fazla, iki büyük düşman kampa, birbirleriyle doğrudan yüz yüze gelen iki büyük sınıfa bölünmektedir. Burjuvazi ve proletarya.''* [66]Marx, sınıf mücadelesinin dur durak demeden devam eden bir mücadele olduğunu belirtmektedir. Bunun nedeni olarak toplumsal hayatın temelini oluşturan ekonomin sınıf ilişkileriyle örülmüş olmasında ve ekonomide her hareketin sınıfların karşıt çıkarları etkilemesi ve onlar tarafından belirlenmesi olarak göstermektedir. [67] Bu çerçevede Marx'ın *''kendinde sınıf''* ve *''kendisi için sınıf''*

[64] Arrigni, Hopkins, Wallerstein, a.g.e., s. 14
[65] Karl Marx & Friedrich Engels, *Komünist Manifesto Hakkında Yazılar*, Çev: Nail Satlıgan, Tektaş Ağaoğlu, Olcay Göçmen, Şükrü Alpagut, 4. Basım, Yordam Kitap, İstanbul 2010, s. 22
[66] *Karl Marks Marksizmin Bir Açıklaması Ve Kısa Bir Biyografik Özeti*, 2. Basım, Eriş Yayınları,2003, s.24
[67] Karl Marx & Friedrich Engels, a.g.e., s.297

şeklinde yaptığı ayrım sınıf mücadelesinin Marksist analizinin merkezine oturmuştur. Marx, ‘’kendinde sınıf’’ ile üyelerinin öznel olarak durumlarının farkında olmadıkları ve dolayısıyla bir aksiyon almadıkları durumu anlatmaktadır. ‘’Kendisi için sınıf’’ kavramı ise öznel olarak durumlarının farkında olan ve bunun için mücadele etmeye karar vermiş kişileri anlatmaktadır.[68] Bu bağlamda işçi sınıfı hareketlerin başarıya ulaşması için ‘’kendisi için sınıf’’ olmak kavramını benimsemeleri yerinde bir yaklaşım olmaktadır. ‘’Kendisi için sınıf’’ olmak çıkarlarının farkında olarak mücadele etmeyi gerektirmektedir. Bu çerçevede söz konusu çıkarlar için mücadele etmeyi sağlayan en önemli olan unsur örgütlenmeden geçmektedir.

Sendikalar ve gönüllü kuruluşlar, Marx ve Engels tarafından, zanaatkarlar ve endüstriyel işçiler tarafından riskli ve belirsiz bir emek piyasasında kendi çıkarlarına yer bulmak için geliştirilen, ancak emeğin aristokrasinin geniş işçi sınıfı arasında kendi ayrıcalıklı konumlarını koruduğu koruyucu araçlar olarak görülmektedir. Marksizm, kapitalist düzeni problemli görmesine karşı dayanışmanın ilkeleriyle de ilgilenmektedir. Eğer dayanışma üretim araçlarına sahip olanlar arasında bulunan bir tutum olarak ele alınırsa, yalnız onların egemenliklerini sürdürme isteklerini yansıttığından, Marksist teori ezilenler arasındaki dayanışmanın gücünü değişik şekillerde açıklama girişimlerine yol açmaktadır.[69]

Çatışma teorisyenlerinin en önemli isimlerinden biri olan tarihselci Marksist Antonio Gramsci, çatışma kuramını üst yapı ve alt yapı çerçevesinde incelemiştir. Bu çerçevede geleneksel Marksizmden farklı olarak toplum analizlerinde ekonomik toplum, siyasal toplum ve sivil toplum ayrımı yapmıştır. Gramsci, ekonomik toplumu alt yapıya, siyasal toplum ve sivil toplumu üst yapıya özgü özellikler olarak tanımlamaktadır. Gramsci’de üst yapıya özgü olan sivil toplum ideolojik ve kültürel ilişkilerin bütünlüğü olarak ifade edilmektedir. Sivil toplum rızaya dayalıyken, siyasal toplum zora dayalı devleti ifade etmektedir. Gramsci’ye göre hegemonya kavramı kendiliğinden oluşan rızanın örgütlenmesini içermektedir. Söz konusu rıza, elitlerin kendi çıkarlarına zarar vermeyen ekonomik ödünler vermeleri yoluyla

[68] Marx&Engels, *Komünist Manifesto Hakkında Yazılar*, s. 297
[69] John Field, *Sosyal Sermaye*, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 8

kazanılmaktadır.[70] Gramsci, hegemonya kavramını nesnel maddi güçler ile Marksçı anlamda etik-siyasal fikirler arasındaki birliği ifade etmek için kullanmıştır. Üretim üzerinde tahakküme dayanan gücün, baskın gruplar ile tabi gruplar arasında tavizi veya uzlaşmayı içine alan bir ideoloji üzerinden rasyonalize edildiği yapı ile üstyapı arasındaki bir birliktir. Hegemonyacı uzlaşmada, baskın gruplar tabi grupları tatmin etmek için kendi baskınlıklarını tehlikeye atmayacak bazı tavizler vermektedir. [71]

Gramsci, tarihsel maddeciliğin manevi ve siyasal etkeni görmezden gelmesinin mümkün olmadığını aksine üstyapının ve düşüncelerin oynadığı rolü şu sözlerle ifade etmiştir: *''Marksizmin gelişmesi yolundaki son atılımlar, tam tersine, siyasal iktidarın ve bunu ele geçirmenin önemini kuvvetle ortaya koyduğu gibi ekonomik ve siyasal cephelerin zorunlu bir tamamlayıcısı olan kültür cephesinde girişilen savaşı kazanmanın önemini de göstermiştir.''*[72] Bu çerçevede Gramsci'de, alt yapı ve üst yapı arasında kurulacak ilişki oldukça önemli bir yere sahiptir.

Gramsci'ye göre hegemonya sadece zora dayalı olarak değil, aynı oranda rızaya dayalı olarak da kurulmalıdır. Gramsci, kapitalizmin ilk geliştiği Kuzey Avrupa ülkelerinde burjuva hegemonyasında burjuvanın liderliğini kabul ettirmek için alt sınıflara zorunlu olarak bir takım ödünler vermek durumunda kaldığını belirtir. Gramsci'ye göre hegemonyada rıza ve baskının zorunlu bir kombinasyonu bulunmalıdır. Ancak iktidarın uzlaştırıcı yönü öne çıktığı ölçüde hegemonya devam etmektedir. Baskı her zaman olsa da ancak marjinallik ve sapkınlık durumlarında ortaya konacak araçtır. [73]

Çatışmacı yaklaşımın en önemli isimlerinden olan Ralf Dahrendorf, toplumsal çatışma sürecinin toplumsal yapının oldukça önemli bir unsuru olduğunu belirtmektedir. Dahrendorf, toplum içinde her zaman bir çatışma eğitimi olduğunu belirtmektedir. Toplum içinde var olan çatışmayı güç ilişkileri temelinde açıklamaktadır. Güçlü ve güçsüz arasındaki çıkarlar farklıdır ve temelde herkes kendi

---

[70] Çoşkun, a.g.e., s.123
[71] Robert W.Cox-Timothy J.Sinclair, *Dünya Düzenine Yaklaşımlar*, Çev: Emrah Çınar-Semih Çelik, 1. Basım, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2016, s.421
[72] Antonio Gramsci, *Felsefe Ve Politika Sorunları*, 1. Basım, Çev. Adnan Cemgil, Payel Yayınları, İstanbul 1975, s. 13
[73] Cox & Sinclair, a.g.e. s.126-127

çıkarını gözetecektir. Bunun sonucunda güçlü ve güçsüz arasındaki denge bozulduğunda toplum değişecektir. Bu bağlamda Dahrendorf, çatışmayı *''insanlık tarihinin büyük yaratıcı gücü''* olarak tanımlamaktadır.[74] Dahrendorf, Marx'ın teorisine sosyolojik bir eleştiri getirmektedir. Söz konusu eleştiriler sermayenin ayrışması, emeğin parçalanması ve yeni bir orta sınıfın ortaya çıkışında toplanmaktadır. Dahrendorf'a göe söz konusu toplumsal değişimler Marx'ın öngördüğü toplumsal devrimin ortaya çıkmasına engel oldu. Dahrendorf'a göre Marksist bir devrimin olmamasının en önemli nedeni çatışmaların kurumlaşma ile düzenlenmesidir. Söz konusu kurumlaşma bir taraftan toplumsal hareketliliği kolaylaştırırken, diğer taraftan işçi-işveren ilişkilerini düzenleyen sendikalar ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede örgütlenme, çatışmaların sistematik bir biçimde düzenlemesini sağlamaktadır. Çatışma toplumdan silinemez ve toplumsal yapının değişimi ve gelişimi için işlevsel olarak görülmektedir. Burada önemli olan çatışmanın bastırılmasındansa etkili bir kurumsallaştırma ile düzenlenmesidir.[75] Dahrendorf, Marx'ın aksine toplumda hangi gruplar arasında çatışmanın oluşacağı konusuna bir açıklama getirmemektedir.

1.2.2. Yeni Toplumsal Hareket Yaklaşımları

1960 ve 1970'li yıllarda ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler olarak anılan barış, çevre, feminizm ve yerel özerklik hareketleri ekonomik ve sosyal bunalımlara bir tepki olarak ortaya çıkmamış hareketler olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkış nedeninin ne olduğunun ve hangi açılardan yeni olarak nitelendirildiğini açıklamak için yeni teorik yaklaşımlar gerekli olmuştur. Ancak yeni toplumsal hareketler temelinde ''yeni'' olanın ne olduğu, neden ''yeni ''bir hareket türü olarak değer kazandığı ve toplumsal hareketin siyasi partinin ya da çıkar grubunun sahip olduğundan farklı nasıl bir anlamının olduğu

[74] Ruth A. Wallace& Alison Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, 6. Baskı, Çev. Leyla Elburuz/M. Rami Ayas, Doğu Batı, Ankara 2015, s. 176
[75] Margaret M. Poloma, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, 2. Basım, Gündoğan Yayınları, İstanbul 1996, s. 118-124

konusunda teorisyenler arasında henüz bir anlaşma sağlanmış değildir.[76] Yeni toplumsal hareket yaklaşımları alanında iki rakip model 1970'lerden sonra ortaya çıkan hareketleri kendi çerçevelerinden neden yeni olarak nitelendirildiği konusu ele almaktadır. Her iki model yeni toplumsal hareketlerin yeni olarak nitelendirilmesini farklı etkenlerle açıklamaktadır. Söz konusu hareketlerin ''yeni'' olarak varsayılmasının en temel nedeni tepkilerin devlete yönlendirilmemiş olması ve devrimci emellerinin olmamasıdır.

1960'larda ve 1970'lerde ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler, eski toplumsal hareketlerde olduğu gibi ekonomik ve sosyal krizlere bir tepki olarak gelişmemiştir. Söz konusu yıllar ile ortaya çıkan hareketler ekonomik temelli olmaktan çok kimlik temelinde ortaya çıkmıştır. Bu sebeple yeni gündem konularıyla ortaya çıkan toplumsal hareketler o dönem mevcut olan teoriler ile açıklanamadığı için yeni teorik yaklaşımlar gerekli olmuştur.[77] 1960'lı yıllardan itibaren yeni toplumsal hareket çalışmalarında ortaya çıkan iki temel yaklaşımdan ilki Amerika merkezli ''Kaynak Mobilizasyonu Teorisi'', ikincisi Avrupa Merkezli ''Yeni Toplumsal Hareketler'' teorisidir. Söz konusu yaklaşımları klasik sosyal hareket teorilerinden ayıran en temel nokta toplumsal aktörlerin hareket öncesi örgütlenmelerine ve kolektif davranışın rasyonelliğine yaptıkları vurgu üzerine olmalarıdır.[78]

1.2.2.1. Kaynak Mobilizasyonu Teorisi

John McCarthy ve Mayer Zald tarafından temelleri atılan Kaynak Mobilizasyonu teorisi toplumsal hareketlerin örgütsel girişimci modeli olarak formüle edilmiştir. Bu görüşe göre, toplumsal hareket toplumda kaynakların yeniden dağıtımı talebi veya toplumsal yapının unsurların tercihlerindeki değişimler için oluşan fikir ve inanç birliğidir. Bu tanıma göre toplumda her zaman var olan bir gizli hareket mevcuttur ancak söz konusu hareket için bireysel bir isteğin varlığı

[76] Cohen&Arato, a.g.e., s. 442
[77] Jean Cohen, *Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler*, 2. Basım, Yay. Haz: Kenan Çayır, Yeni Sosyal Hareketler, Kaknüs Yayınları, 2006 İstanbul, s. 104
[78] Cohen, a.g.m., s. 105

önemlidir.[79] Kaynak mobilizasyonu teorisinde insanları eylem yapmaya yönelten güdülerin araçsal olduğu çıkarımı bulunmaktadır. Söz konusu yaklaşıma göre, gruplar stratejik avantaj, bireyler ise kendi çıkarları için eylem yapmaktadır. Bu bağlamda birey ya da örgüt olsun, asıl olan kişinin kendi çıkarıdır.[80] Özetle bir kişi bir eyleme önce kendi çıkarı için katılmaktadır. Kaynak mobilizasyonu teorisi, yeni toplumsal hareketleri, eski toplumsal hareketlerden bir kopuş olarak nitelemezler. Aksine yeni toplumsal hareketler ile eski toplumsal hareketler arasındaki benzerliklere ve devamlılıklara dikkat çekerler.[81] Kaynak mobilizasyonu teorisyenleri, örgütlenme, çıkarlar, kaynaklar, fırsatlar ve stratejiler gibi objektif değişkenlerin büyük ölçekli hareketlerden sorumlu olduğunu iktisatçıların, siyaset bilimcilerin ve tarihçilerin çalışmalarına odaklanarak açıklamaktadırlar.[82]

Söz konusu yaklaşım içerisinde Olson'un katı bireyci yaklaşımı, McCarthy ve Zald'ın örgütsel-girişimci yaklaşımı ve Tilly'nin siyasi güç modeli olmak üzere çeşitli varyasyonları mevcuttur. Teorisyenler kaynak mobilizsyon yaklaşımında farklı bakış açıları geliştirmelerine rağmen üzerinde anlaştıkları bir takım noktalar bulunmaktadır. Bunlar;

1- Toplumsal hareketler kolektif eylemin çatışma kuramı çerçevesinde ele alınmalıdır.

2- Kurumsal ve kurumsal olmayan kolektif eylem arasında temel bir fark yoktur.

3- Her ikisi de kurumsallaşmış iktidar ilişkileri içerisindeki çıkar çatışmalarını gerektirir.

4- Kolektif eylem çıkarlarının gruplar tarafından rasyonel takibini içermektedir.

---

[79] Aldon Morris and Cedric Herring, a.g.m., s.8
[80] Işık, a.g.e., s. 15
[81] Elif Topal Demiroğlu, *Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması,* Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, Mart 2014, ISSN 2147-6934, s. 135
[82] Cohen&Arato, a.g.e., s. 446

5- Amaçlar ve şikayetler iktidar ilişkilerinin kalıcı ürünleridir ve hareketlerin şekillenmesinden sorumlu olamazlar.

6- Hareketler kolektif eylemin kaynaklarında, örgütlenmesinde ve fırsatlarındaki değişiklikler nedeniyle şekillenir.

7- Başarı grubun siyasi bir aktör olarak tanınmasını ya da artan maddi yararları içerir. [83]

Kaynak mobilizasyonu teorisinde, teorisyenler tarafından üzerinde durulan bazı ortak noktalar geliştirildiğini McCarthy ve Zald şu şekilde açıklamıştır. İlk olarak toplumsal hareket anlayışında kaynakların (ücret ve işgücü) bir araya gelmesi birincil şarttır. Kaynaklar, toplumsal çatışmada taahhüt için ortak bir amaç nedeniyle toplananlar için oldukça önemlidir. İkinci olarak, kaynak topluluğu küçük de olsa bir örgütlenme gerektirmektedir. Böylece, geleneksel bakış açısından daha çok toplumsal hareket örgütlenmelerine odaklanılmaktadır. Üçüncü olarak, hareketin başarısı ve başarısızlığı toplumsal hareketin dışındaki topluluğun topluluktan bireysel ve örgütsel tarafın açık bir şekilde tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Dördüncü olarak, arz ve talep modelinde bazen kaynakların akışı belirli bir toplumsal harekete doğru yönelebilir. Son olarak, toplumsal hareket içinde bireysel ve örgütsel tanımlamalar bedel ve ödülde karasızlığa neden olmaktadır. [84] Söz konusu hareketlerde temel unsurun örgütlenme üzerine olduğu görülmektedir.

McCarthy ve Zald'a göre toplumsal hareketin merkezinde toplumsal hareket örgütlenmeleri bulunmaktadır. Bir toplumda bir konuya dair tepkiler her zaman hazır olabilir ancak önemli olan bu tepkileri harekete geçirebilecek, bunu bir hareket haline getirebilecek bir seferberliktir. Bir hareketi hareket yapan seferberlikler de formel örgütler aracılığıyla hayata geçirilmektedir.[85] Gelişmiş örgütsel formların ve iletişim biçimlerinin gerekli olduğu savı kaynak mobilizasyon teorisyenlerinin belirttiği en önemli noktadır.

---

[83] Cohen&Arato, a.g.e., s. 446

[84] John McCarthy and Mayer N. Zald, *Mobilization and Social Movements: A Partial Theory*, The American Journal Of Sociology, Vol.82, No.6 (May, 1997), pp.1212-1241

[85] Y. Doğan Çetinkaya, *Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler*, 3. Baskı, der. Y. Doğan Çetinkaya, Toplumsal Hareketler, 2015 İstanbul, s. 34

Kaynak mobilizasyon teorisi hareketi etkinleştiren farklı unsurların nasıl bir araya geldiğini anlamada yardımcı olabilir ancak sosyal hareketin neden ortaya çıktığı ve söz konusu hareketin başarılı olup olmayacağı noktasını açıklamada yetersiz kalmaktadır.[86] McCarthy ve Zald'a göre örgütler rasyonel ve maddecidir. Mobilizasyon teorisyenleri insanları eylem yapmaya yönelten güdülerin araçsal olduğunu varsayma eğilimindedir. Özetle gruplar stratejik avantaj, bireylerse kendi çıkarları için eylem yaparlar.[87] Bu bakış açısının odaklandığı temalar, Mancur Olson tarafından ortaya konulan fikirler çerçevesinde anlam kazanmaktadır. Olson'a göre, baskı ya da maddi fayda ümidi olmaksızın rasyonel birey kaynaklarını ve zamanını kolektif bir harekete ayırması imkansız ve irrasyonel bir düşüncedir. [88] ''Grup Teorisi''nin kurucusu, Arthur Bentley'in, ''Çıkar olmadan grup olmaz'', Sosyal psikolog, Raymond Cartell'in ''Her grup bir çıkara sahiptir'' sözleri bir grup ya da organizasyonun ortak bir çıkara sahip olacağını kanıtlamaktadır. Ayrıca, söz konusu grup ya da organizasyon içinde ortak çıkarlardan farklı olarak kişilerin kişisel çıkarları bulunmaktadır. Örnek olarak, işçi sendikası içinde bulunan işçilerin ortak çıkarı ücretlerin yükseltilmesidir. Diğer taraftan her birinin sadece ücretlerin oranına ya da çalışma süresine bağlı olmayan bir kişisel gelir çıkarı vardır.[89] Bu bağlamda her birey kendi özel çıkarını tek başına savunamayacağı için ortak çıkarlara sahip bireyler grup kurarak örgütleşme yoluna gitmektedirler.

Kaynak mobilizasyon teorisinin çağdaş hareket biçimlerini açıklamada yetersiz kalmasının bir nedeni hareketi sadece verili bir ampirik aktör olarak ele almasıdır. Kaynak mobilizasyonu yaklaşımı makro düzeyden kaçınırken her kolektif hareketi politik düzeye indirgemektedir. Bu nedenle yeni çatışmaların kültürel boyutunu kaçırmaktadır. Yeni sosyal çatışmalar sistem tarafından yaratılmaktadır. Belirli konuların etkinleştirilmesi daha çok tarihsel ve konjonktürel faktörlere bağlıdır.[90] Kaynak mobilizasyon teorisi gücün stratejik kullanımına odaklanarak güncel çatışmaların siyasal boyutuna odaklanarak aktörlerin kimlik, özerklik ve

[86] Alberto Meluci, *The Symbolic Challenge Of Contemporary Movements,* Social Research, Vol.52, No.4, Social Movements (Winter 1985), pp.789-816, s. 797
[87] Gülcan Işık, *Toplumsal Hareketler*, 1. Basım, Nobel Yayınları, Ankara 2011, s. 14
[88] Cohen, a.g.m. s. 106
[89] Mancur Olson, *The Logic Of Collective Action Public Goods And The Theory Of Groups,* Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 2002, s.8
[90] Meluci, a.g.m. s, 797-798

sosyal normlar unsurlarını analiz etmede yetersiz kalmaktadır.[91] Toplumsal hareketler bir araya gelerek faaliyette bulunurken para, üye, oy, bilgi, güven, iş ve imaj gibi kaynakları kullanarak güç elde etmeye çalışmaktadırlar.[92] Kaynakların kullanılmasında iki temel strateji göze çarpmaktadır. Birincisi, kaynaklar otoritenin politika değişikliğine neden olabilir. Bilgi sağlayarak, maddi destek vererek, oyları doğru yönlendirerek, ikna edici bir medya imajı geliştirerek karar vericiler ikna edilebilir. Bunun yanı sıra amaçlarına ulaşmak için boykot, grev, gösteri ve şiddet gibi yönetmeleri kullanabilirler. Gruplar, kaynaklar üzerindeki kontrolü kaybettiklerinde toplumsal hareketin sonu gelmiş olmaktadır. İkinci olarak, politikacılar, protestocularla ittifak kurmaya gidebilir ancak bağımlı olmak hareketin kendisine zarar verebilir.[93]

Kaynak Mobilizasyonu Teorisi'nin önemli teorisyenlerinden olan Charles Tilly, söz konusu teoriyi siyaset değişkeni ile analiz etmiştir. Tilly analizlerinde aktörlerin maddi çıkarlarını korumak, piyasa ekonomisi ve devleti kontrol ermek için siyasal gücü hedeflediklerini belirtmektedir.[94] Bu noktada Tilly, günümüzde var olan çatışmaları daha çok siyasal düzlemde analiz etmekte ve toplumsal hareketlerin ortaya çıkışını dışlanmış, marjinal grupların politik sahneye giriş mücadelesi olarak siyasal bir süreç içinde yaşandığını belirtmektedir.[95] Bu bağlamda Tilly toplumsal hareketleri, siyasal düzlem üzerinde kaynakların yeniden dağıtımını talep eden ve dışlanmış unsurların sisteme tekrar entegre olmayı talep eden insanların oluşturduğu bir hareket olarak tanımlamaktadır.

Charles Tilly, aktörlerin bir araya geldiği, örgütlendiği ve mobilize olduğu alanın sivil toplum olduğunu ifade etmiştir. Tilly, modern kolektif hareketlerin sivil toplum içindeki özerk toplumsal ve siyasal alanların gelişmesinin temelinde yükseldiğini belirtmektedir.[96] Tilly'e göre demokrasi taraftarı olan toplumsal hareketler baskıcı bir politik ortamda faaliyet gösteren sivil toplumun görevidir. İşçiler, kadın grupları, öğrenciler, gençlik ve entelektüel kesim gibi toplumun değişik

[91] Çayır, a.g.e., s. 22
[92] Leyla Sanlı, *Politik Kültür ve Toplumsal Hareketler,* 1. Basım, Alan Yayıncılık, İstanbul 2005, s.53
[93] Sanlı, a.g.e, s. 56
[94] Cohen, a.g.m, s. 107
[95] Çayır, a.g.e, s. 21
[96] Cohen, a.g.m, s. 109

tabakaları birbirinden farklı çıkarlara sahiptir. Birbirinden farklı çıkarlara sahip grupların ortak olarak belirttikleri ve bu eylemlere neden olan hareketlerinin sebebi politik ortamda bulunan demokrasi eksikliğidir.[97]

Özetle, kaynak mobilizasyon teorisyenleri, toplumsal hareketleri açıklamada çok farklı değişkenler kullanmış ve bu farklı değişkenler toplumsal hareketleri analiz etmede farklı bakış açıları kazanılması sağlamıştır.

1.2.2.2. Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi

1960'lı yıllarla birlikte ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler, eski toplumsal hareketleri sınıf temelli olması, değerler, normlar ve kimlik gibi unsurları göz ardı etmesi nedeni ile eleştirmiştir. Yeni toplumsal hareketler üzerinde çalışan araştırmacılar, yeni toplumsal hareketlerin mevcut değerler, normlar ve kimlik yapılarında değişim taleplerini içeren sosyokültürel boyutuna dikkat çekmektedir.[98] Yeni toplumsal hareketler daha az sosyopolitik daha çok sosyokültürel hareketler olarak tanımlanmaktadır.[99] Yeni toplumsal hareketlerin en önemli özelliği kimlik oluşturma kapasitelerinin ve bu kimliklerin toplumsal inşasına dahil olan iktidar ilişkilerinin farkına varan aktörlerden oluşmuş olmasıdır. Kolektif aktörler genel toplumsal kimlik içerisinde karşı çıktıkları kimliklere karşı bir grup kimliği oluşturmak için çalışmaktadırlar. Alaine Touraine kimlik yönelimli hareketleri, modernleşmeye karşı verilen bir cevap olarak değerlendirmektedir.[100] 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında yükselişe geçen sivil haklar, ifade özgürlüğü ve öğrenci hareketleri, 1970'li yıllardaki kadın, barış ve çevre hareketleri; 1980'lerde görünür olan nükleer silahsızlanma hareketleri değerlendirildiğinde modernitenin getirdiği farklı unsurların neden olduğu problemler karşısında çeşitli amaçlarla ortaya çıkan bu hareketler yeni topum hareketler olarak adlandırılmıştır.[101]

---

[97] Işık, a.g.e., s. 17
[98] Çayır, a.g.e., s. 23
[99] Alain Touraine, *An Introduction to the Study of Social Movements, Social Research,* Vol.52, No.4 (Winter 1985), pp.749-787, s. 777
[100] Cohen&Arato, a.g.e. s. 458
[101] Elif Topal Demiroğlu, a.g.m., s. 135

Yeni toplumsal hareketler, eski toplumsal hareketlere oranla daha zengin içerik ve taleplere sahip, yalnız iktisadi çıkarlar peşinde koşmayan demokratik ve daha geniş katılımı hedefleyen hareketlerdir. Ayrıca hayat tarzı ve kimlik üzerine vurgu yapması yeni hareketlerin ayırt edici özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerde, sınıf kavramının yerini toplumsal cinsiyet, ırk, etnik kimlik, hayat tarzı gibi olgular almıştır.[102] Yeni toplumsal hareketler, iktidar mücadelesi vermeyi amaç edinmezler, onların asıl amacı savunmadır.[103]

Yeni toplumsal hareketler eski olarak nitelendirilen hareketler ile kıyaslandığında bir takım farklı niteliklere sahiptir. Bunlardan ilki, yeni toplumsal hareketlerin toplumsal tabanı konusunda sınıf yapısını aşan bir eğilim söz konusudur. Yeni toplumsal hareketler gençlik, toplumsal cinsiyet, cinsellik gibi farklı toplumsal statülerde bir tabana sahiptir. İkincisi, yeni toplumsal hareketlerin ideolojik çerçevesi, işçi sınıfı hareketleri ile birleştirici unsuru Marksist ideolojiyle zıt bir konumda bulunmaktadır. Üçüncüsü, yeni toplumsal hareketler, daha önce zayıf olan bir kimlik boyutunun görünür olduğu hareketlerdir. Hareketin birleştirici, toplayıcı unsurları işçi sınıfı hareketini tanımlayan ekonomik meselelerden çok, kimlik sorunlarıyla ilişkili kültürel problemler üzerinde toplanmaktadır. Kadın hareketleri, gay hareketleri gibi yeni kimliklerin tümü özel ve kamusal olarak yeniden şekillendirilmektedir. Dördüncüsü, yeni sosyal hareketler bireysel ve kolektif arasındaki ilişkinin bulanıklaşması ile ortaya çıkmaktadır. Beşincisi, yeni sosyal hareketler, insan hayatının kişisel yönlerini yansıtmaktadır. Gay hakları, kürtaj hakkı bağlamında kadın hareketinin amacı cinsel ve bedensel değişimi gerçekleştirmektir. Altıncısı, yeni toplumsal hareketlerin eski toplumsal hareketlerin uyguladığından farklı olarak şiddet karşıtı ve sivil itaatsizlik olarak tanımlanan taktikler kullanmalarıdır. Yedincisi, Yeni toplumsal hareket gruplarının örgütlenmesi ve çoğalması güvenilirlik krizi ile ilişkili oluşudur. Son olarak, eski toplumsal

[102] Çetinkaya, a.g.e, s. 45
[103] Çetinkaya, a.g.e., s. 48

hareketlerin hiyerarşik ve merkezi örgütlenmesinin tersine yeni sosyal hareket örgütleri bölünmüş, dağınık ve adem-i merkeziyetçi olma eğilimi göstermektedir.[104]

Claus Offe'ye göre, yeni toplumsal hareketin kitlelerini yüksek eğitimli, ekonomik durumu orta ve üstü olan, esnek çalışma zamanına sahip yeni orta sınıf ile ev kadınları, öğrenciler, işsizler ve emeklilerden oluşan eski orta sınıf oluşturmaktadır. Kısacası Offe, yeni toplumsal hareketi işçi sınıfı ve burjuvazi dışındaki bir sınıf ittifakı olarak tanımlamaktadır.[105]

Diğer yandan Arrigni, Hopkins ve Wallerstein, yeni toplumsal hareketin tabanını eski toplumsal hareketin tabanından gelen gruplar tarafından temsil edildiğini belirtmektedir. Yeni toplumsal hareketin tabanı zaanatçılar, bürokratlar, serbest meslek sahipleri, küçük tacirler gibi eski orta sınıfın unsurlarını kapsamaktadır.[106] Yeni toplumsal hareketin savunduğu bireysel özgürlük, eşitlik, katılım, barış ve dayanışmacı toplumsal örgütlenme gibi değerler eski toplumsal hareketlerin ilerlemeci hareketinden miras kalmış değer ve normlar olarak görülmektedir.[107] Günümüzde toplumsal hareketler ne kadar çeşitlense de yeni ve eski toplumsal hareketlerin savundukları ortak ''evrensel'' değerler bulunmaktadır. Barış, ekoloji, alternatif yaşam tarzı hareketleri, kadın hareketleri, azınlık hakları, içteki üçüncü dünya hareketleri gibi yeni toplumsal hareketlerin ''eski'' toplumsal hareketler ile ilgili temel problemi sosyal demokrat hareketlerin, devlet iktidarından kısmen pay almaktaki başarıları sonucunda ''muhalif'' niteliklerini kaybetmiş olmasından kaynaklanıyordu. Özetle, yeni toplumsal hareket kitleleri işçi hareketlerinin ve sosyal demokrat hareketlerin artık sistem karşıtı olmadıklarını savunmuşlar ve bu konuda eleştiri getirmişlerdir.[108]

Yeni toplumsal hareketler teorisinin önde gelen isimlerinden Alaine Touraine, yeni toplumsal hareketleri, devlet iktidarından daha çok sivil toplumu

---

[104] Hank Johnston, Enrique Larana, Joseph R. Gusfield, Kimlikler, Şikayetler ve Yeni Sosyal Hareketler, editör: Kenan Çayır, Yeni Sosyal Hareketler,2. Basım, Kanüs Sosyaliji, İstanbul 2016, s.125

[105] Gülnur Savran, *Marksizm ve ''Yeni Toplumsal Hareketler'' Tartışması*, Sınıf Bilinci, Sayı 11, Ekim 1992, s. 18

[106] Arrighi, Hopkins, Wallerstein, a.g.e., s. 80

[107] Mustafa Kemal Çoşkun, *Süreklilik ve Kopuş Teorileri Bağlamında Türkiye'de Eski Ve Yeni Toplumsal Hareketler,* Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, s. 72

[108] Arrighi, Hopkins, Wallerstein, a.g.e., s. 88

hedefleyen hareketler olarak tanımlamaktadır.[109] Touraine'e göre, özel ve kamusal alan arasındaki fark belirsizleştikçe sivil toplum ve devlet arasındaki mesafe artmaktadır.[110] Özetle, merkezi bürokratik yapılardan uzak kalmayı tercih ederek ve siyasi elitlerle pazarlık yapmak yerine, kamuoyunu doğrudan etkilemek için çaba göstermektedir. Sosyo-ekonomik taleplerden çok sembolik eylemlere, kültürel, kimlik ve yaşam tarzlarıyla ilgili konulara daha çok önem vermektedir. Bu durumda amaçları devlete kafa tutmaktan ziyade ona karşı özerk alanlar oluşturmaktır.[111] Wallerstein'da yeni toplumsal hareketlerin, devlete yönelik olmayan bir politik bakış açısına sahip olduğunu savunmaktadır.[112]

Tourine, sivil toplumun genişlemesi ile daha önce kesin olarak ayrılmış özel ve kamusal alanda yer alan toplumsal sorunların görünür kılındığını savunmaktadır. Touraine, kamusal ve özel alan arasındaki sınırın kapanması ile sivil toplumun genişlediğini şu şekilde belirtmektedir:

''Burjuva toplumunda katı bir şekilde sınırlandırılmış kamusal alan, sanayi toplumunda işçi problemlerini içine alarak genişlemiştir. Günümüzde ise insanı tecrübesinin her sahasına doğru bir genişleme göstermektedir…Artık temel siyasi problemler doğrudan özel hayatla ilgilidir. Döllenme ve doğum, üreme ve cinsel hastalık ve ölüm ve farklı boyutta evde tüketilen kitle iletişim araçları…Bugün özel ve kamusal alan ayrımı yok olurken, sivil toplum ve devlet arasındaki ara açılmaktadır.''[113] Touraine'ne göre toplumsal hareketler, ayrımcılığın, eşitsizliğin, baskının görünür olduğu ve tartışıldığı sivil toplumun tüm kurumlarını savunmalı ve demokratikleşmesi için çaba harcamalıdır.[114]

Touraine, toplumsal hareketlerin yalnızca demokratik toplumlarda var olabileceğini belirtmektedir. Toplumsal hareketle demokrasinin birbirine zıt bir konumda olmasının imkansız olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle toplumsal hareketler özgürlük, eşitlik, insan hakları ve adalet gibi evrensel değerleri

---

[109] Çetinkaya, a.g.e., s. 44
[110] Touraine, *An Introduction to the Study of Social Movements*, s. 780
[111] Işık, a.g.e., s. 22
[112] Savran, a.g.m.,s. 18
[113] Cohen&Arato, a.g.e., s. 462
[114] Cohen&Arato, a.g.e., s. 462

kullanmıştır.[115] Sivil haklar hareketi, kadın ve eşcinsel haklar hareketi, çevre hareketleri, savaş karşıtı barış hareketlerinin tümü demokratik sürecin bir parçası olarak görülmektedir.[116] Touraine'e göre: *''Toplumsal hareket kavramı, sınıf çatışması kavramıyla karşılaştırıldığında demokrasiye ve temel insan hakları savunusuna daha çok bağlıdır.''*[117] Toplumsal hareketin oluşabilmesi için toplumun genel değer ve çıkarlarını kabul etmesi, bunun sonucunda da siyasal yaşamı tarafların ya da sınıfların çatışmasına indirgeyerek kendisinin bir çatışma ortamı düzenlemesi gerekmektedir.[118] Feminist, ekoloji, barış ve yerel özerklik hareketleri tarafından dile getirilen konuların tümü kamusal, özel ve toplumsal hayat alanlarındaki eski ve yeni baskı biçimlerine karşı mücadeleleri içermektedir.[119] Bu çerçevede yeni toplumsal hareketler teorisi diğer teorik yaklaşımların önem vermediği kültür ve kimlik yapılarına vurgu yaparak toplumsal hareketler yaklaşımlarına önemli katkı sağlamıştır. Tüm açıklamalar ışığında Kaynak Mobilizasyonu teorisi, toplumsal hareketleri toplumda kaynakların yeniden dağıtımı talebi veya toplumsal yapının dışlanmış unsurlarının tercihlerindeki değişimler olarak açıklamaktadır. Yeni toplumsal hareketler yaklaşımı ise toplumsal hareketleri kimlik yapılarında değişim talepleri çerçevesinde açıklamaktadır. Her iki yaklaşım da epistemolojik olarak birbirinden farklı olarak yeni toplumsal hareketlerin ''yeni'' olarak nitelendirilmesini sağlamaktadır.

1.3. FEMİNİST HAREKET ''YENİ'' BİR TOPLUMSAL HAREKET TÜRÜ MÜ?

Feminizm, 1960'ların ortalarından itibaren politik ve teorik anlamda toplumsal hareketlerin arasında yerini aldı. Bu çerçevede feminizm, 1960'ların sonlarında gelişen bir dizi özgürlükçü hareketten biri olarak görüldü. Ancak feministler yaşanan bu özgürlükçü ortamın kadınların kendi konumlarını

[115] Touraine, Demokrasi Nedir?, s. 90
[116] Işık, a.g.e., , s.7
[117] Alain Touraine, *Demokrasi Nedir?* 2. Baskı, Çev: Olcay Kunal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, s. 90
[118] Touraine, a.g.e., s.90
[119] Cohen&Arato,a.g.e., s. 462

dönüştürmediğine tanık olduklarında yaşanan hayal kırıklıkları kadınların söz konusu özgürlükçü hareketlerden kopmasına neden oldu. Bu bağlamda feminist hareket, kadınların bütün bu hareketlere karşı isyanı olarak sahneye çıkmış bir hareket olarak tanımlanmaktadır. Gülnur Acar Savran, feminizmin ortaya çıkışında kadınların başka toplumsal hareketlerden dışlanmalarının önemli bir paya sahip olduğunu savunmaktadır. Savran, 1700'lerin sonunda Fransız Devrimi'nde Versailles yürüyüşünü gerçekleştiren kadınların 1791 yılında kendi kadın kulüplerini kurma ihtiyacı içine girmesi, Olympe de Gouges'ın kadınların siyasal haklardan tümüyle dışlandıklarında ayrı bir ''Kadın Hakları Bildirgesi'' kaleme almak zorunda kalmasını, ABD'de Köleliğin Ortadan Kaldırılması Hareketi'nde erkekler ve kadınların birlikte çalışırken, 1837 yılında İngiltere'de toplanan Uluslararası Kölelik Karşıtları Kongresi'nde L.Mott ve E.C.Stanton'ın kadın oldukları için delegeliğe kabul edilmemiş olması sonucu kadın kurultayı örgütlemesini ve İngiltere'de kadınların 1905 yılında Liberal Parti mitinginden atılmaları sonucu ortaya çıkan Süfrajet hareketini kadınların başka toplumsal hareketlerden dışlanmaları sonucu gelişen kadın hareketlerine örnek olarak göstermektedir.[120]

Toplumsal hareket üzerine çalışan birçok kuramcı feminist hareketin, birinci dalga feminizmden ikinci dalga feminizme geçiş ile birlikte yaşadığı dönüşümde ''yeni'' sıfatı kazandığını savunmaktadır. 1980'lerin ikinci yarısından itibaren yeni toplumsal hareketler kategorisi; çevre hareketini, yeşil hareketi, barış hareketini, nükleer karşıtı, militarizm karşıtı, ırkçılık karşıtı hareketleri, etnik azınlık hareketlerini, LGBT (lezbiyen,gey, biseksüel, tansseksüel) hareketi ve feminist hareketi kapsayacak biçimde kullanılmaktadır. Yeni toplumsal hareketler üzerine çalışanlar söz konusu hareketlerin ortak niteliğinin ''sınıf dışı'' hareketler olmalarından kaynaklandığını savunmaktadır. Bireyler politika yapım sürecine sınıfsal kimlikleri yerine yeni ve değişken kimlikleri ile katılmayı seçmektedir. Bu noktada feminizm, söz konusu kimliklerden biri olan kadın kimliğine dayalı politikanın adı olarak tanımlanmaktadır. İkinci dalga feminizm politikanın sınırlarını sorgulamış ve dönüştürmüştür. Bu bağlamda ikinci dalga feminizm, yeni bir sosyal

[120] Gülnur Acar Savran, *Feminizm (yeni) toplumsal hareketlerden biri mi?* Feminist Politika, Üç Aylık Dergi, Bahar 2011, Sayı:10, s. 20

hareket olarak, yeni kimlik kurgusu isteğiyle kültürel ve siyasi alanda önemli değişimlere yol açmıştır. İkinci dalga feminist hareket, kadının geleneksel kadınlık rollerini sorgulamaya açmış ve dönemin en ünlü sloganı, *''Kişisel olan politiktir''* ile özel hayatın da sorgulanması gereken bir alan olduğunu dile getirilmiştir. Bu yeni dalga feminizm, kadını toplumsal her alanda bağımsız ve özgür kılma, çocuk doğurma ve büyütme faaliyetleri dahil olmak üzere tüm kararların kadın tarafından alınması gerektiğini savunarak geleneksel cinsiyet kimliklerini sorgulamaya açmakta ve kimliğin yeniden kurgulanması gerektiğini savunmaktadır.[121]

Anthony Giddens, *Modernity and Self Identitiy''Modernite ve Bireysel Kimlik''* adlı kitabında feminizmin bireysel-kimlik sorunu temelinde açıklandığını belirtmektedir. Giddens, feministlerin daha fazla özgürleşmiş bir kadın için ''kimlikle'' ilgili sorunların büyük öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Kadınlar evden ve ev hayatından özgürleştikçe kapalı toplumsal ortamlarla karşı karşıya kalmaktadır. Kadınların kimlikleri büyük ölçüde ev ve aile ile özdeşleştirilmesi nedeniyle kadınlar mevcut toplumsal ortamların dışına yalnız erkek kalıplarının sunduğu kimlikleri ile çıkmak durumunda bırakıldılar. Bu çerçevede kadın bireysel-kimlik sorunu olduğunu kabul ettiği ve bununla yüzleştiğinde kendini başka bir yerde gerçekleştirmesi gerektiğini fark etti. Giddens, bu durumu kadın için *''yeni bir hayat planı''* olarak isimlendirmektedir.[122] Giddens, bireysel-kimliği etkileyen kararları *''yaşam politikası''* süresince inşa edildiğini belirtmektedir. Gidden'a göre, yaşam politikası, özgürleşmeyi yani geleneğin yarattığı sabitliklerden ve hiyerarşik egemenlik koşullarından kurtulmayı gerektirmektedir. Yaşam politikası, toplumsal etkinliğin varoluşsal parametrelerinin bireysel ve kolektif düzeyde kökten değiştirildiği refleksif olarak devreye sokulabilen bir düzenin refleksif olarak düzenlenmiş bir ortamda kendini gerçekleştirme politikasıdır.[123] Bu çerçevede yaşam politikaları ile kadın kendi kimliğinin inşa etmektedir. Bu noktada feminist hareket içinde yaşanan dönüşüm ve bu çerçevede geliştirdiği kimlik temelli söylemeler sayesinde toplumsal hareket bağlamında ''yeni'' olarak nitelendirilmektedir.

---

[121] Kenan Çayır, *Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler, Yeni Sosyal Hareketler*, 2. Basım, Kaknüs Sosyoloji, İstanbul 2016, s.28

[122] Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 2. Basım, Say Yayınları, İstanbul 2014, s. 269-270

[123] Giddens, a.g.e., s. 267

Feminist hareketi yeni toplumsal hareket olarak nitelendiren kuramcılara karşın J. Habermas, feminizmin yeni bir toplumsal hareket olarak nitelendiremeyeceğini savunmaktadır. Habermas, feminist hareketin düalist bir mantık çerçevesinde ele almaktadır. Bu çerçevede ilk boyut feminizmi siyasete katılma ve eşit hakları önceleyen saldırgan tavrı ile burjuva-sosyalist özgürleşme hareketlerine ve evrensel ahlak ilkelerine, İkinci boyut feminizmi ise kimlik, alternatif değerler ve erkek tekelini dönüştürmeye odaklanan savunmacı tavrı ile yeni toplumsal hareketlere bağlamaktadır. Bu bağlamda Habermas, feminizmin özgürleştirici boyutunda yeni bir şey olmadığını savunmaktadır. Buna karşın Jean L. Cohen ve Andrew Arato, *''Sivil Toplum ve Siyasal Teori'' ''Civil Society and Political Theory''* adlı kitabında Habermas'ın hareketleri düalist bir çerçevede ele aldığı tezini reddetmektedir. Habermas'ın çevre, yeşil, gençlik hareketlerini indirgemeci bir şekilde incelemesine, feminist hareketi ise düalist bir çerçevede ele almasının yanlış yorumlara neden olduğunu savunmaktadırlar.[124]

Savran, yeni toplumsal hareketler temelinde bireylerin politikaya yeni ve değişken kimlikleriyle katıldığını ifade etmektedir. Feminizmi bu kimlikler içindeki kimliklerden biri olan kadın kimliğine dayalı politikanın adı olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede feminizmi toplumsal hareketlerin tümünün barındırdığı erkek egemenliğine karşı bir isyan olarak tanımlamakta ve bu özelliği ile tümünün karşısında bir yere konumlandırmaktadır. [125]

Bu açıklamalar ışığında feminist hareketin, birinci dalga feminizmden ikinci dalga feminizme geçiş ile birlikte ciddi bir dönüşüm yaşadığı yadsınamaz. Bu dönüşüm kadının eşit vatandaş olma talebinden, kadının kadın olmaktan kaynaklı sorunların kamusal alanda görünür olduğu ve tartışıldığı bir şekil almıştır. Bu çerçevede feminist hareketin amaçları ve savunduğu değerler göz önüne alındığında eski toplumsal hareketlerden farklılaştığı bir gerçektir. Ancak bu farklılaşma kadın hareketinin kendi içinde yaşadığı bir dönüşümü yansıtmaktadır. Kadının talepleri yüzyıllardır eşit haklar olsun, kadın olmaktan kaynaklı sorunlar olsun temelde ikincil konumundan kurtulmak olmuştur. Bu nedenle kadının özgürleşme hareketi eski

[124] Cohen&Arato, a.g.e., s. 474-475
[125] Savran, *Feminizm (yeni) Toplumsal Hareketlerden Biri Mi?*, s. 21

toplumsal hareketlerde olduğu gibi yeni toplumsal hareketler temelinde de devam etmektedir ve bu noktada bir süreklilik söz konusudur.

2. İKİNCİ BÖLÜM: DÜNYADA KADIN HAREKETİ VE FEMİNİZMİN DOĞUŞU VE GELİŞİM EVRELERİ

On sekizinci yüzyıldan itibaren kadınlar toplumsal, siyasal, hukuki ve sosyal pek çok alanda var olan eşitsizliklerin giderilmesi ve toplum içindeki rollerinin genişletilmesi için mücadeleye giriştiler. On dokuzuncu yüzyıldan itibaren kadınların erkeklerle eşit hak ve özgürlükler için verdikleri mücadeleler feminizm doğuşunu simgelemektedir.

2.1. FEMİNİZM KAVRAMI VE TANIMI

Feminizm; kadınların kurtuluş, özgürlük, eşitlik çabası ve kadın haklarına sahip olmak için yürüttükleri mücadele olarak görülmektedir. Feminizm ve kadın hareketi birbiri yerine kullanılarak genellikle feminizm tarihi[126] olarak yazılmaktadır. Feminizmi, politik bir hareket yapan unsur, erkek ve kadın grupları arasındaki iktidar ilişkisine ve çıkar çatışmasına yanıt olarak ortaya çıkmış olmasıdır.[127] Feminizm, kadın ve erkeğin eşitliğine dayanan ve temelde kadın ile erkek arasındaki iktidar ilişkisini kadınlara eşit haklar isteyerek değiştirmeyi amaçlayan siyasal bir akım olarak tanımlanmaktadır. Feminist akım, dünya nüfusunun yarısını oluşturan ve tarih boyunca hep ikincil konumda yaşamak zorunda kalan kadınların bu olumsuz durumdan kurtuluş hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Feminizm, kadın sorununu temel alan, kadının toplum içindeki dışlanışını, ezilişini, aşağılanışını eleştiren ve kadının mevcut olan bu ikincil konumundan kurtulması için ataerkil kavram, norm ve değerlerle mücadele etmeyi amaçlayan bir toplumsal hareket çeşididir.[128] Feminizm, kadınların hayat standartlarında bir düzelme olması için politik ve pratik önlemler organize eden, kampanyalar ve eylemler düzenleyen, ayrımcılık ve ikincil koşulların ortadan kalkması için destek kazanmaya çalışan bir toplumsal hareket olarak

---

[126] Necla Arat, *Feminizmin ABC'si,* Say Yayınları, İstanbul 2010, s.37
[127] Savran, Gülnur Acar, *Feminizmin Politik Öznesinde Kimler Var?,* Feminist Politika, Sayı:9, İstanbul 2011, s.21
[128] Duygu Alptekin, *Sokaktan Akademiye: Kadın Hareketinin Kurumsallaşma Süreci*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26/2011, s.35

tanımlanmaktadır.[129] Kadın hareketinin temel tartışma alanı toplumsal cinsiyet çerçevesinde şekillenmektedir. Kadın ve erkek arasında biyolojik anlamda değişmez bir fark bulunmaktadır. Feministler, biyolojik cinsiyetin tersine kültürel bir ürün olarak toplumsal cinsiyetin toplumsal bağlama göre kurulan ve toplumsal bağlama göre değiştiği noktasında birleşmektedirler.[130] Feminist yaklaşım dişi ve eril olmayı belirleyen cinsiyetten *(sex)* farklı olarak tanımlanmış bir kavram olan toplumsal cinsiyeti *(gender),* kadınsılık (femininity) ve erkeksiliğin (masculinity) toplumsal dönüşüme açık bir varoluş biçimi olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede feministler, cinsiyetin biyolojik olarak belirlendiğini belirtirken, toplumsal cinsiyetin ise toplumsal olarak kurgulandığını ileri sürmektedir.[131] Biyolojik farklılıkları temel alan cinsiyet kavramından farklı olarak '*gender*' yani toplumsal cinsiyet toplumsallaşma süreci ve bireyin yaşadığı toplum içerisinde edindiği cinsiyet olarak tanımlanmaktadır. Doğuştan edinilen biyolojik cinsiyetin tam tersi özellikler gösterir. Kadın ve erkeğin toplumda üstlendikleri rollerin çoğu zaman kültür tarafından belirlendiği üzerine kuruludur. Kısacası feminist kuramcılar toplumsal cinsiyetin, cinsiyetin kültürel yorumu olduğunu ve kültürel olarak inşa edildiği konusunda hemfikirdirler.[132] Fransız yazar ve filozof Simone de Beauvoir' in '*kadın doğulmaz, kadın olunur'*[133] sözü toplumsal cinsiyet kavramını oldukça net bir şekilde özetlemektedir.

John Scott, toplumsal cinsiyet kavramını aralarında bağlantı esas olmak üzere iki önermeye dayalı olarak tanımlamaktadır. Scott'a göre toplumsal cinsiyet; *''...cinsler arasındaki kavranabilen farklılıklara dayalı toplumsal ilişkilerin kurucu öğesidir ve toplumsal cinsiyet iktidar ilişkilerini belirgin kılmanın asli yoludur.''* Scott ek olarak şu tanımlamayı yapmıştır: *'Toplumsal cinsiyet, iktidarın doğrudan ortaya konduğu asli alandır. Nesnel referanslar olarak kurulan toplumsal cinsiyet kavramları, algıyı ve toplumsal yaşamın somut ve simgesel örgütlenmesini*

[129] Gisela Notz, *Feminizm,* 1. Basım, Çev: Sinem Derya Çetinkaya, Phoenix Yayınevi, Ankara 2012, s. 10
[130] Aksu Bora, *Kadınların Sınıfı,* 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s.37
[131] Gülnur Acar Savran, *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin*, 3. Baskı, Kanat Yayınları, İstanbul 2013, s. 234
[132] Judith Butler, *Cinsiyet Belası-Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*,3.Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2012, s. 50
[133] Simone De Beauvoir, *The Second Sex*, Çev. H.M. Parsley, New York: Vintage Books, 1973, s.301

yapılandırır. Böylece iktidarın kendisinin kavranması ve inşa edilmesinde belirgin hale gelir (...) Bedenler arasındaki cinsel farklılıklar, cinsellikle ilgili olmayan bir dizi toplumsal ilişkinin meşrulaştırılması için devreye sokulur. Kavramsal diller, anlamı kurmak için farklılaşmayı öne çıkarır ve farklılaşmayı göstermenin asli yolu cinsel farklılıklardır.''[134] Scott, toplumsal cinsiyeti iktidarın yeniden üretildiği alan olarak değerlendirmektedir. Toplumsal cinsiyet yoluyla cinsler arasındaki farklılaşma devamlı görünür kılınarak bir algı yaratılmakta ve böylece toplumsal cinsiyet kavramı toplumsal ilişkilerin meşrulaştırıcı bir kolu olarak görev yapmaktadır. Bu algı ve meşrulaştırma iktidarın inşa edilmesini sağlayan esaslar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anne Oakley, cinsiyetin biyolojik olarak belirlenmiş, toplumsal cinsiyetin ise toplumsal olarak oluşmuş olduğunu ileri sürmektedir. Gayle Rubin ise toplumsal cinsiyet kavramını, toplumsal olarak dayatılmış bir cinsiyetler arası bölünme ve toplumsal cinsellik ilişkilerinin bir ürünü olarak tanımlıyordu. [135] Toplumsal cinsiyet çerçevesinde şekillenen kadın hareketleri, kadınların değişim için bir araya geldiği hareketler olarak nitelendirilmektedir. Feminist aktivizm içinde kadın yürüyüşleri organize etmek, dayağa, tecavüze, şiddete karşı kampanyalar organize etmek ve yürütmek; sivil toplum kuruluşları ile gerçekleştirilen projelere katılmak sayılabilir. Juliet Mitchell'a göre ''*'Gerçek anlamıyla feminizm, bir orta sınıf (burjuva) kadın düşüncesidir…Ya da en azından onlara hitap eden ve onlar adına konuşan bir düşüncedir.''* [136] Feminizmin odak noktası kadınla erkek arasındaki toplumsal farklılık; bu farklılık olgusunun anlamı, nedenleri ve sonuçları üzerinedir. Bu toplumsal farklılık geleneksel ideoloji tarafından yaratılmakta, pekiştirilmekte ve yeniden üretilmektedir. [137]

Siyasi bir hareket olarak kabul edilen feminizmin ortaya çıkışından kapitalizm sorumlu tutulmaktadır. Sanayileşme ile birlikte, geleneksel aile yapısının ve dolayısıyla kadının konumunda yaşanan değişim kadını ikincil konumuna itmiştir.

---

[134] Alev Özkazanç, *Feminizm ve Queer Kuram,* 1. Baskı, Dipnot Yayınları, Ankara 2015, s. 114
[135] Gülnur Acar- Savran, *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin,* 3. Baskı, Kanat Kitap, İstanbul 2013, s. 234
[136] Arat, a.g.e, s.37
[137] Arat, a.g.e, s.29

Sanayi devrimi sonrası *''aile ücreti''* kavramı, erkeğin çalışarak ücretsiz ev işlerini yapan kadın ile çocuklardan oluşan tüm ailenin geçimini sağlayabileceği çekirdek aile sistemi üzerine kurulmuş bir düzeni temsil etmektedir. Akılcılık kamusal alanla, akıl dışılık ve ahlak özel alanla özdeşleştirilmektedir.[138] Kamusal/özel ayrımı sonucunda kadın kamusal alandan dışlanarak özel alana hapsedilmekte ve kadının ikincil konumunun sürekli yeniden üretileceği bir döngü başlamaktadır. Bu bağlamda feministler temelde erkek ve kadının eşitsiz olmasına neden olarak gördükleri kamusal alan özel alan ayrımını ortadan kaldırmak için çalışmaktadır. Bu çerçevede feministler için diğer bir önemli kavram ataerkilliktir. Ataerkillik, feministler tarafından kadın ve erkek arasındaki güç ilişkisini anlatmak için kullanılmaktadır. Ataerkillik feministler için erkek egemenliğini sembolize eden bir kavramdır.[139] Sylvia Walby, ataerkilliği erkeklerin kadınlara hükmettiği, onları ezdiği ve sömürdüğü bir toplumsal yapılar ve pratikler sistemi olarak tanımlamaktadır. Walby, kadının erkeğe neden boyun eğdiğini açıklamak üzere farklı ataerkil yapılar belirlemiştir. Ev içi üretim, ücretli iş, devlet, erkek şiddeti, cinsellik ve kültür ataerkilliğin yaşandığı yapılar olarak gösterilmektedir.[140]

Bu çerçevede ataerkilliğin sosyal ve toplumsal alanın her noktasına işlediği görülmektedir. Walby, feminist hareketin tarihsel süreçte edindiği kazanımlarına rağmen ataerkilliği yenemediğini belirtmektedir.[141] Ataerkillik toplumsal yaşamın bütün hücrelerine nüfuz ederek erkeğin egemen, kadının ise ikincil konumda yaşamasına neden olmaktadır. Bu çerçevede feministler, kadının ikincil konumlarında olmasına sebep olarak gördükleri ataerkil sistemden kurtuluşlarını toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında, cinsiyet tanımlamalarının yeniden yapılmasında görmektedirler.

---

[138] Deniz Altınbaş, *Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm*, http://www.journals.istanbul.edu.tr, (12.05.2017), s.41-45
[139] Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, Adres Yayınları, Ankara 2007, s. 296
[140] Anthony Giddens, *Sosyoloji,* 6. Baskı, Çev. Günseli Altaylar, Say Yayınları, İstanbul 2017, s. 115
[141] Giddens, *Sosyoloji,* s.115

2.2. FEMİNİST HAREKETİN TARİHSEL ARKA PLANI

Kadına karşı şiddet, taciz, tecavüz gibi bugün feministlerin üzerine odaklandığı konular bundan çok uzun zaman önce de feministlerin gündeminde olan konulardı. Geçen süre göz önüne alındığında kadınların taleplerini aynı çerçeve içinde ifade ettikleri görülmektedir. Kadınların bugün en temel talebi toplum içinde saygın bir özne olarak görülmek ve güçlükle kazanılmış özgürlüklerini genişletmek şeklinde özetlenmektedir. [142]

2.2.1. Birinci Dalga Feminist Hareket

Feminizmin tarihçesini on sekizinci yüzyıldaki oy hakkı mücadelesine, kadının eğitim hakkı yönündeki çabalara, eşit sosyal, çalışma ve hukuksal haklar elde etme yolundaki kampanyalara kadar götürmek mümkündür.[143] On yedinci ve on sekizinci yüzyıl süresince yaygın kabul gören görüşe göre kadın ‘’eş’’ ve ‘’anne’’ olarak ev hayatına aitti. On dokuzuncu yüzyıl başta sanayi devrimi olmak üzere yaşanan tarihsel dönüşümler ev hayatı ile iş hayatını birbirinden ayırarak kadını ‘’özel’’ alan olarak kabul edilen ev hayatına hapsetti. Bu süreç temelini akılcılığı kamusal alan ile yani erkek ile özdeşleştirirken, akıl dışılığı ve ahlakı ise kadınla özdeşleştiren Aydınlanma düşüncesinde buldu.[144]

Mary Wollstonecraft’ın *Vindication of the Rights of Women* (Kadın Hakları Savunması 1792) adlı eseri modern feminizmin temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. *Vindication of the Rights of Women* adlı eser Fransız Devriminin kadın haklarını göz ardı eden anlayışına bir tepki olarak ortaya çıktı. Wollstonecraft, aklın kadın ya da erkek ayırt etmeden her insanda aynı olduğunu savunmaktadır. Bu çerçevede feminist gündemin en önemli maddesi kadında eğitim ve eleştirel düşüncenin geliştirilmesidir. Wollstonecraft, kadının köle kalmasının nedeninin, yetişmesine engel teşkil eden ve hayattaki gerçek amacının erkeğe hizmet etmek

[142] Josephine Donovan, *Feminist Teori*, 8. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 15-17
[143] Ömer Çaha, *Sivil Kadın Türkiye'de Kadın ve Sivil Toplum*, 2. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2010, s.56
[144] Donovan, a.g.e., s.25

olduğunu öğreten toplumsallaşma sürecinde görmektedir.[145] Feministler, kadınların vatandaş olarak erkekler ile aynı temel haklara sahip ‘’insan’’ olduklarını ileri sürmektedir. 1843 yılında Marion Reid tarafından *A Plea For Women* adı ile yayınlanan eser, Mary Wollstonecraft'dan sonra kadın hakları konusunda yazılmış 19. yüzyılın en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Reid, kadınların eğitim ve oy hakkını savunmakta ve kadınların da en az erkekler kadar *‘’rasyonel, ahlaklı ve sorumluluk sahibi varlık’’*lar olduğunu belirtmektedir.[146] Birinci dalga feminizm olarak adlandırılan bu dönemin çerçevesi kadınların erkeklerle aynı siyasi ve yasal haklara sahip olmak olarak çizilmiştir.[147] Birinci dalga feminizm oy hakkı hareketi (*suffrage hareketi*) çerçevesinde gelişen bir harekettir. Söz konusu hareket Amerika'da 1840, İngiltere'de 1850, Fransa ve Almanya'da 1860, İskandinav ülkelerinde 1870, Osmanlı İmparatorluğu'nda 1900'lü yıllarla birlikte ivme kazandı. Kadınlar oy hakkı hareketi çerçevesinde büyük çaplı kampanyalar başlattı. Kadınların bu hareket çerçevesinde temel hedefi dışında kaldıkları kamusal alan içinde kendilerinin de yer almasıydı.[148] Birinci dalga feminist hareket çerçevesinde kadınların erkeklerle eşit vatandaşlık hakkı ve bu çerçevede savundukları oy kullanma, eğitimde eşitlik hakkı arayışı bütün dünya kadınları tarafından evrensel kadın hakları olarak tanımlanıyordu.[149] Bu çerçevede kadınlar Yeni Zelanda'da 1893, Avustralya'da 1902, Finlandiya'da 1906, İngiltere'de 1918, Amerika'da 1920 yılında seçme hakkına kavuştu. Bu kazanımlar kadın hareketini zayıflatarak feminizmin tarihsel süreci içinde birinci dalga feminist hareket olarak adlandırılan dönemin kapanmasına neden oldu. Feministler, 1920'li yılları birinci dalga feminizmin bitişi olarak göstermektedir.[150] Birinci dalga feminizm ile talep edilen siyasi hakların elde edilmesi kadınlarda toplum içinde saygın bir özne olarak muamele görme beklentisi içine girmelerine neden oldu. Bu beklentiler feminist hareketin zayıflamasına neden olurken, kadınların birinci dalga feminist hareket sonucunda elde ettiği siyasi ve yasal hakların kendi ikincil konumlarında bir değişikliğe neden olmayışını anlamaları kadın hareketine yeniden ivme kazandırdı.

---

[145] Donovan, a.g.e., s. 34
[146] Walters, a.g.e., s. 65
[147] Heywood, a.g.e., s. 290
[148] Çaha, a.g.e., s. 58
[149] Sancar, a.g.m, s. 63
[150] Donovan, a.g.e., s. 123

2.2.2. İkinci Dalga Feminist Hareket

Birçok feminist, ikinci dalga feminizmin başlangıcını 1960'ların sonu olarak göstermektedir. 1960'ların sonu 1970'li yılların başı ile birlikte yükselişe geçen İkinci Dalga Feminizmin temel sorusu, kadınların siyasi ve yasal haklarını elde etmelerine rağmen neden kadın sorununun çözümlenemediği üzerine odaklanmaktadır.[151] 1960 ve 1970'li yıllar arkadaş ilişkileri içinde, kolej ve üniversite çevresinde, kadın merkezlerinde, mahalle komşuları arasında, kiliselerde ve işyerlerinde kendiliğinden oluşan bilinç yükseltme grupları kadınlar açısından feminizm ile ilk karşılaşma alanı oldu. Bu gruplar içinde yaş, evlilik durumu, meslek, eğitim, fiziksel yetenek, cinsellik, ırk ve etnik durum, sınıf ve politik görüş gibi çeşitli konular tartışıldı.[152] İkinci dalganın birinci dalga feminizminden temel farkı kadın-erkek eşitliği taleplerinin ötesinde bu eşitsizliğin temel nedeninin ataerkil/patriarkal toplum yapısından kaynaklı olduğu görüşünün her yerde dile getirilmesidir. İlk feminizmden farklı olarak ikinci dalga feminist hareket, kadının geleneksel kadınlık rollerini sorgulamaya açarak toplumsal alanı da içine alarak[153] örgütlenme yoluna gitti.[154] Bu çerçevede tecavüz kriz merkezleri, sığınaklar, kadın çalışmaları programları, feminist yayınlar, küresel politik örgütlenmeler gibi pek çok feminist kurum ortaya çıktı.[155] İkinci dalga feminizm cinsiyet ve aile içinde kadının durumuna yönelik konulara öncelik verdi. *''Kişisel olan politiktir''* dönemin en önemli sloganı oldu. [156] *''Kişisel olanın politik olduğu''* analizi, bilinç yükseltme sonucu ortaya çıkan bir slogan olarak bir takım özellikler barındırmaktadır. Bunlardan ilki, kadınlar bir grup olarak erkekler grubunun egemenliği altında bulunmaktadır. İkincisi, kadın kişisel ya da biyolojik doğasından değil, toplum tarafından ezilmektedir. Üçüncüsü, cinsel işbölümünü de içeren cinsiyet ayrımı kadını yüksek topuklu, düşük statülü işlerle sınırlı tutarak, ilişkilerdeki kişisel duygular tarafından belirlemektedir. Son olarak, kadının sorunları, yalnızca kendine

---

[151] Heywood, a.g.e., s. 292
[152] Catharine A. MacKinnon, *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru,* Çev: Türkan Yöney ve Sabir Yücesoy,1. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2003, s. 106
[153] Altınbaş, a.g.e., s. 23
[154] Walters, a.g.e., s.155
[155] Donovan, a.g.e., s. 15
[156] Walters, a.g.e., s. 185

ait olmayıp grup olarak kadınları ilgilendirdiği için, bu sorunlar ancak topluca ele alınmaktadır.[157] Bu yeni dalga feminizm, kadını toplumsal her alanda bağımsız ve özgür kılma, çocuk doğurma ve büyütme faaliyetleri de dahil olmak üzere cinsiyet bağlantılı tüm rollerden koparmayı temel amaç haline getirdi. Bu noktada feminist düşünce ve kampanyalar daha radikal bir hale büründü. [158] Bu çerçevede ikinci dalga feminizm, toplumsal cinsiyet temelinde kadın olmaktan kaynaklanan sorunlar üzerinde yoğunlaştı. Dönem itibariyle cinsiyet, kadının aile içindeki konumu gibi önceleri tabu olarak görülen konuların kamuoyunda tartışılır hale gelmesi ikinci dalga feminist hareketin radikal görünümü yansıtmaktadır. İkinci dalga feminizm ile birlikte kadınlar daha örgütlü bir mücadele tarzı benimsedi. Bu bağlamda feminist hareketin uluslararası düzeyde örgütlenmesinin gerekliliği ortaya çıktı. Bu dönemde uluslararası alanda kadınlara karşı ayrımcılığın tüm dünyada görünür olduğunun tespiti üzerine 1975 yılı Birleşmiş Milletler (BM) tarafından *Uluslararası Kadın Yılı* olarak ilan edildi. Uluslararası Kadın Yılının ismi amacı doğrultusunda *Kadınlar On Yılı* olarak değiştirildi. Burada amaçlanan faaliyetler kadın erkek arasındaki eşitsizliğin azaltılması, kadınların ekonomik hayatın içinde yer alması ve kadınların dünya barışının güçlendirilmesi şeklinde sıralandı. 1975 yılında Meksika'da gerçekleştirilen Birinci Dünya Kadınlar Konferansı'nda kadının eşitlik, kalkınma ve barışa katkısı çerçevesinde bir eylem planı kabul edildi. İkinci Dünya Kadınlar Konferansı Kopenhag'da 1980 yılında gerçekleşti. İkinci Dünya Kadınlar Konferansında belirlenen temel hedefler incelendi. Eşitlik, Kalkınma ve Barış hedeflerinin kazanımları 1985 yılında Nairobi'de yapılan Üçüncü Dünya Kadınlar Konferansında tartışıldı. 1995 yılında Pekin'de gerçekleştirilen Dördüncü Dünya Kadınlar Konferansı üçüncü konferansın sonuçlarının değerlendirilmesi üzerine toplandı.[159] Bu çerçevede Dünya Kadınlar Konferansı serileri ile amaçlanan uluslararası alanda kadının karşı karşıya kaldığı tüm eşitsizlik alanlarının giderilmesine yönelik politikaların geliştirilmesidir.

---

[157] MacKinnon, a.g.e., s. 117
[158] Çaha, a.g.e., s. 56
[159] Gül Aykor, *Uluslararası Düzeyde Kadın Sorunu Ve Türkiye*, (ed) Necla Arat, Türkiye'de Kadın Olmak, Birinci Basım, Say Yayınları, İstanbul 1994, s. 136-138

1981 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından *''Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi''* (CEDAW) ile taraf devletleri, kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için somut adımlar atmak ve CEDAW Komitesine düzenli olarak ülkedeki kadının insan haklarının geliştirilmesi konusunda devlet uygulamalarını raporlamakla yükümlü kılmaktadır. CEDAW ile kadınlar ve erkeklerin tüm ekonomik, kültürel, medeni ve siyasi haklardan eşit olarak yararlanmaları ve cinsiyete dayalı olarak hiç kimsenin hak ve hürriyetlerden yoksun bırakılmaması amaçlandı.[160]

2.2.3. Üçüncü Dalga Feminist Hareket

1990'lı yıllarla birlikte feminizmin tarihsel gelişimi içerisinde yaşanan değişiminde ''Üçüncü Dalga Feminizm'' dönemi başladı. Asıl mesele feminizm içinde yaşanan hangi dönüşüm feminizmin üçünce dalga olarak isimlendirilmesine sebep olma noktasıdır. Bu bağlamda üçüncü dalga feminizm ilk defa 1990'ların başında ikinci dalga feminist Alice Walker'ın kızı aktivist Rebecca Walker tarafından kullanılmıştır. Rebecca Walker, *''Ben bir post feminist değilim, ben bir üçüncü dalgayım''* sözleri ile üçüncü dalga feminizm yaklaşımının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kendini post feminist olarak tanımlayan marjinal feministler ile daha cesur ve kapsayıcı bir feminizm anlayışına sahip olan üçüncü dalga feministler arasındaki farka dikkat çeken bu yorum, kadınların bundan sonra kendilerini feminist olarak tanımlayıp tanımlamayacağını göstermesi açısından önemlidir. Walker, *''To Be Real'' ''Gerçek Olmak''* kitabının özsözünde *''Biz bir taraftan atalarımızın ve yüzyıllar öncesinin kadın hareketi ile bağlantıda kalmak isterken diğer taraftan genç kadınların kendilerini gerçekleştirmeleri ve onlara farklı bir çeşit başkaldırıları için alan yaratmak istiyoruz. Bu nedenle biz üçüncü dalga ismini seçtik.''* ifadelerini kullanarak feminist literatüre üçüncü dalga ismini kazandırmıştır.[161] 1990'lardan sonra feminizmin üçüncü dalgası ile birlikte kimliğe yapılan vurgu ayırt edici bir

[160] http://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html (Erişim Tarihi: 13.09.2017)
[161] Robbin HillaryVanNewkirk, *Third Wave Feminist History And The Politics Of Being VisibleAnd Being Real''* Thesis, Georgia State University, 2006, s.14

özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu dönem, uluslararası sistemde yaşanan değişiklerin etkisiyle bireylerin kendilerini ırk, etnik, dini ve cinsel kimlikleri ile ifade etmeye başladıkları dönemdir. Bu dönemde feministler tarafından kadın hareketinin daha geniş bir tabana yayılması amaçlandı.[162] Kadın hareketinin daha geniş bir tabana yayılmasını amaçlayan üçüncü dalga feminizm, ikinci dalga feministlerin ihmal ettiği özellikle üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan kadınların cinsiyet ayrımından, toplumsal ve politik eşitsizliklerden daha büyük problemlere sahip olduklarını dile getirdi. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan sınıf, kast, din, etnik önyargılarla ilgili olarak kökü derinlere uzanan yerel inançlar ve uygulamalardan kaynaklanan daha farklı sorunlara sahip kadınlar için koşullar çok daha zor olmaktadır.[163] Bu çerçevede kadınlara yönelik baskılar kendini pek çok alanda ve çok çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Bu bağlamda üçüncü dalga feminizm, farklı etnik kökeni ve farklı cinsel tercihleri olan, farklı sınıflara ait kadınların sorunları ile ilgilenmektedir.

Feminizmin doğuşundan günümüze kadar uzanan serüveninde farklı feminizm türleri ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede liberal feminizm, sosyalist feminizm, Marksist feminizm, radikal feminizm, ayrılıkçı feminizm, lezbiyen feminizm, kültürel feminizm, eşitlikçi feminizm, eko feminizm, varoluşçu feminizm ve postmodern feminizm gibi birçok feminizm türü gelişmiştir. Çalışmada, liberal feminizm, sosyalist feminizm, Marksist feminizm, radikal feminizm, postmodern feminizm ve varoluşçu feminizm türleri ile bunlar dışında gelişen farklı feminizm türlerinin temel argümanları ele alınacaktır.

2.3. FEMİNİST TEORİLER

2.3.1. Liberal Feminizm

Liberal feminizm, liberalizmin temel ilkeleri olan eşitlik, özgürlük, bireysellik ve rasyonalite gibi kavramları barındırdığı için liberal teoriden etkilendiği

[162] Özlem Tür ve Aydın Koyuncu, *''Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları''*, Uluslararası İlişkiler, Cilt 7, Sayı 26 (Yaz 2010), s. 5
[163] Walters, a.g.e., s. 162

ortak görüşü hakimdir. Liberal feminizmde kadının da erkek gibi bir ‘’*insan*’’ olmasına vurgu yapılarak insana verilen önem artıkça, bireysel haklar geliştikçe, kadınların da bulundukları ikincil konumlarından kurtulacakları savunulur.[164] İlk temel feminist eser olan ‘’*A Vindication of the Rights of Women (Kadın Haklarının Bir Savunusu)’’* adlı eserin sahibi Mary Wollstonecraft, liberal feminizmin öncüsü olarak kabul edilir. Wollstonecraft, eserinde kadınların da insan olmaları sebebiyle erkeklerle aynı haklara sahip olması gerektiğini savunmuştur.[165] Wollstonecraft'a göre, kadınlara erkekler ile eşit eğitim ve siyasal haklar tanınırsa kadınlar da erkekler gibi daha iyi, daha bilge ve daha özgür olma fırsatını elde edeceklerdir.[166] Bu çerçevede, kadınların erkekler ile eşit eğitim hakkına sahip olması sonucunda erkeklere boyun eğmelerinin önüne geçilebileceğine inanmaktadır. Wollstonecraft, kadınların toplumsal ve siyasal konumlarının erkelerle eşit hale gelmesi için kadınların özgür olması gerektiğini savunur. Wollstonecraft, kadınların özgür bırakıldığında kısa zaman içinde bilge ve erdemli insanlar haline dönüşeceği belirtir.[167] John Stuart Mill, 1869 yılında *The Subjection of Women (Kadının İkinciliği)* adlı eseri ile liberal feminizme katkı sağlamıştır. Mill, eserinde kadının da erkek gibi ekonomik, kültürel ve sivil haklara sahip olması gerektiğini düşünmektedir.

İkinci dalga feminist hareketin liberal temsilcilerinden Betty Friedan'ın 1963 yılında yazdığı *‘’Kadınlık Gizemi’’ (The Feminine Mystique)* adlı eseri liberal feminizme katkı sağlamış eserlerden biridir. Friedan, eserinde kadının mutlaka kamusal alana dahil olması gerektiğini savunur. Friedan, kadının aile içindeki rolünü *‘’Kadınlık Gizemi’’* eserinde, aile içi rollerin ve işbölümünün kadının kamusal alana girmesini önlediğini savunmaktadır. Eğer kamusal alanın kapıları kadınları da içine alabilecek şekilde genişletilirse, ataerkil kültürün kamusal alanda kadınlara kapalı olan kurum ve meslekleri kadınlara da açılabilecektir. Çünkü ataerkil kültür yapısı kadınları kamusal alanda eğiticilik, bakıcılık, temizlikçilik gibi bir takım meslek

---

[164] Altınbaş, a.g.m., s. 24
[165] Heywood, a.g.e., s. 303
[166] Mary Wollstonecraft, *Kadın Haklarının Gerçekleştirilmesi*, Çev: Deniz Hakyemez, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 248
[167] Wollstonecraft, a.g.e., s. 248

gruplarına uygun görmesi sebebiyle, kadınlar siyasi arenada, akademik hayatta, ticari hayatta, yargı mekanizmalarında yer alamamaktadır. [168]

Liberal feminizmin temeli bireycilik ilkesine dayanır. Bu nedenle tüm bireyler eşit ahlaki değerdedir. Cinsiyet, ırk, renk, inanç veya din fark etmeden tüm bireyler eşit muamele hakkına sahiptir. Bireyler kadın ya da erkek olmalarına göre değil, karakterlerine, yeteneklerine veya kişisel özelliklerine göre değerlendirilmelidir. Bütün bireyler, kamusal veya siyasal hayata katılma hakkına sahiptir. İlk feminizm türü olan liberal feminizmin amacı, kadınlara erkeklerle eşit şekilde oy hakkının tanınmasının sağlanmasıdır. Oy verme hakkı ile başlayan liberal feminizm mücadelesi, eğitimde eşitlik hakkı arayışı çerçevesinde genişletilmiştir. Eğitime ayrı bir önem veren liberal feministler için kadınların eğitim hakkından erkeklerle eşit oranda faydalanmaları büyük önem arz etmektedir. Kadının kendi konumunu belirlemesinin önemini vurgulayan liberal feministler için kadın eğitimine önem verilmesi, kadını annelik konusunda ve ev işlerinde daha başarılı kılacaktır.[169] Bu noktada liberal feministler, erkek ve kadının farklı doğası olduğunu bir ön koşul olarak ele almışlardır. Böylece liberal feministler için kadının eğitim seviyesinin artması ile başarılı bir anne ve ev kadını olması arasında doğrudan bir paralellik kurulmuştur.

Liberal feministlerin erkek ve kadının farklı doğası ve eğilimleri olduğunu varsayarak kadının aile ve ev hayatında oynadığı rolün doğal bir güdü ve istekli bir seçim olduğunu[170] kabul etmeleri en çok eleştiri aldıkları noktaların başında gelmektedir. Liberal geleneğin önemli isimlerinden John Stuart Mill de, aile içindeki işbölümünün *rızaya* dayalı olarak gerçekleştiğini savunur. Mill'e göre, kadın ve erkeğe aynı ekonomik ve sivil haklar verilse de, kadınların ev kadınlığı ve anneliği kendi rızalarıyla diğer mesleklere tercih edeceklerini belirtir.[171] Bu noktada Mill de kadının rolünü doğal bir güdü olarak çizmiştir. Liberal feministler, kadının hangi konumda olursa olsun kadınlık doğasından dolayı erkekle ancak belirli bir konuma kadar eşitlik sağlayabileceğini savunmuştur. Liberal feminizmin temelinde kadının

[168] Çaha, a.g.e., s. 66
[169] Altınbaş, a.g.m., s. 25
[170] Heywood, a.g.e., s. 305
[171] Çaha, a.g.e., s. 64

‘’eş’’ ve ‘’annelik’’ rollerinin, kadının eşit haklara ve olanaklara sahip olmasının önünde engel yaratacağı fikrini göz ardı etmektedir. Zilliah Eisenstein’a göre, liberal feministler, bir sınıf olarak kadınların, onların sahip olduğu ve doğal kabul edilen annelik/eşlik görevlerinden dolayı yarışa dezavantajlı olarak başladıklarını göz ardı ederler.[172]

Erkek üstünlüğünü baştan kabul eden liberal feministlerin tüm amacı erkeklerin sahip olduğu üstünlüğe erişebilmektir. Kadının kadın olarak erkek ile eşit konuma gelemeyeceği savunulur. Liberal feministlere göre erkeklerin sahip olduğu üstünlüğe erişebilmenin yolu ancak erkek gibi olmaktan geçmektedir. Kadınlar kadın olarak hiçbir şekilde eşit kabul edilmezler ve hiçbir hakka sahip olamazlar. [173] Susan Moller Okin, kadınların sistematik olarak hayatın her alanında dezavantajlı olduğunu ve bu durumun aile içindeki iş bölümünde de eşitsiz bir dağılıma sebep olduğunu savunmaktadır. Okin’e göre, cinsler arasında çocuk büyütme ve ev işlerinin eşit olarak paylaşılması ile cinsiyet eşitliğinin diğer alanlarda da sağlanmasını mümkün kılacaktır. Bu fikrini *‘’A Just Future would be one without gender, Gelecek cinsiyetsiz olacaktır’’*[174] şeklinde özetlemektedir.

Liberal feminizm, cinsiyet farklılıklarını göz ardı etmesi ve toplumsal cinsiyet konusunu görmezden gelmesi noktasında eleştiri oklarının hedefi olmuştur. Eleştirilerin odak noktası kadın ve erkeğin biyolojik olarak birbirine eşit tutulmasının mümkün olmadığı konusundadır. Liberal feministlerin savunduğu eşitlik, kadını erkek değerleriyle bütünleştirerek kadın olmaktan çıkarmayı öngörmektedir.[175] Bu nedenle kadın ve erkeğin her açıdan eşit olma durumunu savunmak, bir süre sonra kadını kendine özgü özelliklerinden vazgeçmesini gerektirecektir.

Bu noktada liberalizmin, feminizm ile bir arada bulunmasında sorunlar bulunduğunun altını çizen Anne Philips şöyle demektedir: *‘’Çağdaş feministlere göre, birey son derece kuşkuludur. Toplumsal cinsiyetten arınmış gibi görünen*

---

[172] Donovan, a.g.e., s. 66
[173] Altınbaş, a.g.m., s.46
[174] Valerie Bryson, *Feminist Political Theory An Introduction*, Second Edition, Palgrave Macmillan, 2003, s.147
[175] Çaha, a.g.e., s. 68

kisvesi altında, kuşku götürmez bir şekilde erkek olarak kalmaya devam etmektedir. Liberal demokrasinin çok önemli kurucu öğelerinin başında, birey, yurttaş, haklar ve rıza gelir; giderek daha çok feminist bizzat bu kategorilerin eril olduğunu ileri sürmektedir. ...Koca ile karı arasındaki sözleşme iki buçuk yüzyıldır, kadınların birey statülerinin yadsınmasının temeli olarak hizmet görmektedir. O zamandan beri tarih ilerledi ve kadınlar oy kullanma, hatta politik lider olma hakkını kazandılar, ama birey olarak statüleri şüpheli ve muğlak olarak kalmaya devam etti. ...Liberal kuramın bireyi, kendisine sahip olan, başkalarına sahip olmayı isteyen ve buna ihtiyaç duyan birey olarak cinsel egemenlik nosyonunu içinde taşır. 'Birey' ataerkil bir kategoridir. Birey erildir ve cinselliği buna uygun şekilde anlaşılır.'' [176] Dolayısıyla liberal feminizm, liberalizmin temel değerlerinden etkilendiği için eril yapıyı tekrar üretmektedir.

Orta sınıf ve beyaz kadın hareketi olarak tanımlanan liberal feminist hareket için savunulan düşünce kadınların erkekler ile eşit hak taleplerine sahip olmasının kadınların özgürleşmesini sağlayacağı yönündedir. Liberal feminizm, 20.yüzyılda kadınların erkeklerle eşit hak kazanımlarıyla bir anlamda görevini tamamlamıştır. Ancak ''Bu özgürleşme ortamından tüm sınıflara, etnik kimliklere ve dinlere mensup kadınlar yararlanabilmiş midir?'' Liberal feminizm, orta sınıf kadınların çıkarlarına bir karşılık veriyor gibi görünse de işçi sınıfı, gelişmekte olan ülkelerin kadınlarının çıkarlarına cevap vermemesi noktasında eleştirilmektedir. [177] Liberal feminizmin söz konusu noktalara değinmemesi ve göz ardı etmesi yeni feminizm türlerinin çıkmasının yolunu açmıştır.

2.3.2. Sosyalist Feminizm

Eşit yasal ve sosyal haklar talep eden liberal feministlerin aksine sosyalist feministler kadınların kurtuluşunu sosyal ve ekonomik yapıda yaşanacak değişimler sayesinde gerçekleşeceğine inanmaktadırlar. Sosyalist feminizm, kadınların

[176]Anne Phillips, *Demokrasinin Cinsiyeti*, Çev: Alev Türker, 2. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2012, s. 51-51
[177]Heywood, a.g.e., s. 306

kurtuluşu için aile, devlet, dünya ekonomisi ve dünya politikası gibi toplumun tüm kurum ve alanlarında dönüşümünün gerekliliğini savunmaktadırlar.[178] Sosyalist feminizm, Marksist kategorilerin temelinde ve radikal feminizmin eleştirileri ışığında şekillenmiştir.[179] Bu noktada sosyalist feminizmi temelde radikal feminizm tarafından değiştirilmiş bir Marksist feminizmin yeniden isimlendirilmesi olarak tanımlanabilmektedir. Kadınları Marksizm içinde konumlandırmaya çalışan sosyalist feministler, ‘‘maddeci determinizm’’, ‘’ideoloji’’, ‘’sınıf bilinci’’, ‘’emek’’, ‘’yabancılaşmış emek’’, ‘’praksis’’ gibi Marksizm’in temel kavramlarını kadınlar adına ve kadın bakış açısıyla yeniden tanımlamaya çalışmaktadır.[180]

Sosyalist feministlere göre kadının ailede ve işyerinde üstlendiği rol ikincil konumda kalmasına neden olmaktadır. Kadın emeği gerçek emek olarak görülmediği gibi kadınlara daha çok hizmete yönelik, düşük ücretli ve kalifiye olmayan işler uygun olarak görülmektedir. Bu bağlamda ev işleri, kadınların ezilmesini daha da arttırarak kurtuluştan uzaklaştırmaktadır. Sosyalist feministlere göre, ev işlerinin bir politik sorun olarak gündeme getirmek gerekmektedir ancak bu işlerin kadınlar tarafından karşılık beklemeden, manevi ve duygusal olarak yapılıyor olması bunu engellemektedir. [181] Beauvoir, kadınların ev odaklı yaşadıkları için ikinci cins haline geldiklerini savunmaktadır.[182] Sosyalist feministler, kadının ikincil konumda olmasının nedenlerini anlamak için ev işi ve yabancılaşmanın kadınlarla olan ilişkisinin yeniden kurulmasının önemi üzerinde durmaktadır. Sosyalist feministler, ev emeğinin karşılıksız emek olduğu ve bundan yalnız erkeklerin yarar sağladığını savunmaktadır. Kadınlar ev ortamında birlikte oldukları erkek için ev işleri, çocuk bakımı, hasta aile yakınlarının bakımı, eşlere sunulan cinsel hizmet ve çocuk doğurma gibi sayısız hizmet vermektedir. Ev kadınlarının yaptıkları bütün işlerin her biri piyasada bir meslektir ve ücret karşılığı yapılmaktadır. Karşılıksız ev emeğinin özellikle evlilik ile bağlantısına dikkat çeken feministler vardır. Sosyalist feminist

---

[178] Hülya Osman, *Türkiye'de Sosyalist Feminizme Kaktüs'ten Bakmak,* http://www.praksis.org, (24.05.2017) s.19-43, s.20

[179] Serpil Çakır, *Kapitalizm ve Patriyarkaya Karşı: Sosyalist Feminizm,* Toplum ve Demokrasi 2 (4), Eylül Aralık 2008, s. 185

[180] Serpil Çakır, *Feminizm, Ataerkil İktidarın Eleştirisi*, Modern Siyasal İdeolojiler, Der: H. Birsen Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, s. 457

[181] Çakır, *Ataerkil İktidarın Eleştirisi,* s. 464

[182] Bora, *Kadınların Sınıfı,* s.62

Delphy, ev hizmetlerinin değerinin olmamasını evlilik sözleşmesinin bir iş sözleşmemesi olmamasına bağlamaktadır. Böylece aile reisi olarak koca, aile içinde harcanan tüm emeği sahiplenerek kendi emeği olarak göstermektedir. Ancak kadının emeği dışarı çıkmadığı için değersiz olarak görülmektedir. [183]

Ev emeği tartışmasında önemli bir başka nokta, kadınlar için gerçek problemin kapitalizmden ziyade erkek egemen sistemin olduğunun savunulmasıdır. Delphy, kadınlara ev emeği için ücret verilmemesinin, bu emeğin karşılıksız oluşunu, kadınlarla erkekler arasındaki üretim ilişkisinden kaynaklandığını savunmaktadır. Bu noktada bir iş sözleşmesi olması gereken evlilik sözleşmesiyle birlikte, kadınlar belirli bir üretim ilişkisi içine girmektedir. Kapitalist üretim tarzından ayrı olarak, ev içi üretim ilişkisinde erkekler kadınların emeğine el koymaktadır. Kadınlar ile erkekler arasındaki söz konusu üretim ilişkisi ve sonucunda yaratılan sömürü ilişkisi ile kadınlar erkekler karşısında bir sınıf olarak tanımlanmak zorunda kalmaktadır.[184]

Bu noktada kadınların ev emeği ile kapitalizm arasındaki ilişkisi yanında ev emeği ve toplumsal cinsiyet analizi göze çarpmaktadır. Sosyalist feministler, kapitalist ve ataerkil sistem ilişkilerini yeniden yorumlamaya açmaktadır. Ataerkillik ve kapitalizm birbirinden beslenmekte ve kadınların karşılıksız emeğinden ataerkillik ve kapitalizm yarar sağlamaktadır. Ataerkillik ve kapitalizm ilişkisini şu satırlar net bir şekilde özetlemektedir: *''Mülk sahibi kapitalist sınıf tarihsel olarak patriarkal toplumsal yapıları devralmış ve bunlardan yararlanmıştır, ancak bu yapıların hepsi kapitalizm için gerekli olmayabilir. Açıktır ki, (...) tecavüz, dayak, klitoris sünneti ve başka cinsel şiddet biçimleri (...) kapitalizme özgü değildir. Ancak bu pratiklerin büründüğü tarihsel biçimler ve bunların günümüz dünyasında birçok kadına karşı kullanılması da kapitalizmden bağımsız değildir.''*[185] Ataerkil sistem ile kapitalizm arasında karşılıklı bir bağımlılık olduğu ön kabulü ile yola çıkan sosyalist feministler, kadınların ikincil konumda olmalarına sebep olarak kapitalizmden daha çok, ataerkilliği göstermektedir.

---

[183] Savran, *Beden Emek Tarih,* s. 49
[184] Savran, *Beden Emek Tarih,* s. 47
[185] Savran, *Beden Emek Tarih,* a.g.e., s. 40

Sosyalist feministler, ataerkil yapının ortadan kalkması için başta eğitim ve sağlık alanları olmak üzere özel mülkiyetin sınırlandırılması, kadınların karşılıksız emeğinin ortadan kalkması gerektiğini savunmaktadır. Sosyalist feminizmin gelecek öngörüsü, toplumsal üretimin kar için değil insanların ihtiyaçlarına göre yapıldığı sosyalist bir toplum yapısıdır. Sosyalist feministlerin istediği toplumun kaynaklarının ezilen bir grup olan kadınların söz sahibi olmalarına izin verecek şekilde yeniden düzenlenmesidir. Savran'a göre sosyalist feminizmin asıl amacı, kadınlar arasındaki bölünmeleri derinleştirici değil, dayanışmacı politikalar oluşturabilmektir.[186]

Sosyalist feministler, kadının ikincil konumda kalmasına, ezilmesine ve baskı altında tutulmasına sebep olarak ataerkilliği göstermektedir. Ataerkil bağımlılık ve sömürü ilişkilerinin sosyalist feminizmin eleştirilerinin merkezine oturması sol politika anlayışının da temelden değişmesine sebep olmaktadır. Sosyalist feministlere göre, toplumsal analizin çekirdeği, kapitalist ekonomi ve toplum modelinden ziyade ataerkilliktir.[187] Sosyalist feministler, kadının ezilmesinde, sınıfın yanında toplumsal cinsiyete de yer vermektedir. Sosyalist feminizmde Marksizm'e yöneltilen en büyük eleştiri noktası cinsiyet ilişkilerini dikkate almadığı yönündedir.[188] Sosyalist feminizm, Marksist feminizmi, kadını ev ve iş hayatında baskı altına alan ataerkil sisteme yeterince önem vermediği noktasında eleştirmektedir.

2.3.3. Marksist Feminizm

Marksistler, feminizmi egemen sınıfın çıkarlarına hizmet eden, burjuva bir kuram olmakla suçlamaktadır. Marksistlere göre, toplumu, cinsiyet açısından incelemenin, sınıfların varlığını görmezden geldiğini ve kadınlar arasındaki sınıfsal farklılıkları gizleyerek proletaryayı böldüğünü savunmaktadır. Kadınların sahip olduğu tüm özelliklerin toplumdan değil, doğadan kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Feministler ise Marksizm'i, dünyayı erkek bakış açısıyla

[186] Gülnur Acar Savran, *Sosyalist Feminizm Kurtuluş Perspektifimizin Neresinde Duruyor?*, http://www.sosyalistfeministkolektif.org (24.03. 2016)
[187] Notz, a.g.e., s. 18
[188] Çakır, a.g.m., s. 459

değerlendirdikleri için erkek egemen bir kuram olmakla suçlamaktadır. Toplumu sınıf açısından ele almanın, kadın ve erkeğin farklı toplumsal deneyimleri olduğu gerçeğini göz ardı ettiklerini noktasında eleştirmektedirler.[189] MacKinnon, ‘’Marksizm için emek neyse, feminizm için de cinsiyet odur’’[190] diyerek, feminist teorinin toplumsal cinsiyeti odak yapması noktasında Marksist teoriden ayrıldığı noktayı vurgulamaktadır.

Heidi Hartmann, *‘’Marksizm ve Feminizmin Mutsuz Evliliği: Daha İleri Bir Birlikteliğe Doğru’’* (1981) adlı makalesinde, Marksizm'in kategorilerinin cinsiyet körü olduğunu belirtmektedir. Hartmann, Marksizm ve feminizm ‘’evliliğini’’ İngiliz hukukunda tarif edilen karı koca evliliğine benzetmektedir. Bu benzetmeden yola çıkarak Marksizm ve feminizm evliliğini şu şekilde özetlemektedir: *‘’Marksizm ve feminizm bir'dir ve bu bir Marksizmdir.’’*[191] Hartmann, erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkilerin niteliğini özgül olarak yalnızca feminist çözümlemenin ortaya koyacağını iddia etmektedir. Ancak feminist çözümlenin de yeterince maddeci olmamasından dolayı tek başına yetersiz olduğunu belirtmektedir. Hartmann, kapitalist Batı toplumlarında kadınların durumunu anlamak için Markisist ve feminist çözümlemenin her ikisinden de yararlanılması gerektiğini vurgulamaktadır.[192] Marx'a göre kadınlar, toplum tarafından değil, doğa tarafından tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kadınlar ücret karşılığı meta üretiyor olsalar dahi Marx'a göre kadınlar öncelikli olarak anne daha sonra ev kadını ve daha zayıf cinsin bir üyesidir.[193] Engels, Marx'dan farklı olarak kadının ikincil konumunun kökeninin ailede başladığını savunmaktadır. Engels, *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı kitabında toplumsal organizasyonunun üretim ve aile tarafından belirlendiğini ifade etmektedir. Toplumsal örgütlenmelerde, ilk iş bölümünün erkek ve kadın arasında daha çocuk yetiştirmede gerçekleştiği savunulmaktadır. Dolayısıyla erkek ve kadın arasındaki ilk sosyal düşmanlığın tek

[189] Mackinnon, a.g.e., s. 24
[190] Mackinnon, a.g.e., s. 21
[191] Heidi I. Hartmann, *The Unhappy Marriage Of Marxism and Feminism: Towards A More Progressive Union*, s.1
[192] Heidi Hartmann, *Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği*, 3. Basım, Haz: Gülnur Acar-Savran, Nesrin Tura Demiryontan, Kadının Görünmeyen Emeği, Yordam Kitap, İstanbul 2016, s. 158
[193] Mackinnon, a.g.e., s. 32

eşli evliliklerde ortaya çıktığını savunulurken bu düşmanlığın nereden kaynaklandığı net belirtilmemiştir. Engels, erkek ve kadın arasındaki çatışmanın bir sınıf çatışması olduğunu, erkeğin ailede burjuvaziyi, kadının da proletaryayı temsil ettiğini belirtmektedir. Bu bağlamda burjuva ve proletarya ile gücün konumunun cinsiyet rollerinin yeniden üretiminden ziyade ekonomik üretim araçlarından kaynaklandığı sonucunu çıkarmaktadır. Özetle, aile içindeki erkek ve kadın arasındaki ilişkiyi toplumda var olan iş bölümü ile açıklamaktadır.[194] Engels, erkek burjuva, kadın ise proletarya tanımlaması ile kadınların ikincil konumlarının nedenini ortaya koymaktadır.

Engels, kadınların kurtuluşunu kadınların iş gücü içinde yer almalarına bağlamaktadır. Marksistlere göre, kadınların kurtuluşu, kadınların erkekler gibi ücretli işçi olmalarının yanı sıra kapitalizme karşı devrimci savaşımda erkeklere katılmalarını öngörmektedir. Marksistler, kapitalizmin bütün kadınları ücretli iş gücüne kattığını ve bu sürecin cinsiyete dayalı iş bölümünü yok ettiğini savunmaktadır. Eli Zaretsky, kapitalist sistemde, erkek ve kadının farklı deneyimler yaşadığını savunmaktadır. Zaretsky, kapitalizmin bütün kadınları erkeklerle aynı koşullarda iş gücüne katmadığına odaklanmaktadır. Sermaye, bir tarafta ev, aile ve kişisel yaşam, diğer tarafta iş yeri olmak üzere bir ayrım yaratmaktadır. Zaretsky'a göre kadınların ezilmelerinin nedeni ücretli işin dışında bırakılmalarıdır. Zaretsky, kadınların ücretli iş yapmalarına izin verilmemesinden dolayı ikincil konumda olduklarını savunmaktadır. Kadınların ücretli iş gücünün dışında bırakılmalarının öncelikli nedeni kapitalizmdir. Çünkü kapitalizm ev dışında ücretli iş yaratırken aynı zamanda kadınların kapitalist sistemin ücretli işçilerini yeniden üretmek için evde çalışmalarını gerektirmektedir. Zaretsky'a göre sorunun kökeni kapitalizm olduğuna göre, erkekler ve kadınlar birbirleriyle değil, sermaye ile savaşmalıdırlar.[195] Mariarosa Dalla Costa, kadınların ev işlerinde ücret talep etmesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak bu talep kadın grupları arasında tartışılan bir öneri olarak süregelmektedir. Dalla Cost, kadınların geleneksel anlamda iş gücüne zorlanmaktansa, ev işlerinden ücret talep etmesi ile sermaye için ev işi hizmetini

[194] Zillah Eisenstein, *Constructing A Theory Of Capitalist Patriarchy And Socialist Feminism*,Crit Social, 1999 25: 196, s. 200
[195] Hartmann, a.g.m. s. 4

sağlayacaktır. Dalla Costa, ev işi için ücret talep eden kadınların, oluşturacakları birliktelik ile çocuk bakımı, yemek gibi ev işlerini kapsayan konularda örgütlenmeye gideceğini savunmaktadır.[196] Marksist feministlere göre kadının ezilmesinin temel sebebi kamusal üretimden dışlanmalarıdır.[197] Marksist feministlere göre ücretli emek gücünden dışlanan kadınlar, kapitalist sistem koşullarında, özel bir baskı türünün öznesi konumuna gelmektedir. Böylece kadın sömürülmekte ve bu sömürü yolu ile ücretli emek gücüne yabancılaşmaktadır.[198]

Marksist feministler, kadınların proletarya gibi bir sınıf oluşturduklarını savunmaktadır. Marksist feministlere göre, ev içinde ev işleri, cinsellik ve annelik konularında harcanan emek kadınları bir toplumsal sınıf haline getirmektedir. Bu nedenle cinsiyet ilişkileri birer sömürü ilişkisi olarak tanımlanmaktadır. Üretim ilişkileri sınıfsal sömürüye yol açarken, yeniden üretim ilişkileri ise kadının cinsel anlamda ezilmesine neden olmaktadır. Bu noktada proleter kadınlar cinsiyet nedeniyle ezilmeye ek olarak sınıfları nedeniyle de ezilmektedir.[199] Bu bağlamda kadınlar ister proleter olsun ister olmasın tüm kadınların yaşadığı bir ikincil olma durumu ile karşı karşıya kalmaktadır.

2.3.4. Radikal Feminizm

Radikal feminizm, ‘’ikinci dalga’’ feminizmin çekirdeği olarak tanımlanmaktadır. 1960’lı ve 1970’li yıllarla birlikte feministler sistem içinde kadınlar için yer istemeye başlamışlar ve küçük gruplar halinde bir araya gelerek ‘kadın olmaktan’ kaynaklı kendi kişisel deneyimlerini paylaşmışlardır. Bu aşamada fark ettikleri nokta, yaşadıkları kişisel deneyimlerin tek olmadığı, aksine birçok kadın tarafından yaşandığı üzerine olmuştur. Bu noktada radikal feministler tarafından *‘’kişisel olan politiktir’’* ve tüm kadınlar *‘’kardeştir’’* sloganları ilan

[196] Hartmann, a.g.m, s. 5-6
[197] Catharine A. MacKinnon, *Feminism, Marxism, Method, and the State: An Agenda for Theory*, s. 515-544
[198] Alison M. Jaggar, *Feminist Politics And Human Nature*, Rowman&Allanheld Publishers, The Harvester Press, Sussex, 1983, s. 215
[199] Bora, a.g.e., s.51

edilmiştir.[200] Kadınlar arasında kurulan ve *''kız kardeşlik''* olarak tanımlanan dayanışmanın kökleri ataerkillikte görülmekte ve ataerkillikle mücadele bütün amaçlarını yansıtmaktadır. Cinsiyetçiliğin eşitlenmesi ve ataerkilliğin sona ermesinin tek yolu kadınlar arasında politik dayanışmanın kurulması ile mümkün olmaktadır. Eğer kadınlar, baskı altındaki gruplar içinde yer alan başka kadınlar üzerinde sömürüye olanak tanıyan iktidarlarından vazgeçmeye bireysel zeminde istekli olmazlarsa, ırk ve sınıfın çizdiği sınırların ötesinde bir ''kız kardeşlik'' hiçbir zaman mümkün olmayacaktır. [201] Radikal feminizmin savunduğu en temel düşünce, tarihsel olarak kadınların baskı altına alınan ilk grup olduğu düşüncesidir. En yaygın baskı türü olan kadınlara yönelik baskılar bilinen her toplumda mevcuttur. Söz konusu baskı o kadar derindir ki toplumsal değişmelerle kurtarılamayacak şeklinde tanımlanmaktadır.[202] Radikal feminizm, kadınlara uygulanan bu yaygın ve derin baskının nedenlerini anlamaya yönelik bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Radikal feministlere göre kadınların ezilmesi ve baskı altına alınması sistematik bir süreçtir. Erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğine dayanan erkek iktidarının ismi *''patriarkal''* ya da *''erkek egemen düzendir.''* Bu sistemde var olan toplumsal ilişki ezen ve sömürenin erkek, ezilen ve sömürülenin de kadın olduğu bir düzende devam etmektedir.[203]

Radikal feministler, kadının ikincil konumunun ve ezilmesinin nedenini ataerkillikte görmektedir. Radikal feminist kuram, kadının ezilmesinde ve ikincil konumunun temelinde ataerkil toplum ilişkilerinin yattığını, politik ve ekonomik bir devrimin kadını ikincilliğinden kurtarmaya yetmeyeceğini savunmaktadır. Asıl rekabet burjuva ve proletarya arasında değil, erkek ve kadın arasında yaşanmaktadır. [204] Radikal feministlere göre, ataerkillik, toplumda erkeğin hiyerarşik bir düzen kurmasının sonucudur. Bu ataerkil yapı, evlilik ve aile vasıtası ile korunmakta ve bu kanalla toplumun ve cinsiyete dayalı iş bölümünün korunması sağlanmaktadır.

---

[200] Rosemarie Putnam Tong, *Feminist Thought, A More Comprehensive Introduction*, Third Edition, Westview Press, 2009, s.49
[201] Bell Hooks, *Feminizm Herkes İçindir*, 4. Basım, Bgst Yayınları, İstanbul 2016, s. 29
[202] Rosemarie Putnam Tong, *Feminist Düşünce*, Çev: Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2006, s. 115
[203] Çakır, *Ataerkil İktidarın Eleştirisi*, s. 448
[204] Eisenstein, a.g.m. s. 202

Kadının güç yapısı içindeki konumu, ekonomik sınıf yapısından değil, toplumdaki ataerkil yapıdan türetilmiştir.[205] Kadınların ırkları ve sınıfları ne olursa olsun, kadın olmalarından dolayı ezildiklerini savunmaktadır. Bu çerçevede radikal feminizm, ataerkilliğin yeniden üretildiği bir alan olarak gördükleri aile ve evlilik kurumunu sorgulamaktadır. Radikal feministler aile kurumunu, kadının toplumdan koparılarak hapsedildiği bir alan olarak tanımlamaktadır. Böylece kapitalist sisteme gerekli olan vasıflı köleler haline getirilerek kullanılacakları güne kadar o alanda tutulmaktadır. Aynı sebeple evlilik kurumu da kadının bedeninin ve cinselliğinin denetim hakkının erkek tarafından sömürüldüğü bir alan olarak ifade edilmektedir. Mülkiyetin miras yoluyla babadan oğula geçmesi ile kadınların da cinselliğinin denetimi erkeklere geçmektedir. Böylece ataerkil aile sistemi kurumsallaşarak, yasalarla devlet güvencesine sahip olmaktadır. Kadınların cinselliği erkeklerin; öncelikle babanın, sonra da kocanın malı olarak belirlenerek kadının cinsel *''saflığı''* (özellikle bekareti), üzerinde pazarlık yapılabilen ekonomik bir değere dönüştürülmüştür.[206]

Kate Millett'in ''Sexual Poltics'' ve Shulamith Firestone'un ''The Dialectic Of Sex: The Case For Feminist Revolution'' adlı eserleri radikal feminizmin başvuru eserleri arasında sayılmaktadır. Eserlerde ortak nokta aile ve evlilik kurumunun ciddi şekilde sorgulanması ve bu kurumların reddedilmesidir.[207] Ataerkil sistemin aile ve evlilik kurumlarının ortadan kaldırılmasıyla yok edileceğini savunmaktadır. Ataerkil sistem var oldukça kadınların sömürülmesi yeniden üretilmeye devam edecektir. Bu sömürünün bitmesi için öncelikle aile ve evlilik kurumları ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Firestone, kadınların ikincil konumda olmalarının nedeni olarak biyolojiyi göstermektedir. Firestone, kadının üreme işlevini, ataerkilliğin ve onun yönetme ideolojisinin, cinsiyet ayrımcılığının üzerine kurulduğu cinsiyete dayalı işbölümünün nedeni olarak göstermektedir. Cinsiyetler arasındaki doğal üreme farklılıkları doğrudan sınıf bağlamında işbölümüne yol açtığını vurgulamaktadır.[208] Cinsel sınıf biyolojik gereklilikten doğmuş bir sınıftır. Erkek ile kadın eşit değil, farklı

[205] Eisenstein, a.g.m. s. 202
[206] Fatmagül Berktay, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın,* Metis Yayınları, İstanbul 2014, s. 81
[207] Donovan, a.g.e. s. 269
[208] Donovan, a.g.e., s.277

yaratılmıştır. Sınıflaşmaya yol açan, bir kesimin ötekine üstün olmasından çok kadın ve erkeğin üretimdeki işlevlerindeki ayrışmadır. Ailenin kendi içinde eşit olmayan güç dağılımı, sonunda sınıfların doğmasına yol açmaktadır.[209] Firestone, cinsel sınıf sistemini yok etmek için proletaryanın üretim araçlarını ele geçirmesi gibi, kadınların da yeniden üretim araçlarını ele geçirmesini önermektedir. Cinsel işbölümü, kapitalizmin yararına olduğu için kadınlık ve erkeklik rollerinin ortadan kalkması, ataerkil yeniden üretim ve kapitalist üretimin ortadan kalkmasını da sağlayacaktır. [210] Eril egemenlik cinsel bir olgudur. Tecavüz, dayak, cinsel taciz, çocukların cinsel istismarı, fahişelik ve pornografi gibi uygulamalar toplumda erkeklerin kadınlar üzerindeki belirgin iktidarını ifade ederken, bunları kabullenmek bu iktidarın daha da güçlenmesini sağlamaktadır. [211] Firestone, kadınların ne kadar eğitimsel, hukuksal ve siyasal eşitliği sağlamış, ne kadar çok kamu sanayisine girerseler girsinler, biyolojik yeniden üretim bir kural olarak varlığını sürdürdüğü sürece hiçbir şeyin değişmeyeceğine inanmaktadır.[212]

Kate Millett, *Sexual Politics'de* (Cinsel Politika), ataerkilliği, evrenselliği ve sürekliliği olan bir olgu olarak tanımlamıştır. Millett'e göre, ataerkillik kendini doğal olarak kabul ettirdiği için tüm toplumlar üzerinde oldukça güçlü bir egemenliğe sahiptir. Millett, ataerkilliği, nüfusun kadın olan yarısının erkek olan yarısı tarafından denetlendiği yönetim biçimi olarak ele almaktadır. Ataerkillik bir kurum olarak, sınıf ve zümreler ne olursa olsun, feodal ya da bürokratik düzende olsun, bütün siyasal, toplumsal, ekonomik ve dinsel oluşumları etkileyecek güçte bir toplumsal değişmezlik niteliği taşıdığını savunmaktadır.[213] Radikal feministler ataerkillik kavramını kadınlar üzerindeki erkek egemenliğini tanımlamak amacıyla kullanmaktadır. Bu noktada Millett'ın ataerkillik tanımı özetleyicidir: ''*...Ordunun, sanayinin, teknolojinin, üniversitelerin, bilimin, politik makamların, maliyenin kısacası, toplum içindeki her iktidar aracının, polisin zorlayıcı gücü de dahil olmak üzere, bütünüyle erkeklerin elinde olduğu hatırlanırsa bu gerçek derhal açıkça*

[209] Shulamith Firestone, *Cinselliğin Diyalektiği,* Çev. Yurdanur Salman, 2. Basım, Payel Yayınları, İstanbul 1993, s. 19
[210] Çakır, *Ataerkil İktidarın Eleştirisi*, s. 450
[211] MacKinnon, a.g.e., s. 150
[212] Rosemarie, a.g.e., s. 121
[213] Kate Millett, *Cinsel Politika*, 2. Basım, Payel Yayınları, İstanbul 1987, s.48

ortaya çıkar.''[214] Radikal feministler, ataerkilliğin evliliklerde, çocuk yetiştirmede, ev işinin kadın işi olmasında, kadınların erkeklere ekonomik bağımlılığının olmasında, devlet ve erkekler arasında toplumsal ilişkilere dayanan kulüp, spor tesisi, sendika, meslek, üniversite, şirket, ordu gibi pek çok kurumda görünür olduğunu vurgulamaktadır.[215] Millet, erkek-kadın ilişkisinin var olan tüm güç ilişkilerine örnek olacak biçimde siyasal bir olay olarak tanımlamaktadır. Ataerkil düzen tarafından inşa edilen özel ve kamusal alanın erkeğin kontrolünde olması durumu ancak kadınların erkeklerin bu kontrolüne son verilmesi sonucu değiştirilebilmektedir.[216]

Radikal feminizm, kişisel olanın politik olduğu, ataerkillik ya da erkek egemenliğinin- kapitalizmin değil- kadınların baskı altına alınmasının kökeninde yer aldığı, kadınların kendilerini bastırılmış bir sınıf ya da kast olarak görmeleri ve enerjilerini, diğer kadınlarla birlikte, kendilerine baskı uygulayanlara- erkeklere- karşı mücadele eden bir harekete yöneltmeleri gerektiği, erkeklerin ve kadınların temelde farklı oldukları, farklı üsluplara ve kültürlere sahip oldukları düşüncelerini içermektedir. [217] Radikal feministler, kadınların temelde memnuniyetsizliklerinin temelinde neden olarak kadınların sistematik olarak egemenlik altında tutulduğu, sömürüldüğü, ezildiği toplumsal yapıyı göstermektedir.[218] Radikal feministler, kadınların ikincil konumda olma nedenini koşullar ya da toplumdan daha çok erkeklerin yarattığını ifade etmektedir.

2.3.5. Postmodern Feminizm

Postmodern feminizmden önce postmodernizmin açıklanması yerinde bir yaklaşım olacaktır. Postmodernizm, en genel ifadeyle modernleşmeye karşı bir meydan okuma olarak tanımlanmaktadır. Postmodernizm, aydınlanmanın ürünü olan modernizmin dayandığı temelleri çürütme iddiasında olan bir akımdır. Postmodernizm, aydınlanma hareketine ve özellikle modernizme yöneltilmiş bir

[214] Hartmann, a.g.e., s. 173
[215] Hartmann, a.g.e, s. 179
[216] Rosemarie, a.g.e., s. 154
[217] Donovan, a.g.e., s. 266
[218] Hartmann, a.g.e., s. 172

eleştiridir. Bu bağlamda modernitenin kavramlarını, kurumlarını ve modern yapısallığı eleştirerek modernitenin tüm unsurlarını inkar etme düşüncesini kendine amaç edinmiş olan postmodernistler, Derrida'nın *yapıbozum*[219] olarak isimlendirdiği yöntemi kullanarak, modernizmin oluşturduğu her unsur ve her sistemi parça parça ederek yıkmaktadır.[220] Postmodernizmin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bilimsel ve zihinsel bilgi üretiminde, Batıda yaşanan kriz sonunda ortaya çıktığı kabul edilmektedir.[221] 1960'lı yıllarla birlikte, Batıdaki gelişmiş kapitalist toplumların sanayi sonrası çağ olarak adlandırılan döneme girmesi ile yükselişe geçen postmodernizm, 1980'li yıllarla birlikte en popüler dönemine girmiştir. Postmodern düşünce, modernizmin sorunları ile modern Batı toplumuna bir eleştirisi üzerine geliştirilen düşünceler sistemidir.[222] Postmodernizm her türlü genellemelere karşı bir akım olarak nitelendirilmektedir.[223] Postmodernizm, Aydınlanma dönemi düşüncesinin rasyonel-irrasyonel ve özne-nesne gibi temel dikotomilerine karşı çıkmaktadır.

1980'li ve 1990'lı yıllarla birlikte yükselişe geçen Postmodern feminizm, feminizm ve postmodern düşünce akımının ortak teorik bir ürünüdür. Postmodern feminizm, geleneksel feminist hareketin fikirleri temelinde, Foucault ve Derrida gibi post modern düşünürlerin fikirlerini de içine alacak şekilde geliştirilmiş bir düşünce akımıdır.[224] Postmodernler ile feministler, aydınlanma döneminin rasyonellik varsayımı temelinde yükselen, ''istikrarlı, tutarlı benlik'', nesnel ve evrensel hakikate ulaşmayı sağlayan metodolojiler olarak bilim ve akla inanç; dilin ''şeffaf'' ve temsil edici olduğu düşüncesi gibi temel düşüncelerinden ''radikal bir şüphe''

[219] Jacques Derrida'nın edebiyat ve felsefe metinlerini okurken örtülü olan ve gizlenmişleri çözmek için önerdiği analiz yöntemi.
[220] Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi*, 9. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul 2012, s. 311
[221] Seyfettin Aslan, Abdullah Yılmaz, *Modernizme Bir Başkaldırı Projesi olarak Postmodernizm*, C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 100
[222] Yang Feng, *Kadının Özgür Ve Bütünsel Gelişimi: Feminizm Ve Marksist Hümanizmin Diyalektiği,* 1. Baskı, Canut Yayınevi, İstanbul 2013, s. 242
[223] Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler*, Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2, Dora Yayınları, 2014 Bursa, s. 22
[224] Feng, a.g.e.,s. 240

duymakta ortaklaşmaktadır.[225] Postmodern feminizm, kadın sorunu üzerine yeni bir bakış açısı ve yorum getirmiş, böylece kadın sorununa katkı sağlamıştır.

Postmodern feminizm, büyük teorilerden daha çok yerel ve küçük teorilerin daha etkili çözümler üretebileceğini savunmaktadır. Kadınlar üzerinde bir baskı aracı olarak kullanılan ataerkil söyleme karşı, kadını ‘’erkekleştirerek’’ bir çözüm bulmak yerine, kadına özgü bir savunma söylemi geliştirerek mücadele etmektedir. Geleneksel ikili karşıtlıklara dayalı metafizik varoluş bakış açısına karşı çıkarken, çoğulcu modeli savunmakta evrenselciliğe ve genellemelere karşı çıkmaktadır. Postmodern feminizm bir yandan kadınların kendi arasında var olan farklılıklara, diğer yandan kadın ile erkek arasında var olan farklılıklara vurgu yapmaktadır. Bu noktada postmodern feministler kimlik politikalarına dikkat çekmektedir. Söz konusu üçüncü dünya kadınları, göçmen kadınları, orta sınıf kadınlar gibi farklı kesimden kadınların yaşadığı farklı problemler[226] kimlik politikalarında hayati önem taşımaktadır. Farklılıklar, postmodernitenin önemsediği konuların başında gelmektedir. Aydınlanma döneminin vurguladığı evrenselciliğin tersine postmodernistler yerel olana vurgu yapmaktadır.[227] Bu noktada postmodern feministler de postmodernitenin yerel olana yaptığı vurgudan yola çıkarak kadın sorunun genişletilerek incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Kadınlar arasında ulus, ırk, sınıf ve din farklılıkları nedeniyle, birçok özgün ve farklı pratiklerin ortaya çıktığını savunmaktadır. Bu noktada bir orta sınıf kadının yaşadığı problem ile göçmen bir kadının yaşadığı problem aynı olamayacağı için çözüm için evrensel değerlerin tersine yerel değerlere bakılmalıdır.

Postmodern feministler, diğer feminist akımların modern Aydınlanma düşünce geleneğinin birer versiyonu olduklarını ve onların erkek-merkezli bakış açısını ve ataerkil düşünme tarzını beslediklerini düşünmektedir. Postmodern feministlere göre etkili bir feminizm, erkek-merkezli bakış açısını ve ataerkil düşünme tarzı söylemlerini *yapıbozuma* uğratmalıdır.[228] Postmodern feminizm, modern bilim anlayışının ve aydınlanmacı geleneğin temelde ‘erkek’ merkezli

[225] Donovan, a.g.e, s. 378
[226] Feng, a.g.e., s.247
[227] Vergin, a.g.e, s. 322
[228] Feng, a.g.e., s. 247

olduğunu belirtirken, akıl ve bilimle erkeğin, duygu ve mantıkla kadının özdeşleştirilmesini eleştirmektedir. Aydınlanma döneminin mottosu olan *''Kendi aklını kullanma cesareti göster''* cümlesi, feministler tarafından cinsiyet kökenli olarak değerlendirilmektedir. Postmodernler gibi feministler de Aydınlanma çağı düşünürlerinin kavramlarında da asıl ima ettiklerinin *''Beyaz, Batılı''* erkek olduğunu savunmaktadır. Bu noktada postmodern feministler, aydınlanma düşüncesinin ürünü olan öz, bilgi, gerçeklik gibi kavramların feminist anlayış ile tekrar yorumlanması gerekliliğini savunmaktadır.[229] Postmodern feministler aynı zamanda bilimsel etkinliklerin Batılı beyaz erkek değerlerini yücelttiğini ve kadının da söz konusu değerler karşısında ikincil konumda kaldığını belirtmektedir. Bu noktada kadının ikincil konumda kalma sebebi olarak bilimsel çalışmalarda erkek üstünlüğünü sebep olarak gösteren postmodern feministler, kadın bakış açısının hakim olduğu çok sayıda araştırmaya imza atmışlardır.[230] Postmodern feministler, modernizmin erkek- kadın eşitliği savunusunda kadının ikincil konumundan kurtulamadığı noktasına odaklanmaktadır.[231]

Postmodern feministler, feminist hareketin birinci ve ikinci dalgada önemli kazanımlar elde ettiğini yadsımamakla birlikte, söz konusu kazanımların daha çok beyaz orta sınıf kadınların talep ve özlemlerini içerdiğini belirtmektedir. Bu noktada iki dalgada yer alan feministlerin kadın mücadelesinde ortak hedefler belirleyerek, bu hedeflerin tüm kadınların ortak sorunları gibi evrenselleştirilmesi şiddetle eleştirmektedir. Postmodern feministler kadın taleplerinde farklılaşmayı göz önüne alarak farklılıkları ön plana çıkarmayı amaç edinmektedir. Diğer feminist akımları, kadınlar arasında sınıf, ırk, yaşadıkları bölge, kültür ve hedefler açısından var olan farklılıkları göz önünde bulundurmamaları dolayısıyla eleştirmektedir.[232] Bu noktada postmodern feministler düşünce akımlarını üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan kadınlarını da içine alacak şekilde genişletmektedir. Bu bağlamda, yeni teorik

---

[229] Jane Flax, *Postmodernism and Gender Relations in Feminist Theory,* Signs, Vol.12, No.4, Within and Without: Women, Gender, and Theory. (Summer, 1987), s. 625
[230] Çaha, a.g.e., s. 75
[231] Çiğdem Aydın Koyuncu, *Uluslararası İlişkiler Temelinde Farklı Feminist Yaklaşımların Söylemleri*, Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2, Dora Yayınları, 2014 Bursa, s. 215
[232] Feng, a.g.e., s. 249

yaklaşım, feminist hareketin mücadele ve faaliyet alanlarını genişletme noktasında önemli kazanımlar sağlamaktadır.

2.3.6. Varoluşçu Feminizm

Varoluşçu feminizm, en temel ifadesini Simone de Beauvoir'in *''İkinci Cins''* kitabında *''kadın doğulmaz kadın olunur''* sözünde bulmaktadır. Varoluşçuluk felsefi akımından etkilenen Simone de Beauvoir, çalışmalarında bireysel varoluş temelinde insanın öznelliği üzerinde durarak insanın özgür seçimleriyle kendini var ettiğini savunmaktadır.[233] Simone de Beauvoir, kadının kültürel ve politik statüsünü açıklamak için varoluşçu felsefeyi kullanmaktadır. Ataerkil bir kültür içinde erkeğin olumlu, kadının ise olumsuz yani ''Öteki'' olarak kurulduğunu belirtmektedir. Simone de Beauvoir, kadın- erkek arasında bulunan iş bölümü çerçevesinde kadınların Öteki rolüne mahkum edildiğini, erkeklerin ise bu yolla kadına egemen olduğunu savunmaktadır.[234] Beauvoir, kadınların sahip oldukları rollerin doğadan değil, kültürel olarak yüzyıllardır oluşturulduğunu ifade etmektedir. Simon De Beauvoir'in *''Kadın doğulmaz, kadın olunur.''* sözü kadını ataerkil kültürün eseri olarak tanımlamaktadır.[235] De Beauvoir, kadının ev kadınlığı görevi ile ev içine hapsedildiğini, evlilik kurumu sayesinde kadını ikincil konumda bıraktığını, ötekileştirdiğini belirtmektedir. Bu noktada De Beauvoir, kadınların mutlaka bir meslek sahibi olarak ekonomik özgürlüklerini ellerine almalarının önemini vurgulamaktadır. De Beauvoir, anneliği, ataerkil kültürün kadınlar ve gelecek nesillerin üzerinde kontrolü sağlamak için yarattığı bir ideoloji olarak tanımlamaktadır.[236] Diğer taraftan De Beauvoir, ikincil konumda olmalarından dolayı kadınları da suçlamaktadır.

''Öteki olmaya düşmek, pazarlıkta taraf olmayı reddetmek- bu, kadınlar için, üstün kastla yaptıkları anlaşmayla, kendilerine bahşedilen bütün avantajlardan

[233] Emel Koç, *Simone De Beauvoir'in ''İkinci Cins''i: Öteki Olarak Kadın,* Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:2, Sayı:4, Eylül 2015, s. 1-17
[234] Donovan, a.g.e., s. 234
[235] Notz, a.g.e., s. 67
[236] Notz, a.g.e., s.67

vazgeçmek olacaktı. Egemen-erkek, kul-kadına maddi koruma sağlayacak ve onun varoluşunu ahlaki açıdan telafi edecektir.'' sözleri ile De Beauvoir, kadının korunma ve ekonomik ihtiyaçları için erkek ile işbirliği yaptığını ve bu durumun kadını ''Özne'' olmaktan çıkararak ''Öteki'' konumuna düşürdüğünü savunmaktadır.

Beauvoir, kadınların kurtuluşunu, varoluşçu bir anlayıştan hareketle, kadınların birer kendi başına varlık ile başkaları için varlık arasında bir yerlerde tutmaya çalışan her türlü uygulamaya karşı çıkarak, kadınların da erkekler gibi ve onlar kadar kendi için varlık olduklarını ortaya koymalarından geçtiğini belirtmektedir. Bu nedenle kadına ait tüm varsayımları terk ederek bütün toplumsal rolleri yeniden kurarak işe başlamak gerekmektedir. Kadınlar için en büyük problem onlara atfedilen rolleri bizzat kendilerinin seçmemeleri, bu rollerin onlara dayatılmasıdır. Dolayısıyla kadınlar kendilerine dayatılan tüm rolleri reddetmek ve yeniden tanımlamak özgürlüğünü ellerinde bulundurmaktadır.

Bu noktada sorulması gereken sorular, Simone De Beauvoir'un işbölümü dolayısıyla kadına atfedilen görevler sebebiyle ikincil konuma düştüğü tezi tüm kadınları kapsamakta mıdır? Kadın yalnız ev kadınlığı görevi sebebiyle ev içine hapsedildiği için mi erkekler tarafından ezilmektedir? Günümüz şartlarında bir meslek sahibi olan ve ekonomik özgürlüğünü elinde bulunduran kadın, erkekler tarafından ezilmekten kurtulabilmiş midir? Bu noktada kadını erkek karşısında ikincil konumda bırakan söz konusu sebepler ortadan kaldırılsa dahi tüm kadınların lehine bir değişimin yaşanması pek olası gözükmemektedir.

2.3.7. Farklı Feminizm Türleri

Yukarıdaki bölümde belirtildiği üzere, feminizm kendi içinde çok farklı sınıflandırmaları barındırmaktadır. Yukarıdaki bölümde açıklanan liberal feminizm, sosyalist feminizm, Marksist feminizm, radikal feminizm, postmodern feminizm ve varoluşçu feminizm araştırmacıların üzerinde en çok durduğu feminizm türleridir. Söz konusu feminizm türleri dışında literatürde kültürel feminizm, eko feminizm, kültürel feminizm, siyahi feminizm gibi birçok feminizm türü gelişmiştir. Farklı

feminizm türleri başlığı çerçevesinde eko feminizm, kültürel feminizm ve siyahi feminizm türlerine kısaca değinilecektir.

Feminizm ve ekolojist hareket, 1970'lerden başlayarak doğal müttefik olarak görüldü. Feminist hareketin politik örgütlenmesi içinde ilk uygulamaya geçiren ekolojist hareket oldu. Bunun önemli bir sebebi de ekolojist hareketin tabanının büyük oranda kadınlardan oluşuyor olmasıydı. Karşı kültür hareketlerinden, barış hareketlerinden radikal ve lezbiyen feminist hareketten kadınların ekolojist harekete katılımı yüksekti. Ekolojist harekete feministlerin büyük oranda destek vermesinin nedeni, bu hareketin erkek egemen, heteroseksist, baskıcı ve sömürücü değerlerin eleştirisini yapması ve adem-i merkeziyetçilik ve kişisel olanın politiği gibi temel feminist ilkeleri benimsemesidir.[237] Ekofeminizm, 1970'li yılların sonlarında ortaya çıkan, ekolojist ve feminist kaygıları bir araya getiren radikal çevrecilik olarak ifade edilmektedir. Önemli kuramcıları arasında François D'Eubonne, Ynestra King, Vandana Shiva gibi isimler bulunmaktadır. Ekofeminizmin en temel önermesi, doğanın ve kadının egemen kültür tarafından yabancılaştırılması ve çerçevede doğa/insan ve kadın/erkek ikiliğinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu kapsamda, söz konusu ikilik ve yabancılaşma birinin diğeri üzerinde (insanın doğa, erkeğin kadın üzerinde) egemenlik kurmasını ifade etmektedir.[238] İşçi sınıfının, zencilerin, kadınların sistematik bir şekilde aşağılanması, Batı uygarlığının temelinde yatan düalist yaklaşımla yakından ilişkilidir. Bu yaklaşım ile erkek akıl ile özdeşleştirilirken, kadın ise doğa ile ilişkilendirilir. Doğa, Decartes'in satırlarında görüldüğü şekilde kadın bedenine ait imgelerle tasvir edilmiştir:

> ''*Teslim aldım doğayı; yarıp geçtim her yerini:*
> *Kırdım kimsenin dokunamadığı mühürlerini;*
> *Rahmini, göğüslerini ve başını,*
> *Yani tüm gizlerinin saklı olduğu yerlerini,*
> *Parçalayıp açtım.''*

[237] Özlem Barın, *''Feminizm ve Ekolojist Hareket''*, Feminist Politika, Sayı:10, İstanbul 2011
[238] Şenay Sabah Kıyan, *Ekolojik Feminizm Bağlamında Kadınlara Tüketici olarak Pazarda Yabancılaşması,* Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, s. 97

(Henry Vaughan, ''Vanity of Spirit'') [239]

Ekofeministlere göre, kadınlar doğurganlıkları sebebiyle kendilerini doğa ile bağdaştırmakta ve bu nedenle kadınlara; annelik duyguları, iletişim gücü gibi özellikler yüklenmektedir. Söz konusu özellikler sebebiyle dünyada var olan ekolojik, ekonomik ve sosyal problemlere çözümler üretmeye kendilerini adamış bir ekofeministler grubu oluşmuştur.[240] Ekofeminist teorinin temel ilkesi, kadınların egemenlik altına alınmalarıyla doğanın egemenlik altına alınmasının bir bütün oluşturduğu inancında yatmaktadır.[241]

Kültürel feminizme göre, kadın ve erkeğin birbirinden farklı olması ister doğuştan gelen biyolojik farklılık kaynaklı olsun ister toplumsal cinsiyet temelinde inşa edilmiş olsun değiştirilemez bir gerçektir. İki cinsiyet arasındaki farklılık nedeniyle tüm kadınlar sınıf, yaş, ırk ve kimlik gibi unsurların ötesine geçerek ortak bir kız kardeşlik temelinde birleşmektedir. Radikal ve sosyalist feminizmin aksine kültürel feminizmin amacı, mevcut durum içinde kadınların özel ihtiyaçlarını karşılayacak bir özgürleşme ortamını desteklemektedir. Kısaca, kültürel feminizm, bir taraftan patriarkal sistem büyümesi devam ederken ve sosyal, ekonomik ilişkiler içinde hiçbir şekilde mücadele edemezken kadınlar üzerindeki saldırısının nasıl yatıştırılacağını dair çözümler bulmayı amaç edinmiştir.[242]

Siyahi feminizm, feminizm içinde ırk farklılıklarını görmezden gelen ataerkil sisteme meydan okumaktadır. Siyahi feminizm, cinsiyet ayrımcılığı ve ırkçılığı birbirinden ayrılamaz bir bütün olarak tanımlamaktadır.[243] Irkçılık ve cinsiyetçilik bir araya geldiğinde kadınalar daha çok zarar vermektedir.[244] Bu çerçevede siyahi feministler, feminist hareket içinde ırkçılığı gündeme getirerek bu konu üzerinde düşünülmesini ve çözüm yolları aranmasını sağlamaktadır.

---

[239] Fatmagül Berktay, *Ekofeminzm Ya Da Yüreğin İyimserliği*, http://www.journals.istanbul.edu.tr, (15.03.2017), s. 74
[240] Notz, a.g.e., s. 23
[241] Donovan, a.g.e., s. 398
[242] Kristen Ghodsee, *Feminism-by-Design: Emerging Capitalism, Cultural Feminism, and Women's Nongovernmental Organizations in Postsocialist Eastern Europe*, Signs: Journal of Women in Culture and Society 2004, col.29, no.3, s. 728
[243] Heywood, a.g.e., s. 316
[244] Hooks, a.g.e., s. 76

Feminist hareketin içinde farklı feminizm türlerini barındırdığı görülmektedir. Farklı feminizm türlerinin kadın sorununa ait farklı alanlara odaklandığı, sorunların çözümü için farklı pencerelerden açıklamalara gitmesi kadın sorunun çeşitliliğini göstermektedir. Ancak farklı feminizm türlerinin varlığı, kadın sorunu ve çözümü konusunda farklı bakış açılarına sahip olmaları, feminist hareket içinde bir bütün olmamaya neden olmaktadır. Tespit edilen sorunlara yönelik farklı çözüm önerilerine sahip olmakla birlikte, üzerinde hem fikir oldukları bir takım noktalar bulunmaktadır. Bu noktalar, kadının eğitim imkanının artırılması, ekonomik yaşamdaki konumunun güçlendirilmesi, siyasete aktif katılımlarının sağlanması, kadına yönelik şiddetin engellenerek toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında birleşmektedir. Feministler kendi aralarında söz konusu sorunlara farklı bakış açıları geliştirmiş olsalar da kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel alanda güçlenmesi için mücadele etmektedirler.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. CUMHURİYET ÖNCESİ KADIN HAREKETİ

İslam dininin kabulünden önce göçebe bir yaşam tarzına sahip olan Türk topluluklarında kadınlar toplumsal yaşamın içinde, tek eşli evlilik kuralının geçerli olduğu, kadının kocasıyla eşit haklara sahip olduğu ve göçebeliğin gerektirdiği, ata binme, savaşa katılma ve siyasi kararların alınmasına katılma gibi birçok haktan yararlanmaktaydı.[245] Geleneklere göre genel bir kanun için bir buyruk yazıldığı zaman ''Hakan buyuruyor ki'' sözüyle başlarsa o kurula uyulmazdı. Buyruğa uyulması için, ''Hakan ve Hatun buyuruyorlar ki'' sözüyle başlanması bir şarttı. Hakan tek başına, bir elçiyi kabul edemezdi.[246]Ancak elçi, Hakan ve Hatunun birlikte bulunması durumunda huzura gelebilir ve Hakan ve yanındaki Hatun ile tanıştırılırdı. Savaşta, siyasi toplantılarda, sosyal ortamlarda kadınlar her zaman eşlerinin yanında bulunurdu.[247] Kadınlar, hükümdar, vali ve elçi olabilirlerdi. Sıradan ailelerde de ev, eşlerin ortak malıydı. Çocuklar üzerindeki velilik özelliği, baba kadar anaya da aitti.[248] Eski Türk topluluklarında devlet ve aile işlerinde kadın ve erkeğin birlikte bulunması, kadın ve erkeğin eşit konumda olduğunun en önemli göstergesidir.

İslamiyet'in kabulünden sonra, kadını ve erkeği eşit kabul eden anlayışın yerini kadını erkek karşısında ikinci plana atan bir anlayış almıştır. Arap ve İran geleneklerinin etkisi altındaki İslamiyet'i benimsemiş olan Osmanlı toplumunda kadının konumu erkeğin gerisinde kalmıştır. Eski Türk topluluklarında kadınların sahip olduğu eşit konumlarını kaybetmeleri, Türklerin İslamiyet'i kabulünden uzun bir zaman sonra gerçekleşmiştir.[249] Selçuklular döneminde kadınların etkin

---

[245] Şirin Tekeli, *Kadınlar Siyasal Ve Toplumsal Hayat,* 1. Basım, Birikim Yayınları Yerli Araştırmalar Dizisi, İstanbul 1982, s. 193

[246] Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, 11. Baskı, İnkilap Yayınları, İstanbul 2011, s. 145

[247] Emel Doğramacı, *Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü*, 1. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1989, s. 2

[248] Gökalp, a.g.e., s. 145

[249] Emel Sönmez, *Kadın Hak Ve Hürriyetlerinde Kemalizm'*, 1. Basım, Atatürk Devrimleri, 1. Milletlerarası Sempozyum Bildirileri

konumlarını sürdürdüğü görülmektedir. Bu dönemde vakıf kuran Gevher Nesibe Hatun, siyaset içinde yer alan Tuğrul Bey'in hanımı Altun Can Hatun ve Melikşah'ın hanımı Terken Hatun, teşkilat kuran Fatma Bacı gibi önemli şahsiyetler, Selçuklular döneminde kadınların önemli işlerde yer aldığının göstergesidir.[250] Türk kadınının konumundaki gerileme, Osmanlıların Arap, İran ve Bizans ile olan temaslarının arttığı dönemde ortaya çıkmaktadır. Ancak bu problem daha çok şehir kadınlarını etkilemiştir.[251]

Osmanlı Devleti'nde kadın toplumsal konumdaki en önemli değişimini İstanbul'un fethinden sonra yaşamıştır. Bu noktadan sonra kadının sokağa çıkmasından üzerine giydiği kıyafete kadar her davranışında kısıtlamaya gidilmiş ve kararlar özellikle kentte yaşayan kadınları etkilemiştir. Kadınlar üzerinde örtünme, eve kapanma, toplum yaşantısından dışlanma şeklinde uygulamalar ile kadın tüm haklarından yoksun bırakılmıştır. Kadın çalışma hayatının tamamen dışında tutulmuş, sadece erkeklere tanınan ve son derece geniş olan boşanma hakkı evli kadını her türlü güvenceden yoksun bırakmıştır.[252] Osmanlı Devleti'nde kadının toplum içindeki durumu ile ilgili olumsuzluklar 19. Yüzyıldan itibaren ifade edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Osmanlı toplumunda kadının durumu ile ilgili problemlerin ifade edilmeye başladığı dönemin Osmanlı Devleti'nde yaşanılan modernleşme dönemine denk gelen dönem olması ve bu süreçten bağımsız analiz edilemeyecek olması önem arz etmektedir.

18.yüzyıldan itibaren zayıflama sürecine giren Osmanlı Devleti'ni bu süreçten kurtarmayı amaçlayan modernleşme hareketleri öncelikle askeri alanda görülürken zamanla sosyal ve siyasal alanı da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu çerçevede 18. Yüzyıl sonlarında modernleşme hareketleri çerçevesinde bir dizi reform hareketi başlatılmıştır. 1839 Tanzimat Fermanı ile başlayan modernleşme hareketi 1876 yılında 1. Meşrutiyet, 1908'de 2. Meşrutiyet ile devam etmiştir.[253] 19. yüzyılda Osmanlı Devleti siyasal, sosyal, ekonomik, eğitim, hukuk ve düşünsel

[250] Şefika Kurnaz*, Osmanlı Kadınının Yükselişi 1908-1918*, 1. Basım, Ötüken Yayınları, İstanbul 2013, s. 18
[251] Kurnaz, *Osmanlı Kadının Yükselişi,* s. 18
[252] Tekeli, *Kadınlar Siyasal Ve Toplumsal Hayat*, s. 195
[253] Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 22. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 92

alanlarda ortaya çıkan değişimlerle yapısal bir dönüşüm geçirmiş, bu değişim ve dönüşümden Osmanlı kadını da etkilenmiştir. Osmanlı kadının konumu modernleşmeye paralel olarak değişmeye başlamıştır.[254] Nilüfer Göle'ye göre kadının toplum içindeki yerinin tartışılması Tanzimat Dönemi ile başlayan modernleşme çabalarıyla başlamıştır ve bu tartışma Doğu- Batı ikilemi çerçevesinde 2. Meşrutiyet'e kadar devam etmiştir. Kadın konusu, batılılaşma yanlıları ile gelenek yanlılarını karşı karşıya getiren konuların başında geliyordu. Batılılaşma yanlıları, özellikle edebiyat eserlerinde görücü usulü evlilikleri, çok eşliliği ve cinsiyet ayrımını eleştirerek medeniyete ulaşmak için kadının eğitimi ve özgürleşmesini bir ön koşul olduğunu savunurken, gelenek yanlıları ise kadının konumunun muhafaza edilmesi üzerinde durarak manevi değerlerin ve ahlakın korunması için kadın-erkek ilişkilerinde şeriat yasalarını savunuyordu.[255] Namık Kemal, Şemseddin Sami, Ahmet Mithat Efendi, Celal Nuri gibi dönemin aydınları eserlerinde kadın konusuna yer vermiş ve özellikle poligami başta olmak üzere kadının statüsüne karşı eleştiriler yönelten önemli şahsiyetler olmuştur. Ahmet Mithat Efendi ve Şemseddin Sami, İslam hukukunun kadına Batı toplumlarına oranla daha çok haklar verdiğine inanmaktadır. Batılılaşma yanlılarından olan Şemsettin Sami *''Kadınların eğitilmesiyle bütün insanlık eğitilmiş olur''* fikrini savunmuştur.[256] Osmanlı'da 1839 Tanzimat Fermanı ile başlayan modernleşme projesi, kadın konusunu gündeme taşıyarak kadın hakları konusunda başta eğitim ve hukuki alanda kadınlara bazı özgürlükler ve haklar sağlamıştır.

19.yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başı boyunca süren reform hareketlerinde kadınlara Batılılaşma ve modernleşmenin taşıyıcılığı rolleri yüklenerek önemli bir yer verilmiştir. Tanzimat'tan başlamak üzere yüzünü Batı'ya çevirmiş olan modern aydın için 'kadın meselesi', ideal toplum tasarımında hep odakta yer almış ve önemli bir konuma yerleştirilmiştir.[257]

---

[254] Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*', 4. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2013, s.59
[255] Nilüfer Göle, *Modern Mahrem*, 12. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2014, s. 50
[256] Nermin Abadan Unat, *Söylemden Protestoya: Türkiye'de Kadın Hareketinin Dönüşümü, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler,* 1. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ekim 1998, s. 324
[257] Meltem Ağduk, *Cumhuriyet'in Asil Kızlarından 90'ların Türk Kızlarına…1990'larda Bir Türk Kızı: Tansu Çiller*, der. Ayşegül Antınay, Vatan Millet Kadınlar, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 299

Bu dönemde kadınlar için önemi büyük olan iki düzenleme yapılmıştır. Bunlardan biri 1858 yılında düzenlenen Arazi Kanunu, diğeri ise 1881 yılındaki Sicil-i Nüfus Nizamnamesidir. Arazi Kanunu ile önceden yürürlükte olan erkek varis olması halinde kadınları mirastan yoksun bırakan veya kısmi bir miktar veren uygulamaya son verilmiş, kadınlar da mirastan pay almaları hakkı sağlanmıştır. Nüfus Nizamnamesi ile Osmanlı tarihinde devlet ilk kez evlilik kurumuna müdahale ederek ona resmi bir boyut kazandırmıştır. Nizamnameden önce evlilik sivil bir kurum olarak imamlar tarafından tescil ediliyor ve resmi bir statü taşımıyorken, nizamname ile birlikte evliliğin bu statüsü değiştirilmiş, çiftler evlilik için resmi izin almak zorunda bırakılmış, imamlara nikah memuru olarak resmi bir sıfat verilmiş ve böylece evlilik resmi bir statü kazanarak devletin kontrolü altına alınmıştır.[258] 19. Yüzyılda milletlerarası bir anlaşma ile tarihe karışan cariyelik ve kölelik Tanzimat devrinde kaldırılmıştır. Tanzimat döneminde cariyelik ve köleliğin kaldırılması her açıdan kadın erkek eşitliğinde önemli bir fayda sağlamıştır.[259] Osmanlı modernleşmesini idari, askeri ve hukuki alanlar dışında eğitim alanında da sürdürülmüştür. Eğitim reformları içinde kadının eğitimi ayrıca önem arz etmektedir. Yukarıda sözü edilen değişim alanlarının hepsi devlet katında gerçekleşen değişimler olup bu değişim ve dönüşümün topluma yansımasının kadın aracılığıyla gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Kadınlar bu şekilde Osmanlı toplumunun yüzünü Batı medeniyetine çeviren dönüştürücü bir aktör olarak kabul görmüştür.[260] Bu bağlamda kadının eğitimi ve kamusal hayatta görünürlüğünün arttırılması Batı medeniyetiyle bütünleşmenin sembolik bir göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Tanzimat dönemi ile birlikte kadının konumunda eğitim alanında bir takım değişimler yaşanmaya başlamıştır. 1843 yılında Tıbbiye Mektebinde ebelik eğitimi başlatılmıştır. 1845 yılında ilk mezunlarını veren Ebe Mektebi Mezunları, Osmanlı İmparatorluğu'nda mesleki eğitim gören ilk kadınlar olarak kabul edilmektedir.[261] 1864 yılından itibaren kızların el becerilerini geliştirmek ve bunlardan ekonomik bir kazanç sağlamak amacıyla Kız Sanayi Mektepleri açılmıştır. Kız Sanayi Mektepleri,

[258] Ömer Çaha, *Sivil Kadın*, 2. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2010, s. 108
[259] Tezel Taşkıran, *Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Kadın Hakları*, 1. Basım, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları:5, Ankara 1973, s. 26
[260] Çaha, a.g.e., s.106
[261] Kurnaz, a.g.e., s. 108

alt sınıftan Müslüman kızların yaygın eğitimine yönelik bir siyasi proje olup, saraydaki eğitim biçimlerini kamusal alana taşımada önemli rol oynamıştır. [262] 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile kızlar için öğretmen okulu açılması, rüştiyelerin çoğaltılması gibi bir takım yenilikler getirilerek kızların meslek edinmelerinin önü açılmıştır. 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesine göre erkekler için 6-10, kızlar için 7-11 yaşları arası eğitim zorunlu tutulmuştur. İlk kız rüştiyesi 1859 yılında İstanbul'da açılmış ve kız rüştiyelerinin sayısı 2. Meşrutiyet Dönemine kadar 85'e ulaşmıştır. Bu noktada Tanzimat döneminde, ebe mektebi, Kız Sanayi Mektebi, Kız Öğretmen Okulu (Darülmuallimat) gibi okullar açılarak kızların meslek kazandırmanın yolu açılmıştır.[263] Kız öğretmen okulları ile kadın öğretmen sayısı artması ortaokullardaki kız öğrenci sayısının artmasını sağlamıştır. [264] Kız öğretmen okulları 1914 yılında ilk Darülfünün açılına kadar kızlar için en yüksek -öğretim kurumu olma özelliğini korumuştur. Yapılan hukuksal düzenlemelerin sonunda Osmanlı yönetimi, kadın eğitimine önemli kaynaklar aktarmış ve ülke çapında bu konuyu adeta bir seferberlik haline getirmiştir. Eğitim kurumları böylece ülke geneline yaygınlaşmış ve çok sayıda kadın, eğitim imkanı ile tanışmıştır. 1905 yılına geldiğimizde kızlara yönelik eğitim veren resmi ilkokul sayısı 304, karma eğitim veren ilkokul sayısı ise 3.621'e ulaşmıştır. Ayrıca 69 tanesi taşrada, 15 tanesi İstanbul'da olmak üzere 84 tane kız ortaokulu açılmıştır. 1909 yılına geldiğimizde eğitim imkanına kavuşan kadınların sayısı sadece ortaokullarda on binleri bulmuştur.[265] Eğitim alanında hayata geçirilen uygulamalar ile hem batılılaşma projesi hem de meslek sahibi kadınlar yaratılmıştır. Eğitim alanındaki iyileştirmeler, 2. Meşrutiyet'in ilanından sonra kadınların kamusal alana katılmaları ve dernekler kurmalarının temeli oluşturmuştur. Kadınların hemşirelik, ebelik, öğretmenlik ve yazarlıkla başlayan toplumsal deneyimleri onların dernekler yoluyla örgütlü olmalarına olanak tanımıştır. İkinci Meşrutiyet döneminde ortaya çıkan feminist

[262] Elif Ekin Akşit, *Kızların Sessizliği Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 75
[263] Şefika Kurnaz, *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923)*, 2. Basım, Ötüken Yayınları, İstanbul 2015, s.25,
[264] Kurnaz, *Osmanlı Kadının Yükselişi,* s. 125
[265] Çaha, a.g.e., s.109

hareket ve kadın örgütlenmesinin kaynağında, Tanzimat ile başlayan özgürleştirici reformların ve kadın eğitiminde yaşanan olumlu gelişmelerin önemi büyüktür. [266]

Tanzimat aydınları, kadınlara erkeklerle eşit eğitim olanakları sağlandığı takdirde kadınların erkekler kadar bilgi sahibi olabileceğini özellikle de öğretmen olarak topluma hizmet verebileceklerini savunmuşlardır.[267] Aydınlar, toplumsal yaşamda erkekle eşit konumda bir kadın kimliği kurgulamışlar ve bu yönde yayınlar yapmışlardır. Tanzimat'ı izleyen Birinci Meşrutiyet (1876) ile kadınlara yönelik çalışmalar hız kazansa en büyük gelişme İkinci Meşrutiyet'in (1908) ilanından sonra gerçekleşti. Osmanlıda kadınının konumu modernleşmeye paralel olarak değişim göstermiş ve bu değişimler o zamana kadar ev içinde yalnız anne ve eş rolleriyle sınırlanmış olan kadının toplumsal hayatta farklı bir statü kazanmak amacıyla taleplerde bulunması için itici gücü oluşturmuştur. [268]

Serpil Sancar, 1868'den İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908'e kadar geçen dönemi, kadınların kendilerini ispat dönemi olarak tanımlamaktadır. Bu dönemde, Osmanlı monarşisini benimseyen ve dünyaya İslam kadınlarının da modern ve bağımsız bireyler olabileceğini göstermek isteyen, İstanbul saray çevresine ve aristokratik ailelere mensup elit kadınlarının örgütlediği dernekler ve dergiler etrafında yaptıkları çalışmalar ve kadın toplantıları ile ortaya çıkan yeni bir yapılanma söz konusudur. Osmanlı'da gelişen özgürlük düşüncelerinden etkilenen ve bu gelişmeleri destekleyerek kadınların da insan olarak bu özgürlüklerden yararlanması gerektiğini savunan bu kadınlar yazılar yazarak, konuşmalar yaparak İkinci Meşrutiyet'e giden yolun gelişimine büyük katkıda bulunmuşlardır.[269] Meşrutiyete uzanan süreçte özellikle İkinci Meşrutiyet'ten sonra Türk kadını da kendi kimliğini yeniden tanımlama, sorunları tespit etme, çözüm önerme ve hatta eyleme geçme yöneliminde bulunarak bir kadın hareketi içinde kendini konumlandırmıştır. Özellikle İkinci Meşrutiyet dönemi kadınlarının elde ettiği geniş

---

[266] Hacer Yıldız, *Türkiye'de Kadınların Siyasi Haklar Mücadelesi ve Nakiye Elgül*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015, s. 8

[267] Kurnaz, *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923),* s. 29

[268] Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 2013, s.59

[269] Sancar, Serpil, *Türk Modernleşmesinin Zihniyeti- Erkeler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 92

eğitim imkanı, kadınların toplumsal hayatta daha aktif olarak varlığını ortaya koymasını sağlamıştır.[270] İkinci Meşrutiyet'in ilk günlerinden itibaren, Osmanlı kadınları arasında özgürlük talepleri artmaya başlamıştır. Kamu yaşamına katılımlarından giyim yasaklarının kalkması, aile hayatındaki çok eşlilik ve erkek isteğiyle boşanma gibi uygulamalarının yasaklanması gibi taleplerin savunuculuğunu yapmışlardır. Bu dönemde çıkan gazetelerde, kadın dergilerinde sorunlarını, beklentilerini yazarak toplumu, kadınları bilinçlendirmeye ve istekleri doğrultusunda değişime hazırlamaya çaba gösteren kadınlar ayrıca dernek kurmuş, etkin görevler üstlenmiştir. Bu nedenle Osmanlı'da kadın hareketini şekillendiren dernekler ve dergiler önemli yer tutmaktadır. [271] İkinci Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük ortamı içinde kadınların çıkardıkları gazete ve dergi yayınlarında artış sağlamış ve bu dönemde kadınlar pek çok dernekte faaliyet göstererek özgürlük ortamından yararlanmıştır. Mefharet, Demet, Mehasin, Kadınlar Dünyası, Hanımlar Alemi, Kadınlar Alemi/ Osmanlı Kadınlar Alemi, Kadın, Genç Kadın, Hanımlara Mahsus Gazete, Musavver Kadın, Kadınlık Hayatı, Kadınlık, Kadın Duygusu, Seyyale, Türk Kadını, Sıyanet, Genç Kadın İkinci Meşrutiyet döneminin önemli kadın dergileridir.[272] Meşrutiyet döneminde kadınlar birçok dernekte faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu dernekler arasında devleti ve orduyu desteklemek amacıyla kurulan dernekler olduğu gibi hayır ve yardım derneklerinden ekonomik amaçlı derneklere ve eğitim, kültür, sanat ve feminist amaçlı derneklere kadar geniş yelpazede birçok dernekte faaliyet göstermişlerdir. Bu dernekler, Cemiyet-i İmdadiye (Nisvan-ı Osmaniye İmdad Cemiyeti, Hıdmet-i Nisvan Cemiyet-i Hayriyesi, Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, Mısırlı Hanımlar İane Cemiyeti, Hilal-i Ahmer Hanımlar Şubesi, Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesi, Müdafaa-i Milliye Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, Şam Nisvanı Muavenet-i Milliye Cemiyeti, Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye, Esirgeme Derneği, Osmanlı Kadınları Şekat Cemiyet-i Hayriyyesi, Osmanlı ve Türk Hanımları Esirgeme Derneği, Etfal

[270] Ahmet Özkiraz ve Nazan Arslanel, *İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak*, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 3, No:1, 2011, ISSN: 1309-8012 (Online)
[271] Sancar, *Türk Modernleşmesinin Zihniyeti- Erkeler* ... s. 93
[272] Osmanlı Döneminde yayınlanmış kadın dergileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Şefika Kurnaz, 'Osmanlı Kadının Yükselişi 1908-1918, Ötüken Yayınları, Ankara; Aynur Demirdirek, 'Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi, Ayizi Yayınları, İstanbul; Şefika Kurnaz, 'Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839- 1923', Ötüken Yayınları, Ankara 2011; Serpil Çakır, 'Osmanlı Kadın Hareketi', Metis Yayınları, İstanbul 2013

Hastahanesi ve Şişli Osmanlı Kadınlar Cemiyet-i Hayriyyesi, Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Heyeti, Şehir Ailelerine Yardım Birliği, Bikes Ailelere Yardımcı Hanımlar Cemiyeti, Suriye Nisvanı Umur-ı Hayriyye Müessesesi, Topkapı Fukaraperver Cemiyet-i Hayriyesi, Mamulat-ı Dahiliye İstiklak-ı Milli Kadınlar Cemiyet-i Hayriyyesi, Türk Kadınları Biçki Yurdu, Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi, Kastamonu Osmanlı Hanımları İş Yurdu, Nisvan-ı Heyet-i Edebiyesi, Genç Kız Cemiyeti, Teali-i Nisvan Cemiyeti, Tefeyyüz Cemiyeti, Mekteb-i Sultani-i İnas Cemiyeti, Osmanlı İttihad-ı Nisvan Cemiyeti, Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti, Bilgi Yurdu Dershanesi, İnas Darülfünnunu Mezuneleri Cemiyeti, Musiki Muhibbi Hanımlar Cemiyeti, Türk Kadını Dershanesi'dir.[273] Kadın dergilerinde kadın hukuku, eğitim, siyasi hayat, aile hayatı, ekonomik hayat, giyim ve pratik bilgiler gibi konulara yer verilmiştir. Kadın dergilerinde daha önce siyasi istekleri dile getiren görüşlere yer verilmezken geçen zaman içinde bu konulara da rastlanmaya başladığı görülmektedir. Bu çerçevede Meşrutiyet döneminde kadın basınının kazandığı deneyim Cumhuriyet dönemi için önemli bir kazanım oldu.[274] İkinci Meşrutiyet'in getirdiği liberal, çoğulcu ortam kadınların kendilerini ifade etme ve örgütlenme sürecini hızlandırmıştır.

İkinci Meşrutiyet döneminin bir önceki dönemden en önemli farkı kadınların kendilerinin hak mücadelesinde daha etkin konumda yer almış olmasıdır. Tekeli, bu gelişmenin temelinde 1912 Balkan Savaşı ve daha sonra Kuruluş Savaşı'nın kadınları sosyal yaşama girmeye zorlayan etkilerinin olduğunu savunmaktadır. Balkan Savaşı, burjuva kadınlarını sosyal hizmet anlayışı ile birlikte dernek faaliyetlerinde etkinleştirirken, Kurtuluş Savaşı ise halk kadınlarını çalışma hayatının içine sokmuştur. Kurtuluş Savaşı, Osmanlı Devletinde erkeklerin cepheye gitmesiyle boşalan memuriyetlere, postane, telgrafhanelere, hasta bakıcı olarak hastanelere ve orduya kadınların alınmasına neden olmuştur.[275] Bu noktada savaşların kadınlara hareket alanı açması ve devletle ilişkilerinin gelişiminde önemli

[273] 2. Meşrutiyet döneminde faaliyet gösteren kadın derneklerinin kuruluş amaçları ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Şefika Kurnaz, Osmanlı Kadının Yükselişi 1908-1918, 1. Basım, Ötüken Yayınları, Ankara; Zafer Toprak, Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908- 1935), 1. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul; Leyla Kaplan, Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998

[274] Kurnaz, *Osmanlı Kadının Yükselişi,* s. 264.

[275] Tekeli, *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, s. 199

bir oynadığını Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sırasında kadınların hem çalışma hayatında daha aktif bir konuma gelmesinden hem de bağımsız kadın örgütlerinin sayısının artması arasında bir paralellik bulunmaktadır.[276]

Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı Osmanlı toplumunda kadınların ülke savunmasına ve işgücüne katılmalarını zorunlu kılmıştır. Savaş nedeniyle erkeklerin askere alınmaları Osmanlı kadınının değişik iş alanlarında istihdam olanağı bulmasını sağlamıştır. Böylece Osmanlı kadını, erkek iş gücü açığı nedeniyle çalışma yaşamına girmiştir.[277] 1919'da Kızılay Hanımlar Merkezi tarafından hazırlanan bir yayında kadınların çalışma hayatına girmeleri şu şekilde yorumlanmıştır. . '' *Birçok kadınlar dairelerde ve bakanlıklarda sınıra koşan memurların yerine geçerek, iyi vazife görmeye çalıştılar ve başarı gösterdiler, postanede yaradılışlarına haklı olarak layık olan memuriyetleri yolunda yaptılar, hastanelerde fedakar hastabakıcı oldular, bakteriolojihanede ve kimyahane laboratuvarlarında bu fenlere dair bilgi elde ettiler. Bazı fakir kadınlar ağır işleri gördüler ve kendilerinden (amele ordusu) teşkil olundu. Sokakların temizliği bile, birçok yerlerde fakir kadınlara verildi. İstanbul'da ve civarında yaşayan bazı kadınlar, ticaret hayatına atıldılar ve bu yolda ailelerinin geçimini sağlamayı başardılar. Devam eden ve gittikçe artacak olan geçim sıkıntısı, bundan sonra ancak erkek ve kadınların beraber çalışması ile önlenebilecektir.''* [278]

Mustafa Kemal Atatürk, Kurtuluş Savaşında aktif rol oynayan Türk kadını hakkındaki duygularını şu şekilde açıklamıştır. ''*Dünyanın hiçbir milletinde Anadolu köylü kadınının fevkinde kadın mesaisi zikretmek imkanı yoktur. Erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat menbalarını kadınlarımız işletmiştir. Memleketin varlığının nedenlerini hazırlayan kadınlarımız olmuş ve olmaktadır. Kimse inkar edemez ki, bu harpte ve ondan evvelki harplerde milletin yaşam yeteneğini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odun, kereste getiren, ürünleri pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tüttüren, bütün bunlarla beraber sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip,*

[276] Ayşe Gül Antınay, *Ordu- Millet- Kadınlar: Dünyanın İlk Kadın Savaş Pilotu Sabiha Gökçen, Vatan, Millet, Kadınlar içinde*, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 290
[277] Toprak, a.g.e., s. 5
[278] Taşkıran, a.g.e., s. 40

sıcak soğuk demeyip cephenin mühimmatını taşıyan hep onlar, hep o ulvi ve fedakar, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Binaenaleyh hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle ebediyen taziz ve tasdik edelim.

Kadınlarımızın bu fedakarlığına kadınlarımızın bu kadar hizmetine erkeklerden hiçbir yerde geri kalmayan ehliyetlerine rağmen, düşmanlarımız ve Türk kadının ruhunu bilmeyen sathi nazarlar kadınlarımıza bazı isnadatta bulunmaktadır. Kadınlarımızın hayatı tembelce yaşadıklarını, ilm ile irfan ile münasebetleri bulunmadığı, uygar yaşam ve sosyal yaşam ile alakadar olmadıklarını, kadınlarımızın her şeyden mahrum kaldıklarını, onların Türk erkekleri tarafından, hayatta dünyadan, insanlıktan çalışıp kazanmaktan uzak tutulduğunu söyleyenler vardır. Fakat ger çek durum böyle midir? Şüphesiz ki, Türk kadınını bu surette görmek Türk kadınını görmemektir. ... İşte ilk tashih edilecek hatta ve ilk ilan edilecek hakikat buradadır.''[279]

Osmanlı kadınları içinde özellikle üst bürokratik kadrolara yakınlığı olan kadınlar, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkenin işgaline karşı protesto mitingleri yapılarak halkın işgale karşı gelmesinin sağlanması amaçlanmıştır. [280] Anadolu'nun birçok şehir ve kasabasında, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri Milli Mücadeleye destek olmak amacıyla kadın şubeleri açmıştır. [281] Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kadınlar Şubesinin amacı, konferanslar ve mitingler düzenleyerek milli davanın önemini herkese anlatmaktı. Milli Mücadele döneminde Sivas'ta kurulan ve asıl amacı vatanın kurtarılması olan Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti dönemin en önemli cemiyetidir. 5 Kasım 1919 tarihinde Sivas'ta kurulan Anadolu Kadınları Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin amacı, memleketin bütünlüğü ve istiklali için çalışmaktır. [282]

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatanı Cemiyeti 11 maddeden oluşan bir nizamnameye sahiptir. Merkezi Sivas'ta kurulmuş olan cemiyetin Anadolu'nun

[279] Burhan Göksel, *Atatürk ve Kadın Hakları*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1,s. 223
[280] 1919- 1920 yıllarında Türkiye'de Yabancı İşgaline karşı yapılan protesto mitingleri için bkz: Afet İnan, Kurtuluş Savaşında Türk Kadını, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1985; Şefika Kurnaz, Yenileşme Sürecinde Türk kadını 1839- 1923, Ötüken Yayınları, Ankara, 2015
[281] Ayşe Durakbaşa, *Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm*, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 112
[282] Kurnaz, *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını,* s. 232

belirli bölgelerinde örgütlenmiş birer şubesi bulunması kararlaştırılmıştır. 16 kişiden oluşan cemiyet, en küçük köylerde yaşayan kadınları birlikte çalışmaya çağırmış ve uyarmıştır. Sivas'tan sonra Kayseri Anadolu ve Rumeli Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Niğde Anadolu Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Pınarhisar Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Kangal şubeleri kurulmuş ve Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti ile irtibat halinde olmuşlardır. [283] Amasya, Bolu, Burdur, Erzincan, Erzurum, Kangal, Kayseri, Niğde, Pınarhisar ilk etapta bu harekete katılan illerdir. Söz konusu nizamname şu esasları içermektedir:

''Amaç Mondros Mütarekesi imzalandığında Osmanlı Devletinin elinde kalan ve çoğunluğu Müslümanların yaşadığı bu bölgeler bir bütün olup birbirinden ayrılamaz. Burada yaşayan halk birbirine karşı fedakar, ırk ve sosyal durumlarına olduğu gibi bölgelerin şartlarına göre de yaşantılarına saygılı kadın ve erkekler kardeş hisleriyle birbirlerine bağlıdırlar. Her türlü işgal ve içişlerine karışmanın ve özellikle Rumluk ve Ermenili,k teşkili amacıyla olan vatandaşların, cemiyet tamamen karşısındadır. Bu nedenle cemiyet buna karşı gelerek gerekli olan her şeye başvuracaktır. Bu vatandaşlarımızın Osmanlı egemenliği ve İslam hukuku bozacak bir olaya kendileri tarafından sebebiyet verilmedikçe, onların her türlü hukukuna ve dini inanış ve ananelerine islam kadınları daima riayet edecektir. Fakat millet ve vatanımızın zararını mucip olacak her teşebbüsü red ile erkeklerimizle beraber bütün varlığımızla müdafaa olunacaktır…''[284]

Bu dönemde asıl amacı vatanın kurtarılmasına hizmet etmek olan kadın derneklerinden başka kendini tümüyle kadın hakları konusuna adamış olan ve feminist olarak nitelendirilebilecek dernekler vardır. Feminist olarak nitelendirilebilecek derneklerden birisi olan *Osmanlı Müdafaa-i Hukuku Nisvan Cemiyetinin*[285] amacı, kadınlığı her alanda toplumun geleneksel baskısından kurtarmaktır. Dernek, yayın organı olan *Kadınlar Dünyası* aracılığıyla sesini

[283] Günseli Özkaya, *Tarih İçinde Kadın Hakları*, Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkı 50. Yıl, s. 25

[284] Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri'*, 4. Basım, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1982, s. 127

[285] Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti 28 Mayıs 1923 tarihinde kuruldu. Serpil Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi, 4. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2013, s. 107

duyurmuştur. [286] Kadınlar Dünyası, kadının ikinci sınıf insan muamelesi gördüğünü, evlilik içinde erkeklerle eşit haklara sahip olmadığını, kadınların erkeklere bağımlı konumlarını, erkeklerin, kadınların hayatındaki sınırlayıcı bakış açısını eleştiren yazılar yazmaktaydı.[287] *Kadınlar Dünyasının,* kadınlar için istediği kadının toplumsal yaşamla bütünleştirilmesi ve çalışma yaşamına katılımının gerçekleştirilmesiydi. Ancak o yıllarda batılı kadının gündeminde olan siyasal hak talepleri 1921 yılına kadar derneğin programına girmeyecektir. [288] Siyasal taleplerin 1921 yılına kadar dernek programına girmemesi o dönemde ortamın henüz böyle bir talebe hazır olmamasının görülmesi olarak yorumlanabilir.

Kadınlar, Milli Mücadele Döneminde cephede ve cephe gerisinde erkeklerin yanında bir fiil mücadeleye katılmışlardır. Milli Mücadele döneminde Türk kadını dernekler kurarak ve mitingler düzenleyerek düşman işgaline karşı erkeklerle birlikte direnmişlerdir. Bu çerçevede Türk kadını vatanın savunulmasına katılmıştır. Birinci Dünya Savaşında askerde bulunan erkeklerin yerine iş hayatına atılarak aile hayatına katkı sağlamışlardır. Bu noktada meşrutiyet döneminde kazandıkları cemiyetçilik tecrübesini geliştiren kadınlar, Milli Mücadele döneminde de bu oluşumu başarılı bir şekilde sürdürmeye devam etmiştir. Cumhuriyet öncesi kurulan kadın derneklerinin Cumhuriyet döneminde kurulacak kadın derneklerine öncülük etmesi bu açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda Cumhuriyet, geçmişin Osmanlı Kadın Hareketi'nin içinden gelmiş öncü kadınlar tarafından benimsenmiş ve desteklenmiştir.

3.2. CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN HAREKETİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra temel hedefi siyasi ve kültürel açıdan Batılılaşmak üzerine kurulmuştu. Bu çerçevede ekonomik, politik, kültürel ve toplumsal alanda bir dizi reform hareketi başlatıldı. Bu çerçevede Medeni Kanun, Şapka Kanunu, Latin alfabesinin kabulü gibi reformlar hayata geçirildi. 1924 yılında

[286] Şefika Kurnaz, *Osmanlı Kadının Yükselişi,* s. 319
[287] Demirdirek, a.g.e., s. 42
[288] Çakır, a.g.e, s. 108

çıkarılan ve ulusal düzeyde eğitim birliğini sağlayan Tevhidi Tedrisat Kanunu, 1925 yılında çıkarılan Kılık Kıyafet Kanunu, 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun laik bir toplumsal düzenin kurulmasını sağlamıştır. Bu çerçevede kadınlara da erkeklerle eşit eğitim hakkı sağlayarak, kadın ve erkeği yasa önünde evlilik, boşanma, velayet, veraset gibi konularda eşit tutmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın konusunda hayata geçirilen reformlar eski düzenin yıkılmasını ve eskiyle olan bağların koparılmasının önemli bir aracı olmuştur. Bu noktada, kadın konusunda yapılan reformlar Türk toplumunu ''çağdaş medeniyetler düzeyine çıkarma'' projesinin mihenk taşı olarak görülmüştür. Kadın konusu, eski geleneklerden kopuşu sağlamanın yanında batılılaşma idealinin aracısı olarak çok önemli bir dönüşümü gerçekleştirmiştir. [289] Cumhuriyet'in ilk yıllarında geçit törenlerinde bayrak taşıyan şortlu, okul önlüklü, asker üniformalı genç kızlar ya da balolarda dans eden tuvaletli kadınlar yeni rejimin tanıtımının en etkili simgesi haline gelmişti.[290]

Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Türk kadın hakları üzerine görüşlerini birçok ortamda ifade etmiştir. 1923 yılında yaptığı bir konuşmada kadının toplumsal hayattaki önemini şu sözlerle ifade etmiştir: *''Bizim sosyal toplumumuzun başarısızlığının sebebi kadınlara karşı gösterdiğimiz ilgisizlikten ileri gelmektedir. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bundan dolayı bir sosyal toplumun bir organı faaliyette bulunurken diğer bir organı işlemezse bu sosyal toplum felçlidir.''* [291]

Atatürk'ün kadın haklarına bakışındaki izlere 1923 yılında İzmir'deki konuşmasında rastlıyoruz. Atatürk konuşmasında şöyle der:''*…şuna inanmak lazımdır ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir… Bir topluluk, onu oluşturanlardan yalnız birinin ihtiyaçlarının kazanılması ile yetinirse, o topluluk yarıdan çok güçsüzlük içinde kalır. Bir ulus ilerlemek ve uygarlaşmak isterse, özellikle bu noktayı temel olarak benimsemek zorundadır. Kadınlarımız da bilgin olacak ve erkeklerin geçtiği bütün öğretim derecelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar, toplumsal hayatta erkeklerle birlikte yürüyecek birbirlerinin yardımcısı ve*

[289] Çaha, a.g.e., s. 137
[290] Deniz Kandiyoti, *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar,* 4. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2013, s. 236
[291] Göksel, a.g.m., s. 222

destekçisi olacaklardır…'' [292] Atatürk, Türk kadınının bilim, ahlak, toplumsal konular ve ekonomik yaşamda hemen erkeğin yanı sıra eşit koşullarda yer almasını istemektedir. Atatürk'ün 1923 yılında söylediği söz kadının yerinin belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Atatürk, 1923 yılında Türk kadının yeri ve görevi konuşundaki düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır: ''*Kadınlarımızın her millette olduğu gibi, bizim milletimiz için de ne kadar yüksek ehemmiyeti olduğunu söylemeye lüzum yoktur. Bizim milletimizde kadın, eskiden bu ehemmiyeti, hakikaten en yüksek derecede kazanmıştır. Büyük atalarımız ve onların anaları, tarihin, olayların tanıklığıyla sabittir ki, cidden yüksek faziletler göstermişlerdir. Burada birçok noktalardan sayabileceğimiz o faziletlerin en büyüğü ve en ehemmiyetlisi kıymetli evlatlar yetiştirmeleriydi. Hakikaten Türk milletinin bütün cihanda, yalnız Asya'da değil Avrupa'da dahi büyük ezici kudret göstermiş olması, çok parlak hareketler yapmış bulunması, hep öyle kıymetli ataların faziletli evlatlar yetiştirmesi ve daha beşikten çocuklarının ruhuna mertlik ve fazilet telkin eylemesi sayesinde idi. Şunu söylemek istiyorum ki, kadınlarımızın, umumi vazifelerde üzerlerine düşen hisselerden başka kendileri için en ehemmiyetli, en hayırlı, en faziletli bir vazifeleri de anne olmaktır. Zaman ilerledikçe, ilim geliştikçe, medeniyet dev adımlarıyla yürüdükçe, hayatın, asrın bugünkü gereklerine göre evlat yetiştirmenin güçlüklerini biliyoruz. Anaların, bugünkü evlatlarına vereceği terbiye eski devirlerdeki gibi basit değildir. Bu sebeple kadınlarımızın hatta erkeklerden daha çok aydın, daha çok feyizli, daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar. Eğer hakikaten milletin anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıdır.''* [293]

Bu noktada Türk kadını için biçilen rol annelik olsa da Türk kadınının erkeklerden daha fazla aydın ve bilgili bireyler olmasının önünü açması ve bu durumun o günün koşullarında kabul ettirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda kızlar ancak temel eğitim görebilmişlerdir. Osmanlı Devleti'nde ilk devlet okulları 1847 yılında kurulmuş ve

[292] Emel Doğramacı, *Türkiye'de Kadın Hakları*, 1. Basım, Universal Kitabevi, Ankara 1982, s.86
[293] Doğramacı, *Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü*, s. 144

1869 yılına kadar kız çocuklarının eğitimini kapsamamıştır. 1869 yılında kabul edilen 'Maarifi Umumiye Nizamnamesi' ile tüm okuma yazma çağındaki çocuklara, kız erkek ayrımı yapılmaksızın ilköğretim mecburiyeti konmuştur. Tanzimat'tan sonra bazı orta dereceli okullarda kızların okuması için izin verilmiş ve bu amaçla özel kız okulları kurulmuştur. İlk kez 1908 yılında İstanbul'da bir ortaokul kız çocukları için öğretime başlamıştır. [294]

Atatürk, kızların eğitimini oldukça önemsemiş ve bu konuda Cumhuriyetin kurulmasından sonra önemli adımlar atmıştır. 1922 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmasında kadınların erkeklerle aynı öğretim derecelerinden geçerek yetiştirilmesi gerektiğinin önemini belirtmektedir. Bu çerçevede 3 Mart 1924 tarihinde Türk kız ve erkek çocuklarının bir arada ve çağdaş biçimde eğitimine imkan tanıyan *''Tevhid-i Tedrisat''* (Öğretimin Birleştirilmesi) kanununu çıkartılır. Diğer taraftan Türk kızlarına öğretim eşitliğinin sağlanabilmesi için 20 Nisan 1924 tarihinde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 87. Maddesi değiştirilerek ''İlköğretim zorunluluğu'' getirilir. Atatürk, Türk kadınının eğitimi konusunda bazı önemli hususlar üzerinde durmaktadır. Bunlar; kadın-erkek öğretim ve eğitimi eşit olmalıdır, kadının en önemli vazifesi analıktır, kadın toplum hayatının her yönünde yer almalıdır ve kadın analık hizmetini ve toplumdaki görevini iyi yapabilmek için çok sağlam bilgilerle donatılmalı ve faziletli olmalıdır şeklinde sıralanmaktadır. [295] Cumhuriyet elitleri tarafından kadına Türk kadınına biçilen rol ahlaklı ve iyi eğitimi çerçevesinde iyi çocuklar yetiştiren bir anne modelidir.

Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte Türk kadını Medeni Kanun ile birlikte gelen sosyal ve siyasal haklar olmak üzere iki alanda yeni haklara sahip oldu. 17 Şubat 1926 yılında Medeni Kanun kabul edildi. Medeni Kanun, Atatürk tarafından 'Türkiye'nin muasır medeniyetler grubuna girmeye hazır olduğunu gösteren bir simge' olarak kabul edilmekteydi. [296] Medeni Kanun ile birlikte kadınlar, çok evliliğin yasaklanması, kadına boşanma hakkının verilmesi, kadının mirasta erkekle eşit sayılması, evlilik yaşının sınırlandırılması, kadının mahkemede erkekle eşit

[294] Emel Doğramacı, *Türkiye'de Kadın Hakları*, s. 92
[295] Göksel, a.g.m., s. 228
[296] Çaha, a.g.e., s.142

muamele görmesi ve evliliğin resmi bir boyut kazanması gibi haklara sahip oldular. 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun ile 'Harp Okulları' dışındaki diğer tüm okullara kız çocukları kabul edilmeye başlanmıştı. 1927 yılında Türkiye'nin bütün ortaokullarında karma eğitim başlatılmıştır. [297] Bu çerçevede eğitim alanında kızlara tanınan haklar sürekli gelişmiştir.

Ancak İsviçre'den alınan Medeni Kanun ile gerçekte kadınlar erkekler ile tümüyle eşit haklara sahip olamamıştır. Kanunda kadının aleyhine olan ve 2001 yılında değişinceye kadar feministler tarafından şiddetle eleştirilen bazı maddeler içermektedir. Medeni Kanun'un 152. Maddesi *''Erkek evin reisidir.''* hükmü, ataerkil zihniyetin temelini oluşturmaktadır ve feministlerce eleştirilmiştir. Medeni Kanun'un 152. Maddesinde yer alan eşlerin evlilik sonrası yaşamlarını sürdürecekleri evlerinin nerede olacağına karar verme yetkisinin erkekte gösterilmesi ve kadının karar verme hakkı bulunmaması da erkek egemenliğini pekiştiren bir diğer madde olarak görülmüştür. Medeni Kanun'un velayet konusunda erkek ile kadın anlaşamadığında, erkeğin takdir hakkına sahip olduğunu belirten 263. Maddesine göre bir anlaşmazlık halinde çocuğun kimde kalacağının erkek tarafından belirlenmesi kadını erkeğin belirleyeceği karara itaat etmekten başka bir şans vermemektedir. Diğer taraftan Medeni Kanun, kadının çalışma yaşamında yer almasına karşı olmamasına rağmen, çalışma koşulunu erkeğin rızasına bağlamıştır. Medeni Kanun'un 159. Maddesi kadının meslek ve sanatla uğraşmasını kocanın iznine bağlamaktadır. Kocasının izin verirse kadının çalışabilmesi kadının özgür bir birey olarak hareket edebilmesini engellemiştir. Medeni Kanun'un feministler tarafından eleştirildiği maddeleri kadının temelde özgür bireyler olamaması ve kadını belirli bir alanda erkek egemen zihniyet tarafından yönetilmeye maruz bırakılması üzerinedir. Kadın, temelde ev kadını ve anne olarak kabul edilmiştir. Bunun sonucunda, 2002 yılında yürürlüğe girmiş olan Medeni Kanun ile kadın erkek arasındaki ilişki daha eşitlikçi bir duruma getirilmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte toplumun modernleşmesinin temel yapı taşı olan kadınlara verilen öncelikli rol annelik ve öğretmenlikti. Bu amaçla eğitim kurumlarında ilköğretimden başlanarak tüm bir eğitim hayatında gerekse meslek yüksekokullarında cinsler arası

[297] Doğramacı, *Türkiye'de Kadın Hakları*, s.94

eşitlikten ziyade, cinsiyete dayalı işbölümünü esas alınmıştır. Böylece kız çocukları hem özel olarak ev içinde annelik rolüne özendirilmiş, hem de öğretmenlik gibi alanlara yönelmeleri için teşvik edilmiştir.[298] Mustafa Kemal Atatürk, kadının en önemli görevinin annelik olduğunu şu şekilde açıklamaktadır:

''Her aşamada olduğu gibi toplum yaşamında da iş bölümü vardır. Bu genel iş bölümü arasında kadınlar kendileriyle ilgili görevleri yapacakları gibi, aynı zamanda toplumun refahı, mutluluğu için gerekli olan ortak çalışmaya da katılacaklardır. Ev işleri kadının en ufak ve önemsiz görevidir. Kadının en büyük görevi analıktır.''...''Kızlarımız kendilerini günden güne yükseltmeye çalışmalıdırlar ki ileride ana oldukları vakit çocukları kendilerine benzesin. Şunu da bilmelidir ki, çocuklar şekilce olduğu gibi huyca da annelerini andırırlar. Sizin bugün öğrendiğiniz şey kendinizden çok, sizden sonraki çocuklar için lüzumludur. O vakit kadınlık ve analık ödevlerinizi yaparken hepimiz ayrı ayrı ve birbirimize bağlı sağlam bir temel, insanlık temeli atmış oluruz.''[299]

Hayata geçirilen reformların yanında hareketin lideri olan Atatürk'ün özellikle önemsediği bir konu kadının kamu yaşamına katılımıdır. [300] Kadın ile Erkeğin yasa önünde eşit olduğu varsayımına dayanan Medeni Kanun, Cumhuriyet'in uzun vadedeki çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma hedefine hizmet etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk Türk kadınının toplum içinde kendisine düşen yeri alması konusundaki görüşlerini şu sözlerle ile açıklamıştır:

''*Arkadaşlar, Türk milleti çok büyük olaylarla isbat etti ki, yenilik sever ve inkılapçı bir millettir. Son yıllardan önce de, milletimiz yenileşme yolları üzerinde yürümeye, sosyal inkılaba teşebbüs etmemiş değildir. Fakat gerçek sonuçlar görülemedi. Bunun sebebini araştırdınız mı? Bence sebep işe esasından, temelinden başlanamamış olmasıdır... Bir toplum, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelir. Kabil midir ki bir kütlenin bir parçasını ilerletirken,*

[298] Ayşe Saktanber, *Kemalist Kadın Hakları Söylemi*, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 329
[299] Selda Şerifsoy, *Aile ve Kemalist Modernizasyon Projesi, 1928- 1950,* Vatan, Millet Kadınlar, der. Ayşegül Antınay, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 177
[300] Ayşe Güneş Ayata, *Laiklik, Güç Ve Katılım Üçgeninde Türkiye'de Kadın Ve Siyaset*, 75 Yılda Kadınlar Ve Erkekler, 1. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s. 237

diğerlerine müsahama edelim de, kütlenin hepsi yükselme şerefine erişebilsin? Mümkün müdür ki bir topluluğun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebilsin?'' [301]

''Şüphe yok, terakki adımları, dediğim gibi iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak ve sahai terakki ve teceddütte birlikte kat-i merahil edilmek lazımdır.''

''Büyük atalarımız ve onların anaları, tarihin, vukuatın şahadetiyle sabittir ki, cidden yüksek faziletler göstermişlerdir. Burada birçok noktadan sayabileceğimiz o faziletlerin en büyüğü ve en ehemmiyetlisi kıymetli evlatlar yetiştirmeleriydi. ... Şunu söylemek istiyorum ki, kadınlarımızın vezaifi umumiyede uhdelerine düşen hisselerden başka kendileri için en ehemmiyetli, en hayırlı, en faziletkar bir vazifeleri de iyi valide olmaktır. Zaman ilerledikçe, ilim terakki ettikçe, medeniyet dev adımlarıyla yürüdükçe, hayatın, asrın bugünkü icabatına göre evlat yetiştirmenin müşkülatını biliyoruz. Anaların bugünkü evlatlarına vreceği terbiye eski devirlerdeki gibi basit değildir. Bugünün anaları için evsafı lazimeyi haiz evlat yetiştirmek, evlatlarını bugünkü hayat için faal bir uzuv haline koymak, pek çok yüksek evsafın hamili olmaya mütevakkıftır. Binaenaleyh kadınlarımız hatta erkeklerden daha çok münevver, daha çok feyizli daha fazla bilgileri olmaya mecburdurlar. Eğer hakikatten milletin anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıdırlar.''[302]

Tekeli, Berktay, Durakbaşa gibi 1980 sonrası feministler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde kadın hakları alanındaki reformları 'devlet feminizmi' olarak nitelendirmektedir.[303] Ancak Ömer Çaha, *''Sivil Kadın''* adlı kitabında devlet feminizmi kavramını, Batı'da devletle kadın arasında varılan bir uzlaşma sonucunda kadının lehine ortaya çıkan uygulamaları ifade eden bir sözleşme anlamında kullanıldığını belirtmektedir. Yani devlet tarafından formüle edilen haklar, devletin bir lütfü olmaktan çok, kadınlara verilen verilen bir ödün olarak kabul edilmekte ve kazanan taraf kadınlar olmaktadır. Ancak Çaha'ya göre

[301] Turhan Feyzioğlu, Aysan Mustafa; Eroğlu, Hamza; Giritli, İsmet; Gönlübol, Mehmet, *Atatürk Yolu, Atatürk Kültür,* Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1995, s. 209
[302] Ayşe Kadıoğlu, *Cinselliğin İnkarı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları*, 75 Yılda Kadınlar Ve Erkekler, 1. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s. 94
[303] Durakbaşa, a.g.m, s. 462

Türkiye'de kadın konusunda yapılan reformlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin kendisini yeni bir kimlikle Batı'ya kabul ettirmesi yolunda bir araç olarak kullanılmıştır. [304]

Kemalistler tarafından kadının toplum içerisinde, erkek ile eşit haklara sahip olabilmesi batılılaşmanın ön koşulu olarak kabul ediliyordu. Toplumun içinde yaşadığı şartlar göz önüne alındığında hedeflenen kadın tipine çok az sayıda kadının ulaşabileceği gerçeği Cumhuriyet elitleri tarafından da biliniyordu. Çoğu kadın yükseköğrenim alamayacak ve ev kadını olacaktı. Burada amaçlanan mümkün olduğunca bilgili, ev idaresinden sorumlu, üretici kocanın yeniden üretime hazırlanışı sağlayabilen, yurda yararlı, Cumhuriyet ideolojisini benimsemiş çocuklar yetiştirebilecek düzeyde ''Cumhuriyet ev kadını'' yaratılmak isteniyordu.[305] Ancak kadınlar, cumhuriyet ile birlikte sosyal ve siyasal alanda haklar kazanmış olsa da bu durum onların ataerkil toplumda yeterince ilerlemelerini sağlayamamıştır. Bu noktada önemli olan kadınlar bir takım haklara sahip olsa da, asıl önemli olan kadınların bu hakları kullanabileceği bilinç seviyesine yükselmesidir. Cumhuriyet döneminde Medeni Kanun'un yanında kadına verilen diğer bir hak ise seçme ve seçilme hakkıdır. Türkiye'de kadınlara bu hak, 1930'da yerel seçimlerde, 1934'te genel seçimlerde tanınmıştır. 1935 yılında yapılan genel seçimlerde 18 kadın milletvekili parlamentoya girmiş ve kadınlar tüm milletvekillerinin yüzde 4,5'ini oluşturmuştur.[306] Türkiye'de kadınlara Belediye seçimlere katılma hakkı verildiği gün olan 3 Nisan 1930'da Afet İnan, Türk Ocağı merkezinde kadınların seçim hakkı üzerine bir konferans vererek konunun önemini vurgulamıştır. Atatürk'ün, milletvekillerinin, bakanların dinleyici kitlesini oluşturduğu konferansta İnan'ın kadınların seçim hakkı üzerine yaptığı konuşma dikkate değerdir. İnan konferansta, dünya kadınlarının seçim konusunda durumunu inceleyerek derlediği bilgilerden sunduğu Türk kadının bu haklara sahip olmasının gereğinin altını çizmiştir. Afet İnan'ın verdiği konferansta düşüncelerini şöyle ifade etmiştir.

---

[304] Çaha, a.g.e., s. 143

[305] Firdevs Gümüşoğlu, *Cumhuriyet Döneminin Ders Kitaplarında Cinsiyet Rolleri (1928- 1998),* 75 Yılda Kadınlar Erkekler, 1. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s.127

[306] Ayşe Saktanber, *Kemalist Kadın Hakları Söylemi*, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 323

''Yüksek huzurunuzda, bahse cüret edeceğim mevzu seçim (intihap) meselesidir. Bu meseleye temasının ve onunla meşgul olmamın iki sebebi vardır.

1- Bir Türk vatandaşı olarak seçim hakkının, cinsiyet farkı gözetilmeden herkese şamil olmasını istiyorum.

2- Musiki Muallim Mektebinde yurtbilgisi dersini okutuyorum. Bu dersin programında seçim bahsi de yer almaktadır.'' [307]

''Seçimin hak olduğu nazariyesi, milli hakimiyetin ifadesidir. Milli hakimiyet ise, bilirsiniz, istinasız vatandaşların bütünündedir. Buna dayanarak, çocuklar ve delilerden başka bütün vatandaşlar, erkek ve kadın seçmek hakkına maliktir. Çünkü, milletin her ferdi, millet içinde kendi varlığı kadar esaslı bir hakka sahiptir. Milli hakimiyetin, cinsiyet farkı gözetmeksizin, milletin bütün fertlerine ait olduğundan elbette şüpheye yer yoktur.'' [308]

Konferansın devamında, İngiltere, Finlandiya, Danimarka, İsveç, Almanya, Avusturya, Polonya, Çekoslovakya, Kuzey Amerika, Güney ve Batı Avusturalya'da kadınların ne zaman seçim hakkına sahip oldukları konusu anlatılmıştır.

Konferansın devamı şu şekildedir: *''Kadın seçim hakkını almalıdır. Çünkü demokrasinin mantığı bunu gerektirir. Çünkü kadının müdafaa edeceği menfaatler vardır, çünkü kadının toplum içinde göreceği vazifeler vardır, çünkü kadının siyasi haklarını tespit etmesi için faydalıdır. Aklı başında her fert, kişiliğini korumak ve sağlamak için bir siyasi iktidarla mücehhez olmalıdır. Efendiler, kadın insandır ve aklı başındadır. Milli fertleri birbiriyle danışmalıdır.''*

''Hanımlar, efendiler, Cumhuriyetimizin politika rejimi eşitlik prensiplerine dayanır. Seçim sandığı önünde en cahil ile en büyük devlet adamı eşittir. Kadın niçin bu eşitlik dışında kalsın?'' [309]

Afet İnan'ın Türk kadınına belediye seçimlerine katılma hakkının verildiği gün yaptığı konuşma Türk kadının siyasi haklarının parlamento düzeyinde

---

[307] Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadının*…., s. 178
[308] Taşkıran, a.g.e., s. 132
[309] Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadının Hakları*, .s. 178

genişletileceğinin işareti olarak yorumlanabilir. Ancak İnan'ın konuşmasının bir bölümünde kadınların siyasi haklarına dair söyledikleri dikkate değerdir. İnan konuşmasında şunları söylemektedir: ''*…kadınlara seçim hakkı verilmekle bütün kadınların evini barkını bırakıp siyasal parti uğraşlarına başlayacağını düşünmek doğru değildir.'' ''Kadınların siyasal ideali olan bu hakkı kazanmış olmasını isteyen kadınlar, sosyal ve siyasal fikir ve eğitimde, her gün daha çok yükselmelidirler. Bu nokta hiçbir zaman unutulmamalıdır. Kadınlar ancak siyasal eğitimi aldıkları zaman, gerçekten hür olduklarını hissedebilirler. İşte bu takdirde çocuklarına hürriyetin kutsallığını telkin edebilirler.''*[310] İnan'ın konuşmasında dikkat çeken nokta kadının öncelikli görevleri olan eş, anne gibi aile hayatının altının çizilmesidir. Kadın eğitimli, sahip olduğu hakların bilincinde ancak aile hayatını önceliğe alan bir rol çerçevesinde çizilmiştir. 5 Aralık 1934 tarihi Türk kadını için önemli bir devrin başlangıcıdır. Artık Türk kadını seçme ve seçilme hakkına kavuşmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanınması üzerine yaptığı konuşması şu şekildedir:

''Bu karar Türk kadınına sosyal ve siyasi hayatta bütün milletlerin üstünde yer vermiştir. Çarşaf içinde, peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadınını artık tarihlerde aramak lazım gelecektir. Türk kadını evdeki medeni mevkiini salahiyetle işgal etmiş, iş hayatının her safhasında muvaffakiyetler göstermiştir. Siyasi hayatta belediye seçimlerinde tecrübesini yapan Türk kadını, bu sefer de mebus seçme ve seçilme suretiyle haklarının en büyüğünü elde etmiş bulunuyor. Medeni memleketlerin çoğunda, kadından esirgenen bu hak, bugün Türk kadının elindedir ve onu salahiyet ve liyakatla kullanacaktır. Kadının siyasi ehtiyetsizliğine mantıki hiçbir sebep yoktur. Bu hususta tereddüt ve menfi zihniyet, mazinin toplumsal bir halinin can çekişen bir hatırasıdır.''[311]

Mebrure Gönen (Afyon), Şekibe İnsal (Bursa), Huriye Öniz (Diyarbakır), Doktor Fatma Memik (Edirne), Nakiye Elgün (Erzurum), Fakihe Öymen (İstanbul), Ferruh Gürgüp (Kayseri), Bediz Morova (Konya), Mihre Bektaş (Malatya), Meliha

[310] Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadının Hakları*, s. 207
[311] Turhan Feyzioğlu, *Türk İnkilabının Temel Taşı Laiklik*, Atatürk Yolu, Atatürk Araştırma Merkezi, 1. Basım, Ankara 1995, s. 210

Ulaş (Samsun), Fatma Naiman (Seyhan), Sabiha Görkay (Sivas) ve Seniha Hızal (Trabzon) 1935 yılında Büyük Millet Meclisi'ne giren ilk kadın milletvekilleridir. Kadınlara oy hakkının toplumdan herhangi bir talep gelmeden ve bu yönde bir oluşum olmadan verildiği yolundaki düşünce Türkiye'de hakim düşünce şeklidir. Ancak 1926-1934 yılları arasında oy hakkı için savaşan 1927 ve 1931 yıllarında kendi parlamento adaylarını çıkarmaya uğraşan kadınların mücadelesinin varlığı tabandan bir kadın hareketinin olduğunun kanıtıdır. [312] Yukarıda da incelediğimiz gibi kadınlar İkinci Meşrutiyet'ten beri oy hakkı için sürdürdükleri faaliyetlerini Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren daha da hızlandırdılar. Osmanlı döneminde feminist kadınlar, Kurtuluş Savaşı'ndan hemen sonra bir araya gelerek Cumhuriyet döneminin ilk siyasal partisini kurdular. 16 Haziran 1923 tarihinde Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan önce feminist kadınlar Kadınlar Halk Fırkası'nı (KHF) kurarak Cumhuriyet döneminin ilk siyasal partisini meydana getirdiler. Fırka temelde sosyal, ekonomik ve politik alanda kadın hakları için mücadele etmeyi hedef olarak seçti. Fakat tüzüğü çok sert bulunan fırka Ankara'dan onayını alamadı. KHF'na onay çıkmamasının arkasındaki neden toplumu cinsiyet esasına göre bölen bir fırkanın günün koşullarına uygun düşmemesinden kaynaklamaktaydı. Bu nedenle KHF'na etkinliklerini dernek düzeyinde sürdürmeleri önerilecekti.[313] Sonuçta parti kurucuları daha ılımlı bir tüzük ile 7 Şubat 1924 tarihinde, Türk Kadınlar Birliği (TKB) adında bir dernek kurdular. [314] TKB, kadının siyasal konumunu hiçbir zaman gündeminden düşürmedi. Bu nedenle 1927 yılında tüzüğüne bir madde ekleyerek kadınlara siyasi hakların sağlanmasını hedefleri arasına koydu. [315]

Aslında Türkiye'de kadın hareketinin siyasi bir niteliğe dönüşmesinde Kurtuluş Savaşı ve Milli Mücadele yıllarının etkisi tartışılmaz. Batı'da da kadının siyasal hakları elde edişinde savaşta gösterdiği yararlılığın katkısı büyük olmuştur. Mütareke yıllarında kadınların siyasi faaliyetleri daha da yoğunlaştı. Ülkenin işgal altında oluşu, kadın-erkek, tüm kesimleri seferber etmişti. Böylece kadın, erkekle birlikte savaşın yükümlülüklerini üstlenmiş, cephane, mühimmat üretmiş ve aynı

[312] Ayşe Kadıoğlu, a.g.m, s.94
[313] Zafer Toprak, *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü Ve Feminizm 1908- 1935*, 1. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2015, s. 461
[314] Çaha, a.g.e., s. 148
[315] Toprak, *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm*, s. 461

zamanda askerlik yapmıştı. Türk kadını savaşta ülkesi için her türlü fedakarlığını gösterdi ve sonuçta savaş sonrasını hakkını elde etmek için en etkin örgütleniş biçimi olan fırkayı tercih etti.[316] Kurtuluş Savaşı sırasında ve işgal altındaki İstanbul'da, kadınlar çok sayıdaki yardım derneklerinde ve direniş örgütlerinde çalıştılar. Savaş yaralıları için hastanelerde hastabakıcılık yaptılar, yetimler ve yoksullar için yardım sandıkları kurdular. İstanbul'da bu dönemde bulunan çoğunda kadınların çalıştıkları yardım derneklerinin yanında Milli Mücadele döneminde (1918- 1923) gizli ya da yarı açık direniş örgütlerinde de etkin oldular. [317]

3.2.1. Kadınlar Halk Fırkası Ve Nezihe Muhittin

Osmanlı toplumunda kadın örgütlerine Tanzimat sonrası dönemde rastlanmaktadır. Özellikle Meşrutiyet Dönemi'nde kurulan kadın örgütleri daha çok yardım dernekleri şeklinde örgütlendiler. 1908 sonrası daha çok yardım derneği görünümünde kurulan kadın derneklerin içinden zamanla Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan gibi kadın-erkek eşitliğini savunan ve kadının toplumsallaşmasını gündemine alan feminist örgütlerde ortaya çıktı. [318] Batı eğitim anlayışı ile yetişmiş soylu ailelerden gelen ve azınlıklara mensup kadınlar tarafından kurulan bu dernekler arasında Avrupalı kadınların sahip oldukları hakların Türk kadınına da tanınmasını isteyen dernekler bu dönemde ortaya çıktı. [319] Türkiye'deki kadınların ilk defa büyük çaplı siyasal protesto hareketini desteklemeleri Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen bunalımlı zamana denk gelmektedir. Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yılları kadın hareketini etkileyerek kadınların örgütlenmesini sağlamıştır. İtilaf devletlerinin Anadolu'yu işgalleri ve yönelttikleri saldırılara karşılık kadınlar ülkenin her yerinde protesto mitingleri düzenlenmişlerdir. Halide Edip, Naciye Hanım, Zehra Hanım, Saime Hanım, Şükufe Nihal Hanım, Nakiye Hanım ve Melek Hanım gibi dönemin tanınmış isimleri ülkenin yabancı işgalinde kurtulması için düzenlenen mitinglerin

---

[316] Toprak, *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm* s. 463
[317] Yaprak Zihnioğlu, *Kadınsız İnkilap*, 2. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2013, s.84
[318] Zafer Toprak, Türkiye'de Siyaset Ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası'ndan (Arsıulusal Kadınlar Birliği Kongresine (1923-1935), http://www.journals.istanbul.edu.tr
[319] Yasemin Köken, *Kadınlar Halk Fırkası*, Feminist Politika, Sayı:9, İstanbul 2011, s. 48; Toprak, *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm*, s. 482

önde gelen konuşmacılarıdır. Türkiye'de Cumhuriyet'in kurulmadığı günlerde Kurtuluş Savaşı'na katılarak mücadele eden kadınların hedefi kurulacak meclis ve hükümette söz sahibi olmaktı. O güne kadar dernek ve cemiyet çatısı altında örgütlenen kadınlar hedeflerini bir siyasi parti örgütlenmesi şekline taşıdılar. [320]

Bu doğrultuda, İstanbul'da 30 Mayıs 1923 tarihinde bir grup kadın siyasal haklar hedefiyle örgütlenmek üzere bir kadınlar kongresi toplamaya karar verdi. Kongre sonucunda KHF'sının kuruluş kararı çıktı. KHF'sının merkezi İstanbul'da kuruldu ve şubeler Anadolu genelinde örgütlendi.[321]

KHF'sının kuruluş öyküsünü Nezihe Muhittin şöyle anlatmaktadır;

''29 Teşrin-i evvel 1923 kudsi Cumhuriyet'imizin ilanına müsadif kıymetli tarihin ferdasında senelerden beri tahayyülü beni teshir eden bir kadın cemiyeti kurmak emeliyle teşebbüse başladım. Kitabın bazı yerlerinde bahseylediğim veçhile epeyce bir müşkülat karşısında kalmıştım. Fakat imanım o kadar kuvvetli idi ki güçlükler önünde yıkılmak şöyle dursun bilakis kuvvet ve iradem günden güne artıyordu. İki ay kadar tanıdığım ve ismini bildiğim münevver kadınlarımızı bir araya toplamak ve onların kararı ile tanzim ettiğim nizamnameyi tadil etmek ve intihab edebilecekleri heyeti idare ile işe başlamak istiyordum. Hanımlarımızı bu fikir etrafına ciddiyetle toplamak mümkün olmadığı gibi bizleri kabul edecek bir içtima salonunda bulamadım. Darülfünun ve Türk Ocağı gibi müesseseler nedense bize salonlarını vermek hususunda müterediddid kaldılar. Etrafıma toplanan hanımların arasında ciddiyet ve samimiyetlerine itimat edilecek simalar vardı. Bilhassa Şüküfe Nihal, Kıbrıslı Aziz, Seniye İzzettin, Zeliha Ziya, Matlübe Ömer, Halet Şükrü, Muhsine Salih, Tuğrul, Naile Vehip, İffet İhsan hanımefendiler gibi fikirlerinin salabeti, hislerinin nezaheti, iradelerinin sağlamlılığı ile ümüdimi kuvvetlendiren kıymetli fikir arkadaşlarının saadet verici muhitinde idim. Burada isimlerini unutmak değil, fakat birden bire hatırlayamadığım fakat bana verdikleri kuvvetle hepsini aynı nezih bir fikir çerçevesi arasında daima hatırımda yaşattığım

[320] Yasemin Köken, *Kadınlar Halk Fırkası*, s. 48
[321] Zihnioğlu, a.g.e. s. 122

kıymetdar kadınlarımız başladığım bu kadın cemiyetinin teşkil ve te'sis için ilk adımda kafi bir unsur oldular.

Artık tereddüde hiç mahal kalmamıştı. Henüz fikirlerimizin samimiyetini etrafımıza tamamen duyuramamıştık. Bize kapılarını açmıyorlardı. Artık tahakkuk eden bu fikrin ilk temelini benim mütevazı evimde atmak mecburiyetinde idik.

Tanzim ettiğim nizamname hakkında aramızda müteaddid defalar müzarekeler ve münakaşalar yapılmış ve bitmişti. Bila- kayd ü şart bütün arkadaşlarım Cumhuriyet ümdeleri etrafında toplanmakta müttefik idiler. Henüz siyasi haklarımızı almamıştık. Fakat Cumhuriyet'imizin istinat ettiği demokrasi, esas itibariyle halklarımızı temin etmiş bulunuyordu. Cemiyet'in ismine 'Kadınlar Halk Fırkası' ismini vermekte asla tereddüt etmedik. Süratle demokrasinin bütün icadlarını hazırlamak ilk işimiz olacaktı. Teselsül eden bütün devrelerde kadın, cemiyet arasında en geri bir sınıf halinde kalmıştı. Bu zihniyeti, bu ihmali, bu elim vaziyeti bir an evvel tashih etmek bize kuvvetli bir azim ve irade aşılıyordu. Bütün milleti hars, ilim, terbiye, refah ve saadet noktalarında bir araya davet eden 'Halk Fırkası'ndan uzak kalmak endişesi ise kalblerimizi çoşturuyordu. Biz teşkil ettiğimiz bu cemiyete 'Kadınlar Halk Fırkası' ismini vermekle fırkanın etrafında kadın faaliyetlerinden bir şebeke örmek imkanını hazırlamış olduğumuza kani idik. Birçok ciddi ve samimi arzuların bir ifadesi olan bu isim aynı zamanda birden bire fevkalade cazib oldu. Memleketin matbuatı büyük bir alaka ile bütün hareketlerimizi takibe başladı. ...'[322]

KHF, Darülfünun'da toplanan Kadınlar Şurası'nda şekillendi. Nezihe Muhiddin başkanlığında kurulan fırkanın idari heyetinin ikinci başkanı Nimet Rumeyde, genel sekreteri Şüfüke Nihal, saymanı Latife Bekir, muhasebecisi Seniyye İzzeddin, sekreteri Muhsine Salih, veznedarı Matlube Ömer olarak seçildi. Yeni

[322] Nevin Yurdsever Ateş, *Yeni Harflerle Kadın Yolu/ Türk Kadın Yolu (1925- 1927),* Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, İstanbul 2009, s.36

fırkanın yönetiminde Nesime İbrahim, Tuğrul Bedri, Zeliha Ziya ve Faize Emrullah görev aldı.[323]

Fırkanın kuruluşuna geniş yer veren dönemin kadın dergilerinden 'Süs'te[324] *''yeni fırka isminden zannolunduğu gibi siyasi cereyanlara dahil olmak arzusunda değildir''*[325]olarak belirtiliyordu.

İkinci Başkan Nimet Rumeyde, kendisiyle yapılan röportajda fırkanın siyasi bir amaç taşımadığını, amacının Anadolu'nun en uzak köşelerine değin temsilciler gönderip Anadolu kadınını aydınlatmak ve onlara Batı'nın ulaşmış olduğu ilerlemeleri göstermek olduğunu belirtmiştir. [326] Nimet Rumeyde Fırkanın kuruluş amacını şe şekilde açıklamıştır:

''Biz ne mebus olmak istiyoruz ne de siyasi cereyanlar peşinde koşmak niyetindeyiz. Bizim en birinci emelimiz içtimai ve iktisadi gayelerin tahakkukunu görmektir. Çalışacağız ve ispat edeceğiz ki kadın bir memleket için na kabil-i ihmal bir kemiyettir. Bunun ispat ettikten sonra da hakkımızı isteyeceğiz. Daha doğrusu ''veriniz'' diyeceğiz. Alıncaya kadar çalışacağız. Memleket için fedakarane bir surette çalışıp muvaffak olduktan sonra erkekler de bizim hakkımızı tadik etmeyecekler mi? ''[327] Nimet Rumeyde'nin fırkanın amacını açıkladığı metinde dikkat çeken nokta ileride siyasi bir hedefin gündemlerinde olduğudur.

KHF'nın nizamnamesi 27 maddeden oluşuyordu. 15 Haziran 1339 tarihinde Kadınlar Halk Fırkası namıyla, merkezi İstanbul'da şubeleri Anadolu'da olmak üzere bir parti kurulduğu belirtiliyor ve partinin amaçları ilk on maddedesi şu şekilde açıklanmaktaydı;

1- Kadınlar Halk Fırkası, kadınlarımızı memlekete nafi'(yaralı) olan (dokuz umde) etrafında yalnız hasben (dolaylı), fikren değil bi'l-fi

[323] Zafer Toprak, *Türkiye'de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkasın'ndan (Arsıulusal Kadınlar Birliği' Kongresine (1923- 1935),* http://www.journals.istanbul.edu.tr
[324] Mehmet Rauf tarafından 1924 yılında çıkarılan ve dönemin ilk kadın dergisi olan 'Süs' haftalık olarak cumartesi günleri yayınlanmıştır. Dergi 55 sayı yayınlanmıştır.
[325] Toprak, *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü*…., s. 463
[326] Ateş, a.g.e., s. 38
[327] Cemile Burcu Kartal, *Türkiye'de Kadınların Siyasal Haklarını Kazanma Süreci Ve 1930 Belediye Seçimleri,* (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005, s. 94

toplayarak onları, kadınlığa temas eden noktalarında müşarik (katılımcı), dolayısıyla ‘alakadar’eden aksamında (kısımlarında) bi’l-vasıta (doğrudan doğruya) mü’essir, mu’avin ve mütemmim (tamamlayıcı) olarak tatbik edecektir.

2- Hukuk-i siyasiyyemizin istihsali (alınması) ancak istihkak (hak etme) ve liyakata (layık olmaya) müevvit bulunduğu (dayandığı) cihetle, Türk kadını memleketin siyasi, içtima’i, iktisadi en mühim mesa’il-i hayatiyyesinde mütebariz (belirgin) bir şahsiyyet, kabiliyyet ve fa’iliyyet istibatına muvaffak olunca bütün bu safahat-ı tekamüliyyenin muhassalası olan hakk-ı siyasisini te’min edecek bir ‘umde’ ilavesine hak kazanacaktır.

3- Memleketin sekenesinden (sakinlerinden) olan kadınların da belediyye intihabatına iştirak etmeleri,

4- Kadınlar Halk Fırkası ‘salah-ı iktisadımızın (ekonomimizin düzelmesinin) te’mininde’ mühim bir ‘amil (etken) olacaktır. Fırka gayesine vusül (ulaşmak) için: Kadınlarımızın hayat-ı dahiliyye ve beytiyyede (içerdeki ve evdeki yaşamında) semarat-ı mesa’iyi (çalışmalarının semerelerini) tasarruf ve tevzi’ine nazım (paylaştırılmasını düzenleyen), hayat-ı hariciyye ve umümiyyede (dışardaki ve umumi yaşamda) müstahsil (üretken) olmasına sa’i olacaktır (çalışacaktır). Dahili ma’mülatın istihlakine (tüketimine)…mevadd-ı ibtida’iyyesi (hammaddesi) memleketimizde bulunan ma’mülat ve masnü’at (sanayi ürünleri) vücuda getirmeye…mevcüt mensucat fabrikalarının ma’mülatını yirminci ‘asrın zevkiyle te’lif etmeye (uyuşturmaya)..mensücatın harç-ı alem (her keseye uygun) bir şekle ifrağına (döneüştürülmesine).. Gayr-i mütedavil (dolaşıma girmeyen) zinet-i altunu ve mücevharat gibi servetin sermaye haline gelmesine…Şahsi sermayenin ‘umümileştirlmesine. Bunlara tezyinat-i libasiyye ve melbüsat (aksesuar malzemesi ve hazır giyim) fabrikaları ve şirketler te’sisine, hisse senedatı (senetleri) ihracına ve’l-hasıl ‘atıl kadın ellerinden ‘ameli (pratik) istifadeler te’minine çalışacaktır.

5- Eytamın (yetimlerin) terbiye ve terfini (iyi koşullarda yaşaması) hususunda yalnız hükümetin himaye-i pederanesine intizar etmeyecek (baba gibi korumasını beklemeyecek) ma’nevi ve musaddık

(geçerliliği onaylanmış) bir ianecem edip (bağış toplayıp) eytam-heneler ve ırza'-heneler (emzirme evleri) vücuda getirmeye, sevgili şehid yavrularımızdan yarının ihtiyacına muvafık yeni, zinde'ameli bir unsur-ı kıymetdar meydana getirmeye….

6- Ma'arif hususunda: Tedrisat ve terbiye-i ibtida'iyyede (ilk eğitim ve timinde) analıkla mürebbilik devreleri arasındaki hattı-ı fasıla (ara dönemi) yaklaştırmaya mekatib-i ibtida'iyyenin (ilkokulların) mümkün mertebe kadın mu'allimelere tevdi'ne (bırakılmasına), şera'it-i ictima'iyyemizin (toplumsal koşullarımızın) icabatını (gereklerini) nazar-ı ehemmiyete alarak kızları tahsil ve terbiyesinin sevk-i idaresinde nazım (düzenleyen) olmak Ma'arif Vekaleti'nde bir kadın ma'rif mişaviri bulunmasına, dul ve bı-kes (kimsesiz) kadınların ahlak ve ma'ışetini te'min ve iş bulumunu teshil (kolaylaştırma) ve her işte mütehassıs yetiştirmekiçin taksım-i (işbölümü) ka'idesine muvafık mü'esseseler vücuda getirmeye.

7- Harp vuku unda 'ale'l-'umum (genel olarak) kadınların hidematda (hizmetlerde) mu'avenet etmeleri hususu nazar-ı i'tibara alınarak icab eden tedebire tevessül olunacaktır (tedbirler alınacaktır).

8- Aile ve izdivac kanunlarının bir şekl-i mükemmele (en mükemmel hale) (dönüştürülmesine)…

9- Türk kadınlarının bu mesa'ilde tenvıri için halkın seviyesiyle mütenasib (uygun) tedrıs-i hitabeleri (öğretici söyleşileri (yapmaya), risalecikler (kıtapçıklar) asar-ı müfide (yararlı eserler) vücuda getirmeye.[328]

10- Dul ve bikes kadınların ahlak ve maişetini temin ve iş bulumunu teshil ve her işte mütehassıs yetiştirmek için taksim-i amal kaidesine muvafık müesseseler vücuda getirmeye. [329]

Nizamnamenin birinci maddesi KHF'nın kadınları dokuz ilke etrafında fikren değil bilfiil toplayarak örgütleyeceğini belirtiyordu. İkinci maddesi, siyasal haklar üzerine odaklanıyordu. Üçüncü maddesi, kadınların belediye seçimlerine katılması amacıyla çalışacağını belirtiyordu. Dördüncü madde, kadınların ekonomi

[328] Zihnioğlu, a.g.e., s. 133
[329] Burcu Kartal, a.g.t., s. 197

alanında bilinçlenmesine odaklanıyordu. Beşinci madde, yetim ve şehit çocukları için yapılacak düzenlemelerle ilgiliydi. Altıncı madde, kadın ve kız çocuklarının eğitiminin yeni toplumsal koşullar dâhilinde yeniden düzenlenmesi üzerineydi. Yedinci madde, savaş durumunda kadınların askerlik yapabileceğini belirtiyordu. Sekizinci madde, aile ve evlilik kanunlarının kadınlar yararına yeniden düzenlenmesi üzerineydi. Dokuzuncu madde, Türk kadının söz konusu hedeflere ulaşabilmesi için eğitilmesi gereği üzerinde duruyordu. Onuncu madde, dul ve kimsesiz kadınların iş bulmalarının kolaylaştırılmasına odaklanıyordu.

Nizamnamaesi hazır olan KHF'nın kuruluşu henüz siyasi haklarını almamış olan kadınların fırka teşkiline kanunen müsaade edilemeyeceği yönünde ki gerekçe çerçevesinde geri çevrildi. KHF'nin neden kabul edilmediği ve Türk Kadınlar Birliği'ne dönüşümünü Nezihe Muhiddin şu şekilde açıklamıştır:

''Tetkik ettik (inceledik) henüz siyasi haklarını almamış olan kadınlar teşkiline kanunen müsaade edilmeyeceği cevabını aldık. Aramızda hanımlar nizamnamenin (tüzüğün) çok taşkın olduğunu ileri sürdüler. Bu nizamnamede 'Kadınlarımızın vazifei askeriyelerini (askerlik görevi) ifa edeceklerine' dair bir madde bile mevcuttu.''[330]

3.2.2. Kadınlar Halk Fırkası'nın Türk Kadınlar Birliği'ne Dönüşümü

KHF'nın Dahiliye Vekaletine göndermiş olduğu kuruluş beyannamesine uzun bir bekleyişten sonra olumsuz cevap gelmiş ve kuruluşuna izin verilmemiştir.[331] Kuruluş izni alamayan Kadınlar Halk Fırkası kurucu heyeti, Kadın Birliği adı altında bir cemiyet (dernek) kurmaya karar vermiş ve bu kez izin alabilmek için göze batan 'hak, hukuk' taleplerini geri çekerek KHF'nın nizamnamesini bütünüyle değiştirmiştir. Bu çerçevede Kadın Birliği resmen 7 Şubat 1924 günü kuruldu.

[330] Zihnioğlu, a.g.e., s. 148
[331] Hadiye Yılmaz, *1923 Yılı Mizah Basınında Kadınların Seçme-Seçilme Hakkı Ve Kadınlar Halk Fırkası,* Ankara Üniversitesi Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı:59, Güz 2016, s.280

Kadınlar Birliği'nin siyaset ile ilgisi olmadığı ibaresi bir madde olarak nizamnameye eklenmesi neticesinde faaliyetlerine izin verildi.

3.2.3. Türk Kadınlar Birliği

7 Şubat 1924 tarihinde kurulan Türk Kadınlar Birliği'nin yönetim kurulu Nezihe Muhittin başkanlığında, Nimet Rumeyde, Mediha Mazhar, Latife Bekir, Faize Atıf, Halit Şükrü, Şadiye Atıf, Güzide Osman ve İffet İhsan'dan oluşturuldu.[332] Türk Kadınlar Birliği siyasal ortamın özel koşullarından dolayı ve kuruluşuna karşı çıkabilecek engellemeleri ortadan kaldırabilmek için siyasal nitelikli tüm maddeleri tüzüğünden çıkarmaya karar vermişti.[333] Kadın Birliği'nin 27 maddelik nizamnamesindeki ilk beş madde şu şekildedir:

1. 7 Şubat 1924 tarihinde İstanbul'da Kadın Birliği namıyla bir cemiyet teşkil edilmiştir.
2. Birliğin maksadı: Kadınlığı fikri ve ictimai sahalarda yükselterek asri ve mütekamil bir mevkie eriştirmektir. Birlik, bu gayeye ulaşmak için genç kızları hakiki valide yetiştirmek, kadınlık alemindeki feci ictimai yaraları tasfiye etmek, dul, kimsesiz ailelere ve ilkokuldaki çocuklarına yardım etmek, kadınlığı çalışma yaşamına teşvik ve müstahsil bir hale getirmek, yerli mallara karşı rağbete teşvik etmek için çalışarak, konferanslar tertip, müsamereler düzenleyecek, serbest halk dersleri açacak ve eserler neşredecektir.
3. Birliğin siyasetle alakası yoktur.
4. Birliğin tabii üyeleri kadınlardan oluşmaktadır.
5. Kadınlığın te'alisini arzu eden her Türk ve Müslüman hanım cemiyete aza olabilir. [334]

Kadın Birliği'nin üyeleri Şubat 1924'te programda yer alan faaliyetleri gerçekleştirmek için harekete geçmiştir. Birliğin kadınlığın yükselmesi idealini

[332] Burcu Kartal, a.g.t., s. 98
[333] Caporal, a.g.e., s.690
[334] Zihnioğlu, a.g.e., s. 152

gerçekleştirmek için faaliyetleri; kadınların eğitimi, meslek sahibi olması, yüksek statülü mesleklere girmesi, çalışma yaşamına katılması doğrultusundaydı. Nezihe Muhittin Türk Kadınlar Birliği'ni neden kurduğunu şöyle açıklamıştır:

''*Milli hareket başladığı günlerden beri, kadınlığımızın hazırlanmış olduğunu gösteren şuurlu hareketleri görmekten gelen içimde büyük bir ümit canlanmıştı. Cumhuriyet ilan edilir edilmez bu ümit ve emel tamamiyle kuvvetlendi; büyük bir ileri görüşlülük ve yetenek gösteren kadınlığımızın ciddi bir program ve düzenli bir çalışma ile kendi özelliklerini de önemle düşünerek bir bütün halinde çalışması. Bu tamamiyle eyleme dönüştürülecek bir fikir halinde gelişmişti. Bu fikrin iki ciddi noktasından en önemlisi; milli mücadele esnasında milletin tümü içinde çalışmaya başlayan Türk kadınının, bu büyük heyecanın sonunda gene eski ilgisizliğe dönmesinden doğan bir endişe idi, kalan kısmı ise yüzyılların etrafımızda ördüğü birtakım olumsuz gelenek ve düşüncelerle savaşmak kararlılığından doğuyordu.*'' [335]

Ancak Nezihe Muhittin dernek için hayal ettiği kadar üye kadını birlik etrafında toplayamamanın burukluğunu yaşadığını şu sözlerle açıklamaktadır: ''*...istiyorum ki memleketimizde ne kadar aydın ve yetenekli kadın varsa hepsi bu kuruluşun etrafında sıkı bir dayanışma ile toplansın. Yazık ki hayallerim boşa çıktı. Gerçek büsbütün başka şekilde gelişti!'...hayal ettiğim binler ve binlerce kadın akını yerine ancak beş yüz üye toplayabildim. Beni ümitsizliğe düşüren nokta toplananların içinde gerçek aydınların azlığı idi.*'' [336] Muhittin, Kadın Birliği'ni niçin kurduğunu anlattığı yazısının sonunda siyasi hakkımızın verildiğini kutlayacağımız gün uzak değildir diyerek siyasi hak taleplerinin devam ettiğini göstermiştir. [337]

1925 yılındaki siyasi atmosfer göz önüne alındığında 16 Temmuz 1925 tarihinde ilk sayısı yayımlanan 'Kadın Yolu' dergisinde Nezihe Muhiddin 'Kadın Yolunun Şiarı' başlıklı yazısı ile siyasi hak talebini çok ciddi biçimde dile getirmiştir. Nezihe Muhittin:

---

[335] Ayşegül Baykan ve Belam Ötüş- Baskett, *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını*, İletişim Yayınları, İstanbul, s.116
[336] Baykan- Baskett, a.g.e., s. 118
[337] Baykan- Baskett, a.g.e., s. 121

’’*… Kahvehane köşelerinde miskinane esrar çeken birine verilen bu hak, tahsili mükemmel bir kadından esirgenebilir mi?*’’ diyerek Türk kadınına seçim hakkı verilmesinin gayet doğal olduğunu vurgulamıştır. Bu söz ‘siyasi hak’ taleplerinden vazgeçmediklerinin en önemli kanıtıdır. Nezihe Muhiddin, Kadın Yolu’nun ilk sayısında yazdığı yazsısında siyasi hak taleplerinden vazgeçmediğini ve sonunda Türk kadınının da bütün haklara kavuşacağına inandığını şöyle anlatmıştır: ‘’*Çekoslovakya, Polonya gibi kendi kendisini idare eden yeni cumhuriyetler kadının hukuk-ı siyasiyesini en mükemmel ve tabii bir hak gibi kabul ettikleri zaman Almanya, Avusturya ve Rus cumhuriyetlerinde ihtilal yerleşmekte idi. Romanya ile ve Belçika kadınlarına belediye intihabına hakk-ı iştirak temin ederek bu asri nokta-i nazara ehemmiyetli bir imtiyaz verdi. Bu asri ve muazzam temayül gittikçe şişip genişleyen bir dalga gibi bütün dünyaya tevessü ediyor (yayılıyor), Hindistan’da, Madra’da, Bombay’da, Kuşin’de kadınlar, erkelerin tabi olduğu şerait dahilinde hakk-ı intihaba maliktirler*.’’ [338]

Türk Kadın Birliği ilk iki sayı, ‘Kadın Yolu’, üçüncü sayıdan itibaren ‘Türk Kadın Yolu’ adlı haftalık dergiyi yayınlamaya başlamıştır. Türk Kadın Yolu dergisi 16 Temmuz 1925- 1 Ağustos 1927 tarihleri arasında otuz sayı yayımlanmıştır. Nezihe Muhittin, 1926 yılına geldiğinde Muhittin, kadının seçme ve seçilme hakkını elde etmesi ve siyasal yaşama tam katılımının sağlanması gereğini açık olarak vurgulamaktadır. [339] 1927 yılında yaklaşan seçimler çerçevesinde kadının siyasal hakları konusu Kadınlar Birliği’nin gündemini yeniden meşgul etmeye başladı. 1927 yılında Kadınlar Birliği, tüzüğüne siyasal hak talebi maddesini ekledi. Kadınlar Birliği’nin tüzüğünde taptığı değişiklik basında şu şekilde yer almıştır:

’’Kadınlar Birliği Nizamnamesinde, Kadınlar Birliği’nin kadınlar için siyasi haklar sağlamaya çalışacağını gösteren bir madde ilave edilmişti. Birlik nizamnamesindeki bu tadiller, başlangıçta tereddüt uyandırmış ve bu hususta merkezi hükümetten talimat almak gereği düşünülmüş ise de daha sonra bunun

[338] Müge Dişbudak, *Türk Kadınlar Birliği, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2008,* s. 15
[339] Bernard Caporal, *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1982, s.690

teşebbüs mahiyetinde olması ve hiçbir zararı mucip bulunmaması dolayısıyla tasvip ve tasdik edişmiştir.''[340]

Ancak TKB'nin en büyük hedefi yaklaşan seçimlere katılmaktı. Seçimlerin yaklaşması kamuoyunda kadının siyasal haklar sorununu yeniden gündeme taşıdı. TKB yaklaşan seçimlere katılma konusunda büyük bir beklenti içindeydi. Nezihe Muhittin; *''Bu yasama dönemi sona ermeden kadınlarla ilgili olarak çok büyük bir değişikliğe tanık olacağımızı tahmin ediyorum.''* sözü ile yaklaşan seçimler konusunda büyük bir umut içinde olduğunu göstermektedir.[341] Seçimler yaklaşırken TKB üyeleri arasında seçime kimin aday gösterilmesi konusu tartışılmaya açılmıştı. Üyelerden bir kısmı Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan kadın aday gösterilmesini önerirken, diğer kısım ise Anayasa'da yer almadıkça böyle bir girişimin sonuç vermeyeceğini ileri sürmekteydi. Çoğunluk kararıyla Cumhuriyet Halk Fırkası adına bir kadın aday uygun görüldü. Ancak Anayasa'da seçime katılacak olanların erkek olmaları gerektiği açıkça belirtildiği için Kadın Birliği'nin isteği kabul edilmedi. Bunun üzerine Birlik, İstanbul Vilayeti Hukuk İşleri Müdürü Kenan Bey'i, feminist olduğu gerekçesiyle kadınlar adına Halk Fırkası'na aday olarak önerdi.[342] Ancak bu adaylık önerisi Kenan Bey tarafından kabul edilmediği için TKB kararından vazgeçmek zorunda kaldı. Nezihe Muhittin'in bu olay karşısındaki duygu ve düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

''Bugüne kadar yaptığımız, kadın konusunda ne düşündüğünü öğrenmek için kamuoyunun nabzını yakalamaktı. Taktiğimiz tam bir başarı kazanmıştır. Kamuoyu bütün olarak bizden yana tavır almıştır. Amacımız gerçekleşmiştir, dolayısıyla gelecek seçimlerde aday göstermeye gereksinmemiz kalmamıştır(...) Kenan Bey bizden ayrılmıştır ama üç yüz yeni erkek üyemiz vardır. En son olarak da basının en kıdemlisi olarak Mahmut Sadık Bey bize katılmıştır.'' [343] Görüldüğü gibi TKB 1927 yılında tüzüğünde yaptığı değişiklikten sonra kadınlara siyasi haklarının

[340] Taşkıran, a.g.e., s. 123
[341] Caporal, a.g.e., s. 692
[342] Zafer Toprak, *Türkiye'de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası'ndan (Arsiulusal Kadınlar Birliği Kongresine (1923- 1935)*, http://www.journals.istanbul.edu.tr (11.02.2017), s. 8
[343] Caporal, a.g.e., s. 693

kazanılması için büyük çaba harcamıştır. Nezihe Muhittin oy hakkı için kararlılığını şu sözlerle vurgulamıştır:

''Biz, seçim hakkımızı elde etmeye dayalı idealimizden vazgeçmiş değiliz. Zira bundan vazgeçersek derneğimizin hiçbir varoluş nedeni kalmaz. Davamızın zaferi için ölünceye kadar çalışacağız. Bizim yaşamımız buna yetmezse hiç olmazsa bizden sonra gelenler için ortalığı temizlemiş oluruz.'' [344]

TKB kongresinde ikinci madde değişikliği üzerinde yapılan tartışmalar birlik içinde bölünmeye neden olmuş ve bir süre sonra Nezihe Muhittin ve yönetim kurulu üyelerinin yönetimden uzaklaştırılması ile sonuçlanmıştır.

3.2.4. Kadınlara Siyasal Hakların Verilmesi ve Türk Kadınlar Birliği'nin Kapatılması

Türkiye'de kadınlar ilk siyasal haklarına 3 Nisan 1930'da kavuştular. 3 Nisan 1930'da Belediye, 1934 yılında milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazandılar. Bu çerçevede 1 Mart 1935 yılında yapılan seçimlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) on sekiz kadın milletvekili girdi.

Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı On ikinci Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi 18-24 Nisan 1935 tarihinde İstanbul'da Yıldız Sarayı'nda toplandı. Kongrede Türk Kadın Birliği Başkanı Latife Bekir Işık konuşma yaparak Türk kadının sahip olduğu hakların ve Türk kadının kurtuluşunun Mustafa Kemal Atatürk tarafından sağlandığını dile getirerek Türk Kadınlar Birliği içindeki değişimin sinyallerini vermiştir. Latife Bekir söz konusu konuşmasında bu duygularını şu şekilde ifade etmiştir: ''*son zamanlara kadar yalnız erkeklere mahsus olan medeni ve siyasal bütün haklardan büyük şefimiz Atatürk'ün sayesinde bugün müstefit bulunan Türk kadınlığının mümessili sıfatıyla önünüzde söz söylemek vazifesinin bana isabet etmiş bulunmasından dolayı fevkalade bahtiyar ve mütehassisim. ... Türkiye'de harem haricinde hiçbir içtimai kıymeti olmayan ve yıllık ananeler içinde büyütülen*

[344] Caporal, a.g.e., s.693

Türk kadını Atatürk tarafından kendisini boğmakta olan örtüyü atmağa ve erkeğin yanında müstahak olduğu mevkiini almaya davet edilmiştir. Bundan böyle Türkiye'de bir kadınlık meselesi yoktur ve burada erkek gibi kadın da bir tek şefin idaresi altında memleketin iyiliği için çalışmaktadır. Bu kadar fırtınalar arasında yarı gömülmüş bir milletin mukadderatını, derin imanını muhafaza eden ve her türlü tezatlar arasına Türk kız kardeşlerimizin dileklerini yerine getiren Dahi bizim için yalnız bir vatan kurtarıcısı değil aynı zamanda Türk kadınının kurtarıcısıdır.'' [345]

Kadınlar Birliği'nin kapanışında kürsüye gelen Birlik başkanı, ''*On iki seneden beri çalışıyoruz. Birliğimiz bu müddet içinde birçok işler başardı. Artık kadınlar bütün haklarına kavuşmuştur. Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuz artık bu yolda çalışarak Birliğin devamına lüzum bırakmamış ve kadınlarımızın ayrıca bir teşekkül halinde çalışmasına sebep kalmamıştır. Bunun için birliğin kapanmasını teklif ederim. İsteyen arkadaşlar diğer hayır cemiyetlerinde çalışabilirler.''* şeklindeki konuşmasıyla Kadınlar Birliği'nin kapanışı onaylanmıştır. Böylece 1935 yılı ile Türkiye'de kadın hareketi açısından bir dönem sona ermiştir. Seçme ve seçilme haklarına kavuşmuş olan kadınların başka bir beklentisi olmadığına göre artık Türk Kadınlar Birliği'nin de bir amacı kalmamıştır. Bu noktada Türk Kadınlar Birliği kendini feshetmiştir.

İffet Halim[346], Yeni Türkiye'de Kadın isimli kitabında Türk Kadınlar Birliği için *''Kadın Birliği, bir Cumhuriyet çocuğudur, fakat Türkiye Cumhuriyeti çocuğu değildir!''* demiştir. Bu cümlenin açıklamasını şu şekilde açıklamıştır; *''Niçin?... (...) Teşekkülün kurulması cumhuriyetin ilk senelerine rastlamıştır; bu sıralarda İngiltere'de, Almanya'da, Amerika'da süfrajet mantığını yürüterek muvaffak olmuş bir kadınlık ve kadın teşekkülleri vardır; Türkiye'de bu gibi hakları istemek için zaman gelmiştir, kadınlığın gözü açılmıştır. Kadın Birliği'nin kuruluş devresi bu itibarla, gayet tabiidir; bunun için o sıralarda cemiyetin etrafında dönüp dolaşan*

[345] Toprak, *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)*,s. 498

[346] 1947- 1979 yılları arasında çıkarılan *Kadın Gazetesinin* kurucusu İffet Halim (1904- 1993) kadın hareketi içinde görev almaya 29 Nisan 1927 yılında Türk Kadınlar Birliği'nin Diyarbakır şubesini açarak başladı. Daha sonra Türk Kadınlar Birliği İstanbul Şubesinin başkanlığına seçildi. İffet Halim Oruz, 1927 yılından itibaren Türk Ocakları, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Halk Evleri, Türk Kadınlar Birliği, Yardımseverler Derneği, Kadınlar Konseyi, Çocuk Dostları Derneği, Darülaceze Yardım Derneği, Sosyal Yardımlaşma Derneği, Huzurevlerini Kurma ve Yaşatma Derneği, Sosyal Hizmetler Federasyonu; dernek, kurum, kuruluş ve birliklerinde yer almış bir isimdir.

gürültüleri de tabii görmek icap eder; fakat bu mülahaza bu noktada durur: çünkü, Türkiye Cumhuriyeti'nin seyrini takip edecek olursak, onun alelade bir cumhuriyet değil, bir büyük inkılapla beraber gelmiş bir cumhuriyet olduğunu derhal takdir ederiz; o halde büyük inkılapla gelmiş bir kadın cemiyeti herhangi bir demokrasinin cemiyeti şeklini takınmaz. Kadın birliğinin idari vaziyetinde kusur varsa, şunda bunda değil, bu noktayı hala etraflıca takdir edemeyişindedir.

Koca inkılap ve onun başındaki büyük adam, kadın meselesini de ihmal edemezdi, nitekim sırası geldikçe bir bir meydana gelen hakikatler bugün Türk kadınlığını Fransız kadınlığından bile üstün bir vaziyet içine almıştır. Bu vaziyet içinde ise Türkiye'de bir kadın teşekkülü hak istemek vaziyetile uğraşamayacağı gibi mutlaka İngiltere ve Almanya kadınlığının yürüdüğü yol üzerinde yürümek mecburiyetini de duymaz; onun elinde bambaşka bir mevzu vardır; uzun senelerin gadrine uğramış bir kadınlık… Vakıa Kadın Birliği'nin vaziyeti araştırılacak olursa, bunu büsbütün anlayamamıştır da denilemez; bununla beraber kat'iyet yoktur; bir defa isminin kuruluş tarihi düşüncelerine göre olduğu için, bugün de halk bilhassa gençlik arasında ilk zamanki gürültülerin aksine olarak, başka türlü bir hoşnutsuzluk uyandırdığını görüyoruz; bu, makul bir tenkittir; medeni kanunu kabul etmiş, kadınlığına belediyecilik hakkı vermiş fırkası içine almış bir hükümet tarzında (Kadın Birliği) ismi elbet bu hisleri uyandıracaktır. Netekim bununreaksiyonlarını da görmüyor değiliz; memleketin diğer bir tarafında bir de (Erkekler Birliği) adı türüyor. Türk inkılabının esasları ise en yüksek manada insanlık mefhumuyla birleşir. Kadınlık, erkeklik davasında değil!

O halde, Türkiye'de bir kadın cemiyetinde dahi olsa idare tarzının da değişmesi akla gelir; henüz kadınlığımız üzerinde çalışacak bir saha görüyorsak onu da el birliği ile başarmalıyız, böyle ikilik halinde değil; mademki biz, kurtuluş savaşında davamızı böyle tek varlık halinde başarmışız!...''[347]

Kadınlar Birliği'nin kapanması, Türk kadınlarının feminizm yönündeki serüveninde bir dönüm noktası oluşturdu. Kadınlar Birliği'nin kapanmasından sonra ortaya çıkan kadın kuruluşlarının temel amacı resmi ideolojiye hizmet şeklinde

[347] İffet Halim, *Yeni Türkiye'de Kadın*, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1933, s. 14

gerçekleşmiştir. Bu durum 1980'lerin başında yeni bir feminist hareketin ortaya çıkışına kadar devam etmiştir. 1935 yılından sonra kadınlar, Cumhuriyet rejiminin ve Atatürk İlke ve inkılaplarının en sadık koruyucu ve kollayıcıları haline gelecekti. Anne ve ev kadını olmaya ilave olarak ulusu eğitecek, dönüştürecek ve bu konuda öncülük edecek bir rol üstlenecekti.

3.2.5. Türk Kadınlar Birliği'nin Kapatılmasının Ardından: Suskunluk Dönemi

Türk Kadınlar Birliği'nin kapandığı 1935 yılından 1970'lerin sonuna kadar geçen dönem feminist düşüncelerin yok olduğu dönem olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde kadınlar 1935 yılından sonra Kemalizm'e, 1970'lerin ortalarından itibaren sosyalizme hizmet ettiler. TKB'nin kapatılmasından sonra devlet destekli olarak kurulan çok sayıda kadın derneği resmi ideolojiyi savunma mücadelesine giriştiler.1946 yılında çok partili sisteme geçişle birlikte değişik derneklerin kuruluşuna yeniden izin verilmeye başlandı. Bu çerçevede kurulan derneklerden biri 1949 yılında yeniden kurulan TKB'dir.[348] 1949 yılında yeniden kurulan TKB'nin tüzüğünde şu maddelere yer vermiştir;

MADDE 1- 14.04. 1949 tarihinde kurulan derneğin adı Türk Kadınlar Birliği'dir. Bakanlar Kurulunun 10.04.1954 tarih ve 2734 sayılı Bakanlar Kararı ile genel menfaatlere yararlı dernekler arasındadır.

MADDE 2- Derneğin merkezi Ankara'dadır.

MADDE 3- Amaç;

a) Türk devrimlerinin kadınlarımıza sağladığı hakları korumak ve bunların uygulama alanında kullanılmasını sağlamak,

b) Türk kadının demokratik bünyemizdeki hak görev, sorumluluk duygularının köklenmesi ve gelişmesiyle yeteneklerinin değerlendirilmesine yardım etmek,

[348] Çaha, a.g.e., s. 173

c) Türk kadınının eğitim, ekonomik hukuk ve sosyal alanda eşitliğin gelişmesi, tam gerçekleşmesi ve değişen dünya koşullarına göre değerlendirilmek,

d) Türk kadınının eğitim ve sosyal davalarını ele alarak kültür seviyesinin ve hayat şartlarının yükselmesine çalışmak, kişisel özgürlüğünün teminatı olan şahsiyete hürmet esasına göre kadınlarımızı geliştirmek.

e) Uluslararası kadınlar kongrelerinde erkeklerle eşit haklara sahip bulunmayan milletler kadınlarının da eşit haklara kavuşması için gerekli çalışmaları yapmak,

f) Dünya uluslarında kadın haklarının gelişmelerini izlemek ve yeniliklerini saptamaktır.

MADDE 5- Birlik siyasetle meşgul olmaz. Birlik hiçbir parti siyasetine alet edilemez.

TKB 1949 yılında tekrar açıldığında ilk örgütten oldukça farklı bir yapıya bürünmüştür. Türk inkılabının kadınlara sağladığı hakları korumak, Türk kadınlarının kültür alanında yükselmelerini temin etmek, Kadının Türk demokrasisinde hak, vazife ve mesuliyet anlayışının inkişafına hizmet etmek, Vatana kültürlü, haklarını müdrik, zamanında ve yerinde kullanmasını bilen, erkeği ve çocuğuna şuurlu bilgi ile hizmet ederek sadakatla ve feragatla her derde yetişen Türk analarının çoğalmasını, yetişmesini sağlamak.[349]

Bu amaçlardan da anlaşıldığı gibi kadına özverili bir anne, eş ve sorumlu bir vatandaş rolü biçilmişti. Türk kadını siyasal haklarını elde ettiğine göre bundan sonra amaç bu hakları korumak üzerine kurulmuştur. 1950'li yıllarda kurulan Kadın Haklarını Koruma Derneği, Türk Anneler Derneği, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Türk Kadınları Kültür Derneği, Ev Ekonomisi Kulübü gibi diğer kadın örgütlerinin görüşleri de Türk Kadınlar Birliği ile paralellik gösteriyordu. 1940'lardan sonra meslek sahibi kadınlar da kendi örgütlerini kurmaya başladırlar. Bu örgütler arasında, çeşitli ülkelerdeki

[349] Zühal Kılıç, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış*, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s. 349

aynı meslekten kadınların görüş alışverişinde bulunmalarını amaçlayan 1948'de kurulan Soroptimistler, üniversite mezunu kadınlar arasında düşünce alışverişini, dostluğu, anlaşma ve yardımlaşmayı sağlamak amacını benimseyen 1949'da kurulan Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği, iş ve meslek yaşamındaki kadınların kültürel, sosyal, eğitimsel ve ekonomik statülerini yükseltmeyi hedefleyen 1963 yılında kurulan Zonta, 1968'de kurulan Türk Hukukçu Kadınlar Derneği vardır. [350] Sonunda hepsinin ortak amacı ülkenin kalkınması amacı paralelinde kadını mobilize etmek ve aynı zamanda Kemalizm'in savunuculuğunu yapmak konusunda hemfikirdi.

1961 Anayasası'nın demokratik hak ve özgürlükleri genişletmesi özellikle işçiler ve gençler gibi toplumun büyük bir kesiminde hareketliliğe neden olmuştu. Özellikle işçiler ve gençler bu yeni özgürlük ortamından yararlanmıştır. Ancak bu yeni özgürlük ortamından kadın hareketi beklenilenin aksine fayda sağlayamamıştır. 1960 sonrasının göze çarpan tek örgütü Beria Onger'in 1965 yılında kurduğu İleri Kadınlar Derneği'dir. Bir sonraki bölümde ayrıntıları ile inceleyeceğimiz derneğin amacı, çalışan kadınların bağımsızlık, özgürlük ve eşitlik haklarını Atatürk ilkeleri ışığı altında savunmak, bu konudaki gericilik ile savaşmak ve kadınların haklarını kullanmadaki bilinç düzeylerini yükseltmektir. İleri Kadınlar Derneği (İKD), kadın haklarının yasalar dahilinde genişletilmesini savunmaktadır. Sol Kemalist bir yaklaşım benimseyen İKD kadın haklarına insan hakları olarak bakmaktadır. Ancak dernek istenilen ilgiyi görmediğinden çalışmaz hale gelmiş ve 1970 yılında kapanmıştır. [351]

1975-1985 yıllarını kapsayan on yılı BM tarafından 'Kadın On Yılı' ve 1975 yılının da ''Kadın Yılı'' olarak ilan edilmesi Türkiye'de kadın konusuna ilginin daha fazla artmasını sağlamıştır. Bu konuda o günün konjonktürü içinde erken davranan gruplardan biri sol kesim olmuştur. Ancak sol hareket içinde kadının kadın olmaktan doğan haklarından değil, proletarya olmaya dayalı hakları vurgulandı. [352] Bu bağlamda Fatmagül Berktay'ın belirttiği gibi 1980

[350] Kılıç, a.g.m., s. 350
[351] Zühal Kılıç, a.g.m., s.351
[352] Çaha, a.g.e., s.171

öncesi dönemde, Türkiye'de sol hareket içinde kadınların ezilmişliğinin, ülkenin geri kalmışlığı ve feodal ilişkilerin egemenliği yüzünden ortaya çıktığı görüşü hakimdir. Bu nedenle Türkiye solunun gündeminde ayrı olarak ele alınan bir 'kadın sorunu' yer almamıştır. [353]

1975 yılından itibaren sol gruplar kadınları değişik dernekler aracılığıyla örgütlediler. Türkiye İşçi Partisi kendine bağlı olarak 1975 yılında İKD'yi kurdu. İKD 1970' li yıllarda on binlerce kadını harekete geçirebilecek kadar gelişmiş olan en güçlü ve en büyük kadın kuruluşuydu. İKD, kapatıldığı tarih olan 1979 yılına kadar Türkiye çapında 33 Şube ve yaklaşık 20 bin üyeye sahip bir örgüt haline geldi. İKD, yıllar sonra ilk kez kadınları geniş çaplı eylemlere sürükleyen bir dernek olmuştur.

3.3. İLERİCİ KADINLAR DERNEĞİ (1975- 1980)

3.3.1. İlerici Kadınlar Derneği'nin Kuruluşu

İlerici Kadınlar Derneği'nin kuruluşunda ve geniş kitleler tarafından benimsenmesinde Türkiye Komünist Partisi'nin yükselişe geçmesi önemli rol oynamıştır. Diğer önemli bir nokta ise 1975 yılının Birleşmiş Milletler tarafından Uluslararası Demokratik Kadınlar Federasyonunun önerisiyle Dünya Kadınlar Yılı ilan edilmesidir. Bu bağlamda Türkiye'de de kadınlar ile ilgili yayınlar ve kadın sorununa yönelik ilgi uzun bir aradan sonra artmaya başlamıştır.[354]

1970'lerin ortalarında, 1975 Uluslararası 'Kadınlar Yılı'nın başlamasıyla birlikte sol siyasetten kadınlar; İlerici Kadınlar Derneği, Demokratik Kadınlar Birliği, Devrimci Kadın Dernekleri (Ankara ve İstanbul), Emekçi Kadınlar Birliği adı altında bir takım kadın dernekleri kurdular. İlerici Kadınlar Derneği, 3 Haziran

[353] Fatmagül Berktay, *Türkiye Solu'nun Kadına Bakışı: Değişen Bir Şey Var Mı?',* Yay. Haz: Şirin Tekeli, 5. Baskı, 1980'ler Türkiyesi'nde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 280

[354] Emel Akal, '*Kızıl Feministler'*, 1. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 128

1975 tarihinde kuruldu. İKD'nin faaliyetleri 1979 yılında sıkıyönetim komutanlığı tarafından durdurulduğunda, merkezi İstanbul olmak üzere 15.000'e yakın üyesi ile 33 şube ve 35 temsilcilikte örgütlenmiş, yayın organı olan Kadının Sesi gazetesi 30.000 baskıya ulaşmış Türkiye çapında bir kadın örgütüydü. Bu nedenle İlerici Kadınlar Derneği, Türkiye kadın hareketi tarihine Türk Kadınlar Birliği'nden sonra ikinci büyük kadın örgütü olarak geçmiştir.

İKD, bir grup kadının kendiliklerinden bir kadın örgütü kurma amacıyla bir araya gelmesinden doğan bir oluşum olarak değerlendirilmemektedir. İKD'nin kuruluşunda, Türkiye Komünist Partisinin (TKP), 1973 yılından sonra Türkiye'de tekrar örgütlenme girişimi içine girmesi ve Türkiye'de bir kadın örgütünün kurulmasını teşvik etmesinde büyük rolü bulunmaktadır. Kuruluş aşamasında sol hareket içinde yer alan kadınlarla geniş tabanlı bir kadın örgütü kurulması hedeflenmiş olmasına rağmen bir süre sonra kopmalar yaşanmıştır. [355] İKD, kuruluş aşamasında ve sonrasında en büyük tepkiyi sol hareket içinden aldı. Bu tepkiler, bir kadın örgütü kurmanın emekçileri ve kadın erkek birlikte verilmesi gereken sınıf mücadelesini bölme girişimi olduğu noktasında birleşiyordu.[356]

İKD kendisini, kadınları, kendilerinin ve toplumun kurtuluşu için mücadeleye çağıran, bu nedenle bir yandan kadın sorununu ele alırken, bir yandan da genel siyasi mücadeleyi içeren ve örgütlenme politikasında emekçi kadınların örgütlenmesine öncelik veren kadın örgütü olarak tanımlamaktaydı. Beş yıl süren faaliyetleri süresince İKD, ''Her İşyerinde ve Mahallede Kreş'', ''Doğum İzinleri Birleştirilmeli ve Uzatılmalıdır'', ''Gündelikçi Kadınlar Sigortalanmalı'', ''Süt'', ''Eşit İşe Eşit Ücret'', ''Füzelere Hayır'', ''Askeri Üslere Karşı'', ''Aileler İle Dayanışma'', ''20 Yılda Emeklilik'', ''Süt'', ''Vur Emrine Karşı'' ve ''MHP- ÜGD Kapatılsın'' gibi kampanyalar açmıştır. Üyelerinin çoğunluğunu işçi kadınlar oluşturan ve hiyerarşik bir yapıya sahip olan İKD, kısa bir süre içinde üye sayısını 15 bine çıkarmayı başarmıştı. Türkiye çapında örgütlenmiş olan dernek İstanbul, Ankara ve İzmir gibi kentlerde de temsilciliklere sahip bir örgüt haline gelmişti.

---

[355] Kolektif, …*Ve Hep Birlikte Koştuk*…, Kadın Yazarlar Derneği, s.13
[356] Muazzez Pervan, *İlerici Kadınlar Derneği (1975-80) Kırmızı Çataklı Kadınlar'ın Tarihi*, 1. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s.3

İKD'nin amacı tüzüğünde şöyle ifade edilmiştir: 'Ülkemiz kadınlarına tanınmış sosyal ve ekonomik hak ve özgürlüklerin kağıt üzerinde kalmaması, günlük yaşamda somut olarak uygulanması ve geliştirilmesi için yasaların tanıdığı tüm olanakları kullanarak uğraşmaktır. Dernek özellikle;

1- Tüm kadınların, en başta emekçi kadınların, toplum ve aile içinde kanunların kendisine tanıdığı yeri alması,

2- Mevcut yasalardaki kadın hak ve özgürlüklerini zedeleyici hükümlerin Anayasa'nın eşitlik ilkesine uygun şekilde düzeltilmesi,

3- Eşit işe eşit ücret ilkesine uygun olarak, fabrikada, tarlada, büroda kadın emeğinin savunulması,

4- Kadının kendi haklarını savunabilmesi, yurt ve dünya barışının ve ulusal çıkarlarımızın etkin savunucuları arasına katılması

5- Analığın topluma sosyal bir katkı olarak tanınması için çalışır,[357]

Beria Onger, Nursel Üstün, Vahide Yılmaz, Fatma Günel, Zuhal Meriç, Şeyda Talu, Zülal Kılıç, Dora Küçükyalçın, Gönül Dinçer Taylan, Saadet Sözal, Hamiyet Akkaya ve Günel Dilsizoğu İlerici Kadınlar Derneği'nin kurucu listesini oluşturan isimlerdir. İKD'nin kuruluş çalışmaları kurucuları tarafından şu şekilde anlatılmaktadır: ''*İKD kuruluş çalışmaları 1974 yılı sonbaharında başladı. Bu, bir grup kadının kendiliklerinden bir kadın örgütü kurma amacıyla bir araya gelmeleriyle başlayan bir girişim değildi. 1975, BM Genel Kurulunca Dünya Kadınlar Yılı olarak ilan edilmişti ve o günlerde Türkiye Komünist Partisi (TKP), sözlü ve yazılı yayınlarıyla Türkiye'de bir kadın örgütünün kurulmasını teşvik ediyordu. Bu durum, TKP'nin 'kadın sorununa' gereken önemi vermeye başlamasından çok, içine girdiği yeniden örgütlenme 'atılımının' bir parçası olarak, 1975 yılına diğer komünist partileri gibi 'yandaş' bir kadın örgütü ile girme çabasını yansıtıyordu.*''[358]

---

[357] Zühal Kılıç, *Cumhuriyet Türkiyesi'nde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış,* s. 352; Pervan, *İlerici Kadınlar Derneği (1975-80)* s. 7

[358] Kolektif, *...Ve hep birlikte koştuk …* Kadın Yazarlar Derneği, s.15

İKD kuruş amacı İKD'nin 1. Olağan Genel Kurulu Çalışma Raporunda şöyle açıklamaktadır. ''*Ülkemizde bugüne kadar kadın örgütlenmesi denince salt burjuva feminist kadın örgütleri anlaşıldığı için, emekçi kadınların örgütlenmesi de aynı kaba konuldu. Bunun içindir ki, işçi ve emekçi kadınların örgütlenme istemi bu çevrelerce kuşkuyla karşılandı. Pek çok iyi niyetli kişi bu girişimi, 'Çay mı vereceksiniz?', kadınların örgütlenmesi feministliktir' gibi haksız ve yersiz eleştirilerle karşıladı. Ayrı bir kadın örgütünün gereksizliğinden, sınıf mücadelesinin kadın-erkek omuz omuza verilmesi gerektiğini ileri sürerek bir kadın örgütünün mücadeleyi hızlandıracağı yerde böleceğini iddia ettiler. Buna tepki olarak, kadın örgütlenmesi denince, salt sosyalist, devrimci kadınların örgütlenmesi anlayışı ortaya çıktı. Bazıları ise İKD'yi bir takım partilerin kuyruğuna takmaya, ya da kadınlar kolu gibi çalışmasını sağlamaya gayret ettiler. Böylelikle kadın örgütlenmesini herhangi bir partinin kadın kolu düzeyine indirgeyerek, demokratik bir kitle örgütünün yığınsallığı ve bağımsızlığı ilkesini göz ardı ettiler. bunun yanı sıra her ilerici ve demokratik örgütün karşılaştığı diğer sorunlar ve maddi zorluklar vardı. Bütün bu yanlış görüşler ayıklandı ve İKD, işçi ve emekçi kadınlar, emekçi anaların desteğiyle 3 Haziran 1975 yılında kuruldu. (...) İKD, daha başından, dili, dini, siyasi görüşü ne olursa olsun, hiçbir ayrım gözetmeksizin tüm kadınları örgütlemeyi esas aldı. İKD yapısı itibariyle tüm kadın yığınlarına açıktır. (....) Bugün derneğimizin çatısı altında her görüşten, her sosyal kesimden kadınlar toplanmıştır. Yalnız üye olmaları ile yetinilmemiş, sorumlu yerlere atamada görüş farkı gözetilmeksizin, başta işçi kadınlara fırsat tanınarak, örgüt ilke ve amaçlarına uygun çalışan herkese görev verilmiştir. (...) İKD'nin kuruluşundan bugüne işçi ve emekçi kadınların ağırlıkta olması, onun kadın sorununu sınıfsal açıdan bakmasının, işçi sınıfı öncülüğünde verilen toplumsal kurtuluş mücadelesinde yer almasında büyük rol oynamıştır. Bundan sonra da böyle olacaktır. ...'* [359]

Birinci Olağan Genel Kurulu Çalışma Raporunda dikkat çeken nokta İKD'nin feminizme olan tavrıdır. İKD, feminist bir örgüt olduğu yönündeki görüşlere şiddetle karşı çıkmıştır. İKD, feminist grupların aksine kararları yönetimin

[359] Pervan, a.g.e., s. 56

verdiği ve üyelerin uyduğu şekilde hiyerarşik bir yapıya sahipti.[360] İKD, ‘’Kadınlar Hakkındaki Yanlış Görüşler’’ konulu yazıda feminizmi şu şekilde tanımlamıştır; ‘*‘kadınları erkeklerin sömürdüğüne, kadınların, mücadeleyi erkeklere karşı vererek geri kalmışlıktan kurtulabileceğini savunur. Feminizm, ilk olarak kadın haklarından söz eden ve bu hakların kazanılması için kadınları aktif mücadeleye çağıran görüştü. Günümüzde ise, özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde yaygın olan bu görüşün yanılttığı kadınlar, kadın hakları, özgürlük ve eşitlik adına erkeklerle aynı helayı kullanmak, özgürlüğü kısıtladığı gerekçesi ile sütyen takmamak ve erkekler gibi davranmak ve giyinmek için mücadele veriyorlar.*’’[361] İKD üyeleri, feminizm eleştirisine şu şekilde devam etmiştir. ‘*’Feminist kadın hareketi ve örgütlenmesi de kadın- erkek eşitliğini, erkeğin yaptığı her şeyi kadının da yapması gerekir gibi basit ve kaba bir eşitlik düzeyine indirgediği için, kendisine yandaş alacağı yerde, hedef hatta düşman olarak erkekleri seçmiştir. Böylelikle kadınların sosyal kurtuluşları için bir araya gelerek örgütlenme isteğini çarpıtmakta, ona yanlış hedefler göstererek, bu mücadeleyi toplumdaki diğer ilerici ve sosyal güçlerin mücadelesinden soyutlamaktadır. Bu yüzdendir ki, feminist anlayıştaki bu tip örgütlenmeler gerek ülkemizde oldun, gerekse bütün dünyada olsun, elle tutulur hiçbir ciddi başarı ve kazanım elde edememişlerdir.’’* [362]

Bu noktada üstünde tartışılan noktalardan biri İlerici Kadınlar Derneği’nin kadın hareketinin bir parçası olup olmadığı konusudur. İKD, TKP’nin teşviki ile kurulmuş bir kadın örgütü olmasına rağmen TKP ile bir bağının olmadığını ve bağımsız bir kadın örgütü olduğunu her ortamda dile getirmiştir. Ancak, İKD’nin, bir sol partinin (TKP’nin) teşvikiyle kurulmuş olması ve yöneticilerinin içinde parti üyesi olanların çoğunlukta olması bu iddiaları doğrular niteliktedir. İKD’nin 28-29 Mayıs 1978 yılında yapılan 2. Büyük Kongresine gelen mesajlar içinde en dikkat çekici olan TKP’nin mesajıdır. TKP’nin mesajının okunması TKP- İKD bağını göstermesi açısından önemlidir. Mesajda ‘’*Kadınların, özellikle işçi ve emekçi kadınların yaşamının iki kat bir ezilmişlik altında sürdüğü, sosyalizme yönelik demokratik bir devrim gerçekleşmediği için kadınların gerçek kurtuluşuna*

[360] Kılıç, *Cumhuriyet Türkiyesi’nde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış*, s. 354
[361] ‘’*İlerici Kadınlar Derneği Kuruldu’’,* Kadınların Sesi, 1975, Yıl 1, Sayı1, s. 3
[362] Pervan, a.g.e., s. 54

*ulaşamadıkları, geniş kadın yığınlarını çatısı altında toplamak yolunda olan İKD'nin toplumun her alanında eşit haklar için, işçi sınıfının yanında savaş verdiklerin*i'' belirterek TKP Merkez Komitesi adına kongreye başarılar dilemişlerdir. [363]

3 Haziran 1975, İKD'nin kuruluşundan iki ay sonra, Ağustos 1975'te, İKD'nin yayın organı olarak ilk sayısı İstanbul'da çıkan Kadınların Sesi gazetesinde İKD, amaç ve hedefleri şu şekilde açıklamıştır;

''Eğitimde, iş bulmada, terfide gerçek eşitlik sağlanmalıdır. Bu çerçevede, *'Kadınların kör cahilliğe, ya da pasta moda çiçek dersleri vererek modern hizmetçiliğe mahkum eden eğitim, öğretim anlayışıyla ve bunu hazırlayan ekonomik toplumsal ortamla mücadele edilmelidir. Kadınların topluma, ekonomik olarak bağımsız, baba, koca, kardeş eline bakmaya mecbur olmayan, özgür, eşit ve üretici kişiler olarak yetiştirilmesi ve işe girerken, terfi ederken kösteklenmeyip desteklenmesi, toplum adına devletin ve işverenlerin görevidir. Analık Toplumsal Bir İşlev Sayılmalıdır. Bu şekilde kadınlar bir yandan çocuk doğurarak, öte yandan, fabrikalarda çalışarak topluma iki yönlü katkıda bulunmaktadır. Bu yüzden toplum, kadınlara iki kere borçludur. Toplum adına devletin ve işverenlerin kadınların çalışma ve aile yaşamını beraberce yürütmelerini kolaylaştırmak, doğum izinlerini artırarak, ana ve çocuk sağlığı merkezleri kurarak kadınlara olan borcunu ödemesi için mücadele edilmelidir. Eşit İşe Eşit Ücret Verilmelidir. Böylece kadınlar ucuza çalıştırılır emekçiler olmaktan çıkarılarak kadın erkek farkı gözetilmeden eşit olarak ücretlendirilmesi için mücadele edilmeli, böylece işverenlerin kadınların sırtından ilave kar sağlamasına, erkek işçilerin ucuz kadın emeğiyle tehdit edilmesine son verilmelidir. Var olan Yasal Hak Ve Eşitlikler Hayata Geçirilmeli, Yasalarda Kadınları Aşağılayıcı Maddeler Düzeltilmelidir. Bu çerçevede kadınların mevcut ekonomik, toplumsal, siyasal haklarının kullanılmasını önleyen her türlü ekonomik, toplumsal, ideolojik engeller kaldırılmalıdır. Kadınların çalışma, iş kurma, yurt dışı seyahat etme vb. kocalarından izin almalarını gerektiren küçültücü maddelerin yasalardan çıkarılması, diğer temel yasalar ile gelir vergisi, Sosyal Sigortalar Kurumu yasalarındaki kadın erkek eşitliğine aykırı maddelerin ve bunları gerekli*

[363] Akal, a.g.e., s. 138

kılan veya haklı gösteren ekonomik, toplumsal ortamın ve koşulların değiştirilmesi için mücadele edilmelidir. Kadınlar, Barışın, Demokrasinin Ulusal Bağımsızlığın ve Toplumsal İlerlemenin Uyanık Savunucuları Olmalıdır. Kadınlar, eş ve ana olarak savaşların acısını en derin duyanlardır. Faşizmin, emperyalizmin, toplumsal geriliğin yol açtığı işsizliğin, pahalılığın, iki kat sömürünün ve yarınından güvensizliğin çilesini en ağır biçimde çeken yine kadınlardır. Nüfusun yarısını oluşturan kadınlar, barış, demokrasi, ulusal bağımsızlık ve toplumsal ilerleme için verilen mücadeleye aktif ve bilinçli olarak katılarak, kendileri ve çocukları için güzel, mutlu ve yaşanası bir dünyayı kendi elleriyle hazırlamalıdırlar.''[364]

1975 yılında yayınlanmaya başlayan ve İKD'nin yayın organı olan ''Kadınların Sesi'' gazetesi İKD'nin kuruluşundan iki ay sonra yayın hayatına başlamış ve 12 Eylül 1980 tarihine kadar 61 sayı olarak yayınlanmıştır. ''Kadınların Sesi'' gazetesinde özellikle işçi kadınlara yönelik pek çok yazıya ver verilmiştir. Bu çerçevede çalışan kadınlar ve ev hanımı kadınlar ile söyleşiler yapılmıştır. Dünya çapında faşizme karşı mücadele veren kadınlar ve onların mücadeleleri hakkında bilgiler verilmiştir. Özellikle, faşizme karşı savaş veren Şili, İspanya ve Filistin halkalarına destek için dayanışma çağrıları yapılmıştır. Ayrıca pahalılık, işsizlik, enflasyonun nedenleri, ekonomik eşitsizlik, çalışma ve sağlık koşullarının bozukluğu, kreş ve emeklilik gibi pek çok sorun gündeme getirilmiş ve bu konularda kampanya başlatılarak katılımın arttırılması sağlanmıştır. Ana-çocuk ve kadın sağlığı köşesinde hem kadınların hem de çocukların sağlığı üzerine bilgilendirme amaçlı yazılara yer verilmiştir. Özellikle kadın sağlığı konusunda aile planlaması, kürtaj, menopoz gibi doğrudan kadının ilgilendiren konularda da yazılara yer verilmiştir. Dönemin koşulları göz önüne alındığında doğrudan kadını ilgilendiren ve tabu sayılan konuların toplumda açıkça dile getirilmesi kadınlar için önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. 12 Eylül 1980 askeri darbesine giden yıllarda İlerici Kadınlar Derneği, 1979 yılında sıkıyönetim komutanlığı tarafından kapatılan ilk dernek oldu. Ancak dernek üyeleri kendilerini kapatmayarak derneğin yayın organı olan *Kadınların Sesi* gazetesi etrafında etkinliklerine bir süre daha devam etmeyi

[364] ''*İlerici Kadınlar Derneği Kuruldu''*, Kadınların Sesi, Yıl:1, Sayı:1, Ağustos 1975, s.1

sürdürdü.[365] İKD'nin 4 Temmuz 1976 tarihinde yapılan Birinci Olağan Genel Kurulu'nda aldığı kararlar mücadelelerini hangi yönde sürdürdüklerini görmek açısından önemlidir. Söz konusu Genel Kurulda alınan kararlar şu şekildedir:

''Bütün cinayetlerin sorumlusu faşist örgütlerin dağıtılması, katillerin yakalanması ve çocuklarımıza eğitim, öğretim özgürlüğünün sağlanması için bu talepler doğrultusunda tüm demokratik kitle örgütleriyle işbirliği yapılmasını zorunlu görmektedir. Bunun yanında kadınlarımıza tanınan yasal eşitliğin gerçek eşitliğe dönüşmesi ve çalışma hayatı ile analığın bağdaştırılması için; her iş yerinde kreş, fazla mesailerin kaldırılması, eğitimde ve terfide fırsat eşitliğinin sağlanması ve bütün bunların toplu sözleşmelerle güvence altına alınması için mücadeleye kararlıdır. Ayrıca, emekçi kadınlarımızın çoğunluğunu oluşturan köylü kadınlarımızın toplumsal hayata katılmasını kolaylaştıracak, toplum içinde eşit ve haklı yerlerini almalarını sağlamak amacıyla; köklü ve gerçek bir toprak ve tarım reformunun yapılması, Tarım İş Kanununun çıkarılması, tarım kesiminde sigortalaşma ve sendikalaşma hakkının tanınması, günlük çalışma süresinin 8 saate indirilmesi, köylerde okuma-yazma seferberliğinin açılması, kız ve erkek köy çocuklarının yetenekleri doğrultusunda eğitilebileceği yatılı bölge okullarının açılması, yol, su, elektrik gibi kurumların bütün köylerde yaygınlaştırılması, ücretsiz sağlık hizmetlerinin köylere ulaştırılması, koopertifleşmenin teşvik edilmesi vb. talepler doğrultusunda mücadele vermeye kararlıdır. Genel kurulumuz, ev kadınlarının sorunlarıyla daha fazla ilgilenilmesi, ev kadınlarının güvenle alış-veriş edebileceği ucuz gıda pazarlarının devlet ve belediyeler aliyle açılması, fiyatların ve kiraların devlet ve belediyelerce dondurulması ve denetlenmesi, gerektiği görüşündedir. İKD Genel Kurulu, tüm demokratik kitle örgütleriyle dayanışma içinde olduğunu bildiri ve Dünya kadınlarının birlik ve dayanışma günü olan 8 Mart'ın yasallaşması isteğini tekrarlar. Birinci Genel Kurulumuz, eşitlik, ilerleme ve barış ilkelerinin inançlı savunucusu olduğunu belirtir ve bu hedeflere ulaşmak için Uluslararası Demokratik Kadınlar Federasyonu ile dayanışma içinde olduğunu duyurur. Genel Kurulumuz, ülkesinin bağımsızlığı, demokrasi ve ilerleme için, emperyalizme ve faşizme karşı yiğitçe savaşan Filistin, Angola, Vietnam, Kamboçya,

[365] Pervan, a.g.e., s. 514

Laos, İspanya, Portekiz ve Şili kadınlarının mücadelesini selamlar, onlarla dayanışma içinde olduğunu bir kez daha belirtmekten kıvanç duyarız.'' [366]

Olağan Genel Kuruldan çıkan kararlardan görüleceği üzere İKD, özellikle işçi kadınların hem işte, hem evde sömürüldüğünü, eğitimden ve iş olanaklarından yoksun bırakıldığını, eğer çalışıyorsa niteliksiz işlere mahkum edildiğini ve buna karşılık yine de eşit işe eşit ücret alamadıklarını kuruldukları ilk günden itibaren vurgulamıştır.[367] Bu çerçevede İKD, kadınların kurtuluşunun nasıl sağlanacağı hakkında bir yol göstermektedir. İKD, kapitalist toplum yaşamında kadınların tek başlarına kurtulmalarının olanaksız olduğunu üzerinde hemfikirdir. İKD'ye göre kadınlar ancak sosyalizm mücadelesine katılarak kurtuluşlarını sağlayabilir. İKD'nin sosyalizme özellikle TKP politikalarına olan bağımlılığı dikkat çekicidir. İKD, Türkiye'de kadınların insanca yaşamaya ancak sosyalist bir düzende kavuşacağını ifade etmektedir. İKD, sosyalist bir düzen, sosyalist bir ekonomik kalkınmanın kadın davasının tek çözümü olduğunu savunmaktadır. Ayperi Akalan, sosyalist düzenin ülkenin ve kadının geleceği için gerekliliğini şu cümlelerle açıklamıştır: *''Önce eksiksiz ekonomik ve siyasal bağımsızlığımızı gerçekleştirerek ne Amerikanın ne de Moskovanın uşağı olmadan Mustafa Kemal kuşaklarına yaraşır haysiyetli, güvenli, milliyetçi bir sosyalist düzeni sağlamamız gerektiğini açıkça anlamalıyız. Kadınlarımız Kurtuluş Savaşında olduğu gibi, Türkiye'nin kalkınmasındaki önemli ve tarihi rolleri sosyalizmi seçmekte ve savunmakta gösterecekleri bilinç ve güç ile ortaya koyacaklardır.''*[368] Bu kurtuluş işçi sınıfının öncülüğünde tüm halk kesimleriyle her düzeyde eylem birliği içine girmesi ile sağlanacaktır.[369] Bu bağlamda İKD kuruluşunun ilk yıllarında, kuruluş amacına paralel olarak işçi ve çalışan kadınların çıkarlarını gözeten etkinlikler yapmıştır. Bu çerçevede ''Her İş Yerinde, Her Mahallede Kreş, Doğum İzinleri Birleştirilmeli ve Uzatılmalıdır'' gibi kampanyalar ile sesini duyurmuştur. İKD'nin en uzun soluklu kampanyalarından birisi olan ''Her Mahallede ve Her İş Yerinde Kreş'' kampanyası ile İKD, yasa ve

---

[366] ''*İKD'nin Birinci Olağan Genel Kurul Kararları'',* Kadınların Sesi, Yıl 2, Sayı:13, Ağustos 1976, s. 5

[367] Akal, a.g.e., s. 164

[368] Ayperi Akalan, *Sosyalizm,* Atatürk Devrimi ve Kadınlarımız Denemeler-Araştırmalar, Haz. Avukat Beria Onger, Türkiye İlerici Kadınlar Derneği Kitaplığı, İstanbul 1965, s. 102

[369] Akal, a.g.e., s.165

tüzüklerde çalışan kadınlar için var olan haklara dayanılarak iş yerlerinde ‘’kreş ve emzirme odası’’ kampanyası başlatmıştır. Amaçlanan yasalarda sahip olunan hakların kullanımı konusunda öncelikle işçi kadınları ve sendikaları, ardından kamuoyunu bilgilendirerek harekete geçirmekti.

İKD, kreş kampanyasına 1975 yılında başladığında ‘‘Kadınların Sesi’’ gazetesinde ‘’Analık Toplumsal Bir İşlevdir’’ konulu yazıda beklentilerini şu şekilde ifade ettiler. ‘’ *Biz kadınlar topluma mal ve hizmet üretmenin yanı sıra, çocuk doğurarak iki yönlü bir katkıda bulunuyoruz. Hem ana hem emekçiyiz. Doğum ve analık toplumsal bir işlevdir, diyoruz çünkü kadın ana olmakla üretimin temel unsuru olan insanı doğurmakta ve böylece toplumun devamını sağlamaktadır. Ne var ki, kadın burada bir açmazla karşı karşıyadır:*

- Ya evinde oturup, çocuklarının bakımıyla uğraşacak, üretim dışında kalacaktır.

- Ya da çalışacak, bu durumda ise, çocuk doğurmaktan vazgeçecek veya çocuğunu kişilikli ve sağlıklı yetiştirme imkanı bulamayacaktır. (...)

Toplum adına, devletten ve işverenlerden, ana olarak alacaklarımız şunlardır:

- *Kadınlar hamilelik süresince ve çocuk 3 yaşına gelinceye kadar hiçbir nedenle işten çıkarılmamalıdır.*
- *Doğum izni, tam ücretli olarak doğumdan önce 3 ay, doğumdan sonra 3 aya çıkarılmalıdır. Ayrıca eğer kadın isterse, çocuk 3 yaşına gelinceye kadar ücretsiz izin hakkı tanınmalıdır. Kıdem ve emeklilik süreleri hesaplanırken, çocuk bakmakla geçen zaman da hesaba katılmalıdır.*
- *Çalışan, çalışmayan tüm kadınların gebelik ve doğum sonrası sağlık ve bakım ihtiyaçları parasız yerine getirilmelidir. Ana ve çocuk sağlığı merkezleri yaygınlaştırılmalıdır.*
- *Her iş yerinde kreşler (yani 0-7 yaş arasındaki çocukların bakıldığı yuvalar) kurulmalı ve bunların giderleri işverence karşılanmalıdır.*

Ayrıca her mahallede devlet eliyle çocuk parkları ve ucuz çocuk yuvaları açılmalıdır. (...)''[370]

Kreş kampanyası kapsamında Kadınların Sesi gazetesinde ''Yeterli, İyi bakımlı ve Ucuz Kreşler Açılmalıdır!'' konulu yazı ile işçi kadınların iş yerlerinde yaşadığı sorunlara dikkat çekmişler, ''Yasalardaki 'Emzirme Odası ve Kreş Hakkı Nedir?'' konulu bölüm ile kadınları hakları hakkında bilgilendirmeyi ve kadınları haklarını kullanmaları yönünde çağrı yapmışlardır.

Bu çerçevede ''Emzirme Odası ve Kreş Hakkı Nedir?'' konulu yazıda kadınların haklarından ve bu hakları nasıl kullanacağını şu şeklide ifade etmiştir; *''Kanunlarımız, hem anaların hem de çocukların ihtiyaçlarını göz önünde tutarak kadın işçi çalıştıran işverenlere bazı yükümlülükler getirmiştir.*

- *Medeni hali ne olursa olsun100'den fazla kadın işçi çalıştıran işyerlerinde emzirme odası, 300'den fazla kadın çalıştıran iş yerlerinde ise kreş kurulması zorunludur.*
- *Bu kreş ve emzirme odaları iş yerinden ayrı bir binada ve işyerine en fazla 250 metre uzaklıkta olmalıdır.*
- *Buralardaki yatak sayısı kadın işçi sayısının en az onda biri oranında olmalı ve ihtiyaca göre arttırılmalıdır. (...)*
- *(....) Her türlü masraflarsa işverence karşılanmalıdır.''* [371]

1976 yılının Mayıs ayında 'Kadınların Sesi' gazetesinde İKD bu kez kreş kampanyası çerçevesinde, söz konusu yasayı uygulamayan iş yerlerine karşı dava açma hakkı olduğu konusunda kadın işçileri bilgilendirerek şu noktalara değinmiştir;

''Yasalar 100'den fazla kadının çalıştığı iş yerlerinde bir yaşına kadar çocuklarımızın bakılacağını, 300'den fazla kadının çalıştığı işyerlerinde ise yedi yaşına kadar ki çocuklarımızın bakılacağı çocuk yuvalarının açılması işverenlere

---

[370] ''*Analık Toplumsal Bir İşlevdir'',* Kadınların Sesi, Yıl 1, Sayı 3, Ekim 1975, s. 1

[371] ''*Yasalardaki ''Emzirme Odası ve Kreş Hakkı'' Nedir?,* Kadınların Sesi, Yıl 1, Sayı 3, Ekim 1975, s. 3

zorunlu kılınmıştır. Ama işverenler bu yasaya uygulamıyor. Çünkü onlar bir tek yasa tanıyorlar. Hep daha çok kar, daha çok sömürü. ... Derneğimiz hukukçulara danışarak her işçi kadının bu yasayı uygulamayan eski ve yeni işverenine karşı maddi ve manevi tazminat davası açma hakkı olduğunu saptamıştır. Öte yandan derneğimizin birkaç ay önce başlattığı araştırma sonucu, 100den fazla kadın işçi çalıştırdığı halde emzirme odası ve kreş bulunmayan yüzlerce işyeri saptamıştır. Bunlar kamuoyuna ilan edilecektir. .... İşverenlere açacağımız tazminat davaları her işyerinde kreş mücadelemizde önemli bir adım olacaktır. Her iş yerinde kreş için emekçi anaları, sendikaları ve hukukçuları savaşım vermeye çağırıyoruz. [372]

Söz konusu yazıda kadın işçi çalıştırdığı halde emzirme odası ve kreşi bulunmayan yüze yakın işyerlerinin listesi Kadınların Sesi gazetesinin 13. sayısında yayınlanmıştır. [373]

İKD üyeleri, kreş konusunda başlattıkları kampanyayı, basın açıklamaları, afiş ve bildiri gibi etkinlikler çerçevesinde kamuoyuna duyurmuşlardır. Bu çalışma çerçevesinde 50 bin bildiri dağıtılmıştır. İKD, söz konusu taleplerinin takibini yapmışlar, sendika ve belediyeler ile iş birliği yaparak kreş kampanyasının somut çıktılar elde etmişlerdir. Bu çalışmanın somut çıktıları, Profilo fabrikasında bir işyeri kreşinin açılması, İKD Kartal Şubesi ile Kartal Belediyesi'nin ortak çabaları sonucu 7 Ekim 1977'de Kartal'da ilk kreş açılmasıdır.[374] Bu uzun soluklu kampanya, somut çıktıları ile kamuoyuna mal olmuş önemli İKD kampanyalarından birisidir. ''20 Yılda Emeklilik'' kampanyası, İKD'nin 1975 yılında daha önce Meclise verilmiş ama gündeme gelmemiş önergenin düzeltilerek yasalaştırılması amacıyla başlatılan bir kampanyadır. Bu kampanya küçük yaşta ağır işlerde çalışmaya başlayan ve yıpranan kadınların 18 yaşından önceki çalışma süresinin dikkate alınmaması ile 20 yılda emekli olanların da %70 yerine %60 oranında emekli maaş almalarını kabul

[372] ''*Her İş Yerinde Kreş İçin Emekçi Analar Savaş Açıyor'',* Kadınların Sesi, Yıl 1, Sayı 10, Mayıs 1976, s. 5
[373] ''*Kreş Kampanyası Düzenlenen Basın Toplantısı İle Açıldı''*, Kadınların Sesi, Yıl 2, Sayı 13, Ağustos 1976, s. 6
[374] Kolektif, …*Ve Hep Birlikte Koştuk,* Açı Yayınları, s. 189

etmeleri, 5000 iş günü prim ödeme zorunluluğundan kaynaklanan haksızlığı kamuoyuna duyurmak için başlatılmıştır.[375]

İKD'nin diğer önemli kampanyalarından olan ''Doğum İzinleri'' kampanyası işçi kadınların yasal hakkı olan doğumdan önce ve doğumdan sonra altı haftalık izinlerinin birçok işyerinde uygulanmaması ve kadınların doğuma birkaç gün kalıncaya dek çalıştırılmasından yola çıkarak kamuoyunu bilgilendirme ve kadınları var olan yasal hakları konusunda bilinçlendirmek üzere başlatılmıştır. Bu kampanya sonucunda 1979 yılında doğum izinlerinin birleştirilmesi için bir yasa taslağı hazırlanarak Meclise sunuldu. [376] Bu kampanyalara ek olarak İKD'nin Gündelikçi Kadınların Sigortalanması, Eşit İşe Eşit Ücret, Süt Kampanyası yine aynı şekilde kamuoyunda dikkat çeken kampanyalar arasındadır. Gerçekleştirilen kampanyalar ile İKD'nin Türkiye'de kadın hareketine önemli bir katkısının olduğu görülmektedir. 1970'li yıllarda kuruluşundan birkaç yıl sonra üye sayısını 12.000 rakamına ulaştırması İKD'nin başarısını göstermektedir. Kadınların kısa bir zaman içinde İKD'ye katılmalarında dönemin sosyalizm hareketi içinde kendilerine yer bulamamaları ve kendilerini ifade edebilecek yer olarak İKD'yi görmeleridir.

Emel Akal Aslan, İKD'nin Marksist feminist bir örgüt olduğunu belirtmektedir. Akal Aslan'a göre, Marksizm kuramsal yaklaşımı çerçevesinde kadının ikincil konumunun nedenlerini çözümlemekte ve nasıl kurtulacağına dair çözüm sunmaktadır. Kadın üzerindeki baskının temelinde asıl belirleyici olanın biyolojik farklılıkların olmadığını tersine toplumsal ilişkilerin bir sonucu olduğunu belirtmektedir. İKD'liler kadınların kurtuluşunun ancak kadınların toplumsal üretime katılmaları ve çocuk bakımının ve ev işlerinin toplumsallaşmasıyla ile gerçekleştirileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda İKD feminist Marksist bir kadın örgütü olarak tanımlanmaktadır. [377]

---

[375] Kolektif, …*Ve Hep Birlikte Koştuk,* s. 219, Kadınların Sesi, Ağustos 1975, Sayı 1, Yıl 1, s.2
[376] Kolektif, …*Ve Hep Birlikte Koştuk*, s. 217
[377] Emel Akal Aslan, *Kadın ve Siyaset Aykırı Bir Örnek: İKD*, Yerli Bir Feminizme Doğru, Yay. Haz. Aynur İlyasoğlu-Necla Akgökçe, Sel Yayıncılık, İstanbul 2001, s. 480-481

3.3.2. İlerici Kadınlar Derneği'nin Kapatılması

İKD'nin faaliyetleri, 28 Nisan 1979'da Kahramanmaraş katliamından sonra ilan edilen sıkıyönetimce durdurulmuştur. Ancak İKD kapatılmasına rağmen 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar faaliyetlerine legal olmayan şekilde devam etmiştir. 12 Eylül 1980'e kadar geçen bir buçuk yıllık dönem içinde evlerde toplantılar yapılarak, piknik organize ederek bir araya gelmeye ve bu şekilde afişleme, rapor ve bildiriler üzerinde gizli bir şekilde çalışmaya devam etmişlerdir. Bu yöntemlerle derneğin tüm çalışmaları aksamadan sürdürülüyor, merkez ve şube yönetim kurulları toplanıyor, hatta yeni şubeler oluşturuluyordu. İKD Genel Sekreteri Zühal Kılıç, bu süreci şu şekilde ifade etmiştir: ''Bizi yasadışına ittiler. İKD yasadışında çalışan bir ''yığın'' örgütü oldu, olacak şey mi? Komik bir şey! Bu da bizi keskinleştirdi. Dernek binasında çalışmak yerine toplantıları pikniklerde yapmak veya hamamda buluşmak bizi bir anlamda daraltı.''[378] Ancak bu illegal çalışma dönemi 12 Eylül ile tamamen ortadan kalkmıştır.

İKD'nin 28 Nisan 1979 tarihinde Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılmasının ardından derneğin yeniden açılması için 17 Temmuz 1979 tarihinde İlerici Kadın Hareketi Durdurulamaz, İKD Açılmalıdır' isimli kadın yürüyüşü düzenledi. Yürüyüşün amacı haksız davranışa sessizce boyun eğmemek, kamuoyu yaratmak ve Ankara'da hükümet yetkilileri ile görüşmek olarak açıklandı. İKD Susturulamaz adlı bildiri şu şekildedir; *''1 Mayıs 1979'a 2 gün kala ilerici, demokratik kadın hareketinin tek temsilcisi İKD'nin bütün çalışmaları durduruldu. Demokrasi güçlerini bağlamak için 1 Mayıs üzerine hazırlanan provakasyonun, oyununun bir kanıtı idi bu. İKD'nin çalışmalarının durdurulmasının sorumlusu CHP ağırlıklı hükümettir. CHP demokratik özgürlükler vaat ederek iktidar olmuş, ama yaptıkları hep söylediklerinin tersi olmuştur. Emperyalistlerle, tekellerle uzlaşarak halkımızdan uzaklaşan CHP ağırlıklı hükümet, demokratik hakları genişletmek bir yana anti demokratik yasalar çıkarmak girişimleri ile demokrasi güçlerine darbeler indirici duruma düşmüştür. 'Özgürlükçü demokrasi' savının da sadece boş bir söz olduğu açıkça anlaşılmıştır. İKD bugün yalnız Türkiye'de değil, dünya ilerici kadın*

[378] Akal, a.g.e., s. 239

hareketinde de saygın yeri olan bir örgüttür. Sadece kadın hareketinde de değil, hem içte hem dışta demokrasi güçleri arasında yerini almış bir örgüttür. İKD, eylemleriyle, kadınların katkısı olmadan demokrasi savaşımının olamayacağını açıkça kanıtlamıştır. İşçiden, köylüden, emekçiden, öğrenciden, memuruna on binlerce kadını bağrında toplayan İKD'nin sesi fabrikalardan, mahallelerden, köylere tarlalara kadar yayılmış, yüzbinlere ulaşmıştır. İKD'yi susturmaya kalkmak, demokrasiye vurmaktır. İKD kadınların toplumda eşit ve saygın bir yere kavuşması için çaba harcamış; fakat aynı zamanda kadınların kurtuluşunun toplumumuzun kurtuluşundan ayrı olmadığı gerçeğinden hareket etmiş, demokrasi savaşımına var gücü ile katılmıştır. Faşist cinayet ve terör odaklarının önüne anaların siperini örmüş, faşist tırmanışa karşı savaşımda yerini almıştır. Tüm halkımızın daha iyi bir yaşam düzeyine kavuşabilmesi için sömürüye karşı toplumsal ilerleme savaşımında öne atılmıştı. Ülkemizin bağımsızlığı için emperyalizme NATO'ya, kölelik anlaşmalarına, üslere karşı çıkmış dünyada kalıcı bir barıştan yana aktif tutum almıştır. İKD tüm bu savaşımlarında ne yalancı umutlarla ne yalancı umutlarla halkımızın uyuşukluğa, pasifizme itilmesine göz yummuş, ne de halktan yığınlardan kopuk, maceracı bir politikadan yana olmuştur. Her zaman halkımızın yanında, onun için olmuştur. Onun dertleriyle dertlenmiş, dertleri için savaşmıştır. İKD, yolunu işçi sınıfının yolu, yerini işçi sınıfımızın yanı bellemiştir. İKD'nin savaşım yolu işte böylesine açıktır. İKD'nin bu sesini susturarak bugün sıkıyönetimlere sebep olan, evlatlarımızı, ana karnında çocuklarımızı canice öldüren faşistlerin örgütlerini kapatmaya yanaşmamak hangi 'özgürlükçü demokraside' yer almaktadır. Hem demokratik örgütleri kapatmak, hem demokrasiden söz etmek mümkün değildir. Demokrasi yığınlar içindir. Ve yığınlarca korunur. Demokratik örgütleri kapatmak demokrasi savaşımını durduramaz. İKD bir tabela örgütü değil, yığınsal bir örgüttür. Onun çalışmalarını durdurmakla kadınların demokrasi, barış, bağımsızlık, toplumsal savaşımı engellenemeyecektir. Maya bir kere tutmuştur. Geri döndürülemez. Kadınlarımızın demokratik haklarına yapılan bu saldırı durdurulmalıdır. Anti- demokratik uygulamalara derhal son verilmelidir. İKD üzerindeki baskılar kaldırılmalıdır. Bunlar demokrasiden yana görevlerdir.

İKD'nin ÇALIŞAMLARI DURDURULAMAZ

DEMOKRATİK HAKLAR KISITLANAMAZ. ‘’ [379]

12 Eylül 1980’e kadar İKD üyesi kadınlar derneklerinin tekrar açılması için büyük çaba harcadılar. Bu çerçevede dönemin başbakanı Bülent Ecevit’e, İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş’e İlerici Kadınlar Derneği’nin tekrar açılmasını istediklerini belirten telgraflar çektiler. Ancak bir sonuç alınamadı. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin gerçekleşmesi ile İKD’nin faaliyetleri tamamen durdurulmuştur. İKD’nin kapatılması şöyle anlatılmaktadır: ‘’…askeri darbeden iki ay kadar sonra TKP yönetimi İKD’deki parti üyelerini bu çalışmadan çekmeye karar verdi. Merkez düzeyde TKP üyelerinin sayısı yüksek olduğundan bu karar İKD’nin fiilen sonu oldu. Gerçi yerel düzeyde İKD üyeleri arasındaki ilişkiler hemen kopmadı, ama merkezi yapı çöktüğünden bu gruplar da işlevsel olmaktan çıktılar. ‘’[380] Bu bağlamda Türkiye’de kadın sorunun 1970’li yıllardan itibaren sesini yükselttiğini ama asıl çıkışını 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında gerçekleştirdiğini ifade edebiliriz.

3.4. 1980 SONRASI TÜRKİYE’DE KADIN HAREKETİNİN DÖNÜŞÜMÜ

1975 yılının BM tarafından ‘Kadın Yılı’ ve 1975- 1985 yılları arasının da ‘’Kadın On Yılı’’ olarak ilan edilmesi Türkiye’de kadın konusuna ilginin artmasını sağlamıştı. Bu konuda yapılan uluslararası toplantılarda kadınların siyasete daha etkin katılmaları, karar verme mekanizmalarında yer almaları, kadınların bedenleri konusunda son söz sahibi olmaları, kadına yönelik şiddetin kamuyu ilgilendiren bir konu olduğu, kadınlara eğitim, istihdam, aile planlamaları konularında destekçi olunması gibi konular ayrıntılı biçimde tartışılmıştı.[381] 1975 yılından başlayarak her beş yılda bir düzenlenen Dünya Kadın Konferansları serisi çerçevesinde 1979 yılında ‘’kadınların evrensel insan hakları bildirgesi’ olarak kabul edilen Kadınlara Karşı

[379] Pervan, a.g.e., s. 541
[380] Kolektif, …Ve Hep Birlikte Koştuk, s. 252
[381] Nermin Abadan Unat, ‘Söylemden Protestoya: Türkiye’de Kadın Hareketinin Dönüşümü’, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s. 335

Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) kabul edilmiştir.[382] Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Türkiye tarafından 14 Ekim 1985 tarihinde sözleşmenin 9, 15, 16 ve 29.maddelerine çekince koyarak imzalanmış[383], 19 Ocak 1986'da 18898 No'lu Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

1980'lerin başında Türkiye'de ikinci dalga olarak adlandırılan kadın hareketini dönemin siyasal, ekonomik ve toplumsal koşullarından bağımsız değerlendirmek olanaksızdır. 1980'lerin koşullarının kadın hareketinin nedenleri ve sonuçları üzerinde etkili olduğu açıktır. Bu noktada öncelikle 1980'lerin genel koşullarının kısaca özetlenmesi uygun olacaktır. 1980'lerin dünya konjonktüründe küresel düzenlemelerin öne çıkması, Türkiye'de de iktisadi ve siyasi sürecin değişmesine neden olmuştur. 1980'lerin uluslararası ortamında öne çıkan neo-liberal ideolojik söylem, Türkiye'nin siyasi-iktisadi ve toplumsal koşullarına da yansımıştır. Türkiye'de bu süreç dünya kapitalizmi ile Türkiye pazarını buluşturarak iktisadi faaliyetleri dışa açma, devletin ekonomideki ağırlığını azaltarak özel girişimciliği ve özelleştirmeleri teşvik etme şeklinde uygulamaya konmuştur. 24 Ocak Kararları bu uygulamanın temel ayağını oluşturmuştur. Yeni sağ ve muhafazakar dalganın yükseldiği ve solun büyük darbe aldığı bu dönemde, Batı'da Reagen ve Thatcher Türkiye'de Turgut Özal bu sistemin uygulayıcıları olarak iş başına gelmiştir.[384] Türkiye'de 1980'lerin kadın hareketi bu ortam içinde gelişme göstermiş bir harekettir. İkinci dalga kadın hareketi olarak da adlandırılan bu dönem, kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarının tartışıldığı bir dönem olmuştur. 1980'lerde yaygın olarak kullanılmaya başlayan 'Özel olan politiktir'[385] sloganı ikinci dalga kadın hareketinin sahip olduğu farklı bilinci oldukça net bir şekilde özetlemektedir.

---

[382] CEDAW, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979'da kabul edilmiş, 1981 yılında yürürlüğe girmiş ve Türkiye tarafından 1985 yılında imzalanmıştır. Sözleşmenin imzalanması, taraf devletleri kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için somut adımlar atmakla ve CEDAW Komitesine düzenli olarak kadının insan haklarının geliştirilmesi konusunda ülkedeki devlet uygulamalarını raporlamak ve sunmak ile yükümlü kılar.

[383] Ayrıntılı bilgi için bakınız: Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) Uygulamasına İlişkin Türkiye STK Gölge Raporu

[384] Betül Karagöz, *Türkiye'de 1980 Sonrası Kadın Hareketinin Siyasal Temelleri ve İkinci Dalga Uğrağı*, MEMLEKET Siyaset Yönetim, Cilt:3, Sayı:7, 2008/7, s.171-172

[385] Nilüfer Timisi ve Meltem Ağduk Gevrek, '10980'ler Türkiyesi'nde Feminist Hareket: Ankara Çevresi, 90'larda Türkiye'de Feminizm, der. Aksu Bora-Asena Günal, İletişim Yay, İstanbul, s. 14

Bu bağlamda kadın hareketi kamusal ve özel alan arasındaki keskin çizginin sorgulanmasını sağlamıştır. 1980'lerin kadın hareketi daha çok eğitimli ve meslek sahibi, şehirde yaşayan orta sınıfı içine alan ve geçmiş dönemlerden farklı olarak sadece kamusal alanda değil özel alanlardaki eşitsizliklere odaklanmış bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Daha önce tartışılması tabu olarak görülen aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet konuları 1980 sonrası kadın hareketinin önemli tartışma konularından olmuştur. [386]

Askeri darbenin hemen ardından ortaya çıkan feminizm, kısa zamanda çok sayıda yazar, sanatçı, gazeteci ve akademisyen kadını bir araya getirmiştir. Başlangıçta feminizmin çekirdek kadrosunu, büyük kentlerde yaşayan eğitimli kadınlar oluşturmuştur. Diğer taraftan, 1970'lerde toplumda sol örgütlenmeler sayesinde edinilen bilgi ve siyasal eylem tecrübesi, birçok kadında feminist bakış açısının gelişmesini sağlamıştır. 1970'li yıllarda toplumda etkin rol oynayan sol siyaset ve farklı muhalefet şekilleri, 1980 askeri darbesi sonucunda bastırılması ile kadınların toplumsal cinsiyet kimliği temelinde örgütlenmeleri kolaylaşmıştır.[387] 1980 sonrası bastırılan sol içinde yer alan kadınlar farklı arayışlara girerek bağlı bulundukları Marksist kimliği sorgulamış ve yeni bir kimlik arayışına yönelmişlerdir. 1980 sonrası ilk feminist oluşumun içinde yer alan Şirin Tekeli bu dönüşümü şöyle ifade etmiştir:

‘’*bu dönemde, eskiyle ve çoğumuzun benimsediği Marksizim'le sancılı bir hesaplaşma deneyimi yaşayarak ve her şeyden önemlisi, kendi günlük yaşam deneyimlerimizi enine boyuna irdeleyerek, Türkiye'de patriyarka, cinsiyetçilik, erkek egemen toplum kavramlarının geçerliliğini saptadık ve yavaş yavaş feminist olduk.’’* [388] İkinci kuşak kadın hareketi, Türkiye'de kadınların toplumsal cinsiyete ilişkin varoluş problemlerinin tartışıldığı, kadın olmanın ve kadınlığın anlamlarının belirginleştirildiği, feminizmin artık toplumsal bir proje olarak ele alındığı bir dönem

[386] Hande Eslen Ziya, '*Türk Ceza Kanunu Değişiminde Kadın Aktivitistler: Bir Lobicilik Hikayesi'*, Sosyoloji Araştırma Dergisi, Cilt:15, Sayı:1- Bahar 2012
[387] Feride Acar- Gülbanu Altunok, '*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Taleplerini Anlamak: Türkiye'de Kadın Hareketinin Temelleri ve Sınırları', Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın,* İletişim, İstanbul, 2012, s. 80
[388] Çaha, a.g.e., s. 184

olmuştur.[389] 1980'lerin feminist hareketi, Cumhuriyet döneminin toplumsal cinsiyet eşitliği algılanışını sorgulamış ve o döneme eleştiriler getirmiştir. Bazı çevreler, Cumhuriyet rejimini, kadın hareketini devlete bağımlı olmasına neden olduğu ve bir tür 'devlet feminizmi' yarattığı gerekçesiyle eleştirmiştir. 1980'lerin kadın hareketi, toplumsal cinsiyete dayalı ilişkilerin, bir tabu olarak görülen özel alan ilişkilerini sorgulamaya açmadığı noktasında eleştirmiştir. Cinsellik konusunda çifte standart, kalıplaşmış toplumsal roller, ev içinde iş bölümü gibi toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki eşitsizliklerin alanların Cumhuriyet reformlarının yarattığı toplumsal dönüşümün dışında kaldığı savunulmuştur.[390]

1980'li yılların kadın hareketi darbe sonrası Türkiye'deki ilk demokratik siyasal hareketidir.[391] Tekeli, İkinci Dalga Kadın Hareketinin 1980 askeri darbesine karşı oluşan demokratik muhalefetin öncü hareketi olduğunu ve bu bağlamda toplumun demokratikleşme arayışında temel bir işlev gördüğünü savunmaktadır. [392] 1980 'li yıllar Türkiye'de kadın hareketi açısından bir dönüm noktasıdır. Dönemin kadın hareketi, feminist kadınların küçük gruplar içinde dayanışma ve karşılıklı dostluk üzerine kurdukları bir örgütlenme deneyimiyle ilerledi. Küçük grupların daha esnek yapıda olmaları eyleme daha hızlı geçen örgütlenmeler olmalarını sağladı. Örgütlenmeler içinde hiyerarşinin ve liderliğin olmaması, hareketin demokratik ve adem-i merkeziyetçi yapısını göstermektedir. Bu örgütlenme düzeyi ile kadınlar Türkiye'nin en demokratik ve katılımcı bir hareketini oluşturdular. Dergiler, broşürler, eylemler, kampanyalar, paneller yoluyla tartıştıkları sorunları ve talepleri kamuoyunun gündemine taşıdılar. [393] Kadınlar bu döneme oldukça etkin bir şekilde giriş yaptılar. 1982 yılında YAZKO tarafından Giselle Halimi'nin katıldığı ''Kadın Sorunları'' toplantısı düzenlendi. [394] Feministler 1983 yılında ''*Somut''* dergisinde yer alan kadın sayfasında kürtaj, kadın günü, kadın ve reklam, kadının geleneksel

[389] Timisi - Ağduk Gevrek, a.g.m.., s.14-15
[390] Acar-Altunok, ag.e., s. 81
[391] İlkay Yılmaz, *Türkiye'de Kadın Hareketinin Demokratikleşmeye Etkisi,* Feminist Politika, Sayı 10, İstanbul 2011, s. 38
[392] Şirin Tekeli, *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, Yay. Haz: Şirin Tekeli, 5.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 31
[393] Yılmaz, *Türkiye'de Kadın Hareketinin Demokratikleşemeye Etkisi*, s. 38
[394] Şirin Tekeli, *Birinci Ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme*, 75 Yılda Kadınlar Ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s.342

statüsü gibi konuları sorgulamaya başladılar. Feministler böylece kadınlara geleneksel olarak yüklenen ‘‘iyi eş’’, ‘’iyi anne’’, ‘’ideal cinsel obje’’ gibi kalıpları aşarak kadınlar arasında entelektüel ve politik dayanışmayı gerçekleştirdiklerini savundular.[395] 1984 yılında İstanbul'da kurulan ‘’*Kadın Çevresi’’* kitap kulübü kadınların ev içinde ve ev dışında, ücretli veya ücretsiz çalışan kadınların ürünlerini tanıtmak, pazarlamak, bilim, teknik ve sanat alanlarında bilgi düzeylerini yükseltmek, kültürel iletişimi sağlayacak her türlü üretim ve etkinlikte bulunmak amacını taşıyordu.[396] Kadın hareketi, 8 Mart 1985 Dünya Kadınlar Günü'nün kutlanması ile bir toplumsal harekete dönüştü. Bu tarihten itibaren feministlerin geliştirdiği söylemler ve onların eylemleri kamuoyunda bir etki yapmaya başladı.[397] Bu noktadan sonra feministler, kendileri içinde ayrışarak olaylara farklı pencerelerden bakmaya, istek ve dileklerini farklı şekilde ifade etmeye başladılar. Bu bağlamda feminist gruplar eşitlikçi (ya da liberal) feministler, sosyalist feministler, radikal feministler olmak üzere ayrışırken, 1990 sonrası bu ayrışmaya etnikçi ve İslamcı feministler de dahil oldular. Feminist gruplar arasında oluşan bu ayrım hareketin parçalanmasını beraberinde getirdi.

Necla Arat, eşitlikçi feministleri, orta ve üst sınıfın çok iyi eğitim görmüş, Türkiye'de Atatürk Devrimi'nin kadınlara tanıdığı hakları savunan, koruyan ve daha da geliştirme işlevini üstlenen kadınlar olarak tanımlamaktadır.[398] Eşitlikçi feministlere göre, Mustafa Kemal ve arkadaşları, ataerkil ideolojinin sosyal, kültürel ve siyasi her alanda hissedildiği bir dönemde; ülke kadınlarının %90.02'sinin, ülke erkeklerinin %70.07'sinin okuma yazma bilmediği bir dönemde bir kültür devrimi başlatmışlardı. Kemalist ideoloji, her şeyden önce kız çocuk/erkek çocuk eşitliği imgesini yerleştirmeye; geçmişin cinsiyetçi-ayrımcı kültürel kalıplarını kırmaya çalışarak kadın erkek eşitliğini sağlamayı toplumu çağdaşlaştırmayı amaçlamıştı.[399] Yeşim Arat, eşitlikçi feministleri aynı zamanda Kemalist ideolojiyi savunanlar olarak

---

[395] Çaha, a.g.e., s. 185
[396] Zühal Kılıç, *Cumhuriyet Türkiyesi'nde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış*, 75 Yılda Kadınlar Ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s.355
[397] Çaha, a.g.e., s. 188
[398] Necla Arat, *Feminizmin ABC'si*, 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 2010, s. 21
[399] Necla Arat, a.g.e., s. 15

tanımlamaktadır.[400] Mustafa Kemal'in Türk kadınlarına eğitim, sanat, iş hayatı, aile ve toplumda açmış olduğu geniş alanları muhafaza etmeyi, genişletmeyi, çağdaş gelişmelere uygun bir çerçeveye oturtmayı ve laikliği korumayı amaç edinmiş Kemalist kadınlar ve dolayısıyla eşitlikçi feministler tek parti döneminde kadına verilen hakların günümüzle kıyaslanınca yetersiz olduğunu savunmaktadır. Mücadeleleri üç ana hedef çerçevesinde tanımlamaktadırlar. Birincisi, insan hakları ve demokratik özgürlükler çerçevesinde kadın- erkek arasındaki hak eşitliğini gerçekleştirmek ve bu amaçla sivil toplumla kamu yönetimini duyarlı kılmak. İkincisi, kadının eşitlikçi toplumsal konumunun başlıca teminatı sayılan laiklik ilkesinin ödünsüz korunmasını sağlamak. Üçüncüsü, kadının özgürlük ve eşitlik değerlerinin bilincine kavuşmuş bir yurttaş olabilmesi için onun ekonomik bağımsızlığını sağlayacak olan sosyo-ekonomik yapısal dönüşümleri desteklemektir.[401] Ancak eşitlikçi feministleri 1970'lerin Kemalist ve sol kadınından ayrılan nokta, kadının idealinin erkeğin sahip olduğu sosyal, ekonomik ve hukuksal haklar olduğu söylemeleridir. Eşitlikçi feministlere göre, erkeklerin sahip olduğu imkanlara kadının da kavuştuğu gün kadının kurtuluşu sağlanmış olacaktır.

''Erkeklerle eşitlik'' ve ''kadın özgürlüğü'' eşitlikçi feminizmin temel söylemlerindendir. Eşitlik ile kastedilen çalışma yaşamında eşitlik, aile yaşamında eşitlik ve sosyal yaşamda eşitliktir. Eşitlikçi feministler için kamusal alanda çalışmak kadının özgürlüğünün anahtarıdır. Aile içindeki geleneksel iş bölümü eşitlikçi feministler tarafından kadının çalışmasının önündeki en büyük engel olarak görülmektedir.

Arat, Radikal feministleri, Kemalizm'e karşı çıkan grup olarak ele almıştır. Radikal feministler, Kemalizm'i ve dolayısıyla savundukları eşitlikçi feminizmi hangi açıdan eleştirdiklerini şöyle açıklamaktadırlar: *''Cumhuriyet'in ilk yıllarında tek parti yönetiminin tepeden gerçekleştirdiği yasal kadın devrimi, bir bakıma feminizme söylenecek söz bırakmamıştır.'' Ayrıca, ''Mustafa Kemal'in Kadın Hakları Devrimi, Osmanlı'nın son demlerinde oluşan kadın hareketini söndürmüş ve*

[400] Yeşim Arat, *Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar*, Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, (der.) Bozdoğan, s. Kasaba, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s. 84
[401] Nermin Abadan Unat, a.g.m., s.335

sonunda da unutturmuştur. ''Onlar, ''Cumhuriyet modernleşmesinin hiçbir zaman her kesiminden kadın için meslek kadını olmayı öngörmediğini ve kadınlar için kurgulanmış bir kurtuluş ideolojisine değil, yeni kadınları, yeni adamların eşlerini, yoldaşlarını yaratmak için, erkekler tarafından kurgulanmış bir modernleşme ideolojisine dayandığını ileri sürmektedirler.'' Radikal feminist grup içinde yer alan kadınlar, Kemalist reformların kadını özgürleştirmeyi ya da kadın bilincinin ve kadın kimliğinin geliştirilmesine katkıda bulunmasını değil, Türk kadınlarını daha iyi eş ve anne yapacak eğitim ve becerilerle donatarak Cumhuriyetçi- ataerkil düzene katkılarını arttırmayı amaçlamakta olduğunu savunurlar. [402] Radikal feministler, eşitlikçi feministlerin aksine, kadınları erkek merkezli değerlerden ayırarak kendilerini 'kadınların kurtuluşu'na adamışlardı. Bu noktada, kadınları erkek merkezli değerlerden arındırarak kadınsı değerlere doğru bir dönüşüm ile kadınların kurtuluşunun sağlanacağını savunmuşlardır. Bu nedenle radikal feministlerin olayları analizlerinde kullandığı temel çıkış noktası ataerkillik kavramı olmuştur. [403] Bu bağlamda Medeni Kanun'da aileye biçilen ataerkil karakteri sürekli eleştirilerek değişiklik talep etmişlerdir. Bu taleplerinin sonucunu 2004 yılında Medeni Kanun'da yapılan değişikliler sonucunda alacaklardır. Sosyalist feministler, radikal feministlerin tersine, kadının ezilmişliğinin ekonomik faktörlerden kaynaklandığını savunan gruptur. Kadının ikincil konumda olmasının temel nedeni olarak kapitalizmi görürler. Çünkü kapitalizm, erkeği tarihsel olarak kamusal alana, kadını ise özel alana yerleştirmiştir. Sosyalist feministler, **'özel olan politiktir'** sloganını ile özel alan olan aile içindeki bireylerin, özel ilişkilerin, sırların politik boyutları olduğunu savunmaktadır. Bu çerçevede özel alan aslında kadının ezilmesinin ortamını hazırlar. Bu nedenle sosyalist feministler aile kurumuna mesafeli yaklaşmaktadır. Sosyalist feministler, aile kurumunun kadına; ev kadınlığı, eşlik ve annelik rollerini yükleyerek kadının erkek tarafından ezilmesine olanak sağladığını savunmaktadır.[404]

Bu bağlamda eşitlikçi feminizm, radikal feminizm ve sosyalist feminizmin ortak noktası, kadının neden erkek karşısında ikincil konumda olduğuna dair sorgulamalarıdır. Bu feminist türlerin farklılaştıkları nokta her bir feminizmin

[402] Arat, a.g.e., s. 15
[403] Çaha, a.g.e., s. 200
[404] Çaha, a.g.e., s. 210

kadının ikincil konumda olmasını farklı bir neden ile açıklamasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kadınların bu ikincil konumdan kurtuluşları için getirdikleri çözüm önerileri de farklı olmaktadır. Nihayetinde kadın hareketi eylem aşamasına geçtikten sonra çok önemli etkinliklere imza atmış ve farklı feminist gruplar önemli kampanya ve gösterilerde ortak hareket etmişlerdir. 1986'da feminist kadınlar, Türkiye'nin onayladığı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) uygulamaya konması için geniş çaplı bir imza kampanyası başlattılar. Aralarında sanatçılar, milletvekilleri, öğretim üyeleri, meslek kadınları ve ev kadınlarının bulunduğu 7000 imzalı dilekçe Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunularak Meclis'in bu konuda karar alması talep edildi. [405]Basında 'Kadınlar Dilekçesi' olarak adlandırılan başvurunun tam metni şu şekildedir:

''Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına;

11.6.1985'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce onaylanan ve metni 14.10.1985 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'ni 'Bir ülkenin tanı ve eksiksiz kalkınmasının, dünyada refahın ve barışın elde edilmesinin, kadınların erkeklerle eşit şartlarda her alanda azami katkılarını gerektirdiğine inanarak' benimsiyoruz.

''Türk kadınına en geniş yasal haklar verilmiştir, ama kadınlar bu haklara yeterince sahip çıkmamıştır' düşüncesini kırma kararlığında olan biz kadınlar, eğitim hakkından yeterince yararlanamayışımızdan sağlığımızın korunması için alınması gereken özel önlemlere, 'başlık' ve 'kuma' sorunlarından toplumun karar ve yönetim organlarından dışlanmamıza, çoğumuzun sık sık yediği dayaktan yaşlılık günlerinde yalnız ve güvencesiz kalma korkumuza, bilgi ve kültürden yoksun bırakılışımızdan, kadın kimliğiyle değil, sadece 'ana' kimliğiyle saygıya değer bulunuşumuza ve evde, işyerinde, sokakta cinsel nesne gibi görülmemize kadar, bizi kıran, rencide eden, fakat önlenmesi mümkün pek çok haksızlığa karşı sesimizi duyurmak ve aranacak çözümlere demokratik biçimde ortak olmak istiyoruz.

[405] Çaha, ag.e., s. 222

Anılan sözleşme, bütün bu alanlarda, yasaların, uygulamaların ve geleneksel cins rollerine ilişkin değerlerin değişmesini öngörmektedir. Bu bağlamda, somut taleplerimizden bazıları aşağıda yer almaktadır:

- *Medeni Kanun'un özellikle Aile Hukukuna ilişkin maddelerinin kadınları kocalarına tabi olmak çıkararak, ailenin tüm sorumluluklarına eşitçe katılabilen eşler konumuna getirecek biçimde yeniden düzenlenmesi; bunun gibi kadınlara karşı ayrımcı hükümleri bulunan Ceza Kanunu, Vergi Kanunu gibi yasa, yönetmelik ve tüzüklerin değiştirilmesi:*
- *Sözleşmenin 'bütün kadınların vazgeçilmez hakkı' olarak tanımladığı çalışma hakkından kadınların tam ve eşit olarak yararlanmalarını önleyen uygulamalara son verilmesi;*
- *Sorumlulukta gerçekten eşit olmak isteyen ev kadınlarının kendi geçimlerini sağlayabilmeleri için bilgi, beceri ve yetenekleriyle uyumlu ve bunları geliştirmelerine olanak veren işlere kavuşturulmaları;*
- *Kırsal kesimde ailenin tarımsal etkinliklerine katılan kadınların çalışmalarının karşılığını alabilmeleri ve sosyal güvenlikten yararlandırılmaları;*
- *Ev dışında çalışan ya da çalışmak isteyen kadınların bunu yapabilmelerinin ön koşulu, işe giderken çocuklarına gözleri arkada kalmadan bırakabilecekleri kreş ve yuvaların varlığına bağlı olduğundan, bu amaçla tüm özel ve kamu işyerlerinde, işletme düzeyinde çalışan kadın sayısına bakılmaksızın kreş ve yuvaların kurulmasını mümkün kılacak yasal ve idari düzenlemeler yapılması; ayrıca kreş ve yuvalar ağının ülke çapında en küçük yerleşme birimlerine kadar yaygınlaştırılması;*
- *Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve kademesinden kaldırılması ve eğitim metodlarının bu amaca göre düzenlenemsi için gerekli yasal düzenlemelerinin yapılmasını dileriz.*

Saygılarımızla.'»[406]

[406] Necla Arat, *Kadın Sorunu*, Say Yayınları, İstanbul 1986, s. 209-210

Feministlerin ilk büyük etkinliğinden sonra Türkiye, BM tarafından hazırlanmış olan CEDAW'ı 1987 yılında kabul etmiştir.[407] Feminist kadınların bu belgenin kabulü konusunda hükümeti ikna etmesi kamu politikasını etkileyebilme gücünü göstermiştir. Bu eylem ve karşısında alınan kazanç kadın aktivistlerin artmasını sağlamıştır.

12 Eylül sonrasının ilk kitlesel kadın mitingi olan ''Dayağa Karşı Dayanışma'' kampanyası dönemin en önemli kadın eylemlerinden birisi olarak anılmaktadır. Kampanya sürecinin ilk etkinliği olarak nitelendirilen ''Dayağa Karşı Kampanya'' mitingine binden fazla kadın katılmıştır. Kampanya, Çorum'da bir hakimin üç çocuklu bir kadının dayak yediği için açmış olduğu boşanma davasını ***'Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin'*** gerekçesi ile reddetmesi üzerine söz konusu kararı protesto etmek için başlatılmıştır. Çankırı'da sekiz avukatın başlattığı protesto İstanbul'da bir kampanyaya dönüşmüş ve İstanbul'dan başka illere yayılmıştır. [408] Bu miting ile kadınlar, ilk defa yalnız kendi kadınlık sorunlarından kaynaklanan bir sorun dolayısıyla bir araya gelmişlerdir. [409] Bu noktada bu kampanya ile ilk defa evlerde uygulanan şiddetin özel alanda kalmaması gerektiği kamu alana taşınarak ifade bulmuş ve böylece herkese duyurulmuştur. Kadınlar 1980'lerde ülke gündemine soktukları kadına yönelik şiddetle mücadeleyi 1990'larda da sürekli dile getirerek ülkenin gündeminde tutmayı başarmışlardır.

4 Ekim 1987'de farklı gruplardan feminist kadınlar Kariye Müzesi bahçesinde gerçekleştirilen şenlik ile aile, çocuk, cinsiyet gibi konuları tartışmaya açmışlar ve bu etkinlik sonucunda elde edilen gelir ile ''*Bağır! Herkes Duysun''* isimli kitap yayınlamışlardır. [410] Kitapta, aile yaşamında şiddete ve dayağa maruz kalan kadınların hikâyeleri ve bu eylemlerin sebep ve sonuçları anlatılıyordu. Kitapta, ayrıca kadınların dayak karşısında alabilecekleri acil önlemler, böyle bir

[407] Çaha, a.g.e., s. 223
[408] S. Nazik Işık, *1990'larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem Ve Düşünceler, 5. Baskı,* 90'larda Türkiye'de Feminizm, der. Aksu Bora- Asena Günal, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s.46
[409] Şahika Yüksel, '*Eş Dayağı ve Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası,* 5. Baskı, 1980'ler Türkiyesi'nde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, der. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul 2011 s. 309
[410] Yüksel, a.g..m., s. 310

durum ile karşı karşıya kaldıklarında nasıl bir yol izleyecekleri ve hukuksal hakları dayağın hukuksal boyutu incelenerek kadınlara bu konuda öneriler, acil durumlarda alınabilecek önlemler ve yasal hakların neler olduğu aktarılıyordu.[411] 11-12 Şubat 1989 tarihinde Ankara'da, Ankaralı bir feminist grubu olan Perşembe Grubu[412] tarafından ''Feminist Hafta Sonu'' adı altında bir etkinlik düzenlenmiştir. Bu toplantıda amaçlanan Türkiye'de yer alan farklı feminist grup ve kişilerin ürettiği değişik feminist politikaların ve ortak taleplerin neler olduğunun saptanması, dolayısıyla kadına sorununa dair çözüm ve önerilerin neler olabileceğinin tartışılması üzerineydi. ''Feminist Hafta Sonu''ndan, ''Kadınların Kurtuluşu Bildirgesi'' olarak isimlendirilen ortak bir bildirge yayınladılar. Feminist grupların amacı, 1988 yılında yayımladıkları 'Kadınların Kurtuluşu Bildirgesi'nde şu şekilde belirtilmiştir: 'Kadınların Kurtuluşu Bildirgesi'nin tam metni aşağıdaki gibidir;

''*Biz kadınlar cins olarak eziliyor ve sömürülüyoruz. Erkek egemen toplum ve bu toplumun geliştirdiği bütün baskı aygıtları yani devlet ve himayesindeki aile, hukuk, sağlık, eğitim, bilim, güvenlik kurumları bu egemenliği örgütlüyor. Biz kadınlar ev içinde yaşamaya, ev işine ve analığa mahkum doğuyoruz. Ev dışındaysa, ancak ucuz ve statüsüz işlerde ücretli çalışabiliyoruz. Doğurma hakkımızı ancak evlilik içinde kullanabiliyoruz. Bir kez evlenince doğurmamama hakkımız yok. Buna karşılık doğum kontrolünden sadece biz sorumlu tutuluyoruz. Doğurduğumuz ve büyütme yükünü yalnız çektiğimiz çocuklar da babaların sayılıyor. Resmi tarih, bilimler, sanat ve estetik, din ve dil erkekler tarafından, erkekler için, erkeklere göre üretiliyor. Biz bu alanların öznesi olmuyoruz; bu alanlara girmemiz engelleniyor. Kadınlar üzerindeki egemenlik aşktan ziyade her türlü yöntemle sürdürülüyor. Bu şiddet, dayaktan, sarkıntılık, tecavüz ve öldürmeye kadar çeşitli biçimler alıyor. Biz feminist kadınlar, kaderimizi biçimlendirme hakkımızı kullanarak bedenimize, emeğimize, kimliğimize, tarihimize, geleceğimize sahip çıkmak istiyoruz. Bedenimize, emeğimize, kimliğimize, tarihimize ve geleceğimize el konuyor. Eve içinde ve dışında emeğimize erkler ve sermaye tarafından el konulurken, tek tek kadınlar olarak aile*

[411] ''*Bağır! Herkes Duysun, Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası''*, Kadın Çevresi Yayınları, 1988, İstanbul, s. 85

[412] Ayrıntılı bilgi için bkz. Nilüfer Timisi- Meltem Ağduk Gevrek, *1980'ler Türkiyesi'nde Feminist Hareket: Ankara Çevresi,* 90'larda Türkiye'de Feminizm, 5. Baskı, Der. Aksu Bora- Asena Günal, İletişim Yayınları, İstanbul 2014

kurumu içinde ve dışında erkelerin vesayeti altında tutuluyoruz. Ev içinde ve ev dışında (tarım ve küçük üretimde) emeğimiz yok sayılıyor; boğaz tokluğuna çalıştırıyoruz. Cinselliğimiz bizim dışımızda tıp, pornografi, sanat, kitle iletişim araçları, din ve toplum bilimleri tarafından tanımlanıp belirleniyor; bedenimize yabancılaştırılıyoruz. Cinselliğimiz evlilikte ve fuhuşta satın alınıyor; evlilik dışında gayrimeşru sayılıyor ve evlilik içine hapsolunuyor. Kadınların baskı altına alınması eğitim eksikliği ve geleneksel toplumun kalıntısı gibi gösterilerek, kuruluş mücadelemiz engelleniyor. Bedenimize, emeğimize, kimliğimize el konuyor. Böylece erkekler bizim sırtımızdan yaşıyorlar, bakılıyorlar, besleniyorlar, bilgi ve sermaye biriktirdiklerinde bunu da bizim sırtımızdan yapıyorlar, yani toplumun tüm iktidar mekanizmalarını denetliyor, bize tahakküm ediyorlar. Bütün kadınları ezilmişliğimizi fark etmeye, ezilmişliğimize karşı tavır almaya, dayanışmaya, örgütlenip çıkarlarımız için mücadele etmeye çağırıyoruz.''[413]

Bildirge başlı başına feminizmin ne olduğunun, nasıl anlaşılması gerektiğinin anlatıldığı bir metin olarak okunabilir. Bildirgede ataerkil ideoloji üzerinden okuma yapmak mümkün görünmektedir. Devlet; erkek egemen toplum ve toplumun getirdiği bir baskı aygıtı olarak tanımlanırken, aile, hukuk, sağlık, eğitim, bilim ve güvenlik kurumları da devletin egemenliğini örgütleyen kurumlar olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla bu kurumlar, feministler tarafından ataerkilliğin devamlı olarak üretildiği yerler olarak görülmekte ve kadınların bu alanların öznesi olmadığının altı çizilmektedir. Kadınların kamu ve özel alanda her şekilde ezildiğine dikkat çekilirken, bu ezilmişliğin nedeni olarak da eğitim yetersizliği ve geleneksel toplum yapısı gösterilmektedir. Bu nedenle kadınların ezilmişliğinin farkında olmaları gerektiği ve bu uygulamalara karşı mücadele edilmesi gerekliliği ifade edilmiştir.

1980'lerin sonuna yaklaşırken feminist grupların gerçekleştirdiği diğer önemli eylem, 1989 yılında kadının kamusal alanda maruz kaldığı cinsel tacizi protesto etmek için başlatılan ***'Bedenimiz Bizimdir, Cinsel Tacize Hayır!'*** ya da ***'Mor İğne Kampanyası'*** isimli kampanyadır. Cinsel taciz konusunda kampanya

[413] *Kadınların Kurtuluşu Bildirgesi*, Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı 6, Nisan 1989 (8 Mart Özel Sayısı), s. 6

başlatma düşüncesi, Ankara'da yapılan '1. Feminist Hafta Sonu'nda, Kadın Dayanışma Derneği'nin başlattığı sarkıntılığa karşı kampanya fikrinden doğmuş bir kampanyaydı. Kampanyanın fikir aşamasında öncelikle cinsel tacizden ne anlaşıldığı tartışılarak kampanyanın çerçevesi çizilmiştir. Bu noktada, cinsel taciz, erkeklerin bütün kadınların bedenlerine, cinselliklerine yönelik- rızaları dışında yaptıkları davranışların tümü olarak belirtilmiştir. Bu davranışların kadınları rahatsız, tedirgin eden, fiziksel ve ruhsal olarak hırpalayan, aşağılayan, utandıran, korkutan, sindiren davranışlar olduğu belirtilmiştir. Bu noktada elle, gözle, sözle, şakayla, küfürle yapılan her türden 'sarkıntılık'; her yaşta, her konumda, her yerde, her meslekte, her saatte başa gelebilecek olaylar olarak tanımlanmıştır.[414]

Cinsel taciz, erkekle kadın arasında yaşanan egemenlik ilişkisinin, erkeğin kadın bedeni üzerinde kendini hak sahibi olarak görmesinin bir ifadesi olarak yorumlanmaktadır. Bu durumun utancının kadına ait olmadığının kamuoyuna anlatılması gerektiğinden yola çıkarak bedenimizin ve cinselliğimizin sahibi biziz sloganıyla, *''Bedenimiz Bizimdir, Cinsel Tacize Hayır!''* kampanyasını için bir çağrı metni yayınladılar. Bu çağrı metninde kadınlar kısa vadeli hedeflerini dile getirdiler. ''Bedenimiz Bizimdir, Cinsel Tacize Hayır!' kampanya tam metni şu şekildedir.

''*Biz kadınlar toplumda var olduğumuz her alanda, sokakta, işyerinde, evde sürekli olarak cinsel tacize uğruyoruz. Otobüste, vapurda, trende, sinemada elle, gözle, sözle bize sarkıntılık ediliyor. İşyerinde, patronun, birlikte çalıştığımız erkeklerin bizi boydan boya süzmesine, ellemesine, imalı sözler söylemesine razı olmak sanki işimizin bir parçası. Evde, kocamız istediği için sevişmek, hatta bazen en yakın erkek akrabalarımızın örtülü ya da açık sarkıntılık ve saldırıları karşısında suskun kalmak sanki bizim kadınlık görevimiz. Bugüne kadar bütün bunların utancı hep bize yüklendi. İstediğimiz gibi giyindiğimizde, sokakta sadece gezinmek için yürüdüğümüzde, otobüste, trende, vapurda yüksek sesle konuşup güldüğümüzde suçluluk duymamız beklendi. Bedenimizi bir yük gibi taşımamız beklendi. Artık susmayalım… Hep birlikte bu utancı taşımaya 'HAYIR' diyelim. Asıl suçlunun ve utanması gerekenin sarkıntılığı yapan erkekler olduğunu ilan edelim. Haydi*

[414] Bkz. Banu Paker, '*Cinsel Taciz: Bize Rağmen'*, Sosyalist Feminist Kaktüs, sayı 9, Aralık 1989, s. 14-16

kadınlar, yerimizden kalkalım, evimizden sokaklara çıkalım. Sokaklar bizim de olsun. Bize yapılanları biz hak etmiyoruz. Her yerde olduğu gibi sokaklarda da erkekler egemen: Bize bütün bunları cahil, sapık, kültürsüz serseri oldukları için değil, kendilerini kadın bedeni üzerinde hak sahibi gördükleri için yapıyorlar. Onların bu egemenliğini sarsalım. Bedenimize sahip çıkalım. Sarkıntılığın utancı bize ait değil…Örtbas etme, teşhir et… Sarkıntılık elle, gözle, sözle tecavüzdür… Cinselliğimiz küfürlerinize malzeme olamaz… Bedenimiz Bizimdir, Cinsel Tacize Hayır' kampanyasına katıl…[415] Bu çağrı ile tüm kadınların sokağa çıkarak seslerini duyurmalarını ve kampanyayı geniş kitlelere ulaştırmayı hedeflenmişti.

Kampanyanın başlamasıyla feministler, 2 Kasım 1989 günü Kadıköy-Karaköy vapurunda kampanyanın ürünü olarak gösterilen ''mor iğneleri'' aşağıdaki sözlerle tanıttılar:

''Kadınlar, Sokakta, lokantada, vapurda, otobüste, işyerinde tanıdığınız tanımadığınız, hoşlandığınız hoşlanmadığınız bir takım erkekler tarafından ellenmekten, omuzlanmaktan, çimdiklenmekten, dokunulmaktan bıktınız mı? Baygın ya da saldırgan bakışlarla süzülmek, sözle taciz edilmek, istemediğiniz şeylere zorlanmak, canınıza tak mı dedi? Bıyık burup, size yanaşanlara tepkinizi göstermek için hiç uygun bir araç aramadınız mı? Artık vapurdan inerken ya da binerken itilip kakılmaya dur demek istiyor musunuz? İşte sarkıntılığa karşı süper bir koruyucu; karşınızda göz süzen, peşinizden gelen, bizi aşağılayan laflar geveleye, bıyık burarak yalanan, otobüsün her fren yapışında üzerinize abanma fırsatı bulan, oturduğu yerden bacaklarınızı süzen, elleyen, koklayan, bakan, saldıran tüm erkeklere karşı küçücük, taşınması kolay ama etkili bir silah. Simdi size harika bir ürün tanıtmak istiyorum. Elimde gördüğünüz bu iğne paslanmaz çelikten olup, nikel-krom alaşımlı olup, 7 cm uzunluğundadır… Hiç acımadan batırın, korkmanıza gerek yok, tetanoz yapmaz. Bu iğne MOR İĞNE Kampanyası'nın bir ürünüdür… Sarkıntılığa karşı çıkmak isteyen bütün kadınları MOR İĞNE Kampanyası'na katılmaya çağırıyoruz…''[416]

---

[415] *''Bedenimiz Bizimdir, Cinsel Tacize Hayır!''*, Sosyalist Feminist Kaktüs, sayı 9, Aralık 1989, s. 19
[416] *''Mor İğne Kampanyası''*, Sosyalist Feminist Kaktüs, sayı 9, Aralık 1989, s. 21

Söz konusu kampanyalarla kadınlar, yalnız kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarla başa çıkmak için mücadele etmişler ve bu mücadelelerini kamusal alanda yüksek sesle dile getirmişlerdir. Fiziksel şiddet, cinsel taciz gibi konular 1980 öncesi dönemde de var olan ancak hiç gündeme gelmeyen konular iken, 1980'lerle birlikte kadınların kamusal alanda ciddi kampanyalarla seslerini duyurmaları ve yaşanan şiddet ve taciz gibi özel alan konusu olarak dayatılan olayları tüm açıklığı ile paylaşmaları oldukça büyük bir adımdır. Bu noktada söz konusu dönem için cinsel tacizin bir saldırı şekli olduğu konusunun kamuoyu ile paylaşılması oldukça önemli bir adımdır. Bu bağlamda meydana gelen kadın hareketi kamu politikalarını etkileyerek önemli kazanımlar elde etmiştir.

Bu dönemin diğer önemli kampanyası Türk Ceza Kanunu'nun 438. Maddesine karşı yürütülmüş olan bir kampanyadır. Bu maddeye göre tecavüze uğrayan kadının fahişe olması halinde tecavüz suçuna üçte ikilik bir ceza indirimi uygulanacaktır. 438. Madde ile fahişelere yapılan tecavüzde ceza indirimi getirilmesi sadece kadın haklarına değil insan haklarına aykırı bir tutum olduğunun göstergesidir. Bu noktada Anayasa Mahkemesi bu maddenin Anayasa'daki eşitlik ilkesini ihlal etmediğine dair karar verince, kadınlar İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana'da kararı protesto eden gösteriler düzenlediler. ''*İffetli ve İffetsiz kadın''* ayrımını reddeden İstanbul'daki feministler, genelevlerin bulunduğu Zürafa Sokak'a giderek, *''iffetli kadın vesikası''* dağıttılar.[417] Kararın İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine, Anayasa'nın eşitlik ilkesine, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi için Uluslararası Sözleşmeye aykırı olduğunu belirttiler. Feminist gruplar, fahişeliğin de diğer bütün meslekler gibi bir meslek olduğunu ve bunun devletçe de kabul edildiğini çünkü devletin bu meslekten vergi aldığını dolayısıyla bu mesleği icra edenlerin de devletin güvencesi altında olması gerektiğini savundular. [418] 23.01.1990'da genelevlerin bulunduğu Zürafa Sokağı'na giden, ''Cinsel Tacize Hayır!'' kampanyasından kadınlar bir basın açıklamasıyla Antalya'da yaşanan bir olaya istinaden alınan yargı kararına karşı Anayasa Mahkemesi üyelerini istifaya çağırdıkları mektubu okudular. Söz konusu mektubun tam metni aşağıdaki gibidir:

---

[417] Ayşe Gül Altınay ve Yeşim Arat, *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*, 2. Baskı, İstanbul 2008, s.20
[418] Stella Ovadia, ''Bütün Kadınlar 438'e karşı!'', Feminist 7, Mart 1990, s. 22

''Anayasa Mahkemesi'nin 7 'erkek' yargıcı!

''Biz mesleği fahişelik olmayan, yani 'iffetli' ilan ettiğiniz bir grup kadın, 'iffetsiz' ilan ettiğiniz kız kardeşlerimizin yanından, İstanbul'da Zürafa Sokağı'ndan sesleniyoruz size…

Erkek saldırganlığını hoş göstermek için biz kadınların iffetini ölçmeye son verin. Irza tecavüz kadın bedenine zorla el koymaktır, biz kadınlara karşı işlenen en ağır suçtur ve cezalandırılmalıdır. Hiçbir kadın tecavüzü hak etmez, hiçbir tecavüz haklı olamaz.

Biz mesleği fahişelik olmayan kadınları sözde korumaktan, 'iffetli' ilan etmekten vazgeçin, biz 'erkeklerin iffetli kadınları' olmayı reddediyoruz, fahişeleri cezalandırarak korunmayı reddediyoruz. Bizler kadınlar arasında iffetli - iffetsiz ayrımı yapmıyoruz, tam tersine, siz erkeklerin ve devletin bizi böyle bölmesine itiraz ediyor ve kim olursa olsun bütün kadınlara yönelik erkek saldırganlığının eşit cezalandırılmasını istiyoruz.

Anayasa Mahkemesi'nin 7 'erkek' yargıcı!

Burası, Zürafa Sokağı. Anımsayın, belki bir tarihte sizler de bu sokakta bulundunuz, bu sokakta verilen hizmetten siz de yararlandınız. Unutmayın, bugün maaşlarınızın bir kısmı bu sokaktan, bu sokakta toplanan vergilerden geliyor.

Yaptığınız 'erkekliği' temizleyin ve istifa edin!''[419]

Gülnur Savran bu kampanyanın arkasındaki politikayı şöyle açıklamaktadır. *''Sadece bir takım kadınlara iffetsiz dendiği için bu karara karşı çıkmıyoruz. Biz sözde iffetli kadınlar da bu bölünmeyle evlere hapsediliyor, denetleniyor, devamlı bir tehditle kapatılıyoruz. Sokağa çıktığımız zaman bizim iffetimiz sorgulanacaktır. Bu, bütün kadınlara yönelik şiddetin meşrulaştırılmasıdır. Kimimizin eline evlilik cüzdanını tutuşturuyorlar, kimimizin eline vesikayı. Bunlar, bizim bölünmüş kimliğimizi belgeleyen meslek belgeleri, hepsi o kadar. Birinin*

[419] *''Cinsel Tacize Hayır!'' Kampanyası*, Sosyalist Feminist Kaktüs 10, Şubat 1990, s.12

değeri öbüründen ne fazla, ne eksik. Oyuna gelmeyelim. 'İffetli kadın' yutturmacası altında evlere kapatılıp, kimliğimize ve emeğimize el konmasına karşı çıkalım…''[420]

Bu noktada, ataerkil bir kültürde kadının iffetli – iffetsiz olması kadının ikincil konumunda bir değişikliğe neden olmamaktadır. Bu bağlamda kadın, iffetli ya da iffetsiz her şekilde erkek tarafından ezilmeye devam etmektedir. Feministlere göre kadınlar her şekilde erkek baskısı ile karşı karşıya kalmakta ve erkeklerin ihtiyaçlarına özel ve ya kamusal alanda cevap vermek durumunda bırakılmaktadır.

9 Ağustos Çarşamba günü, siyahlar giyinen kadınlar Cağaloğlu Meydanında yere yatarak yolu bir süre trafiğe kapattılar ve basın bildirilerini okudular. Bu basın bildirisinde; ''*Hapishanelerde, ölümlere varan bir devlet şiddeti yaşanıyor. Ölen ölsün anlayışıyla 'ne yapalım yani' sorumsuzluğu içindeki Adalet Bakanlığı ve hükümet bunun sorumlularıdır. Yüzyıllardır şiddetle yüz yüze kalmış bir cins olarak biz kadınlar 1 Ağustos Genelgesine dayanılarak devletin uyguladığı bu şiddete kayıtsız kalamayız. Hapishanelerde direnenlerin yanındayız. Bütün herkesi; bu cinayetlere karşı çıkmaya, 1 Ağustos Genelgesi'nin kaldırılmasını istemeye, bu durumu protesto etmek için siyahlar giymeye ve gazeteleri siyah sütün atmaya çağırıyoruz. Açlık grevleri bitse de bu ölümlerin sorumlularının cezalandırılmasını istiyoruz.''* [421] görüşlerini dile getirdiler.

Feminist gruplar ''Siyahlı Protesto''yu, toplumsal bir muhalefet ve politik bir hareket olarak toplumun gündemindeki her şeyin feministleri ilgilendirdiğine inandıkları, devlet şiddeti konusunda kendileri taraf hissettikleri ve başka muhalefet gruplarıyla zaman zaman ittifak içine girmeleri gerektiğini düşündükleri için gerçekleşmiş olduklarını belirtmişlerdir.[422] Bu noktada, bu protesto devlet ile sol kesim arasında yaşanan gerilimde solun feministlerin desteğini alması açısından önem arz etmektedir.[423] Türkiye'de İkinci dalga kadın hareketi, daha önce ele alınmamış konuları ve alanları tartışmaya açmıştır. İkinci dalga hareket ilk defa özel alanda kadının kadın olmaktan kaynaklı sorunlarına odaklandı. Bu bağlamda

[420] Gülnur Savran , *''İffetli Kadın Olmak İstemiyorum!''*, Sosyalist Feminist Kaktüs 10, Şubat 1990, s.11
[421] *'' İstanbul'da Siyahlı Protesto''*, Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı 8, Eylül 1989, s. 8
[422] Nesrin Tura, *''Bugün İsyanımız Siyahla''*, Sosyalist Feminist Kaktüs, sayı 8, Eylül 1989, s.13
[423] Çaha, a.g.e., s. 229

1980'lerin kadın hareketi, kadınların maruz kaldığı aile içi şiddet, cinsel taciz, tecavüz gibi ataerkil sistemin yarattığı hak ihlallerini protesto etmek için çok sayıda sokak gösterileri, imza kampanyaları ve toplumsal kampanyalar organize ederek bu konularda kamuoyunda bilgilendirdiler. Bu noktada ikinci dalga kadın hareketi daha önce konuşulmayan konuları politik bir düzleme taşıyarak fark yarattılar.

İkinci dalga kadın hareketinin önemli kampanyalarından birisi, Medeni Kanun'un kadın aleyhine olan birçok maddesinin feministler tarafından tartışmaya açılmasıdır. Medeni Kanun'un 152. Maddesinin birinci fırkasında yer alan 'koca birliğin reisidir' hükmü, yine 152. Maddenin ikinci fırkasında yer alan 'konutun seçimini kocaya tanıyan' hükmü ve Medeni Kanun'un 152. Maddesine göre evin ve çocukların geçimlerinin kocaya ait olması gibi hükümleri feministler tarafından eleştirilen maddelerdendir.[424] Feministler, Medeni Kanun'un, erkeği ailenin reisi olarak kabul ettiğini, böylece kadının ikincil konumun tekrar devlet tarafından üretildiğini savunmuşlar. Medeni Kanun'da yer alan, kadının çalışmasını koca iznine bağlayan 159. Maddenin Anayasa Mahkemesi'ne gitmesi üzerine İstanbul'da bir grup kadın imza kampanyası başlatarak beş bin bildiri dağıttılar. Bildirinin tam metni şu şekildedir.

''159'a Hayır!

Kadınlar, Biliyor musunuz? Medeni Kanun'un 159. Maddesine göre kocamızdan izin almadan çalışamayız. Kadınlar, biliyor musunuz? Şimdi bu madde Anayasa Mahkemesi'nde görüşülüyor. Bu maddenin kaldırılması için güçlerimizi birleştirelim. Medeni Kanun'da kadının çalışmasını erkeğin iznine bağlayan 159. Madde şu anda Anayasa Mahkemesi'nde görüşülüyor. Kocası tarafından çalışması engellenmek istenen bir kadının açtığı davayı desteklemek için bir imza kampanyası başlatıldı. Ailede erkeğin reisliğiyle başlayarak kadını evliliğe mahkum eden, erkeğe tabi kılan tüm yasalara, geleneklere, uygulamalara karşı mücadele eden kadınlar olarak biz, Anayasa Mahkemesi'nce bu maddenin kaldırılması yönünde baskı yapılabilecek tüm girişimleri destekliyor ama insan hakları ya da eşitlik gibi kavramların ötesinde, bu tür yasaların kadınların bir cins olarak ezilmesinde rol

[424] Arat, *Türkiye'de Modernleşme Projesi Ve Kadınlar*, s.109

oynadıklarını hatırlatmak istiyoruz. Her ne kadar Anayasa erkeklerle bizi 'eşit' görse de, evlendiğimiz anda artık eşit olmadığımız çok açık! Bu yasaların kullandığı sözcüklere bile baktığımızda koca hep özne yani belirleyici. Kadın hep nesne, belirlenendir. Madde başlıkları kadınları ilgilendirdiğinde bile aslında koca için düzenlenmiştir. 159. Madde ''Karının meslek ve sanatı'' diye başlar. Kocanın meslek ve sanatı tabii ki Medeni Kanun ile düzenlenmiyor. Öyle ya, kocanın hangi işi seçeceği yasalarla düzenlenirse ''Ekmeğini taştan çıkaracak erkeğin'' gururu incinmez mi? Kadın işini kocasına onaylatmak zorunda bırakılıyor ve eğer koca karşı çıkarsa yaptığı işin ailenin yararına olduğunu kanıtlamak zorunda. Demek ki kadınlar birilerinin yararına olmayan hiçbir iş yapamazlar! Biz bu hikayeyi çok iyi biliyoruz. Kadınlar evlilikte girdikleri ailede sürekli başkalarının hizmetini karşılıksız gören insanlar değil mi? Kocaya, çocuklara, yaşlılara boğaz tokluğuna bakan ve başkaları piyasada bu işleri para alarak yaparken sevgi uğruna sigortasız, emekliliksiz, 24 saatlik işgünü çalışan onlar değil mi? Üstelik tüm bunları yaparken dayağa, tecavüze, ikinci sınıf insan olmaya, sofradaki yerinin öküzden sonra değilse bile, diğer erkeklerden sonra gelmesine, erkeğin bir uzantısı sayılmaya da tahammül göstermek zorunda değiller mi? Din, gelenekler, medeni yasalar ve aslında her şey biz kadınların itaat etmesi, ses çıkarmadan katlanması, çok çalışması üzerine değil mi?

152. Madde kocayı aile reisi yapıyor.

153. Madde soyadımızı erkeğinkine uyduruyor.

154. Madde kocayı bizim 'hayat temsilciliğimize' atıyor.

155, 156, 157, 158. Maddeler kadını ''korumak'' için (çünkü akıl ermez bir yaratıktır kadın!) kadına verdiği sorumlulukları her an geri alabileceğini hatırlatıyor.

Ve nihayet 159. Madde, biz kadınları erkeklerden bağımsızlaştırabilecek en temel öğelerden birini, yani ekonomik bağımsızlığımızı elimizden almanın yollarına bakıyor.Bütün bu cinsiyetçi yasalar yetmiyormuş gibi, hükümet şimdi de kanun

hükmünde kararnamalerle, erkeğin reisliğini kutsayan bir aile anlayışını bize dayatmaya çalışıyor.

159'a Hayır!

Bütün Cinsiyetçi Yasa ve Kararnamelere Hayır!

Ailede Reis İstemiyoruz![425]

Bu kampanya ve eylemleri düzenleyen kadınlar bir yandan da değişik gruplar kurarak kurumsallaşma yolunda adımlar atmaya başladılar. İstanbul'da 1984'de Kadın Çevresi, 1987'de Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği kurulmuş, Ankara'da Perşembe Grubu 1987'de bir araya gelmeye başladı. 1987'de yayına başlayan feminist dergisi ile 1988'de yayına başlayan Sosyalist Feminist Kaktüs dergisi 1990'da kapanmıştı. İstanbul'da 1989'da 1. Kadın Kurultay 2500 kadını bir araya getirmeyi başarmış ama kurultay kendilerini solcu olarak tanımlayan kadınlarla, feminist olarak tanımlayanlar arasındaki çatışmalar sonucu grubun bölünmesi ile sonuçlandı.[426] Feministler, kadınların kurtuluş ve özgürleşme mücadelelerinin çeşitli farklı politik kesimlerce sınıf mücadelesi, uygarlık mücadelesi ya da demokrasi mücadelesi gibi başka toplumsal mücadelelerin içine katılıp eritilmeye çalışıldığını savundular. 1. Kadın Kurultayı'nın değerlendirmesi feministler tarafından şu şekilde yapılmıştır: *''19 Mayıs'ta kurultaya gittiğimizde elimizdeki tebliğlerimiz daha önce kurultayın nasıl olabileceğine ilişkin düşünüp, tahmin ettiklerimize hiç uygun değildi. Oraya programda ilgimizi çeken konularla ilgili görüşlerimizi anlatıp tartışmaya gitmiştik. Oysa karşımızda bizimle hesaplaşmaya gelmiş sosyalist kadınlar vardı. Devamlı söz kesen, bazen azarlayan (daha sonra gördük, konuşmacının elinden okuduklarını alıp yırtan) bir divan, zor ulaşılır bir mikrofon, herkesten yüksek bir kürsü; beş dakikayla sınırlı tebliğ, üç dakikayla sınırlı tartışma süreleri, dinlemeye değil tezahürat yapmaya gelmiş olanların baskın çıktığı bir dinleyici kitlesi ve kadın olarak sorunlarını konuşmak için değil sosyalist ajitasyon yapmaya gelmiş konuşmacılar…''* [427]

---

[425] *''159'a Hayır!''*, Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı 12, Eylül 1990, s. 54
[426] G. Altınay ve Arat, a.g.e., s.20
[427] Feminist, Kadın Çevresi Yayınları, Sayı 6, Ağustos 1989

Bu değerlendirmeden feministler ile sosyalistler arasında nasıl bir bölünme yaşadığı açık bir şekilde görülmektedir. 1. Kadın Kurultayı'nda yaşanan bu çekişmeden sonra feministler aşağıdaki mesajı yayınlayarak bölünmenin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

''Biz buraya kadın kurultayı diye geldik; meğer sosyalizm kurultayına gelmişiz. Biz buraya kadınların ezilmişliğini, kadınlık durumundan kaynaklanan sorunlarımızı tartışmaya geldik sanıyorduk; meğer bize, yani feminizme düşmanlık yapılmasını dinlemeye gelmişiz. Biz buraya farklı görüşlerden kadınlarla dayanışmaya geldik sanıyorduk; meğer bizi ezen, bizim emeğimize el koyan, bize şiddet uygulayan erkeklerin bizi kurtaracaklarını vaazını dinlemeye gelmişiz. Eğer kadın kurultayında kendimizi konuşamayacaksak nerede konuşacağız nerede konuşacağız? Kadın kurultayını kadınlar olarak ortak ezilmişliğimizi konuşmaya çağırıyoruz.''[428]

Kadın kurultayı üzerine yapılan değerlendirmelerin hemen hepsinde Kurultay'ın bir yol ayrımı ile sonuçlandığı konusu hakimdir. Büyük bir grup, bu ayrışmanın 'burjuva ideolojisi savunucuları' ile 'sınıf mücadelesi devrimcileri' arasında yaşandığı konusunda hem fikirdir. Ancak Gülnur Savran, asıl mücadelenin; feminist kadınlarla sosyalist kadınlar arasından ziyade gerçekten bağımsız bir kadın hareketinden yana olanlarla kadınların kurtuluş mücadelesini sınıf mücadelesine bağlamak isteyenler arasında yaşandığını savunmuştur. [429] Amacı, kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunların tartışıldığı kurultayın sloganı ***''Yarın Değil Şimdi''*** olmuştur. ''Yarın Değil Şimdi'' ile kadın olmaktan kaynaklanan sorunların daha fazla ertelenmemesi gerektiği anlatılmak isteniyordu. Ancak toplantıda beklenilenin aksine kadın sorunları üzerine düşünen ve bir çözüm öneren değişik grupların dayanışmasına dönüşememiştir.[430] Bu noktada feminizm ile sosyalizm arasındaki temel çelişki her ikisinin de eşitsiz ilişkilere karşı çıkmasına rağmen eşitsizliğin kaynağını farklı yorumlamalarından kaynaklanmaktadır. Feministler, kadının ikincil konumunu cinsiyet ve ataerkil kültür ile açıklarken, sosyalistler ise kadının ikincil

[428] Ayşe- Handan, *''Kadınlar Vardır''*, Feminist, 6.sayı, Ağustos 1989
[429] Gülnur Savran, *''Feministlere Açık Mektup''*, Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı 8, Eylül 1989, s. 39
[430] Fadime Gök, *Feministlere Kadın Kurultayı Üzerine,* Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı 8, Eylül 1989, s. 42

konumunu sınıflı toplumların yarattığı sorunlardan biri olarak ele alır. Feministler kadınların ortak ezilmişliğini vurgulayıp, kadın dayanışmasını savunurken, sosyalistler kapitalizmin kadını ve erkeği birlikte sömürdüğünü dolayısıyla arada bir ortaklık olduğunu savunmaktadır. [431]

Sol kesim, Türkiye'de feminizmin 1980 sonrasında ortaya çıkışını, 12 Eylül'ün solda yarattığı örgütsel ve politik tahribat sonucu bir takım küçük burjuva ve aydın kesimlerin içine düştüğü ideolojik bunalım ile açıklamaktadırlar. Bu iddiaya göre, 12 Eylül öncesinin canlı politik ortamında kendisine yer açamayan feminizm, 12 Eylül yenilgisinin ardından meydanı boş bularak ortaya çıkmıştır. Bir burjuva ideolojisi olarak tanımlanan feminizm, hakim sınıfların solda dağınıklık yaratma planlarının bir parçası olarak yorumlanmaktadır. [432]

Aytunç Altındal'ın *''Türkiye'de Kadın''* adlı kitabı Türkiye solunun feminizme yaklaşımı konusunda önemli bir kaynak olarak gösterilmektedir. Altındal'ın Türkiye'de Kadın adlı kitabında feminizmi, Marksist açıdan eleştirmektedir. Altındal, Osmanlı'da Tanzimat ile gündeme gelen 'kadın hakları' temasını ve Cumhuriyet ile kadınlara verilen hakları 'sermayedar kesiminin' komplosu olarak açıklamaktadır. Altındal'a göre kadınlara verilen haklar, bir yandan bu sanayide ucuz kadın işgücü kullanılmasını sağlamış, diğer taraftan burjuva kadınları batı tipi giyim kuşama özendirerek bir iç tüketim pazarı oluşturmuştur. Altındal, kadın sorununu sınıf sorununun bir uzantısı olarak görmekte ve emekçi kadının kadın olmaktan kaynaklanan bir sorunu olmadığını, böyle bir sorunun burjuva kadınlar için geçerli olduğunu savunmaktadır. [433]

Altındal feminizme getirdiği eleştirileri şu şekilde sıralamıştır;

1- Feminizm, bir felsefe değildir: ''yeryüzünde 'cinsiyet' ayrımına dayalı (tek cinsiyet felsefesi anlamında) bir FELSEFE, ne yazık ki, yoktur ve olamaz.''

---

[431] Kılıç, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın*…, s. 358

[432] Nesrin Tura, *Türkiye Solunda Kadın Sorununa ve Feminizme Yaklaşımlar-1*, Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı 2, 1988

[433] Tura, Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı 2, 1988, s. 17; Aytunç Altındal, *Türkiye'de Kadın*, 4. Baskı, Süreç Yayınları, İstanbul 1985, 161

2- Feminizm bir bilim değildir. ‘’Çünkü bir cinsiyeti ‘yücelterek’ BİLİM kurulamaz da ondan. (…) Feminizm ne iktisadi, ne siyasi, ne toplumsal, ne tarihsel ne kültürel bağlamlarda hiçbir çözüm ve öneride bulunamamıştır.’’

3- Bir bilim olmayan Feminizm, kendine özgü bir yöntemden yoksundur.

4- Feminizm sınıf gerçeğine kapalıdır. Bu, bir kısım feministler, sınıfların varlığını kabul etseler dahi böyledir. ‘’Sınıfların varlığını kabullenmek ile topluma sınıfsal bilinçle yaklaşmak, iktisadi ve siyasi alanlarda nesnel gerçekliğe uygun bilimsel öneriler ve çözümler getirebilmek başkadır.’’[434]

Sibel Özbudun da Altındal gibi feminizme eleştiri getiren isimlerdendir. Özbudun, kadın sorununun temelinde kapitalizmin olduğunu savunmaktadır. Özbudun’a göre, kadının kurtuluşu ancak iktisadi bağımsızlaşma, siyasal özgürleşme ve toplumsal mücadele ile sağlanacaktır. Bu mücadele tek başına kadınların ya da erkeklerin mücadelesi olarak görülemez. Bu mücadele tüm üretimci kafa ve kol emekçilerinin mücadelesidir. [435]Ancak solda bazı kesimler, feminizmin bazı demokratik taleplerine sahip çıkmaktadır. Bu talepler şöyle özetlenmiştir.

‘’Somutlarsak, her türlü ekonomik sömürü bağlarından kurtulma talebi, kürtaj, doğum kontrolü ve boşanma gibi hakların güvenceye alınması, her türlü ataerkil önyargılardan, kadına toplumca yüklenmiş geleneksel rollerden, geleneksel değer yargıları ve feodal burjuva ahlakın özgür gelişimi engelleyici bağlarından kurtulma talebi, kadınlara yönelik hukuki ve siyasi eşitsizliklerin ortadan kaldırılması; insanlığı yeniden üreten (doğuran) niteliğiyle, uğradığı biyolojik yıpranmanın asgariye indirilmesi talebi; aile kurumunun kadını bir çeşit ücretli ev köleliğine tutsak eden toplumsal işlevinin, özgür gelişimini engelleyici rolünün vurgulanması, evişleri ve çocuk bakımının kamu hizmetine dönüştürülmesi (kreş vb. sosyal hizmetlerin azami ölçüde gerçekleştirilmesi…) talebi ve kültürel gelişim, eğitim ve bilinçlenme olanakları çok yönlü yeteneklerini geliştirebilme ve eşit

[434] Sibel Özbudun, *Niçin Feminizm Değil,* İstanbul, Süreç Yayınları, s. 56
[435] Özbudun, a.g.e., s. 58

olanaklara sahip olma… gibi talepler, devrimcilerin sınıf mücadelesinin çok yönlü görevleri arasında sahip çıkacağı taleplerdir. Feministlerin, bu talepler yalnızca kendi sorunlarıymış gibi imaj yaratmaları engellenmeleridir.''[436]

1980'li yıllarda kadın hareketi, dergi ve kitap kulübü çevrelerinde, ev toplantılarında, bilinç yükseltme gruplarında ideolojik ve politik birikim oluşturarak ve kampanyalar çerçevesinde ilermiş bir süreç olarak görülmektedir. 1980'ler kadınların mevcut cinsiyet kalıplarını, kadınlık erkelik rollerini ve ataerkil düzeni sorguladıkları yıllara denk gelmektedir. [437] Aksu Bora- Asena Günal, Türkiye'de feminist hareketi değerlendirirken 1989 yılını önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirmektedir. Bora ve Günal, 1989'da 1. Feminist Hafta sonu ve 1. Kadın Kurultayı'ndan sonra coşku ve heyecanın azaldığını, politik ve ideolojik sorunlarla yüzleşmenin başladığı bir dönem olduğunu savunurlar. 1990'lı yıllar, Bora ve Günal'a göre feminist hareketin ''kurumsallaşma dönemi'' dir.[438] 1990'lar ile birlikte feminist hareket sokaklardan kurumlara taşınmıştır. Kadın hareketi 1990'lar ile birlikte sokak eylemlerinden, kurumlara ve projeler içine girdi. Bu içine dönüş kadın hareketini feminist olma noktasında ideolojik bir zayıflamaya götürdü. Hareketin içine kapanması ve enerjisini kaybetmesi feminist örgütlenme yöntemlerinden vazgeçilmesini ve hareketin radikalliğinin törpülenmesini beraberinde getirdi.[439]

Bu dönem ile birlikte 1989'da Türkiye'nin ilk Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi İstanbul Üniversitesi'nde kurulmuştur. İlerleyen tarihlerde, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi, Mor Çatı Kadın Sığınağı ve Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, KA-DER (Kadın Adayları Destekleme Ve Eğitme Derneği) gibi kurumlar ile kadın hareketinin kurumsallaşma aşaması hız kazanmıştır. 1990 yılında kurulan Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi ile Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı, radikal feministlerin fikirlerinin kurumsallaşmasının

---

[436] Tura, *Türkiye Solunda Kadın Sorununa ve Feminizme Yaklaşımlar, Sosyalist Feminist Kaktüs,* Sayı 2, 1988, s. 29

[437] Meltem Ağduk, *Cumhuriyet'in Asil Kızlarından '90'ların Türk Kızlarına…1990'larda bir 'Türk Kızı': Tansu Çiller*, Der: Ayşe Gül Altınay, Vatan, Millet, Kadınlar, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 307

[438] Aksu Bora-Asena Günal, *90'larda Türkiye'de Feminizm*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 8

[439] Yılmaz, *Türkiye'de Kadın Hareketinin Demokratikleşmeye Etkisi*, s. 28

sonucu olarak ortaya çıkan kurumlardır. 1990 yılında kuruluş amacını kadına karşı şiddetle mücadele olarak belirleyen Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, şiddetle yüz yüze olan kadınlarla dayanışmayı sürdürmek ve aile içindeki şiddete karşı mücadeleyi yaygınlaştırmak amacını güdüyordu. Mor Çatı, mücadelelerini feminist yöntemleri temel alarak yürüttüğünü belirtmektedir. Bu yöntemler arasında; kararların kolektif bir işleyiş sonucunda alınması, hiyerarşik mekanizmaların bulunmaması, yetki ve sorumlulukların belirli kişilerde yoğunlaştırılmaması, çalışmaların gönüllülük esasına dayandırılması ve kararların ortak bir platform temelinde alınması sayılabilir.[440] Mor Çatı'nın faaliyet alanları danışmanlık, sığınak çalışmaları, açık kapı toplantıları, atölye çalışmaları, 8 Mart etkinlikleri, yayınlar ve basın bildirileri şeklinde özetlenmektedir.[441] Merkez, çalışmalarını şiddete karşı kadın dayanışması oluşturmak ve birlikte mücadele etmek üzerine sürdürmektedir. Bu çalışmalar çerçevesinde gönüllü dayanışması, psikolojik destek ve hukuksal destek bulunmaktadır.

Türkiye'de kadın hareketinin en önemli kurumsallaşma örneğinden biri Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi 1990 yılında Ruhsar Erten, Jale Baysal, Aslı Mardin, Şirin Tekeli, Füsun Akatlı Füsun Yaraş- Ertuğ tarafından kurulmuştur. Kütüphanenin amacı, Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de kadınlar tarafından veya kadınlar üzerine yazılmış tüm yayınlanmış ve yayınlanmamış eserlerle, belge niteliğindeki görsel ve işitsel tüm materyalin bir merkezde toplanmasını ve kadınların tarihini tam olarak kurmamıza yardımcı olacak, sözel tarih çalışmalarıyla yeni malzeme yaratılmasını sağlamaktır. [442] Kütüphane'nin resmi açılış tarihi olan 14 Nisan 1990'da neredeyse boş olan raflarında bugün 12 binin üzerinde kitap bulunmaktadır. Kütüphanede, Türkiye'de kadın konusunda yapılmış araştırmalar, kadın edebiyatçıların eserleri, Türkiye'de ve dünyada kadın hareketi ile ilgili çalışmalar, harf devriminden önce kadın konusunda yazılmış kitaplar ve kadınların yazmış olduğu kitaplar ve kadın yazarların imzalı kitapları bulunmaktadır.

---

[440] http://www.morcati.org.tr/yöntemlerimiz.html.
[441] Çaha, a.g.e., s. 266
[442] Şirin Tekeli, *Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi, Kadınların Belleği*, Metis Yayınları, İstanbul 1991, s.124

20 Nisan 1990 tarihinde kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ile kadın hareketi resmi kurumsallaşma sürecine girmiştir. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kadın sorunlarını çözmeye yönelik politikalar geliştirmiştir. Mart 1997 tarihinde kadın-erkek arasındaki eşitsizliği gidermek, tüm yurttaşların kararlara katılımını sağlamak, kadın deneyimini ve çözüm üretme yeteneğini sosyal ve siyasal alanlara kazandırmak amacıyla kurulan KA-DER Türkiye'de kadın hareketinin kurumsallaşma örneklerinden biridir. KA-DER, kadınların ve erkeklerin her alanda eşit olarak temsil edilmelerini savunan bir kadın örgütüdür. KA-DER kendini seçimle ve atamayla gelinen tüm karar organlarındaki kadın temsil oranlarını yükseltmek için çalışan bir kadın örgütü olarak tanımlamaktadır.[443] KA- DER'in faaliyetleri arasında, sosyal ve siyasal yaşamda erkek egemenliğine karşı kadın-erkek eşitliği bilincinin yükseltilmesi, kadınların politikaya katılımını engelleyen ekonomik, sosyal, kültürel ve yasal engellerin ortadan kaldırılması, kadınların karar alma organlarında eşit temsilini sağlamak için geçici özel önlem politikalarının yasalarda ve siyasi parti tüzüklerinde yer alması, kadınlara yönelik ayrımcı ifadelerin yasa ve düzenlemelerden çıkartılması, kadınlara hak ve özgürlüklerini güvence altına alacak yasaların yapılması, kadınların güçlenmesi, haklarını kullanabilir, savunabilir ve genişletebilir duruma gelmeleri, parti üyesi olan kadınların güçlendirilmesi, partilerde görünür kılınmaları ve yerel ve genel seçimlerde aday olmaya teşvik edilmeleri, siyasi partilerde yer alan kadınlar arasında; onlarla kadın hareketi arasında kadın sorunları ve politikaları konularında iş ve güç birliğinin güçlenmesi amacıyla lobi, savunu, kampanya, örgütlenme, dayanışma ve eğitim çalışmaları yürütmek bulunmaktadır.[444] KA-DER'in özellikle 2007 genel seçimleri için hazırlamış olduğu ***''Parlamentoya Girmek İçin Erkek Olmak Şart Mı?''*** sloganı ile yapılan reklamı büyük ilgi gören kampanyalarından birisidir. O dönemde söz konusu reklam kampanyası gündem oluşturarak hedefine ulaşmıştır.

1995 yılında aylık feminist dergi Pazartesi yayın hayatına başladı. Dergide, gazetelerde yer verilmeyen ama kadınları ilgilendiren olaylar yer almış, kadınların

[443] http://www.ka-der.org.tr/ka-der hakkında (erişim tarihi: 05.12.2016)
[444] http://www.ka.der.org.tr/kader hakkında (erişim tarihi:05.12.2016)

başına neler gelmiş ve gelecek, hangi kanun maddesi nasıl kadınların aleyhine değişebileceği ve bu maddelerin kendi hayatlarında neler değiştirdiğine dair konular işlenmiştir.[445]

1990'ların sonu itibariyle söz konusu kadın sivil toplum kuruluşları, Medeni Kanun ve Ceza Kanunun kadınlara karşı ayrımcılık içermesi nedeniyle Anayasa Mahkemesine başvuru yaparak eşitlik istemişlerdir. Kasım 2001 tarihinde kabul edilen, Ocak 2002'de yürürlüğe giren yeni Medeni Kanun ile kadınlarla ilgili oldukça önemli iyileştirmeler yapılmıştır. Söz konusu değiştirilen maddeler şu şekilde özetlenebilir:

1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni Kanunu kadın-erkek eşitliğini gözeten; cinsiyet ayrımcılığına son veren; kadınları, aile ve toplum içerisinde erkeklerle eşit kılan; kadın emeğini değerlendiren bir düzenlemedir. Yeni Medeni Kanun ile özellikle aile hukuku alanında önemli değişiklikler yapılmıştır. Kanun ile getirilen başlıca düzenlemeler şunlardır:

1- ''Aile reisi kocadır'' hükmü değiştirilerek ''evlilik birliğini eşler beraber yönetirler.'' Hükmü getirilmiştir.

2- Eski Kanunda evlilik birliğini temsil hakkı, bazı haller dışında kocaya ait iken, Yeni Kanunda evlilik birliğinin temsili eşlerin her ikisine verilmiştir.

3- Evin seçimini kocanın yapacağı hükmü değiştirilerek, eşlerin oturacakları evi birlikte seçecekleri hükmü getirilmiştir.

4- Kadına önceki soyadını kocasının soyadından önce gelmek üzere kullanabilme hakkı veren ve 1997 yılında yapılan değişiklik yeni yasada aynen benimsenmiştir.

5- Eski kanunda yer alan eşlerin, çocukların velayetini birlikte kullanacağı, anlaşmazlık halinde ise babanın reyinin üstün olacağı hükmü değiştirilerek, eşlerin velayeti birlikte kullanacakları hükmü getirilmiştir. Evlilik dışında doğan çocuğun velayeti anneye aittir.

[445] Pazartesi, Kadınlara Mahsus Gazete, *Ayağa Kalkalım*, 8 Mart Özel Sayısı, Mart 1995

6- Yeni kanunda eşlerden birinin meslek ve iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda olmadığı hükmü getirilmiştir. Ayrıca maddenin devamında ‘eşlerin meslek seçiminde evlilik birliğinin huzur ve yararını göz önünde tutması’ gerektiği yer almıştır. (Eski Kanunda yer alan kadının meslek seçiminde eşinden izin alacağı hükmü 10090 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.)

7- Yeni Kanun, vesayeti kabül yükümlülüğünü sadece erkek ve koca için öngören maddeyi kadın-erkek eşitliğini zedelediği için tamamen kaldırmıştır.

8- Yeni kanun mirasın taksiminde, tereke malları arasında yer alan ve ekonomik bütünlüğü bozulmaması gereken tarımsal taşınmazların hangi mirasçıya özgüleneceği konusunda erkek çocuklara kızlara nazaran öncelik tanıyan eski hükme yer vermemiştir.

9- Eski Kanuna göre diğer rejimlerden biri seçilmemmişse geçerli olan kanuni mal rejimi ‘mal ayrılığı’ iken, Yeni Kanunda ‘edinmiş mallara katılma rejimi’ getirilmiştir. Her eşin kendi adına kayıtlı mallara sahip olması esasına dayanan mal ayrılığı rejimi yerine, yeni mal rejimine göre evlilik birliğinin kurulmasından sonra her eşin karşılığını vererek elde ettiği malvarlığı değerini (edinmiş mallar) evliliğin sona ermesi ile eşler eşit olarak paylaşır. Kişisel mallar ve miras yoluyla intikal eden mallar ise paylaşıma girmez.

10- Eski Kanuna göre evin ve çocukların geçimi kocaya ait iken, Yeni Kanunda ‘Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve mal varlıklarıyla birlikte katılırlar’ şeklinde düzenleme yapılmıştır.

11- Yeni Kanun ile evlenme yaşı kadın ve erkek için eşitlenerek yükseltilmiş ve 17 yaşını doldurma şartı getirilmiştir. Ancak hakim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş olan erkek ve kadının evlenmesine izin verebilir.

12- Daha önce evlenme için müracaat yeri erkeğin oturduğu yerin evlendirme memurluğu iken Yeni Kanunda kadın veya erkeğin oturduğu yerdeki evlendirme memurluğu olarak düzenlenmiştir.

13- Genel hükümlere göre boşanmadan sonra nafaka davalarının açılma yeri davalının ikametgahı yeri mahkemesidir. Yeni Kanunda, boşanmadan sonra açılacak nafaka davalarında, nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkili kılınmıştır.

14- Yeni Kanuna göre tarafların talepleriyle boşanma davaları gizli celse ile yapılabilecektir.

15- Yeni Kanuna göre sağ kalan eş, ölen eşine ait olan, birlikte yaşadıkları konut üzerinde, kendisine katılma alacağı mahsup edilmesi, yetmez ise bedel eklenmek suretiyle intifa ya da oturma hakkının tanınmasını isteyebilmektedir.

16- Mirasın paylaşımında haklı sebeplerin varlığı halinde, sağ kalan eşin veya miras bırakanın diğer yasal mirasçılarının birinin istemi üzerine mülkiyet yerine intifa veya oturma hakkı tanıması imkanı getirilmiştir.

17- Aile konutu ile ilgili yapılan düzenlemede, eşlerden birinin diğerinin açık rızası olmadan aile konutu üzerindeki tasarruflarına sınırlandırma getirilmiştir. Kiralık bir konut bile olsa diğer eşin rızası olmadan kira akdi fesih edilemez.

18- Evlilik dışında doğmuş ve soy bağı tanıma veya hakim hükmüyle kurulmuş olanlara, baba yönünden, tıpkı evlilik içindeki çocuklar gibi eşit mirasçı olabilme hakkı getirilmiştir.

19- Yeni Kanuna göre 30 yaşını dolduranlar evlat edinebilirler. 18 yaşından küçükleri evlat edineceklerin çocuksuz olmaları koşulu kaldırılmıştır.[446]

1980 ve 1990'ların feminist kampanyaları tomurcuk vermiş ve sonunda Medeni Kanun'un kadın aleyhine olan birçok maddesinde kadınların lehine değişikliğe gidilmiştir.

1990'larda feministler arasındaki farklılıkları neticesinde fikir farklılıklarının yanı sıra kimlik farklılıkları da oluşmaya başladı. Bir tarafta başörtüsü

[446] http://www.kadininstatusu.aile.gov.tr (Erişim Tarihi: 12.05.2017)

yasakları nedeniyle politik eylemlere başlayan dindar kadınlar bir sorgulama ve arayış sürecine girmişler, diğer tarafta Kürt hareketi içinde kadınlar ciddi bir dönüşüm geçirmişlerdir. Türkiye'de yükselen siyasal İslam'ın ve Kürt hareketinin etkisiyle bu gruplar arasında farklı feminizm anlayışları ortaya çıktı. Bir tarafta kendilerini 'Biz Müslüman Kadınlar' olarak tanıtan türbanlı feministler, diğer tarafta etnik kimliklerini vurgulayarak siyasallaşan ve kendilerini *''Kürt Kadın Hareketi''* olarak tanımlayan Kürt feministler vardı.[447] 1990'larla birlikte ortaya çıkan bu ayrışma neticesinde İslamcı feministler, Kürt feministler, Kemalist feministler, sosyalist feministler ve radikal feministler gibi ayrışan grupların ortak bir noktada birleşmeleri giderek zor bir hal aldı.[448]

1990'lı yıllarla birlikte üniversitelerde türban konusu gündeme geldi. Diğer taraftan yükselen siyasal İslam'a karşı Kemalist kadınlar yeni örgütlenmelere giriştiler. İslami referanslara karşı Kemalist kadınlar Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneğini (ÇYDD) 1989 yılında kurdular. Derneğin amacı, Atatürk ilke ve devrimleri ile gerçekleşen kadın haklarının korunması, gelişmesi, yaygınlaştırılması ve bu bağlamda kadınların siyasal, ekonomik, toplumsal, yasal ve kültürel tüm özgürlüklerden yararlanmasının sağlanmasını olarak ifade edildi.[449]

Sonuç olarak, 1980'lerle birlikte sokaklardan başlayarak 1990'larla birlikte kurumsallaşarak, 2000'lerde kalıcı etkilerini gördüğümüz kadın hareketi çok sayıda başarılı kampanyanın gerçekleşmesine olanak sağlamıştır. Her ne kadar farklı feminizm türleri gelişse de ve her biri kendine göre bir kadın sorunu tanımlasa da kadınların yaşadığı ortak sorular olan, kadına karşı şiddet, kadın hakları gibi konularda ortak hareket ederek ortak bir tepki ortaya koymuşlardır.

---

[447] Arat, *Feminizmin ABC'si*, s. 90
[448] Ağduk, a.g.m, s. 307
[449] Kılıç, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış*, s.356

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN TANITIMI VE YÖNTEMİ

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Tez çalışması kadının sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi hayatta erkekler ile birlikte eşit şekilde yer almasını sağlamak üzere doğmuş olan kadın hareketinin ortaya çıkış koşulları, nedenleri ve dinamiklerini Kırklareli özelinde açıklamayı hedeflemektedir. Toplumu anlama noktasında ve toplumsal hayatın içinde kadının yerinin ne olduğunun açıklanması bağlamında kadın hareketi merkezi bir öneme sahiptir.

Araştırmanın temel amacı; Kırklareli kadın örgütlenmelerinin gözünden kadın hareketinin varlığını ortaya koymaktır. Bu çerçevede Kırklareli'nde kadın hareketi sosyal tabanı, örgütlenme yapısı, faaliyetleri, amaçları ve hareket taktikleri temel kategorileri ışığında incelenecektir. Bu bağlamda kadın hareketini oluşturan aktivist kadınların hangi sorunlar dolayısıyla bir örgütlenme yolunu seçtikleri, örgütlenme yapıları, amaçlarının neler olduğunun sorgulanması Kırklareli'nde kadın hareketi ve kadın örgütlenmeleri çerçevesinde cevap aranacak sorulardır. Bu noktada temel amaç kadın hareketinin altında yatan çeşitlilik, farklılık ve ayrılıkları saptayabilmektir. Bu çerçevede tezin konusunu, Kırklareli ilinde kadın örgütlerine odaklanarak, kadın hareketinin hedefleri ve kazanımlarını tespit etmeye çalışmaktır.

Bu tez ile amaçlanan Kırklareli'nde kadın hareketinin çok yönlü soru(n)larını ortaya koymaktır. Bunun için öncelikle Kırklareli'nde kadın örgütlenmelerinin ne amaçla kurulduğunu, sesini nasıl duyurduğunu ve kendini nasıl tanıttığının çözümlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Kırklareli'nde kadın örgütlerinin bir kadın hareketi oluşturmada sergilediği başarı ve başarısızlık araştırılmak istenmektedir. Bu çerçevede aşağıdaki sorular irdelenecektir. Kırklareli'nde kadın örgütlerinin öncelikli amaçları nedir? Söz konusu örgütler hangi amaçla kurulmuştur? Kadın hareketi kadınların kazanımları için ne tür bir eylem planına sahiptir? Kadın hareketi tüm kadınları kapsayıcı, kucaklayıcı bir niteliğe

sahip midir? Kırklareli'nde kadınların yaşadığı olumsuzluklara karşı kadın hareketinin bir duruşu mevcut mudur? Kırklareli'nde kadınların kendi konumlarını nasıl algıladığı, dezavantajlı oldukları noktaların ne ölçüde bilincinde oldukları, bu konumlarını değiştirmek için nasıl çaba harcadıkları ve ne gibi talepler ile örgütlendikleri çözümlenecek konuların başında gelmektedir. Bu çalışmanın amacı var olan kadın örgütlenmeleri çerçevesinde kadın hareketinin niteliğini ortaya koymak ve aynı zamanda kadın hareketinin hangi yöne doğru gittiğinin bir incelemesidir.

4.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çalışmanın temel sorunsalı şu çerçevede şekillenmektedir. Kırklareli'nde kadınlar toplumsal, kültürel ve ekonomik hayatın içinde aktif olarak yer almakta ve bu durum kadınların kendin konumlarını rahat olarak nitelendirmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede; *''Kırklareli ilinde her kesimden kadını kapsayacak güçlü kadın hareketi yoktur.''* önermesi tezin temel sorunsalının ana hareket noktasıdır.

Araştırma sorunun önemi, ilgili literatürdeki bir boşluk ya da söz konusu örgütlenmelerde yaşanan sorunların daha iyi anlaşılmasına veya çözümüne yönelik olmasıdır. Kırklareli özelinde kadın çalışmaları alanında daha önce yapılmamış olan araştırma problemi kapsamında literatürde benzer bir çalışmaya rastlanılmaması, araştırmanın temel önemini ortaya koymaktadır.

Araştırma yapılan süreç içerisinde Kırklareli'nde kadın hareketi ve kadın örgütlenmelerini sorunsallaştıran herhangi bir çalışmaya rastlanılmaması araştırmanın öneminin ortaya konması açısından önem arz etmektedir. Araştırma probleminin ilk defa bir çalışma çerçevesinde ele alınmasının getirmiş olduğu bir takım sorunlar ile karşılaşılmıştır. Çalışma, Kırklareli'nde kadın hareketi ve kadın örgütlenmeleri konusunda akademik metin ve kitaplardan ziyade belirlenen örneklem grubunun deneyim, görüş ve yorumlarını ile uygulanan anket çalışmasının bulgularını yansıtmaktadır. Bu bağlamda yüz yüze derinlemesine görüşmeler ve anket uygulamasının çalışmaya katkısı büyük olmuştur.

4.3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmanın varsayımları Kırklareli'nde kadın örgütlenmeleri içinde yer alan kadınların mevcut durumuna ilişkin tespitlerden yola çıkarak belirlenmiştir. Bu çerçevede araştırmanın varsayımları şunlardır:

- Kırklareli'nde kadın örgütlerinin çalışmaları daha çok özel gün ve etkinliklerde artmaktadır.
- Kırklareli'nde kadın örgütlerinde genç nüfus etkin değildir.
- Kırklareli'nde kadın örgütlenmeleri ''hak'' temelliden daha çok ''yardım'' temelinde faaliyet göstermektedir.
- Kırklareli'nde kadın örgütlenmeleri daha çok öğrencilere burs verme, yoksullara yardım gibi yardım temelinde faaliyet göstermektedir.
- Kırklareli'nde kadın örgütlerinin etkinlik ve çalışmalarında aynı isimler yer almaktadır.
- Kırklareli'nde kapsayıcı ve dayanışmacı bir kadın hareketi yoktur.
- Kırklareli'nde kadın örgütlerinin ortak paydada buluştuğu bir kadın sorunu bulunmamaktadır.
- Kırklareli'nde etkili bir kadın hareketi yoktur.

4.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma kapsamı Kırklareli Merkez İlçe ve Lüleburgaz olarak sınırlandırılmıştır. Ayrıca araştırma, Kırklareli'nde kadın hareketine katkısı çerçevesinde komisyon, platform, dernek, vakıf, meclis, kurul gibi kadın örgütlenmeleri adı altında sınırlandırılmıştır. Bunun nedeni, araştırma kapsamında birden çok değişkenin (ekonomik hayatta kadın, aile hayatında kadın gibi) ele alınmasının anlamlı bulgu ve sonuçlara ulaşmayı engelleyeceği düşüncesidir. Ayrıca söz konusu alanda Kırklareli özelinde daha önce bu şekilde akademik çalışma ve araştırmanın yapılmamış olmaması da araştırmanın sınırlılıkları arasında yer almaktadır.

4.5. ARAŞTIRMA EVREN VE ÖRNEKLEMİN TANITIMI

Bu araştırmanın çalışma evrenini Kırklareli'nde bulunan kadın örgütleri oluşturmaktadır. Kırklareli'nde kadın hareketinin farklı süreç ve dinamiklerini ortaya koyabilmek için mümkün olduğu kadar farklı kadın örgütlenmesi ve farklı kadın temsilci ile görüşme yapmak temel alınmıştır. Bu çalışma kapsamında Kırklareli ilinde dernek, vakıf, kooperatif, platform, birlik, komisyon, ağ, merkez veya grup biçiminde kadın örgütlenmeleri kapsamında değerlendirilmektedir. Bu çerçevede Kırklareli'nde bulunan Türk Kadınlar Birliği, Türk Anneler Derneği, Kırklareli Kadın Girişimciler Derneği, Kırklareli Ticaret Borsası İl Kadın Girişimciler Kurulu, Kırklareli Kent Konseyi Kadın Meclisi, Kırklareli Demokratik Kadın Platformu ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği kapsamında tüm bu örgütlenmeler içinde yer alan kadın temsilciler çalışma evrenini oluşturmaktadır. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin doğrudan bir kadın örgütlenmemesi olmamasına rağmen çalışma evrenine dahil edilme sebebi öncelikli amaçlarının kız çocukları eğitiminin olması ve Kırklareli'nde Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği başkan ve yönetim kurulunun ağırlıklı olarak kadınlardan oluşuyor olmasıdır.

Araştırmamızın bu bölümünde Kırklareli'nde yer alan kadın örgütlerini tanıtmadan önce Kırklareli'nin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına kısaca değinmek gerekmektedir. Bu noktada Kırklaerli'nin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmesinin temel gerekçesi kadın hareketinin nasıl bir coğrafyada var olduğu hakkında derli toplu bir veri sunmak ve Kırklareli'nde kadın hareketini daha anlaşılır kılmaktır.

4.5.1. Kırklareli İlinin Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Yapısı

4.5.1.1. Tarihçe

Trakya, Balkan Yarımadası'nın güneyinde bulunan coğrafi alanı tanımlamaktadır. Trakya; Edirne, Kırklareli, Tekirdağ illeri ile Çanakkale ilinin

Gelibolu, Eceabat, İstanbul ilinin Çatalca ve Silivri ilçelerini içine almaktadır.[450] Bir sınır ili olan Kırklareli, Asılbeyli yolunun doğusundaki Aşağıpınar, Eriklice köyleri arasındaki höyüklerden elde edilen bulgulara dayanılarak çok eski bir yerleşim yeri olduğunu kanıtlamaktadır. 1980'li yılların başında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Tarih Öncesi Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Mehmet Özdoğan başkanlığında başlatılan arkeolojik kazı çalışmalarında bulunan M.Ö. 5800 yıllarına ait Aşağıpınar yerleşim alanı neotik dönemin izlerini yansıtmaktadır.[451] 1981 yılında yine Özdoğan tarafından yapılan araştırmalarda bulunan Tilkiburnu Höyüğü, Kırklareli yerleşim tarihini son Kalkolitik döneme kadar götürmektedir.[452]

İnsanların Trakya'ya ilk olarak yaklaşık bir milyon yıl önce geldiği düşünülmekte ve bu dönem 'Eski Taş Çağı' ya da 'Avcılık ve Toplayıcılık Dönemi' olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem boyunca av ve yenebilir bitki yemiş toplayıcılığına dayalı bir beslenme düzeni ve göçebe bir yaşam biçimi hakim olmuş, bu nedenle kalıcı barınaklar yapılmamıştır. Oldukça uzun olan bu süreç içerisinde, dünya iklimi ile birlikte Trakya'nın ikliminde de önemli değişiklikler olmuştur. Dünya ikliminin günümüz koşullarına yakın bir duruma gelmesi ile birlikte, yaklaşık 8000 yıl önce Trakya'nın doğal çevre ortamı ve bitki örtüsü de bugünküne benzer özellikler kazanmış, insanlar değişen çevre koşullarına, gelişen teknolojileri ile uyum sağlamışlardır. Bu değişim Anadolu'da 10-12 bin yıl kadar önce başlamıştır. İnsanlar ilk kez buğday, arpa, mercimek gibi tahılları tarıma alıp; koyun, keçi, sığır, domuz gibi hayvanları evcilleştirerek çiftçiliğe başlamış; ahşap, kerpiç ve taştan ilk kalıcı konutları yapmışlardır. Ancak; bu gelişmelerin çok zengin doğal çevre olanaklarına sahip olan Trakya'da Anadolu'dan daha sonra, yaklaşık olarak günümüzden yedi bin yıl önce başladığı görülmektedir. [453]

Bu topraklarda M.Ö. 4200- 4000 yıllarında bölgeye adlarını veren Trak boylarının yaşadığı sanılmaktadır. Bölgeye ismini vermiş olan Traklar ilk zamanlarda göçebe hayatı yaşamışlar, daha sonraları verimli topraklara ırmak

---

[450] Murat Burgaç, *Türkiye Umumi Müfettişliklerin Kurulması ve Trakya Umumi Müfettişliği*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2013, s.159

[451] Mehmet Özdoğan, *''Kırklareli Höyüğü Kazıları'', Kültür Bakanlığı Anıtlar Müzeler Genel Müdürlüğü 21. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara 1999, c.1, s.95-97

[452] Yurt Ansiklopedisi, Kırklareli/Tarih, İstanbul, 1987, c.7, s. 4807

[453] http://www.kirklarelitso.org.tr/kirklareli-hakkında-genel-bilgi (Erişim Tarihi: 10.12.2016)

kenarlarına yerleşmişlerdir. Yunanlılar, bölgeyi Trakya olarak isimlendirirken, Romalılar, Trakili olarak isimlendirmiştir. Tarkya hakkında yazılmış eserlerde Trak kabilelerinin Edirne, İpsala, Enez, Vize, Midye, Lüleburgaz, Karıştıran ve iğneada'da oturduklarını yazması, Alpullu, Lüleburgaz ve Vize kasabalarında birer Trak mezarı oldukları iddia edilen höyüklerin bulunması, Kırklareli'nin Traklar tarafından kurulduğu kanısını güçlendirmektedir. [454]

Doğu Avrupa be Kuzeybatı Anadolu uygarlığı olarak var oldukları uzun zaman içinde önemli ve özgün bir kültürün temsilcisi olan Traklar, eski çağlarda bugünkü Bulgaristan'ın tamamı ile Türkiye Trakya'sı ve Yunanistan'da kalan Batı Trakya'da yaşıyorlardı. Trakya'nın coğrafi özelliklerine bağlı olarak oluşan doğu sınırı Karadeniz, İstanbul Boğazı, Marmara Denizi, kuzeyde Tuna nehri, güneyde Ege Denizi ile Tuna nehrinin kuzeyinde bulunan bugünkü Romanya topraklarında Karpatlara kadar olan bölgede Trak kabilelerinin izlerine rastlanmaktadır. Trakların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde sayıları elliyi bulan kabile adı saptanabilmiştir.

Traklar, Heredot tarafından Hintlilerden sonra dünyanın en büyük halkı olarak tanımlanmaktadır. Heredot'a göre Traklar eğer birlik olup tek bir önder etrafında toplanabilseler, yenilmez bir güç haline gelip dünyanın en kuvvetli halkı olabilirlerdi. Genellikle köy ve mezra niteliğindeki yerleşmelerde yaşayan Trakların şehir olgusu ile tanışmaları, M.Ö. 7. yüzyıl başlarından itibaren Ege Denizi'nin Trakya kıyı bölgelerinde Ege adaları, Kalkidikya Yarımadası ve Batı Anadolu sahillerindeki şehir devletleri tarafından koloniler kurulmasıyla başlamıştır.[455] Hitit İmparatorluğu'nun sınırları dışında kalan Kırklareli, M.Ö. 1200 yılında Firiklerin geçişine sahne olmuş ve bölge uzun yıllar Irak boylarının, Makedonyalıların ve Yunanlıların elinde kalmıştır. M.Ö. 6. yılsonlarında Perslerin ve daha sonra Makedonya'nın (Büyük İskender) sınırları içine girmiştir. M.Ö. 2. Yüzyıl başlarında Romalılar, Makedonya Krallığı'nı ortadan kaldırarak bütün Trakya'yı almışlar ve burada merkezi Perinthus (Marmara Ereğlisi) olan bir eyalet kurmuşlardır. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra (M.S. 4. Yüzyıl) Bizans'ın eline geçen Trakya toprakları, yüzlerce yıl boyunca Balkanlardan inen Hunlar'ın, Avarlar'ın,

[454] Cumhuriyetin 50.yılında Kırklareli, Kırklareli, 1973 İl Yıllığı
[455] Mustafa H. Sayar, *Eskiçağda Trakya ve Traklar*, Toplumsal Tarih, Mayıs 2008, sayı 173, s. 58

Bulgar ve Slavlar'ın akınlarına uğramışlardır.[456] Haçlı Seferleri sırasında Haçlılar Trakya üzerinden İstanbul'a girerek Bizans'ı ele geçirdi. Bu dönemde Kırklareli'ne Latinler hakim oldu. [457]

Kırklareli'nin fethi, Edirne'nin fethinden sonra, 1. Murad zamanında gerçekleştiği genellikle kabul edilmektedir. 1363 İlkbaharında Demirtaş Paşa komutasındaki Türk orduları Kırklareli'ne girmişlerdir. Kırklareli'nin fethi tamamlandıktan sonra Çelebi Mehmet, imar ederek, hanlar, hamamlar, camiler yaptırmıştır. 1640- 1650 yıllarında Kırklareli yöresini gezmiş olan Evliye Çelebi, Seyahatnamesinde Kırklareli'ni şöyle anlatmıştır: *'' Edirne Vilayetine bağlı sancakların başında gelir. İmar edilmiş okuyucu yerleri var. Kalesi yok. Şehrin dört tarafı taşlık. Kırmızı topraklı bağ ve bahçeleri var ki içinde insan kaybolur. Şehirde binalar kiremit örtülü. İmar edilmiş, yüksek saraylarla süslü, güzel bir kasaba camileri arasında eski cami* (Bütük Cami- Hızırbey Camii) *en tanınmışıdır. Hamamlarından köprübaşındaki hamam ile Bedestene* (Arasta'ya) *bitişik hamam hoştur. Şehrin büyüklüğüne göre dükkânları azdır. Ama bedesteni imar edilmiştir. Yer yer su dağıtım yerleri ile içeni ölmezliğe kavuşturan çeşmeler var. Çeşmenin yanında bilgili ve kültürlü efendi kişiler için okula benzeyen bir kahvane var. Halkı zevk sahibi insanlardan meydana gelmiştir. Yirmi bin dekar bağı vardır. Sulu ve hoş üzümleri vardır. İçkisi ve Pekmezi çok ünlüdür.''*[458]

Kırklareli, Osmanlı döneminin son yıllarında çeşitli düşman istilalarına maruz kaldı. Bu saldırıların en büyüğü, Romanya, Bulgaristan, Karadağ, Yunanistan ve Sırbistan'ın 1912 yılının Ekim ayında yaptıkları anlaşma sonrasında başlayan 1. Balkan Savaşıdır. Balkan Savaşı sırasında düşman işgaline uğrayan Kırklareli, Bulgaristan'ın eline geçmiş ve 9 ay 10 gün Bulgar işgalinde kaldı. Balkan Savaşı'nın önemli çarpışmaları bugünkü Kırklareli topraklarında geçti. Özellikle Pınarhisar ve Lüleburgaz civarında yapılan savaşlar çok kanlı olmuş ve bu çarpışmalar sonucunda Türk ordusu Çatalca'ya kadar çekilmek zorunda kaldı.[459]

---

[456] Hayat Türkiye Ansiklopedisi, Kırklareli, s.83
[457] Yurt Ansiklopedisi, Kırklareli/Tarih, İstanbul, 1987, c.7, s.4809
[458] Cumhuriyetin 50. Yılında Kırklareli, 1973 İl Yıllığı, 1973, s. 31
[459] Kırklareli Valiliği, Kırklareli İl Yıllığı, Kırklareli 2000, s.41,42

Kırklareli'nin görmüş olduğu son düşman işgali Milli Mücadele yıllarına rastlamaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile İtilaf Devletleri Kırklareli ve tüm Trakya'da denetim kurma hazırlıklarına başladı. Trakya'da bulunan Rumlar, İstanbul'daki Patrikhane'den aldıkları maddi ve manevi destekle Trakya'da olaylar çıkarmaya başladı. Uzunköprü-Hadımköy hattını kontrolle görevli bir Yunan Hat Taburu, Çorlu, Lüleburgaz ve Babaeski'de bulunan az sayıda Rum nüfusu kışkırtarak bir ayaklanma başlattı. Bunun üzerine Trakya'da bulunan 1. Kolordu Kumandanı Miralay Cafer Tayyar, konuşlanma yer Kırklareli olan 49. Tümeni Babaeski'ye taşıyarak ayaklanmaları bastırdı.[460] Trakya'da Yunan işgalinin habercisi ve öncüsü konumunda bulunan Yunan Hat Muhafaza Taburunun eylemleri Trakya bölgesinde bulunan Müdafaa-i Hukuk yanlısı Türklerin tepkilerini göstermelerine zemin hazırladı. Trakya'da Yunan Hat Muhafaza Taburunun oynadığı rolle bağlantılı olarak Trakya üzerinde Yunanlıların yayılma amacının hızlanması bölgede buna karşı çıkış hareketlerinin yoğunlaştığı dönemin bir sonudur.[461]

Bu çerçevede Milli Mücadele yıllarında tüm bu işgalci tavırlara karşı 2 Kasım 1918 tarihinde Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniye adı ile bir örgüt kuruldu. Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Batı ve Doğu Trakya'da çoğunluğu oluşturan Türklerin haklarını, İtilaf Devletleri'ne karşı barış yoluyla tanıtabilmek ve Türk unsurunun nüfus, ekonomi, kültür ve tarihi üstünlüğünü ortaya koyarak İtilaf Devletleri nezdinde girişimlerde bulunmak, muhtıralar vermek, nüfus istatistiklerini hazırlamak, harita, grafik ve broşürler hazırlayarak, Trakya Türkü'nün sesini dünyaya duyurmak amacıyla kurulmuş bir cemiyettir.[462] Trakya Paşaeli Müdafaa Hayeti Osmaniyesi'nin kuruluş nedeni şu şekilde açıklanıyordu:

---

[460] Hüseyin Salman, *Trakya'nın Yunanistan'a Verilmemesi İçin Lüleburgazlıların Gösterdiği Gayretler*, 81.Yılında Lüleburgaz Kongresi, Ulusal Sempozyum, Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, 31 Mart 2001, s.23

[461] Sabri Sürgevil, *Hadımköy-Uzunköprü Arasındaki Yunan Hat Muhafaza Taburu*, 81.Yılında Lüleburgaz Kongresi, Ulusal Sempozyum, Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, 31 Mart 2001, s.59-62

[462] Zekai Güner, *Lüleburgaz Kongresi*, 81.Yılında Lüleburgaz Kongresi, Ulusal Sempozyum, Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, 31 Mart 2001, s. 48

''Ümmetin temiz vicdanından kopan sessiz bir seda bize vatan tehlikede emrini tebliğ ettiği günden beri heyet çizdiği hudut-u müdafaayı… Trakyalıların namı hamiyetine bir iftihar payı ve şükran tefrik eyleyebilmiştir.

…Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi'nin maksadı vatanniyesi nizamnamesinin açık maddelerinden buyrulacağı üzere Trakya birliğini meydana getirmekten ibarettir…

Trakya Paşaeli… merkez idaresinde bulunduğumuz cihetle iş umum Trakyalıları bu katkısız vatanperveraneye davet ile beraber. Evvelce intisap etmiş olduğumuz… bütün cemiyet ve fırkalardan… istifa ederek yalnız ve yalnız Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin programına sadık kalmak şartıyla çalışacağımızı arz ve ilan… bu vatani hizmette bizi gayemize vasıl oluncaya kadar layik buyurmalarını rica eyleriz. ''[463]

Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi'nin kurucuları arasında Müftüzade Cemal, Maksudbeyzade Derviş, Avukat Şeref, Edirne Belediye Reisi Şevket (Dağdeviren), Edirne Müftüsü Mestan, Komanlızade Ömer Efendi, Ali Rıza Efendizade, Ali Seyfi Tülümen, Nazmi Beyzade İsmail bulunmaktadır.[464]

Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nden sonra ''Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi''ndeki ''Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi'' yerine ''Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti''ni kullanmaya başladı. Trakya-Paşaeli Cemiyeti, Trakya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Edirne teşkilatlanmasını üstüne alarak kendini daha güçlü görüyordu. Yunanlıların ve yerli Rum çetelerinin Doğu Trakya demiryollarını işgali ve Rumların tahrikleri sonucu, Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti aldığı tedbirleri genişletti. Bunun üzerine Edirne'de toplanan kongrede silahlı bir milli teşkilat kurulması müzakere edildi. Bu kongrede Doğu Trakya'da ''Bekçi Korucu'' ismi altında üç bin kişilik milli bir teşkilatın kurulması kararı alındı. [465] İstanbul'un işgali ve 1. Kolordu Kumandanının almış olduğu kararlar

[463] Mehmet Şeref Aykut, *Trakya Milli Mücadele Tarihi Malta Hatıratı ve Malta'da Türkler*, haz. Hasan Berke Dilan, Alfa Yayınları, İstanbul 2010, s.112
[464] Mehmet Şeref Aykut, a.g.e., s.112
[465] Zekai Güner, *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu Ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998, s. 108

neticesinde 31 Mart 1920 tarihinde Lüleburgaz'da bir kongre toplandı. 31 Mart 1920'de Lüleburgaz'da toplanan kongrede, işgalcilere karşı kesin tavır belirlemek ve alınan kararları uygulamak üzere bir yönetim heyeti kabul edildi. 9-13 Mayıs 1920 tarihinde Büyük Edirne Kongresi yapıldı. Edirne Kongresi'nde silahlı savunma kararı alındı. Söz konusu karar Mustafa Kemal tarafından takdirle karşılandı. Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması ile Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Atatürk'ün direktifleri ile Trakya'nın silahlı savunmasına katıldı.[466] 24 Temmuz 1920'de, Yunan işgalinin beşinci gününde Trakya'yı savunma adına oluşturulmuş olan tüm cepheler çöktü. 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Anlaşması ile Trakya Yunanlılar tarafından işgal edildi. Bu durum İstiklal Savaşı hazırlıklarını hareketlendirdi. İşgal sırasında bir süre yönetimi dağılan Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk cemiyeti yeniden toplandı ve silahlanma hareketini hızlandırarak, Ankara hükümetine bağlandı. Nitekim Nisan 1922'den itibaren, silahlı çetelerle vur kaç hareketleri düzenlenmeye başladı. 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi'nin hükümleri 14-15 Ekim gecesi yürürlüğe girdi ve Yunan silahlı kuvvetleri Doğu Trakya'yı on beş gün içinde boşaltması ile tamamlandı.[467] Varılan anlaşma gereği, Vize ve Saray İtalyanlara, Lüleburgaz ve Kırklareli ise Fransızlara, Ankara Hükümetine verilmek üzere teslim edildi. Doğu Trakya'nın teslim alınması için İtilaf Yüksek Temsilcileri ile İstanbul'a gönderilen Refet Paşa arasında 23 Ekim 1922'de bir protokol imzalandı. Edirne Valiliği'ne atanan Şakir (Kesebir) Bey Trakya'ya geçerek, teslimde yer aldı. Buna göre ilk olarak İtalyan denetim bölgelerinden başlayarak, Şakir Kesebir Doğu Trakya'yı bütünüyle teslim aldı. Önce Vize ve Demirköy'e (2 Kasım), ardından Lüleburgaz (8 Kasım), Babaeski (9 Kasım) ve nihayet Kırklareli'ne 10 Kasım 1922'de Türk Bayrağı çekildi.[468]

Osmanlılar tarafından Kırklareli, Kırkkilise ismiyle anılmaktaydı. Bu ismin ne anlama geldiği konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Kırkkilise, Türklerin şehri aldıkları zamanki adı olan ''Saranta Ecelesies''in Türkçe tercümesi olarak ifade edilmektedir. Roma Çağı'nda şehrin adı ''Virisium''olarak

[466] Güner, a.g.e., s. 138
[467] Edip Başer, *Mütareke'den Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları, IQ Kültür Sanat Yayıncılık,* İstanbul 2009, s. 257
[468] Kırklareli Valiliği, Kırklareli İl Yıllığı, Kırklareli 2000, s.43

anılmaktaydı.[469] Osmanlılar, köy yerleşim yerleri hariç Rumeli'de ele geçirdikleri merkezlerin adlarını genelde değiştirmemişler, daha çok Hayrapoli/Hayrabolu, Bize/Vize ve Saranta Ecclesies/ Kırkkilise'de olduğu gibi Türkçeleştirmişlerdir. Kırkkilise adı Cumhuriyet dönemine kadar değiştirilmeden kullanılmaya devam etmiştir.[470] Kırkkilise ismi, Kırklareli Milletvekili Fuat Umay tarafından verilen bir teklif üzerine, 20 Aralık 1924'te kabul edilen 537 Sayılı Kanun'la Kırklareli'ne çevrilmiştir.

4.5.1.2. Coğrafi Konum

Marmara Bölgesinin Istıranca (Yıldız) Dağları ve Ergene Ovası bölümleri üzerinde yer alan Kırklareli, Türkiye'nin kuzeybatısında, Marmara Bölgesi'nin Trakya kesiminde kuzeyden Bulgaristan, Batı'dan Edirne, güneyden Tekirdağ, güney-doğudan İstanbul, doğudan ise Karadeniz ile komşudur. Kırklareli, 6.550 km'lik bir alanda yer alır. Merkez dışında Babaeski, Demirköy, Kofçaz, Lüleburgaz, Pehlivanköy, Pınarhisar ve Vize olmak üzere 7 ilçe ve bunlara bağlı 182 köyü, 21 bağımsız belediyesi ile Marmara Bölgesi vilayetidir. Denizden 203 metre yükseklikte bulunan Kırklareli'nin Bulgaristan'a 180 kilometre kara sınırı, Karadeniz'e 60 kilometre deniz kıyısı bulunmaktadır.[471]

4.5.1.3. Nüfus, Eğitim ve Ekonomi

Yerleşim yeri nüfusları, 2007 yılında kurulan ve İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVİGM) tarafından güncellenen Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nden (ADNKS) alınan nüfusla birlikte, kurumsal yerlerde kalan nüfus dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Kurumsal yerlerde (kışla, cezaevi, huzurevi, üniversite öğrenci yurtları) gibi kalanlar uluslararası tanım gereği ikamet adreslerinin bulunduğu yerleşim yeri nüfusuna değil, kurumsal yerlerin bulunduğu yerleşim yeri nüfusuna dahil edilmişlerdir. Türkiye İstatistik Kurumu Edirne Bölge Müdürlüğü tarafından hazırlanan bu basın bülteninde, NVİGM'den

---

[469] Hayat Türkiye Ansiklopedisi, Kırklareli, s.83
[470] Veysi Akın, *Kırklareli Adının Tarihçesi,* PAÜ. Eğitimi Fak. Derg. Sayı:2, 1997
[471] http://www.kirklareli.gov.tr/genel.asp/,Kırklareli Genel Bilgiler/Coğrafya, Kırklareli Valiliği (Erişim Tarihi: 13.03.2017)

alınan bilgilere dayalı olarak 31 Aralık 2015 tarihi itibariyle Kırklareli'nin 2015 yılı nüfus sonuçlarına yer verilmektedir.

Kırklareli, 2016 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 351.684 kişilik bir nüfusa sahip olup; Kırklareli Merkez nüfusu 74. 986 kişidir. 2016 yılında Kırklareli'nde ikamet eden nüfus bir önceki yıla göre 1.469 kişi artarak 351.684 kişi olmuştur. 2016 yılında Kırklareli'nde nüfusun 179.122'si erkek, 172.562'si kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak %50,93'ü erkek, %49,06'sı kadındır. Nüfus bakımından en büyük ilçeleri sırasıyla Lüleburgaz ve Merkez iken en küçük ilçesi ise Kofçaz'dır. Kırklareli ili 81 il arasında Türkiye'nin en kalabalık 54. İlidir. Kırklareli ilinde Merkez ilçe dahil 8 ilçe, 21 belediye ve 178 köy bulunmaktadır. [472] Tablo 1'de Kırklareli'nin ilçelere göre nüfus yoğunluğu verilmiştir. Nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu il toplam 145.263 kişi ile Lüleburgaz'dır. 97.626 nüfus yoğunluğu ile Merkez ikinci sırada gelmektedir.

Tablo 1: Kırklareli İlçelere Göre Nüfus Yoğunluğu

Kırklareli İlçelere Göre Nüfus Yoğunluğu, 2016			
İlçe	**Kadın**	**Erkek**	**Toplam Nüfus**
Merkez	48.192	49.434	97.626
Lüleburgaz	71.648	73.615	145.263
Babaeski	23.565	24.385	47.950
Demirköy	3.815	4.649	8.464
Kofçaz	1.158	1.406	2.564
Pehlivanköy	1.839	1.842	3.681
Pınarhisar	8.804	9.776	18.580
Vize	13.541	14.015	27.556
	172.562	179.122	351.684

Kaynak: TUİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2016

Eğitim, kadınların güçlenmesi açısında önem arz eden bir konudur. Eğitim, özellikle kadın ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılıkla mücadele etmede ve kadınların evin ‘’özel alanın’’ dışına çıkıp kamusal alan içerisine dahil olabilmelerini

[472] Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları, TUİK Verileri, 2016

sağlamada önemli bir faktördür. Kadınların eğitim düzeyi ekonomik, sosyal ve politik hayata katılmalarını doğrudan etkilemekte, güçlenmelerini ve kapasitelerinin ortaya çıkarmalarında önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe kadınların iş gücü piyasalarına dahi olma ve tutunma oranları da yükselmektedir. Eğitim, kadının aile içinde statüsünü belirleyen önemli etkenlerden biridir. Yapılan araştırmalarda aile içerisinde alınacak kararlarda erkeğin ön planda olduğu hanelerdeki kadınların hiç eğitimi olmayan veya ilkokulu bitirmemiş kadınlardan oluştuğu görülmektedir.[473]

2016 yılı verilerine göre Kırklareli'nde 15 yaş ve üzeri toplam 295.566 kişinin eğitim durumu incelendiğinde okuma yazma bilmeyen toplam kişi sayısı 7177'dir. Okuma yazma bilmeyen 7177 kişinin 1351'i erkek, 5826'sı kadındır. Okuma yazma bilen ama okul bitirmeyen toplam kişi sayısı 9246'dır. Bu rakamın 3149'u erkek, 6097'si kadındır. İlkokul mezunu toplam kişi sayısı 85609'dur. Bu rakamın 36865'i erkek, 48744'ü kadındır. İlköğretim mezunu toplam 38550 kişinin 22416'sı erkek, 16134'ü kadındır. Ortaokul ve dengi mezunu toplam 33946 kişinin 18728'i erkek, 15218'i kadındır. Lise ve dengi mezunu toplam 76268 kişinin 42908'i erkek, 33360'ı kadından oluşmaktadır. Yüksekokul veya fakülte mezunu toplam 40711 kişinin 22596'sı erkek, 18115'i kadındır. Yüksek lisans mezunu toplam 2211 kişinin 1266'sı erkek, 945'i kadındır. Doktora mezunu toplam 409 kişiden 272'si erkek, 137'si kadından oluşmaktadır. [474] Kırklareli'nde 15 yaş üzeri 142.282 kadının 5826'sı okuma yazma bilmemekte, okuma yazma bilen ancak okul bitirmeyen kadın sayısı ise 6097 olduğu görülmektedir. Kırklareli'nde 15 yaş üzeri 142.282 nüfus içinde lise ve üzeri eğitim seviyesine sahip olan kadın sayısının 52.557 kişi olduğu görülmektedir.

Kırklareli ekonomisinde sanayinin payı oldukça yüksektir. Sanayi sektörünü hizmet sektörü takip etmektedir. Kırklareli ilinde sanayi daha çok Lüleburgaz'da yoğunlaşmıştır. Kırklareli'nde sanayi artan bir hızla gelişmektedir. İlde cam, gıda, tekstil, ilaç, metal üretimi alanlarında önemli tesisler bulunmaktadır. Türkiye'nin

[473]Hülya Demirdirek&Ülker Şener, *81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi*, TEPAV, Ocak 2014, s.33
[474] Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenmiştir.

önemli sanayi tesislerinin bir bölümü Kırklareli'nde yer almaktadır. Bu tesisler arasında Türkiye'nin ilk şeker fabrikası Alpullu Şeker Fabrikası, Trakya Cam Sanayi, Paşabahçe Cam Sanayi, Trakya Otocam Sanayi, Trakya Döküm Sanayi, Zentiva Sağlık Ürünleri, Danone Tikveşli Gıda Sanayi, Zorlu Tekstil Sanayi, Act Tekstil Sanayi, Saray Bisküvi, Traçim Çimento Snayi, Limak Batı Çimento Sanayi, Migiboy Tekstil Sanayi, Bahçıvan Gıda Sanayi bulunmaktadır.

Kırklareli'nde ekonomik açıdan kadın Kayıtlı kadın istihdam oranı ise %16,5'dır. 2012 yılı kayıtlı erkek istihdam oranı %38,6 olarak gösterilmektedir. Kayıtlı kadın istihdam oranı % 22, 29 iken, kayıtlı erkek istihdam oranı % 44,08'dir. 25 yaş üstü en az ortaöğretim mezunu kadın oranı % 22, 49'dur.[475]

Kadınların çalışma yaşamında yer alma düzeyleri kadınların toplumsal konumlarının değerlendirilmesinde önemli bir etkendir. Kadın istihdamının düzeyi, kadın işsizliği, kadın istihdamının formal ve enformel sektörlerde dağılımı, kadınların ağırlıklı olarak yaptıkları işler, elde ettikleri gelir, işe alımda ve işe son vermede kadınlara yaklaşım işgücü piyasasının cinsiyete duyarlılık düzeyini ve cinsiyet temelli ayrımcılık alanlarını ortaya koyan göstergelerdir.

Kadınların elde ettiği gelir ekonomik güçlenmenin, kadınla erkeğin elde ettiği gelir arasındaki fark ise işgücü piyasasındaki ayrımcılığın düzeyini ortaya koymaktadır. Kayıtlı istihdam temel alındığında kadınla erkek arasındaki gelir farkı azalmakta ya da hatta bazı illerde kadınlar erkeklere oranla daha fazla gelir elde etmektedir. TEPAV'ın 2014 yılı kayıtlı istihdamda gelir farkının en yüksek olduğu ve erkeklerin kadınlara göre en yüksek kazanç elde ettiği illerden biri Kırklareli'dir. [476] Kadın ile erkeğin elde ettiği gelir arasındaki fark iş gücü piyasasındaki ayrımcılığın düzeyini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda Kırklareli'nde iş gücü piyasasında önem arz eden ayrımcılıklar olduğu konusu gündeme gelmektedir.

[475] Hülya Demirdirek&Ülker Şener, *81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi*, TEPAV, Ocak 2014
[476]Demirdirek&Şener, TEPAV, Ocak 2014, s.43

4.5.1.4. Kentleşme ve Göç

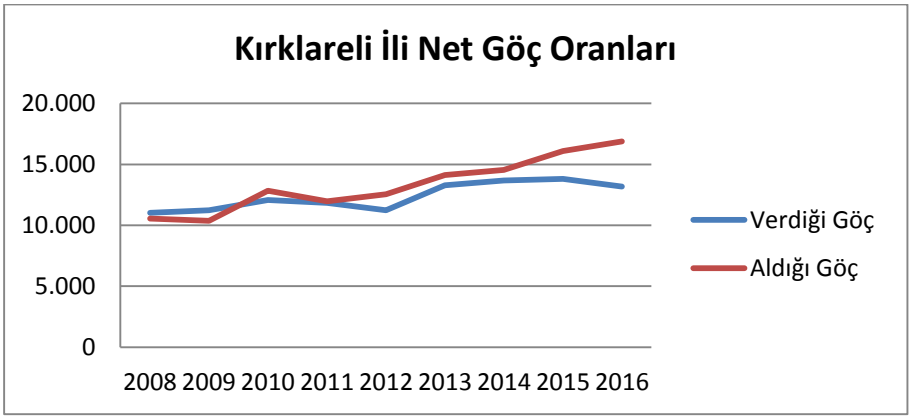
2016 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 351.684 kişilik bir nüfusa sahip olan Kırklareli 2015-2016 yıllarında aldığı göç 16.882 iken verdiği göç 13. 175'dir. Bu bağlamda, net göç oranı 3.707, net göç hızı %10,6 olmaktadır. Önceki yıllarla kıyaslandığında Kırklareli'nin göç alan bir il konumuna geçtiği görülmektedir.[477] Tablo 2'de Kırklareli ilinin net göç oranları görünmektedir.

Tablo 2: Kırklareli İli Net Göç Oranları

Kırklareli İli Net Göç Oranları			
Yıl	Verdiği Göç	Aldığı Göç	Net Göç Hızı Oranı (%)
2008	11.027	10.565	-1,3%
2009	11.242	10.359	-2,6%
2010	12.088	12.844	2,2%
2011	11.829	11.979	0,4%
2012	11.232	12.548	3,8%
2013	13.297	14.120	2,4%
2014	13.678	14.553	2,5%
2015	13.816	16.098	6,6%
2016	13.175	16.882	10,6%

Kaynak: ADNKS verilerinden hesaplanmıştır.

Şekil 1: Kırklareli İli Net Göç Oranları

Şekil 1. Kırklareli İli Net Göç Oranları

[477] Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları, TUİK Verileri, 2016

4.5.2. Kırklareli'nde Kadın Örgütlenmeleri

Kırklareli'nde araştırma kapsamına alınan kadın örgütleri, örgütlenme biçimleri ve faaliyet alanları çerçevesinde analiz edilecektir. Çalışma kapsamına alınan dernek, komisyon, platform, kurul ve meclis şeklinde örgütlenen kadın örgütlerinin listesi Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3: Kırklareli İlinde Araştırma Kapsamına Alınan Kadın Örgütleri

Kadın Örgütü Adı	Kurulduğu Yıl	Üye Sayısı
Türk Kadınlar Birliği Lüleburgaz Şubesi	1956	77
Türk Anneler Derneği Kırklareli Şubesi	1964	93
Kırklareli Kadın Girişimciler Derneği	2009	32
Kırklareli Kent Konseyi Kadın Meclisi	2007	82
Kırklareli Odalar Ve Borsalar Birliği Kırklareli İl Kadın Girişimciler Kurulu	2015	42
Kırklareli Demokratik Kadın Platformu	1993	Belirsiz
Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği	1994	72

Çalışma kapsamında seçilen Türk Kadınlar Birliği ve Türk Anneler Derneği doğrudan kadın hak ve savunuculuğu yapan dernekler arasında görülmektedir. Kırklareli Kadın Girişimciler ve Kırklareli Odalar ve Borsalar Birliği Kırklareli İli Kadın Girişimciler Kurulu, Kırklareli'nde kadının ekonomik ve sosyal alanda

güçlendirmek adına faaliyet gösteren kadın örgütleridir. Kırklareli Kadın Girişimler dernek şeklinde örgütlenirken, Kırklareli Odalar ve Borsalar Birliği Kırklareli İli Kadın Girişimciler Kurulu ise kurul şeklide örgütlenmiştir. Kırklareli'nde kadın meclisi kentteki örgütlü ve örgütsüz kadınları ve ilgili kuruluşları kapsayacak şekilde oluşturulmuş bir platform şeklinde örgütlenmiştir. Kırklareli Demokratik Kadın Platformu sendikaların, sivil toplum örgütlerinin, Kent Konseyinin ve siyasi partilerin kadın temsilcilerinden oluşan bir platform şeklinde örgütlenmiştir.

4.5.2.1. Türk Kadınlar Birliği Lüleburgaz Şubesi;

1956 yılında Kırklareli'nde kurulan Türk Kadınlar Birliği (TKB), Kırklareli'nde kurulan ilk kadın örgütlenmesidir.[478] Kurucuları arasında Dr. Zeliha Tanrıöver, Kız Sanat Enstitü Müdür Nimet Arpat, Fatma Tolunay, Aliye Uras, Hayriye Us, Huriye Özil bulunmaktadır. [479]TKB temel amacını, Atatürk İlke ve Devrimlerini ve Cumhuriyetin kadın haklarında sağladığı kazanımları korumak, bu hakların gelişmesini sağlayarak ve uygulamalarını yönlendirmek olarak açıklamaktadır. Bunun yanında Türk kadınının hak, görev ve sorumluluk bilincinin geliştirilmesiyle, yeteneklerinin toplum içinde eşitlik anlayışı ile değerlendirilmesine katkıda bulunmak yer almaktadır. Türk kadınının sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda eşitliğinin sağlanması ve bu konudaki engellerin ortadan kaldırılması için çalışmalar yapan TKP, toplumsal yaşamda kadınların eğitimi ile birlikte sosyal, kültürel ve çevresel sorunlarını ele alarak okuma-yazma öğretisi yanında ekonomik özgürlük kazanımları için çalışma yaşamına katılmalarını teşvik etmek ve bu konularda yol gösterici çalışmalar yapmaktadır. Etkinlikleri arasında çocukların ve gençlerin uygarlık ve demokrasi bilinci içinde laiklik ve eşitlik kültürüne sahip olarak yetiştirilmesi için eğitim, öğretim ve sosyal amaçlı tesisler kurarak yurtlar açmak, gerektiğinde eğitime katkı için burslar vererek bu konularda etkinlikler yapmak, kadın haklarının uluslararası platformlardaki gelişmelerini izlemek, yeniliklerini saptamak ve dünya kadınlarıyla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğinin

[478] ''Şehrimizde Türk Kadınlar Birliği Müteşebbis İdare Heyeti Kuruldu'', *Trakya'da Yeşilyurt Gazetesi*, 10 Mayıs 1955
[479] ''Türk Kadınlar Birliği'nden'', *Trakya'da Yeşilyurt Gazetesi*, 8 Kasım 1956

sağlanması için çalışmalar yapmak, kadınların sağlık, eğitim ve iş karşılığı, ayni ve nakdi yardım yapılmasını sağlamak ve gerekli görülen yerlerde Kadın Dayanışma Merkezleri kurmak bulunmaktadır.[480]

Derneğin faaliyetleri arasında ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri, kamu kuruluşları ve yerel yönetimlerle sıkı bir işbirliği ve dayanışma içinde olmak ve ortak projeler üretmek bulunmaktadır. Ayrıca federasyon kurarak mevcut kadın federasyonlarına katılma çalışmaları yapmak, yemekli ve yemeksiz, özel ve genel toplantılar, konserler, seminerler, panel ve benzeri gelir getirici sosyal, kültürel ve sanatsal faaliyetlerde bulunmak, kitap, dergi, bülten gibi yayınlarla ve sosyal medya aracılığı ile dernek çalışmalarını tanıtmak bulunmaktadır.

TKP, aynı zamanda uluslararası faaliyetler yürüten bir kuruluştur. Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan *''Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi Ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi''* kısa adı ile ''İstanbul Sözleşmesi'' 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzalanmış, 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Özel olarak kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddet ve ev işi şiddeti hedef alan ilk Avrupa sözleşmesi olma niteliği taşıyan sözleşme bugüne kadar Türkiye dahil olmak üzere Avrupa Konseyi üyesi yirmi ülke tarafından onaylanmıştır.[481] Bu çerçevede TKP tarafından, Türkiye'nin ilk imzacı ülke olduğu İstanbul Sözleşmesi'nin bilinirliğini artırmak ve uygulanmasını sağlamak için geniş katılımlı bir proje başlatılmış ve ''Kadına Yönelik Şiddet Eşitsiz Güç İlişkilerinden Kaynaklanmaktadır'' sloganı ile yola çıkmıştır. ''Tutunduklarımız: İstanbul Sözleşmesi'' kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ile ilgili temel ve hukuki güvence taşıyan en önemli uluslararası belgelerden biridir.

Bu çerçevede hak temelli kadın örgütlerinin İstanbul sözleşmesine dair gerekli bilgileri öğrenerek güçlenmesini sağlamak ve kadına yönelik şiddet ile mücadele için her aşamada lobi ve savunuculuk becerilerini arttırmak projenin temel hedefi olarak tanıtılmaktadır. Kadına yönelik şiddetin bir insan hakkı ihlali ve

[480] http://turkkadinlarbirliği.org (Erişim Tarihi: 04.09.2017)
[481] ''İstanbul Sözleşmesi'', http://www.turkkadınlarbirliği.org/istanbul-sozlesmesi (Erişim tarihi: 13.09.2017)

ayrımcılık olduğu bu sözleşmede özellikle vurgulanmaktadır. Söz konusu sözleşme çerçevesinde TKP'nin temel hedefi, kadın örgütlerinin, hizmet sağlayıcılarının, kamu kurumlarının ve yerel yönetimlerin İstanbul Sözleşmesinin önemine dair farkındalıklarının artırmak ve bu konuda kamuoyu oluşturmaktır.[482]

Resim 1. TKB'nin ''Tutunduklarımız: İstanbul Sözleşmesi'' Tanıtımı[483]

4.5.2.2. Türk Anneler Derneği Kırklareli Şubesi

Anneler Derneği Kırklareli'nde 1964 yılında kurulmuştur. Derneğin Amacı; Ana olan kadının maddi ve manevi yönden kalkındırılması ve aydınlatılması suretiyle, çocuğun topluma yararlı ve mutlu birer vatandaş olarak yetişmesini

[482] ''*Lüleburgaz'da Kadına Yönelik Şiddet Bilgilendirilmesi''*, Görünüm Gazetesi, Nisan 2016
[483] ''Kadına Yönelik Şiddete Karşı Mücadelenin Startını Lüleburgaz'dan Verdiler'', http://www.gazetetrakya.com/Haber/Kadina_yonelik_siddete_karsi_mucadelenin_startini_Luleburgazdan_verdiler/722224.html (Erişim Tarihi: 10.10.2017)

sağlamak şeklinde belirtilmiştir. Türk Anneler Derneği amaçlarını şu şekilde açıklamaktadır; *''Türk annelerini Ana-Çocuk Sağlığı bakımından aydınlatmak ve "Ana-Çocuk Ölümlerin Önleyici Tedbirler" hakkında bilgi vermek öncelikli hedefleri arasındadır. Türk anası ahlaki, ruhi, bedeni ve milli terbiye görevinin kutsallığını aşılamak ve gelecek Türk Milletinin hamurunu yoğurmakla vazifeli olduğunu her vesile ile hatırlatmak suretiyle kendisinden terbiyeci sıfatına bağlı sorumluluk hissini geliştirmekte ve köleleştirmektedir. Çocukların ruh sağlığı bakımından koruyacak tedbirler düşünerek onların körpe ruhlarını zehirleyecek tesirlerden koruma çareleri aramaktadır. Muhtaç aile ve çocuklara ekonomik, sosyal ve kültür alanlarında yardım eder, okuma fonksiyonel kurslar açmaktadır. Memleketimizdeki turizm faaliyetlerini desteklemek, korumak ve karşılıklı temas ve fikir alışverişinde bulunmak üzere ilgili müesseslerle iş birliği yapmaktadır. Yabancı dil bilen üyelerimizin, icabında tarihi Türk misafirperverliğini fiilen tahakkuk ettirmek için rehberlik görevini görmelerini sağlamaktadır. Turistik bölgelerde geziler tertip ederek Türk Anneleriyle işbirliği temini suretiyle bölgeler, mutfak, Türk sanatı ve folklor geleneklerini tanıtır. Huzur Evi, Spor Tesisleri, Dinlenme Evleri, Kitaplık, Okuma Odası, Kreş, Pansiyon, Aş Ocağı ve her türlü sosyal, eğitsel ve Kültürel Sağlık Tesisleri, Site ve Yurtlar açmaktadır. Milletimizin sosyal, kültürel, eğitim düzeyini yükseltmek ve çağdaşlaşma yolunda çeşitli çalışmalar yaparak; Panel, Seminer, Konferans ve Okullar arası Kültür Yarışmaları düzenlemektedir. Kamu kuruluşları ve dernekleri ile iş birliği yapmakta ve dergi, gazete ve broşür çıkarabilmektedir.''*[484]

Kırklareli Anneler Derneği'nin kadınlara yönelik faaliyetleri arasında Anneler Günü, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü gibi özel günlerde etkinlikler ile panel ve konferans düzenlemek bulunmaktadır. Ayrıca bazı kamu ve kuruluşlarla çalışmalar yürütülmektedir. Bunlardan bir tanesi Türk Anneler Derneği Kırklareli Şubesi ile Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün ortaklaşa yürüttüğü bir çalışma olan köyde yaşayan ve sinemaya hiç gitmemiş kadınların beyaz perdeyle tanışmaları programı olmuştur. Program kapsamında altmış kadın söz konusu

[484] ''Türk Anneler Derneği ''8 Mart Kadınlar Günü''nü Etkinliklerle Kutlayacak'', http://www.yesilyurtgazete.com/turk-anneler-dernegi-8-mart-kadinlar-gununu-etkinliklerle-kutlayacak/, (Erişim Tarihi: 24.05.2017)

etkinlikten yararlanmıştır. Anneler Derneği Kırklareli Şube Başkanı, kadınların, köylerinde zorlu bir yaşam sürdürdüğünü, zamanlarının büyük bir bölümünü hayvanlarına bakmakla geçirdiğini anlatarak, bu nedenle bir gün de olsa onların köy hayatından uzaklaşarak dinlenmelerini sağlamayı amaçladıklarını belirtmiştir.[485]

Resim 2. Kadınlar İlk Kez Sinemayla Tanıştı [486]

Kırklareli Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ile Türk Anneler Derneği Kırklareli Şubesinin iş birliğiyle düzenlenen programda köyde yaşayan kadınlar ilk kez sinemayla tanıştı.

4.5.2.3. Kırklareli Kadın Girişimciler Derneği

Kırklareli'nde 2009 yılında kurulan ve 31 üyeye sahip Kırklareli Kadın Girişimciler Derneği, girişimcilik yoluyla kadının güçlenmesini hedefleyen bir örgüttür. Kadının sadece ekonomik olarak değil aynı zamanda politik ve sosyal

[485] ''Köy Kadınları İlk Kez Sinemayla Tanıştı'', http://gorunumgazetesi.com.tr/haber/29739/koy-kadinlari-ilk-kez-sinemayla-bulustu.html, (Erişim Tarihi: 12.12.2016)
[486] ''Köy Kadınları İlk Kez Sinemayla Tanıştı'', http://gorunumgazetesi.com.tr/haber/29739/koy-kadinlari-ilk-kez-sinemayla-bulustu.html, (Erişim Tarihi: 12.12.2016)

olarak da güçlenmesini hedeflemektedir. Kadın girişimciliğinin, kadınların eşitsiz ve dışlanan toplumsal konumlarının değişmesi ve böylece ekonomik güçlenmenin kadının güçlenmesini sağlayacağını var saymaktadır. Bu doğrultuda Kırklareli Kadın Girişimciler Derneği, kadın girişimcilerin güçlenmesi için eğitim, rehberlik ve mentörlük desteği vermekte ve kadının ekonomik konumunun güçlenmesi ve kadın-erkek fırsat eşitliliği konusunda savunu çalışmaları yapmaktadır. Dernek Kırklareli'nde henüz istediği verim ile çalışmaya ulaşmış durumda olmadığını belirtmektedir. El sanatları kursları, kermes gibi faaliyetler gerçekleştiren dernek üyelerinin ürünleri Kırklareli'nde Yayla Mahallesinde bulunan stantlarında satışa sunulmaktadır.

4.5.2.4. Kırklareli Kent Konseyi Kadın Meclisi

Kadın Meclisi Kırklareli'nde 2009 yılında kurulmuştur. Amacı kadınlar için Atatürk'ün Türk kadınına sosyal alanda tanıdığı birçok hakları sağlayan ilke ve devrimleri doğrultusunda toplumsal yaşamda üretim, ekonomi, siyaset, kültür, sanat ve eğitim alanlarında söz sahibi olmasını sağlamaktır. Ayrıca kent ve kadın sorunları ile sorumlulukları konusunda bilinçlenerek politikalar oluşturmak, kentsel yaşama katılımını sağlanmak ve yaşadığı kente ait olma duygularını geliştirmek konularında farkındalık oluşturarak çözümler ve projeler üretmesinde aktif rol almalarının sağlanmasını amaçlamaktadır. Kadın meclisinin en önemli görevi, kadınların toplumsal yaşamın bütün alanlarında söz sahibi olmalarını ve kent sorunları hakkında bilinçlenmelerini sağlamak için çalışmak, Kırklareli Kadın Meclisini ulusal ve uluslararası düzeyde temsil etmek ve bu amaca uygun etkinlikler düzenleyerek kadınların bireysel gelişimlerini ve girişimci ruhunu desteklemek bulunmaktadır.[487]

Kırklareli Kent Konseyi Kadın Meclisi, Kırklareli'nde ikamet eden ve meclise üye olan kadınlardan; kadınlarla ilgili sosyal hizmet kurumları, vakıflar, dernekler, mahalle birlikleri, kadınlarla ilgili diğer sivil toplum kuruluşları, sendika, meslek odaları ve baro temsilcileri, kadın kooperatifi temsilcileri, seçilmiş kadın

[487] http://www.kirklarelikentkonseyi.org.tr (Erişim Tarihi: 15.09.2017)

yerel yönetim temsilcileri, iş dünyası temsilcileri ve akademisyenlerden oluşmaktadır.

Kırklareli Kent Konseyi Kadın Meclisinin hedefleri arasında, kadınların toplumsal yaşamın her alanında söz sahibi olması, kent ve kadın sorunları ve sorumlulukları konusunda bilinçlenmeleri, kadın bakış açısıyla politikalar oluşturmaları, kentsel yaşama katılma ve kente ait olma duygularının geliştirilmeleri bulunmaktadır. Ayrıca kadınların sorunlarından, gereksinimlerinden ve beklentilerinden yola çıkılarak, çözüm önerileri ve projelerin üretilmesi, bu önerilerin ve projelerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunulması öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır.

Kadın meclisinin projeleri arasında ‘’Takı Kursu’’ ‘’Bebek Bakım ve Emzirme Evi’’ projeleri yer almaktadır. ‘’Takı Kursu’’ projesi kadınlara hem bir meslek edinmelerine destek olmak hem de ürettiklerini satarak gelir elde etmelerini sağlamak üzere gerçekleştirilen bir projedir. ‘’Bebek Bakım ve Emzirme Evi’’ projesi ile amaçlanan annelerin sağlıklı bir ortamda bebeklerin günlük bakımları için ihtiyacı olan araç-gereçlerle donatılmış özel noktaların hazırlanmasını sağlamak ve anne-bebek sağlığı konusunda bilgilendirme yapmaktır. Kent Konseyi Kadın Meclisi Başkanı Çakır; *‘’Kentli anneler sosyal hayatın içerisinde gittikleri kafelerde, çay bahçelerinde, çocuk parklarında ve buna benzer alanlarda bebeklerinin altını değiştirmek ya da emzirmek için uygun mekanlar bulamamaktadırlar. Bazı anneler masa üzerinde bazı anneler ise sandalye üzerinde bebeğinin altını değiştirmeye çalışırken kimisi de kafelerin lavabolarında çocuklarını emzirmek için çaba harcamaktadırlar. Annelerin bir kısmı ise huzursuz olan bebeği ile bu ihtiyaçlarını karşılamak için eve dönmek zorunda kalmaktadırlar.’’*[488] sözleriyle bebek evi ihtiyacının nereden kaynaklandığını açıklamıştır. Bunun yanı sıra Kadın Meclisi desteğiyle Avrupa Birliği, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Türkiye İş Kurumu tarafından finanse edilen ‘’Kadın İşletmelerine Finansman ve Danışmanlık Desteği Programı’’ ile Kırklareli’nde kadın girişimci sayısının arttırılması hedeflenmektedir.

[488] http://kirklarelikentkonseyi.org.tr/bebek-bakim-ve-emzirme-evi-acildi/, (12.12.2017)

Resim 3. Bebek Bakım ve Emzirme Evi Projesi[489]

Kırklareli Kent Konseyi Kadın Meclisi tarafından projelendirilen ve Özel Bir Hastanesinin finansmanını sağladığı Bebek Bakım ve Emzirme Evi

4.5.2.5. Kırklareli Demokratik Kadın Platformu

Demokratik Kadın Platformu, Kırklareli'nde yaşayan ve herhangi bir siyasi partiden bağımsız olarak hareket eden kadınların oluşturduğu bir topluluk olarak tanımlanmaktadır. 1993 yılında kurulan Kırklareli Demokratik Kadın Platformu içinde sendikalardan ve sivil toplum örgütlerinden oluşan bir yapılanma bulunmaktadır. Bu yapılanma içinde; Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK), Kırklareli Gençlik Muhalefeti, Tüketici Hakları Derneği, Kırklareli Birleşik Haziran Hareketi, Kırklareli Kent Konseyi Kadın Meclisi, Tüm Emekliler Sendikası Kırklareli Şubesi, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Cumhuriyet Halk Partisi Kadın Kolları bulunmaktadır.

[489] ''Bebek Bakım Ve Emzirme Evi Açıldı'', http://www.kirklarelikentkonseyi.org.tr/bebek-bakim-ve-emzire-evi-acildi (Erişim Tarihi: 04.09.2017)

Demokratik Kadın Platformu içinde yer alan kurumlardan anlaşıldığı gibi Demokratik Kadın Platformunun emek ve meslek örgütleri, siyasi partiler ve çeşitli toplumsal hareketlerden oluştuğu söylenebilir. Demokratik Kadın Platformu kadına şiddet, kadın cinayetleri, kadın için daha eşit bir dünya ideali alanında eylemlerde bulunmaktadır. Bu çerçevede, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü, 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü gibi belirli gün ve haftalarda bildiri, basın açıklaması ve yürüyüş yaparak eylemlerini gerçekleştirmektedir.

Resim 4. ‘’Cinsel İstismar’’ Suçlarına İlişkin Kanun Önergesi Protestosu[490]

Kırklareli Demokratik Kadın Platformu, Meclise sunulan ardından komisyona geri çekilen “Cinsel İstismar” suçlarına ilişkin kanun önergesine tepki olarak basın açıklaması yaparken

[490] ‘’Kırklareli Demokratik Kadın Platformu Öneriye Tepkili’’, http://www.yesilyurtgazete.com/kirklareli-demokratik-kadin-platformu-oneriye-tepkili/, (Erişim Tarihi: 03.03.2017)

Resim 5. Gizem Şen Cinayetini Protesto Gösterisi [491]

Gizem Şen'i Kadınlar Uğurladı

Resim 6. ''Müftülük Yasasına Karşı Basın Açıklaması [492]

Eğitim-Sen Kırklareli Şubesi'nde Kırklareli Demokratik Kadın Platformu adına basın açıklaması yapan Kıymet Güngüt; "Müftülük Yasası hükümsüzdür, geri çekilsin" dedi.

[491] ''Gizem Şen'i Kadınlar Uğurladı'', http://www.haberturk.com/gundem/haber/1169680-gizemi-kadinlar-uğurladi (Erişim Tarihi: 15.06.2016)
[492] ''Müftülük Yasası Hükümsüzdür'', http://www.yesilyurtgazete.com/muftuluk-yasasi-hukumsuzdur/, (Erişim Tarihi: 12.12.2017)

Kırklareli Demokratik Kadın Platformu tarafından okunan basın açıklamasında: "AKP iktidarı halk iradesinin yüklediği sorumlulukla yasama faaliyetini toplumun gerçek ihtiyaçları temelinde gerçekleştirmesi gerekirken, bu yetkiyi kendi ideolojisini tahkim etmek amacıyla kullanmakta, meclisi işlevsiz hale getirerek yasa çıkarmaktadır. Söz konusu kadınlar olunca her türlü anti demokratik süreci işletmekten geri durmayan siyasal iktidar, oluşturmak istediği yeni rejimi kadın emeği, bedeni ve kimliği üzerinden inşa etmeye çalışmaya, bu hedefle yasalar çıkarmaya devam ediyor. Bunun son örneği kamuoyunda "Müftülük Yasası" olarak bilinen Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'nın yasalaşma sürecidir. Kadınların, türlü mücadeleler ile elde ettiği kazanımlar, bugün AKP'nin sistematik saldırılarının odağındadır. Siyasal iktidar, ideolojisinin tezahürü politikalarıyla cinsiyetçiliği her geçen gün derinleştirmekte, birçok alanda olduğu gibi OHAL, kadın kazanımlarına olan hoyrat ve kastî saldırılarının artırmasında ve hızlanmasında fırsat olarak kullanılmaktadır. Bu yasa, kadınlara danışılmadan, kadınların görüşleri alınmadan, kadınların gerçek ihtiyaçları gözetilmeden ve kadınların her türlü itirazına rağmen hazırlanmıştır. Gündeme geldikten sonra kadınların, yasaya karşı geliştirmek istediği itirazlar pek çok yerde polis şiddeti ile engellenmek istenmiş, buna rağmen kadınlar seslerini bulundukları her yerden duyurmaya devam ederek düzenlemenin pek çok kez alt komisyona geri gönderilmesini sağlamışlardır. Her güne bir kadın cinayeti düşüyorken, her üç evlilikten biri çocuk yaşta zorla yaptırılırken, çocuk yaşta evliliklerde üçte birlik oranla dünya sıralamasının en üstlerindeyken, taciz, tecavüzler cezasızlıktan alınan güçle sürekli artış gösterirken, hiç bir tedbir almayan siyasal iktidar, Müftülere resmi nikah yetkisi veren düzenlemeyi, Cumhurbaşkanı'nın "isteseniz de istemeseniz de bu yasa geçecek" buyurmasıyla, evlilik yoluyla Türkiye vatandaşlığına geçme kriterlerine eklenen genel ahlak" ibaresinin çıkartılmasıyla alelacele yasalaştırmıştır.

Kırklareli Demokratik Kadın Platformu olarak; Sesimizi ve itirazlarımızı baskı ve şiddetle bastırma çabalarınıza rağmen her yerde kadın düşmanı yasalarınızı teşhir etmeye devam ediyoruz;

** Bu yasa; Nikah yetkisi verilen il ve ilçe müftülüklerinin medeni yasanın uygulayıcısı olmasını sağlıyor.*

Kadın-erkek eşitsizliğini doğal sayan, dini referansları temel alan, tek bir dini ve mezhebi temsil eden, kadınların boşanmasını uygun bulmayan bir kurumun ve anlayışın temsilcisi, medeni kanunun uygulayıcısı olamaz. Tekçi, dayatmacı, ayrımcı bir uygulama olması, medeni kanunun ilgası ve şerri hukukun uygulamaya konmasının önünü açması laiklik açısından da kabul edilemez.

Bu yasa; sağlık personelinin takibi dışında doğan çocukların, doğum bildirimi nüfus müdürlüklerine sözlü beyanla yapılabilmesine olanak sağlıyor. Beyanın, mülki idare amirinin emriyle aile hekimince araştırılmasına ilişkin bir değişiklik öngörülüyor. Sözlü beyan, "tecavüzcülere rahat olun, biz sizi koruruz" demektir.

** Bu yasa; içerdiği Soyadı ile ilgili düzenlemeler ile evlenmeden önceki soyadını, eşlerinin soyadıyla da olsa kullanabilen kadınların, baskı görmelerini ve bu haktan vazgeçmelerini kolaylaştıran bir yasadır.*

**Bu yasa Medeni Kanun ile düzenlenmiş alanların, dini bakış açısı ile yeniden şekillendirilmeye çalışılmasına, kadınlar ile çocukların kanun tarafından korunan haklarının gasp edilmesine ve çocuk hakları sözleşmesine açık bir saldırı niteliğindedir. Bu yasayı tanımıyoruz. Bize sorulmadan hayatlarımız hakkında karar verilmesini kabul etmiyoruz.*

Kırklareli Demokratik Kadın Platformu olarak; Müftülük yasası biz kadınlar açısından hükümsüzdür! Geri çekilsin diyoruz!

Geri çekilene kadar mücadeleye devam edeceğimizi, çocuk gelinleri, çocuk istismarını, tacizi, tecavüzü ve kadına yönelik her türlü şiddeti arttıracak bu

uygulamayı iptal ettirmek üzere peşine düştüğümüzü bir kez daha belirtiyor, tüm kadınları hayatına ve haklarına sahip çıkmaya çağırıyoruz" denildi[493]

4.5.2.6. Kırklareli Odalar Ve Borsalar Birliği Kırklareli İl Kadın Girişimciler Kurulu

Kırklareli Ticaret Ve Sanayi Odasının birimi olarak faaliyet gösteren Kırklareli İl Kadın Girişimciler Kurulu, desteklenmediklerini gerekçe göstererek Kırklareli Odalar Ve Borsalar Birliği'nin bir birimi olarak çalışmak istediklerini Ankara'ya iletmişler ve onaylanan kara doğrultusunda kadın girişimcilerin koordinatörlüğü Kırklareli Ticaret Borsasına verilmiştir.[494] Bu çerçevede, Kırklareli Odalar Ve Borsalar Birliği Kırklareli İl Kadın Girişimciler Kurulu amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır:

1) İldeki kadın girişimci potansiyelinin nicelik ve nitelik bakımından geliştirilmesi ve daha donanımlı hale getirilmesi amacıyla politikalar belirleme,

2) Girişimcilik kültürünün İldeki kadınlar arasında gelişmesine öncülük etme,

3) Girişimci ruhlu kişilere, bu özelliklerini daha etkili kullanabilmelerini sağlayacak, iş kurmayı düşünenlere kuruluş ve devamındaki işi sürdürme süreçlerinde ihtiyaçları olacak temel bilgileri vermek, yol göstermek amacıyla girişimcilik eğitimleri, seminer ve panel düzenleme,

4) İldeki lise ve üniversitelerde girişimcilik dersleri, seminerleri, panelleri düzenleme,

5) Girişimcilik, iş kurma konularında ilgili prosedürleri aktaran kitapçıklar ve CD'ler hazırlama,

---

[493] ''Kadınlardan Müftülük Yasa Tasarısına Tepki'', http://www.kirklarelimanset.net/kadinlardan-muftuluk-yasa-tasarisina-tepki/ (Erişim Tarihi: 25.12.2017)
[494] Ticaret Borsası Girişimcilere Kucak Açtı, http://www.gazetetrakya.com/Haber-Ticaret_Borsasi_girisimcilere_kucak_acti-575767.gazetetrakya (Erişim Tarihi: 13.10.2016)

6) Birlik tarafından hazırlanmış olan kadın girişimcilik konusunda detaylı bilgileri ve olanakları güncel olarak sunan internet portalında, İl İcra Komitesine ilişkin yer alan bölümün güncellenmesini sağlama,

7) İldeki kadın girişimcilerin deneyimli girişimciler yanında staj yapmalarını sağlama,

8) Koçluk sistemi geliştirerek ildeki yeni iş kuran girişimcilere deneyimli girişimciler tarafından belli sürelerde destek sağlama,

9) İl ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunacak sektörlerde girişimde bulunulmasına yardımcı olacak tedbirleri belirleme ve bu sektörlere kadın girişimcileri yönlendirme ve teşvik etme,

10) Konuların özelliklerine göre çalışma grupları kurma,

11) Yurt içinde ve yurt dışında kadın girişimciliğe ilişkin gelişmeler ile idari ve yasal düzenlemeleri izleyerek toplayacağı bilgileri ilgililere ulaştırma bulunmaktadır.

Kırklareli Odalar Ve Borsalar Birliği Kırklareli İl Kadın Girişimciler Kurulu'nun faaliyetleri arasında mesleki bilgi ve beceri kursu açmak, panel, konferans düzenlemek bulunmaktadır. Bu çerçevede, İŞKUR ile Kırklareli Kadın Girişimciler Kurulu işbirliği ile gerçekleşen Mum Oymacılığı Kursu mesleki bilgi ve beceri kurslarına bir örnek olarak hayata geçirilmiştir. 20 kursiyerin katılımıyla gerçekleşen ve iki ay süren kursun sonunda katılımcılara ulusal ve uluslararası düzeyde geçerli olan sertifika verildi.[495]

4.5.2.7. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Kırklareli Şubesi

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin (ÇYDD) doğrudan bir kadın örgütlenmesi olmamasına rağmen derneğin çalışma kapsamına dahi edilme nedeni

[495] http://www.milliyet.com.tr/kadin-girişimcilere-bir-destek-de-validen-kirklareli-yerelhaber-1085930/

dernek başkanı ve yönetim kurulu üyelerinin ağırlıklı olarak kadınlardan oluşuyor olmasıdır. Kırklareli'nde 1994 tarihinde kurulan ÇYDD'nin amacı; Atatürk ilke ve devrimlerini korumak, geliştirmek çağdaş eğitim yolu ile çağdaş insan ve çağdaş topluma ulaşmak amacını güden ÇYDD, ülkenin çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkması ülküsü için bilgi, beceri ve deneyim birikimiyle, gönüllü çalışan bir sivil toplum örgütü olarak tanımlanmaktadır. Faaliyetleri arasında evrensel çocuk, kadın ve insan haklarına saygılı; demokratik, laik bir toplum ve sosyal hukuk devleti düzeninin gerçekleştirilmesi, korunması ve geliştirilmesi, bireylerin hukuksal, siyasal, ekonomik, kültürel, toplumsal, fiziksel konumunun geliştirilmesi, tüm insan hakları ve özgürlüklerinden yararlanmalarını sağlanması, toplumda çevre sorunları ve kültürel mirasımızla ilgili duyarlılığın arttırılması ve çevre sorunlarıyla ilgilenilmesi, amaç doğrultusunda çocuklar ve gençlerin sosyal, kültürel ve bedensel gelişmelerinin sağlanması, sağlık sorunlarının çözümüne destek olunması, eğitimde fırsat eşitsizliğini gidermek amacıyla kız çocuklarının okullaştırılma oranının artırılmasının sağlanması bulunmaktadır. Ayrıca, kadınların eğitimli ve meslek sahibi bireyler olmaları için çalışmalar yapılması, çağdaşlaşma ve eğitimde reform çalışmalarına öncülük edilmesi bulunmaktadır. ÇYDD, kamuya yararlı dernekler statüsünde bir dernek olarak tanımlanmaktadır. Dernek, öncelikle kız çocuklarına daha sonra imkanlar dahili içinde erkek çocuklarına destek vermektedir.

ÇYDD'nin faaliyetleri arasında eğitim ve burs faaliyetleri, panel, konferans, seminer düzenlemek, kültürel etkinlik, çalıştay düzenlemek, belirli gün ve haftalarda bildiriler yayınlamak bulunmaktadır. Proje ve faaliyetleri arasında *''Okutan Anneler Projesi''* ve *''Bağrımızdan Yetişen Değerler Projesi''* bulunmaktadır. ''Bağrımızdan Yetişen Değerler Projesi''nin amacı kapsamında gençlerin niteliğini artırmak ve onlara özgüven ve motivasyon aşılamak olarak açıklanmaktadır. Proje kapsamında Kırklareli'nde doğup yetişen ve daha sonra büyük illere giden topluma mal olmuş insanlar ile gençleri buluşturmaktadır. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, ayrıca kadına şiddet, taciz konularında protesto gösterilerine katılarak, bildiri yayınlayarak kamuoyunda farkındalık çalışmaları yapmaktadır.

Kırklareli Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Başkanı Meriç'in 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü dolayısıyla yayınladığı mesajı:

''25 Kasım, Dominik Cumhuriyeti'nde 1960 yılında özgürlükleri için mücadele eden Mirabel kardeşlerin vahşi bir şekilde katledildikleri utanç gününün yıldönümüdür. Bu nedenle 25 Kasım, Birleşmiş Milletler tarafından "Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü" ilan edilmiştir. Şüphesiz ki Mirabel kardeşler şiddete uğrayan ve katledilen ilk kadınlar değillerdi ve ne yazık ki son da olmadılar. Yapılan araştırmalara göre, ülkemizde her 10 kadından 4'ü şiddete maruz kalmaktadır. Sadece Ekim ayında ülkemizde 40 kadın öldürülmüş, 32 çocuk istismara uğramış ve 25 kadın cinsel şiddete maruz kalmıştır. Şüphesiz ki kadına yönelik şiddet yalnızca kadına değil aynı zamanda topluma zarar vermektedir. Ülkemizde insan haklarının, demokrasinin, eşitliğin ve hukukun üstünlüğünün sağlanabilmesi için kadına yönelik ayrımcılığın ve şiddetin durdurulması gerekmektedir. ... Hukukun üstünlüğünü, eşit yurttaşlığı, insan haklarını ve demokrasiyi yerleştirmek için kadına yönelik ayrımcılığı ve şiddeti ortadan kaldırmak zorundayız. Kadınlara yönelik ayrımcı, dışlayıcı ve şiddet içeren uygulamalar sona erdirilebildiğinde, geleceğe daha da güvenle bakabileceğimiz muhakkaktır. İnsan hakları mücadelesinde, kadına yönelik her türlü ayrımcılığı; kadının emeğine, bedenine ve kimliğine yönelik şiddeti reddediyoruz.''[496]

Bu çerçevede söz konusu mesaj ile dernek kadına yönelik ayrımcılıkların kaldırılması ile kadın-erkek eşitliği, hukukun üstünlüğü ve demokrasinin yerleşmesinin sağlanacağını belirtmekte ve bu yönde farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır.

Kırklareli'nde kadın örgütlerinin hassas oldukları ortak noktanın kadına şiddet konusunda olduğu görülmektedir. Kadın örgütlerinin büyük çoğunluğu

---

[496] ''Kırklareli Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Başkanı Meriç'in 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü dolayısıyla yayınladığı mesajı'' Kırklareli Gazetesi, 27 Kasım 2017

özellikle kadına karşı şiddet konusunda ortak bir platformda toplanabilmektedir. Ancak yine de kadına yönelik şiddetle mücadelede yasal çalışmaların hayat geçirilmesi, eğitim ve farkındalık yaratma çalışmaları, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonu arttırılması, şiddet mağduru kadınların korunması ve desteklenmesine yönelik mekanizmaların güçlendirilmesi konularında kadın örgütleri arasında etkili bir işbirliğinin varlığı mevcut değildir.

4.6. ARAŞTIRMANIN TASARIMI

4.6.1. Araştırmanın Yöntemi

Kırklareli'nde Kadın Hareketi üzerine daha önce bir çalışma yapılmamış olması göz önüne alındığında tez çalışması saha araştırmasından elde edilen veriler doğrultusunda biçimlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin her ikisi kullanılmıştır. Bu çerçevede hem derinlemesine görüşme tekniği hem de anket yöntemi uygulanmıştır. Böylece her iki teknikten toplanan veriler yoluyla çalışmanın sağlamlaştırılması amaçlanmıştır.

Derinlemesine görüşme tekniği kapsamında yarı-yapılandırılmış bir soru formu kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme, bir veri toplama tekniği olarak, açık-uçlu soruların sorulması, dinlenmesi ve ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini mümkün kılmaktadır. Söz konusu teknik, görünen olguların özüne inmeyi, bunların ayrıntılarını kavramayı ve bütüncül bir şekilde anlamayı sağlamaktadır. Araştırmanın popülasyonu bir siyasete bağlı olmadan varlıklarını sürdüren bağımsız kadın örgütlenmeleridir. Dernek, vakıf, platform, grup, merkez şeklinde örgütlenmiş kadınlar hakkında sayısal bir kayıt olmaması nedeniyle örneklemin sayısal temsil ediciliğinden çok her tür grubu yansıtıcı olmasına dikkat edilmiştir. Araştırma kapsamına Kırklareli'nde bulunan üç dernek, bir platform, bir kurul, bir meclis olmak üzere toplam yedi kadın örgütlenmesi alınmıştır. Bu noktada dikkat çeken bir husus kadın örgütlenmelerinde katılımcıların birden fazla kadın örgütlenmesi içinde yer almasıdır. Örneğin bir derneğin başkanı, bir başka derneğin yönetim kurulu üyesi durumundadır. Bu durum kadın

örgütlenmelerinde görüşme yapılacak kişilerin seçiminde bir zorluk olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda tez kapsamında seçilen kadın örgütlerinin yürütme kurulu başkan ve üyeleri ile aktivistlerden oluşan toplam yirmi sekiz kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu kişilerle öncelikle telefon yoluyla ile iletişim kurularak çalışmanın amacı ve tanıtımı yapılmış ve görüşme için randevu talep edilmiştir. Görüşmeler kadın örgütü temsilcileri veya görüşmeyi kabul eden kadınlarla yapılmıştır. Görüşmeler kadın örgütlerinin bir araya geldikleri ofislerde gerçekleştirilmiştir. Böylece kadınların çalışma mekânlarının da gözlemlenmesi mümkün olabilmiştir. Ayrıca bazı kadın örgütlerinin haftalık toplantılarına katılım yapılarak gözlemler yapılmıştır. Bu alanda sayısal veri elde edebilmenin güçlüğü açık olduğundan araştırmanın örneklemi kaynak kişilere zincirleme şeklinde oluşturulan kartopu yöntemi ile oluşturulmuştur. Yapılan görüşmelerde katılımcılardan hareket içinde yer alan farklı kadınların iletişim bilgileri istenerek kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır. Her bir görüşmenin ortalama süresi bir saat kırk beş dakika ile iki saat on beş dakika arasında sürmüştür. Bu çerçevede Kırklareli'nde kadın hareketi, kadın örgütlenmeleri, kadın sorunları ve bu sorunlara çözüm yolları hakkında derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Görüşmelerde tekrar edilen bilgilere rastlanılmaya başlandığında çalışmanın belli bir doyum noktasına ulaşmış olduğuna kara verilerek, araştırma sonlandırılmıştır.

Tez çalışmasında ayrıca Nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma gözlemciyi dünyaya konumlandıran yerleşik bir etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Dünyayı görünür kılan bir yorumcu pratikler kümesi içermekte ve bu pratikler dünyayı dönüştürmektedir. Dünyayı saha notları, görüşmeler, sohbetler, fotoğraflar, kayıtlar ve kendi kendine notlar ile birlikte açıklamaktadır.[497] Nicel araştırma yöntemi kapsamında tez çalışması için seçilen kadın örgütlenmelerinde yer alan temsilcilerden 192 kişiye anket uygulanmıştır. Anket çalışması yoluyla Kırklareli'nde kadın örgütlerinde faaliyet gösteren kadınlar hakkında bir profil çıkarılması amaçlanmıştır. Elde edilen sonuç ve bulgular SPSS istatistik programı yoluyla değerlendirilmiştir. Anket çalışmasında ayrıca ölçeğin yapı geçerliğinin

[497] Donatella Della Porta, Michael Keating, *Sosyal Bilimlerde Yaklaşımlar ve Metodolojiler Çoğulcu Bir Perspektif*, Küre Yayınları, İstanbul 2015, s. 48

belirlenmesi amacıyla açıklayıcı faktör analizi (AFA), güvenirliğinin belirlenmesi amacıyla Cronbbach's alfa güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır.

4.6.2. Veri Toplama Tekniği

Anket yöntemi, deney yöntemi, gözlem yöntemi, görüşme yöntemi ve tarama yöntemi temel veri toplama yöntemleri arasında sayılmaktadır. Temel olarak tez çalışmasında nicel ve nitel yöntem birlikte kullanılmış, bu kapsamda anket yöntemi, derinlemesine görüşme ve literatür taraması yöntemleri uygulanmıştır.

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve dokuman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasıdır. Özetle nitel araştırma sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır. Nitel araştırmada en yaygın olarak kullanılan bilgi toplama yöntemi görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesidir. Görüşme yöntemi, nitel araştırmada en sık başvurulan yöntemdir. Görüşme yöntemi, insanların bakış açılarını, tecrübelerini, duygularını ve algılarını ortaya koymada kullanılan bir yöntemdir. [498] Bu bağlamda tezde kullanılan yöntemlerden birisi görüşme yöntemidir. Tez kapsamında yüz yüze görüşme yöntemi kullanılmıştır. Yüz yüze görüşme yönteminde yarı- yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır.

Bu çerçevede yüz yüze görüşme kapsamına Kırklareli'nde kadın örgütlenmeleri temsilcileri ve kadın aktivistler alınmıştır. Araştırmada üç dernek, bir kurul, bir platform ve bir kadın meclisi olmak üzere yedi kadın örgütlenmesi ile görüşülmüştür. Bu kapsamda mülakatlar, Türk Kadınlar Birliği, Türk Anneler Derneği, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Kırklareli Kadın Girişimciler Derneği, Kırklareli Ticaret Borsası İl Kadın Girişimciler Kurulu, Kırklareli Kent Konseyi Kadın Meclisi, Demokratik Kadın Platformu temsilcilerinden seçilen kişiler ve Kırklareli'nde yaşayan kadın aktivistler ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme ile elde

[498] http://www.eb.ted.org.tr/article/download, Ali Yıldırım, *Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri Ve Önemi*, s. 10

edilen verilerin kaydedilmesinde kayıt cihazı ve not alma tekniği kullanılmıştır. Görüşülen kişilere görüşmelerin kayıt cihazı ile kaydedilmesi konusunda bilgi verilerek onayı alınmıştır. Kayıt cihazı kullanılmasını kabul eden katılımcılar ile yapılan görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Kayıt cihazının kullanılmasına izin verilmediği durumlarda ise katılımcıların sorulara cevapları ve görüşleri not edilerek veriler toplanmıştır. Derinlemesine görüşmeler 01 Haziran 2016 ile 01 Ekim 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada diğer bir yöntem olarak anket yönteminin seçilmesinin temel nedeni daha geniş bir kitleye ulaşılabilmesi ve daha büyük bir örneklemle elde edilen bulguların güvenirliğinin ve dış geçerliğinin artırılmasıdır. Bu çerçevede yüz yüze görüşme kapsamına alınmış olan kadın örgütlerinin yöneticileri vasıtasıyla kadın örgütlerinde yer alan üyelerine anket uygulanmıştır. Üyeler tarafından doldurulan anket formları sivil toplum örgütlerinin başkanları tarafından toplanarak değerlendirmenin yapılabilmesi için tarafıma ulaştırılmıştır. Geri dönüşü sağlanan anket formlarının kadın üye sayılarının çok altında olduğu tespit edilmiştir. Dağıtımı yapılan 300 anketten 192'si tarafıma ulaştırılmıştır. SPSS 23 istatistik programına 192 anket üzerinden veri girişi sağlanmıştır. Ayrıca anketlerin yapı geçerliliği ve güvenirlilik analizi yapılmıştır. Elde edilen nicel veriler kadın örgütü temsilcileri ve bazı kadın aktivistlerden oluşan ve yirmi sekiz kişi ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen nitel veriler ile desteklenerek sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır.

4.6.3. Anket Formunda Yer Alan Soruların Özellikleri Ve Uygulanması

Anket formu üç bölüm olarak hazırlanmıştır. Anketin ilk bölümünde ankete katılan kişilerin demografik özelliklerini ölçmek amacıyla yaş, doğum yeri, medeni durumu, çocuk sayısı, eğitim durumu, meslek ve gelir düzeyi gibi sorulara yer verilmiştir.

Anketin ikinci bölümünde kadın örgütlerinde faaliyet gösteren kadınların faaliyetlerine katılım sıklığı, toplantı gündemleri, daha çok hangi alanlara yönelik çalıştıkları, Kırklareli'nde kadın sorunun tanımı ve kadın örgütlerindeki kazanımlarını tespit etmek amacıyla davranışsal sorulara yer verilmiştir.

Anketin son bölümünde ise, kadınların, kadın-erkek eşitsizliğin nasıl anlamdırdığı, kadınların mevcut durum karşısında gerçekleştirilebilecek değişiklikler ve Kırklareli'nde kadın örgütlerinin durumu ve işlevlerine ilişkin otuz adet yargısal soruya yer verilmiştir.

Soru formunda hem açık uçlu hem kapalı uçlu sorulara yer verilmiştir. Ancak soruların açık uçlu olarak hazırlanması verilerin sınıflandırılmasını zorlaştırma ihtimaline karşın sorular büyük oranda kapalı uçlu sorular çerçevesinde hazırlanmıştır. Anket formunun ikinci bölümünde yer alan kadın örgütlerinde faaliyet çeşitliliği, gündem konuları ve kadın örgütlerindeki kazanımların tespiti amaçlı sorularda mevcut tüm olasılıklar soruya yerleştirilmiş ve dolduran kişinin bu olasılıklar arasından tercih yapması istenmiştir.

4.6.4. Görüşme Formunda Yer Alan Soruların Özellikleri Ve Uygulaması

Çalışma kapsamında görüşmeler Kırklareli ilinde faaliyet gösteren kadın örgütleri başkanları ve yürütme kurulları ile kadın aktivistler ile yapılmıştır. Bu doğrultuda görüşme formunda[499] görüşülen kişilere kadın örgütlerindeki geçmişleri, kadınlar için yaptıkları faaliyetler, kadın sorunun nasıl tanımladıkları, Kırklareli'nde kadın örgütlenmesi hakkındaki düşünceleri, kadın örgütlerinin hedef kazanımlarının ne olduğu hakkındaki düşüncelerini yansıtacak açık uçlu sorulara yer verilmiştir.

[499] Görüşme formu EK 2 de yer almaktadır.

4.6.5. Verilerin Analizi Ve Değerlendirilmesi

Anket çalışması sonucunda elde edilen verilerin analizi SPSS 23 programı ile yapılmış ve %95 güven düzeyi ile çalışılmıştır. Çalışmada parametrik olmayan test tekniklerinden Spearman korelasyon, Mann Whitney, Kruskal Wallis kullanılmıştır. Spearman korelasyon testi bağımsız iki nicel değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönü ve kuvvetinin belirlenmesi kullanılan test tekniğidir. Mann Whitney bağımsız iki grubun nicel bir değişken açısından karşılaştırılmasında, Kruskal Wallis bağımsız k grubun (k>2) nicel bir değişken açısından karşılaştırılmasında kullanılan test tekniğidir. Çalışmada ölçek puanlarının ilişkisi Spearman korelasyon testi ile ölçek puanlarının demografik değişkenlere göre farklılık gösterme durumu ise Mann Whitney ve Kruskal Wallis testleri ile analiz edilmiştir.

Anket çalışması sonucunda elde edilen veriler ve görüşmeler sonucu elde edilen veriler ile birlikte değerlendirilerek ele alınmıştır. Yapılan analiz çalışmasında görüşme notlarından katılımcıların kendi ifadeleri yeniden incelenmiş ve bulguların değerlendirilmesi bölümünde katılımcıların kendi ifadelerine yer verilmiştir. Bulgular bölümünde ağırlıklı olarak katılımcıların ifadeleri kullanılmış ve söz konusu ifadeler anket çalışmasının verileri ile birleştirilerek yorumlanmıştır.

4.6.6. Anket Sorularının Yapı Geçerliliği Ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Anket formunun son bölümünde yer alan eğilim/tutum ölçmeye yönelik 30 sorunun 5'li Likert Ölçeği (Kesinlik katılıyorum, Katılıyorum, Fikrim yok, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum) ile puanlama yoluyla ölçülen değişkenleri için güvenilirlik analizi yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA), güvenirliğinin belirlenmesi amacıyla Cronbach's alfa güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Cronbach Alfa katsayısının değerlendirilmesinde uyulan değerlendirme ölçütü;

$0{,}00 \leq \alpha < 0{,}40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0{,}40 \leq \alpha < 0{,}60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.

$0{,}60 \leq \alpha < 0{,}80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.

$0{,}80 \leq \alpha < 1{,}00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir.[500]

Anket sorularının son bölümünde yer alan sorulara ilişkin Cronbach Alpha (α) istatistiği = güvenirlik katsayısı ise 0,867 olarak hesaplanmıştır. Bu çerçevede güvenilirlik test sınamasında kullanılan ölçeğin "*yüksek derecede güvenilir*" olduğu bulunmuştur.[501]

Ölçeğin yapı geçerliğini istatistiksel olarak tespit etmek için açımlayıcı faktör analizi tekniği kullanılmaktadır. Ölçeğin öncelikli olarak, faktör analizine uygun olup olmadığını anlamak amacıyla KMO ve Bartlett testi yapılmaktadır. KMO katsayısı örneklemin büyüklüğünü test etmek için hesaplanmaktadır. Kaiser, bulunan değerin 1'e yaklaştıkça mükemmel, 0.50'nin altında ise kabul edilemez olduğunu belirtmektedir.[502] Faktör analizinde evrendeki dağılımın normal olması da beklenmektedir. Bu da Bartlett testiyle incelenmektedir. Bu kapsamda KMO testi ölçüm sonucunun 0.50 ve daha üstü, Bartlett küresellik testi sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir. Faktörlerin öz değerlerine ait saçılma diyagramı olan Scree Plot grafiği oluşturulan ölçeğin toplam faktör sayısının belirlenmesinde kullanılmaktadır. Faktör analizi işleminde ölçek maddelerinin faktörlere atanması ya da ölçekten çıkarılması işlemlerinde faktör yükü değerlerine bakılmaktadır. Faktör yük değeri, maddelerin faktörlerle olan ilişkisini açıklayan bir katsayıdır. Maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin yüksek olması beklenir. Bir faktörle yüksek düzeyde ilişki veren maddelerin oluşturduğu bir küme var ise bu bulgu, o maddelerin birlikte bir kavramı yapıyı-faktörü ölçtüğü anlamına gelmektedir. Her bir maddenin faktör yükünün 0,30'dan küçük olduğu ya da söz konusu maddenin faktör yüklerinin iki farklı faktördeki değerlerinin farkının 0,10'dan küçük olması durumunda (binişiklik) madde ölçekten çıkarılarak analiz işlemine devam edilmektedir.

---

[500] Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi Ve SPSS İle Veri Analizi*, 2. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2005, s. 28-29

[501] Güvenilirlik analizi sonuçlarına ilişkin tablolar Ek 4'te yer almaktadır.

[502] Tavşancıl, a.g.e., s. 29

5. BEŞİNCİ BÖLÜM: VERİ ANALİZLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE YORUMU

Kırklareli'nde kadın hareketi ve kadın örgütlerine odaklanan bu çalışma açısından gelinen noktada temel amaç, saha araştırmasından elde edilen bulguların sunumu ve yorumlanmasıdır. Kırklareli'nde kadın örgütlerinin gözünden kadın hareketinin bir yorumlamasıdır. Kırklareli özelinde daha önce kadın hareketi üzerine bir araştırmasının yapılmadığı göz önünde bulundurulduğunda saha çalışması ayrıcalıklı bir önem taşımaktadır. Kırklareli'nde kadın hareketi üzerine daha önce araştırma yapılmaması neticesinde araştırma konusu hakkında en doğru ve en açıklayıcı bilginin araştırma öznesi olan kadınlardan toplamanın önemi büyüktür. Bu sebeple tezimizde temel bilgi kaynağı olarak kabul edilen kadın örgütlenmelerinde faaliyet gösteren kadınların yorumları büyük önem taşımaktadır. Kırklareli'nde kadınların 1950'li yıllardan sonra örgütlendiğini ancak 1990'lı yıllardan itibaren görünür olmuştur. Kadın örgütlenmeleri kadının ekonomik, siyasi ve toplumsal konumlarının güçlendirme yönünde, az sayıda kadının katılımıyla çekirdek bir grubun öncülüğünde kurulmuştur. Kadın örgütlenmelerinin hemen hepsi 8 Mart gibi faaliyetleri içeren süreçlere destek vermektedir.

Çalışmamızda elde edilen verilerin analizine geçmeden önce Kırklareli'nde kadın örgütleri ve kadın hareketine ilişkin söylenebilecek sözlerin temel bilgi kaynakları olarak görüşmecilerin ve ankete katılan katılımcıların profillerini sunmak araştırmanın akışını kolaylaştıracaktır. Bu anlamda yirmi sekiz katılımcının ve anket uygulanan yüz doksan iki kişinin profilinin yer aldığı tabloların hazırlanması nedeni saha çalışmasına katılan kişilerin eğitim düzeyleri, yaşları ve meslekleri hakkında bilgi vermektir.

Tablo 4: Görüşme Yapılan Kişilerin Profilleri

Görüşme	*Yaş*	*Medeni Durum*	*Eğitim*	*Meslek*
G1	*53*	*Evli*	*Lise*	*Çalışmıyor*
G2	*58*	*Evli*	*Yüksek Lisans*	*Kamu Sektörü*
G3	*70*	*Evli*	*Lise*	*Çalışmıyor*
G4	*34*	*Evli*	*Yüksek Lisans*	*Kamu Sektörü*
G5	*65*	*Evli*	*Lisans*	*Emekli*
G6	*55*	*Evli*	*Lise*	*Kamu Sektörü*
G7	*58*	*Evli*	*Ön lisans*	*Emekli*
G8	*54*	*Evli*	*Ön lisans*	*Özel Sektör*
G9	*63*	*Bekar*	*Ön lisans*	*Emekli*
G10	*49*	*Evli*	*İlkokul*	*Özel Sektör*
G11	*63*	*Evli*	*Lise*	*Özel Sektör*
G12	*41*	*Evli*	*Lisans*	*Çalışmıyor*
G13	*60*	*Bekar*	*Lisans*	*Çalışmıyor*
G14	*40*	*Evli*	*Lise*	*Özel Sektör*
G15	*60*	*Evli*	*Ön lisans*	*Emekli*
G16	*59*	*Evli*	*Ön lisans*	*Emekli*
G17	*56*	*Evli*	*Ön lisans*	*Emekli*
G18	*61*	*Evli*	*Ön lisans*	*Emekli*
G19	*37*	*Bekar*	*Lise*	*Çalışmıyor*
G20	*60*	*Bekar*	*Lise*	*Çalışmıyor*
G21	*45*	*Bekar*	*Lise*	*Özel Sektör*
G22	*74*	*Evli*	*Ön lisans*	*Emekli*
G23	*58*	*Evli*	*Lise*	*Özel Sektör*
G24	*50*	*Evli*	*Lise*	*Özel Sektör*
G25	*45*	*Evli*	*Lise*	*Özel Sektör*
G26	*65*	*Evli*	*Ön lisans*	*Emekli*
G27	*48*	*Evli*	*Lisans*	*Kamu Sektörü*
G28	*52*	*Evli*	*Lisans*	*Özel Sektör*

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere tez çalışması süresince görüşme yapılan toplam yirmi sekiz kişiden birisi hariç hepsi lise ve üzeri mezunudur. Görüşmecilerin profillerinden elde edilen bulgular, Kırklareli'nde kadın sivil toplum örgütü temsilcilerinin eğitim seviyesinin yüksek bir yapıya sahip olmadığını göstermektedir. Ancak yaş bulgusu dikkate alınınca katılımcıların yaş ortalamasının yüksek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Kırklareli'nde kadın örgütlerinde genç kesimin çok fazla yer almadığı gözlemlenmektedir.

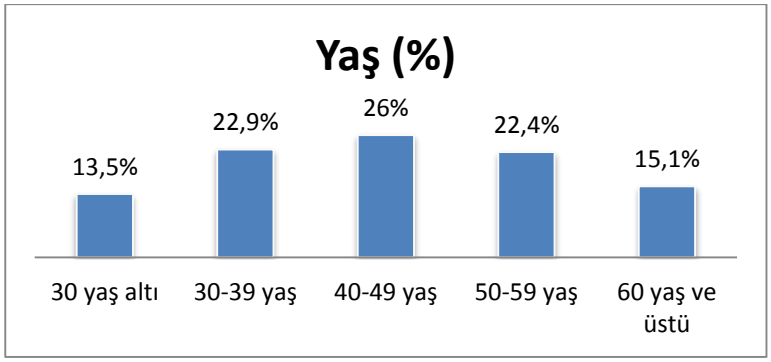
5.1. BULGULAR

5.1.1. Kadın Hareketinin Demografik Bulguları

Anket formunda yer alan soruların demografik bulgular bölümünde kadın örgütlenmelerinde faaliyet gösteren olan katılımcılara yaş, doğum yeri, çocuk sayısı, medeni durumu, eğitim durumu, mesleği, çalışmıyorsa nedeni, evli ise eşinin eğitim durumu ve mesleği, kişisel gelir düzeyi ve aile gelir düzeyini içeren sorular sorulmuştur. Bu çerçevede kadın hareketinin aktörlerinin tanıtılması ve hareketin nasıl bir sosyal tabana sahip olduğu açıklanmıştır.

5.1.1.1. Yaş

Ankete katılan 192 katılımcının vermiş oldukları cevaplara göre en yüksek yaş oranın %26.0 ile 40-49 yaş arasında olduğu görülmektedir. %22.4'ü 50-59 yaş arasında iken, %15.1'i 60 yaş ve üstündedir. Genel tabloda yaş ortalamasının 40 yaş ve üzerinde olduğu oran % 63,5'tir. 40 yaş ve altında olan oran ise %36,4'tür. Şekil 2'de kadın örgütlerinde faaliyet gösterenlerin yaş grupları grafiksel olarak yer almaktadır.

Şekil 2. Katılımcıların yaş gruplaması

Kadın örgütlerinde faaliyet gösteren kadınlar arasında yaş ortalamasının yüksekliği dikkat çeken bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Genç üye ortalamasının çok fazla olmamasını bir görüşmeci şu şekilde açıklamıştır:

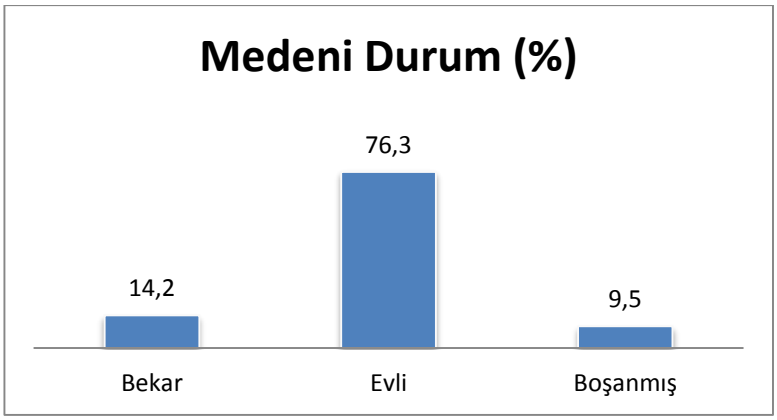
''Genç üye oranı çok fazla değil. %50 oranı 60 yaş civarında, %30'u 30- 40 yaş arasında, %20'si 60 yaşın üzerinde. Gençler çok aktif olamıyorlar çünkü

çalışmaları etkinliklere katılmalarına engel oluyor. Dernek üyeleri arasında eczacı, dişçi vb. meslek gruplarına ait üyeler çalışma saatlerinden dolayı her etkinliğe katılamıyorlar.''[503]

Bu noktada kadın örgütlerinde daha çok orta yaş ve üstü kadın grupları yer alma sebebi büyük oranda kendilerine zaman ayırabildikleri zamanın daha çok bu dönemde ortaya çıkması ile açıklanabilir. Orta yaş ve üstü dönem kadın için bir tarafta iş hayatından emekli olma dönemiyken, çalışmayan kadın ise aile içinde sorumlulukların azalmaya başladığı dönem olduğu görülmektedir. Bu noktadan sonra kadınlar söz konusu örgütlenmelere zaman ayırmaktadır.

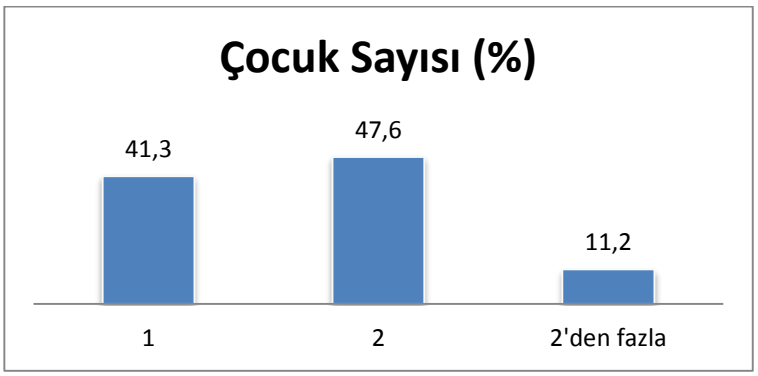
5.1.1.2. Medeni Durum Ve Çocuk Sayısı

Ankete katılan kadınların medeni durum ve çocuk sayısı incelendiğinde %76.3'nün evli, %14.2'sinin bekar, %9.5'nin boşanmış olduğu görülmektedir. Çocuğu olanların oranı %76.5 iken iki çocuğu olanların oranı %47.6'dır. Ankete katılanlar arasında evli ve çocuklu olanların oranı %76,4'tür. Şekil 3 ve Şekil 4'te kadın örgütlerinde faaliyet gösteren kadınların medeni durum ve çocuk sayısına ait grafiksel olarak gösterilmektedir.

Şekil 3. Katılımcıların Medeni Durum Bilgisi

[503] Görüşme 23

Şekil 4. Katılımcıların Çocuk Sayısı Bilgisi

Medeni durum ve çocuk sayısının yer aldığı grafiklerdeki oranlar bize neden kadın örgütlenmelerinde yaş ortalamasının yüksek olduğunu göstermektedir. Kadınların annelik ve eş olma görevleri, kadınların sosyal yaşamın içine daha geç girmesine neden olmaktadır. Görüşmeye katılanlar kadınların çoğunlukla daha ileri yaşlarda bir kadın örgütlenmesine dahil olmasını kadınlara ait olarak görülen sorumluluk alanlarıyla açıklamaktadırlar. Bu sorumluluklar içinde ‘’annelik’’ ve ‘’eşlik’’ görevleri ilk sırada gelmektedir. Kadınlar bu nedenle kadın örgütüne girseler dahi faaliyetlerine katılım konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar.

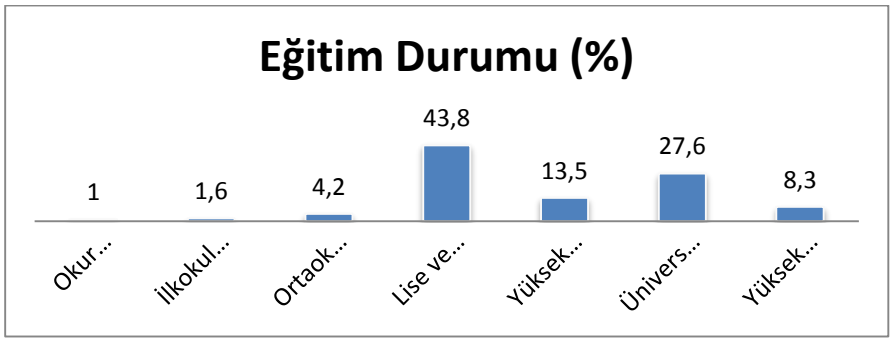
Günümüzde halen kadınlar ilk olarak çocuk bakımı ve ev işleri konusunda kendilerini sorumlu hissetmektedirler. Kadın olmaktan kaynaklı sorumluluklarından dolayı faaliyetlerine fazla zaman ayıramadığı, öncelikli olarak annelik görevini yerine getirmesi gerektiğini bir görüşmeci şu şekilde açıklamıştır: *‘’Engelli kızım var. Bu nedenle ona da zaman ayırmam gerekiyor. Onun özel bakıma ihtiyacı var. Benden başkası ilgilenemez.’’*[504] Kadınlar tarafından birincil görevlerinin ev hayatı olarak görülmesi genel kabul gören bir olgu olmayı sürdürmektedir.

5.1.1.3. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Durumları

Katılımcıların sosyo-ekonomik durumları bölümünde eğitim, meslek, gelir düzeyi ve eşin eğitim seviyesi ve aile gelir düzeyi değişkenleri incelenecektir. Bu

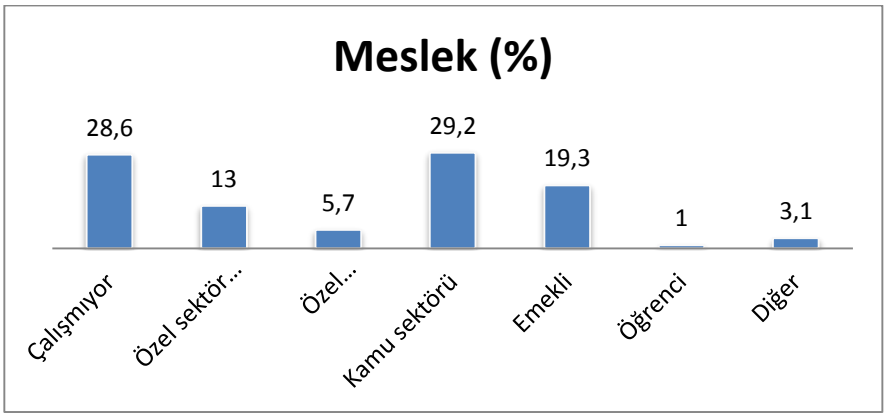
[504] Görüşme 20

çerçevede kadın örgütlenmelerinde faaliyet gösteren kadınların eğitim seviyesine ilişkin bilgiler Şekil 5'te yer almaktadır.

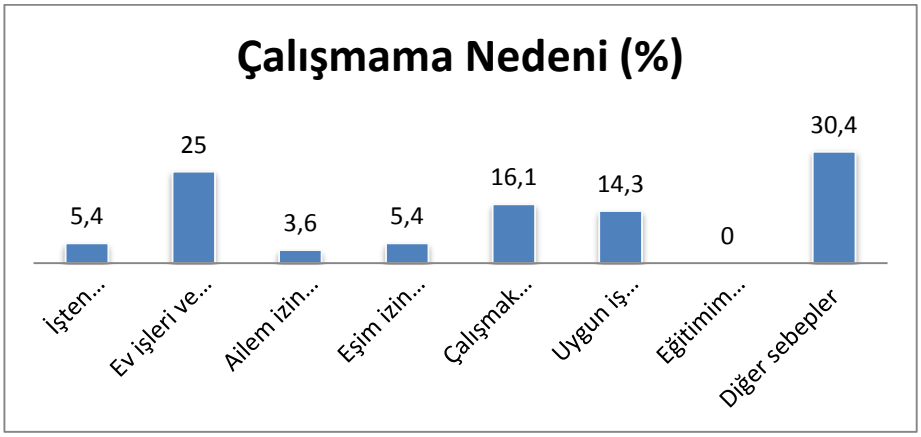
Şekil 5. Katılımcıların Eğitim Seviyesi Bilgisi

Şekil 5'te görüldüğü gibi ankete katılanların %6,8'i İlköğretim mezunu iken, %43.8'i lise mezunu, % 13.5'i yüksek okul, %27.6'sı üniversite, %8.3'ü yüksek lisans/doktora mezunudur. Anket sonuçlarına göre kadın örgütü temsilcilerinin %93,2'si lise ve üstü eğitim seviyesine sahiptir. Bu çerçevede kadın hareketinin orta üst sınıf kadınlar tarafından sahiplenildiği görülmektedir. Eğitim seviyesi ile ilişkili olan diğer bir bulgu katılımcıların hangi meslek gruplarına dahil oldukları konusudur. Kadın örgütlerinde faaliyet gösteren kadınların mesleklerine ilişkin bilgiler Şekil 6'da yer almaktadır.

Şekil 6. Katılımcıların Meslek Bilgisi

Meslek değişkenine verilen cevaplar neticesinde Şekil 6'da görüldüğü gibi kadınların %28.6'sı herhangi bir işte çalışmamaktadır. Ankete katılanlar arasında çoğunluğu %29.2 ile kamu sektörü mensubu kişiler ile %28,6 ile çalışmayan kesim ve %19,3 ile emekliler oluşturmaktadır. Bu noktada Kırklareli'nde kadın hareketini daha çok kamu sektörü, emekli ve çalışmayan kadınlar oluşturmakta olduğu görülmektedir. Çalışmayan kadınların çalışmama nedenine ilişkin bilgiler Şekil 7'de yer almaktadır.

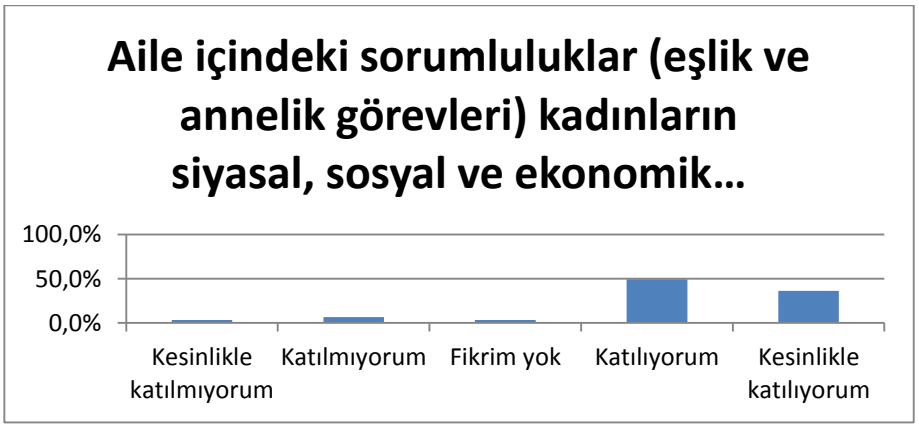
Şekil 7. Katılımcıların Çalışmama Nedeni

Çalışmayanların %25.0'i çalışmama nedeni olarak ev işleri ve çocuk bakımı görevleri neden olarak göstermişlerdir. Çalışmama nedeni olarak eşim ya da ailem istemiyor yanıtı verenlerin oranı %9 ile oldukça düşük bir orandadır. Çalışmayan grup çalışmama nedeni olarak ev işleri ve çocuk bakımı görevleri olduğu belirtmişlerdir. Bir görüşmeci durumu şu şekilde açıklamıştır:

''...Diğer taraftan kadının mesuliyeti ev içi sorumluluklar ve annelik dolayısıyla çok fazla. Dernek toplantısı için şehir dışında bir toplantıya davet edildik. Davet edildiğimiz şehrin Belediye Başkanı kadındı. Sohbet sırasında kadın bir Belediye Başkanı'nın yaşadığı deneyimlerden bahsettik. Kadın Belediye Başkanı, ''Çocuklarımın büyüdüğünü hiç görmedim. Kayınvalidem ile yaşadığım için şanslıydım, çocuklarımı kayınvalidem büyüttü.'' diyerek iş dünyasında kadının durumuna yönelik bir portre çizdi. Bende çalışıyordum. Kendi işimiz vardı. Derneğe

ancak oğlum büyüdükten sonra zaman ayırmaya başladım, daha aktif oldum. Oğlum işimizi devraldı. Bir kadın olarak sorumluluklarım azaldı. Böylece kendi istediklerimi gerçekleştirmeye başladım.''[505]

Katılımcıların ‘’Aile içindeki sorumluluklar kadınların siyasal, sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla yer almasına engel olmaktadır’’ önermesine verdiği cevaplar Şekil 8‘de yer almaktadır.

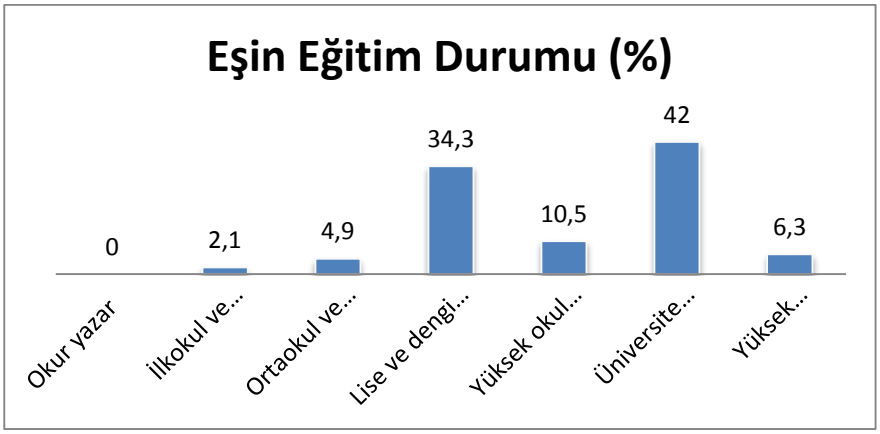
Şekil 8. ‘’Aile içindeki sorumluluklar kadınların siyasal, sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla yer almasına engel olmaktadır’ değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %36,5’u kesinlikle katıldığını, %49,5’u katıldığını belirtirken, %6,8’i katılmadığını, %3,6’sı ise kesinlikle katılmadığını belirtmektedir. Söz konusu önermeye verilen cevaplar göz önüne alındığında kadınların sosyal hayata geç katılımdan aile içi sorumluluk alanlarını sorumlu tutmakta olduğu görülmektedir. Kadının eğitim seviyesinin yüksekliği ve meslek sahibi olma durumu olsa da eşlik ve annelik görevleri kadınlar tarafından da içselleştirilmiş hatta evrensel bir kural gibi algılanmaktadır.

Kadın örgütü temsilcileri kadınların eşlerinin eğitim durumlarının da kadınların sosyal hayat katılımları açısında önemli bir etken olduğu görülmektedir. Bu çerçevede ankete katılanların eşlerinin eğitim seviyesine baktığımızda %34.3’nün lise mezunu, %42’sinin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bu oranlar, ankete

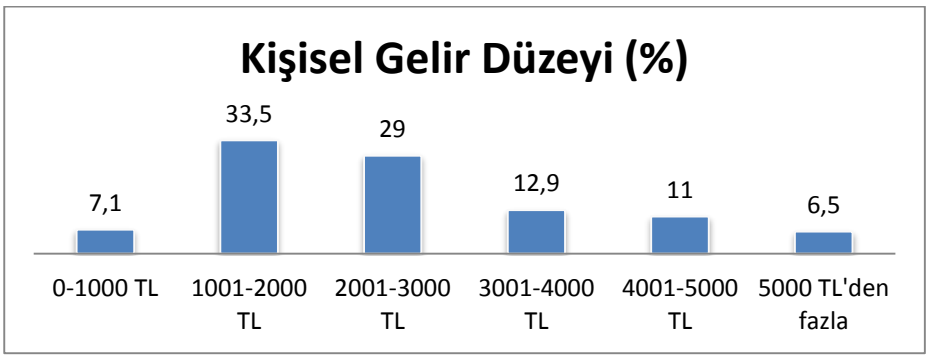
[505] Görüşme 23

katılan kadınlar arasında çalışmama nedeni olarak ‘’eşim izin vermiyor’’ oranın düşüklüğü ile örtüşmektedir. Eşlerin eğitim durumuna ilişkin bilgiler Şekil 9’da yer almaktadır.

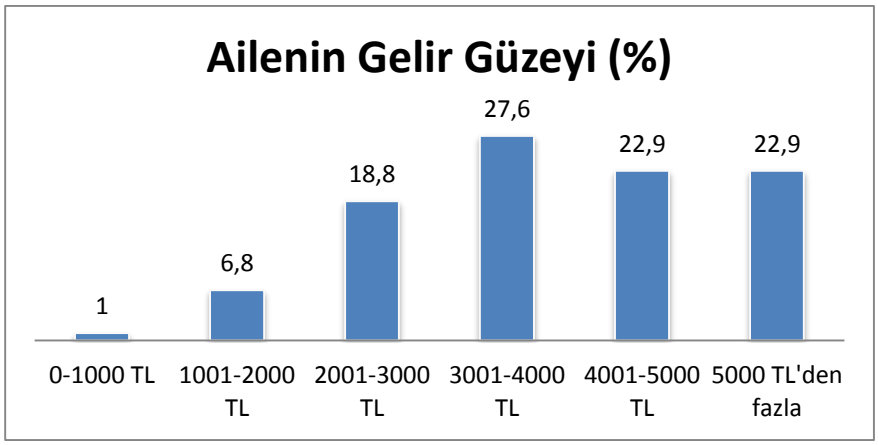
Şekil 9. Katılımcıların Eşlerinin Eğitim Düzeyi Bilgisi

Eşlerinin eğitim seviyesi değişkeni incelendiğinde %34,3’ünün lise ve dengi mezunu, %10,5’inin yüksekokul mezunu, %42’sinin üniversite mezunu, %6,3’ünün yüksekokul mezunu olduğu görülmektedir. Eşlerin lise ve üstü eğitim seviyesi %76.3 bir oranla oldukça yüksektir. Sosyo ekonomik bulgular bölümünde ele alacağımız son değişken katılımcıların kişisel ve aile gelir düzeylerine ilişkin değişkendir. Öncelikle Şekil 10’da kişisel gelir düzeyine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Şekil 10. Katılımcıların Kişisel Gelir Düzeyi

Katılımcıların %33.5'nin kişisel gelir düzeyi 1000- 2000 TL arasında değişirken, %29'unun 2000-3000 TL arasında olduğu görünmektedir. Bu çerçevede katılımcı kadınların kişisel gelir düzeylerinin yüksek olduğu, 1000 TL'nin altında gelir seviyesine sahip olanların oranı %7,1 ile oldukça düşük bir orandadır. Şekil 11'de aile gelir düzeyine ilişkin bilgiler görünmektedir.

Şekil 11. Katılımcıların Aile Gelir Düzeyi

Katılımcıların aile gelir düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Aile gelir düzeyi %27,6'sının aile gelir düzeyi 3001-4000 arasında değişirken, %22,9'unun 4001-5000 arasında değiştiği görülmektedir.

Kırklareli'nde kadın hareketinin demografik bulguları değerlendirildiğinde Kırklareli'nde kadın hareketini, yaş ortalaması kırk beş yaş üstü, eğitim ve gelir seviyesi yüksek kadınlar oluşturmaktadır. Kadın hareketinin katılımcılarını %29,2 oran ile kamu sektörü, %28,6'sını çalışmayan kesim ve %19,3 ile emekli kesimden oluştuğu görülmektedir. Hareketin temel sosyal tabanı, orta sınıf ve kamu sektörü çalışanlarından oluşmaktadır. Bu çerçevede Kırklareli'nde kadın hareketinin eğitim ve gelir seviyesi yüksek orta sınıf, kamu sektöründe çalışan kadınlar tarafından oluştuğu görülmektedir. Bu noktada ayırt edici bir husus Kırklareli'nde kadın

hareketine katılım açısından genç nüfusun aktif olmaması noktasıdır. Kırklareli'nde kadın hareketine katılım konusunda yaş ortalamasının yüksekliği dikkat çeken bir husustur.

5.1.2. Kadın Hareketinin Örgütlenmesine İlişkin Bulgular

Genel anlamda aynı sorunları yaşayan kadınlar, sorunlarına çözüm bulmak için birlikte davranmak durumda kalmakta ve bu nedenle örgütlenme yolunu seçmektedir. Örgütlenme yoluyla kadınlar arasında dayanışma ve bilinçlenme duygusu artmaktadır. Bu çerçevede kadın örgütleri, kadının sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda güçlenmesi doğrultusunda çalışmalar yapmak yönünde bakış açısı geliştirmektedir. Bu çerçevede Kırklareli'nde kadın hareketinin bir parçası olan kadın örgütlerinin toplanma sıklığı ve hareketin faaliyetlerine katılım sıklıkları katılımcılarla yapılan görüşmeler ve uygulanan anketler temelinde kadın hareketinin örgütlenmesine ilişkin bulgular bölümünde analiz edilecektir. Bu bölümde amaçlanan kadın örgütlerinde yer alan kadınların ne amaçla örgütlendikleri, kadın sorunu nasıl gördükleri, söz konusu sorunları çözmek için hangi mekanizmaları kullandıkları incelenecektir.

5.1.2.1. Toplanma ve Faaliyetlere Katılım Sıklığı

Kadın örgütlerinde üyelerin toplantılara ve faaliyetlerine katılım sıklığı nasıl bir örgütlenme modeline sahip olduğu konusunda fikir vermesi açısından önem arz etmektedir. Üyelerin aktif ve katılımcı olduğu, kararların birlikte alındığı, herkesin fikirlerine değer verildiği bir ortamda kadınların çok daha dayanışmacı ve örgütlü bir kadın hareketi oluşturması beklenmektedir. Örgütlü ve dayanışmacı olan bir kadın hareketi kamuoyunu etkilemede büyük bir öneme sahiptir. Ankete katılan katılımcılara kadın örgütlenmelerinde ne kadar sıklıkla bir araya geldikleri sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara ilişkin bilgiler Şekil 12'de yer almaktadır.

Şekil 12. Kadın örgütlerinde toplanma sıklığı

Şekil 12'de görüldüğü üzere katılımcıların %43,8'i ayda bir, %25,5'i haftada birkaç kez , %16,1'i üç ayda bir, %14,6'sı yılda bir ya da daha az bir araya gelmektedir. Kadın örgütü temsilcilerinin yaklaşık %70'i en azından ayda bir toplanmaktadır. Bir katılımcı toplanma sıklığının yeterli olmadığını şu şekilde açıklamıştır:

''Haftada bir yönetim kurulu olarak toplanıyoruz. Ancak ayda bir tüm üyelerle toplanma çalışıyoruz. Üyelerin toplanma sıklığını etkileyen en önemli unsur zamansızlık. Yönetim kurulu gençleştirdik. Ama bu kez gençler çalıştığı için tüm işi yine biz üç kişi yapıyoruz. Gençler çalışma koşulları, çalışmayanlar ise ev içi sorumlulukları dolayısıyla çok zaman ayıramıyorlar…''[506]

Kadın sivil toplum örgütlerinin toplanma sıklığı konusunda başka bir katılımcı *ihtiyaç olduğunda toplandıklarını*[507] belirtmiştir. Başka bir katılımcı toplantı sıklığını şu şekilde belirtmiştir:

''Haftada bir yönetim kurulu olarak toplanıyoruz. Konularına ve gündemine bağlı olarak değişiyor…'' [508]

Kadın örgütlenmelerinde toplantı sıklığı konusundaki yorumlarında dikkat çeken nokta toplantıların yalnız yönetim kurulu üyelerince gerçekleştirilmesidir. Bu

[506] Görüşme 23
[507] Görüşme 1
[508] Görüşme 3

durum üyeliklerin kağıt üzerinde olduğu izlenimini yaratmaktadır. Bir katılımcı üyelerinin katılımcı olmadığını ve faaliyetlerin yalnız yönetim kurulunca gerçekleştirildiğini şu şekilde açıklamıştır: *'' Kırklareli'nde kadın rahat. Ev hanımı üyelerimiz var. Dernek çalışmalarında aktif değiller. Bu nedenle çoğu dernek üç beş kişinin omuzlarına kalıyor…''*[509]

Başka bir katılımcı üyelerin faaliyetlere katılımına ilişkin *''... daha çok çocuklar ve kadınlara yönelik faaliyetlerimiz var. Kısıtlı imkanlarla bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Ancak şu kadar söyleyebilirim, on üç üyemi hiçbir yere getiremem.''*[510] Bu çerçevede faaliyetlere katılım dışında liderlerin şikâyeti yaşadıkları maddi olanaksızlık üzerinedir. Katılımcıların, ''Kırklareli'nde kadın örgütleri faaliyetlerini gerçekleştirme konusunda maddi olanaksızlıklar yaşamaktadır.'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 13'te yer almaktadır.

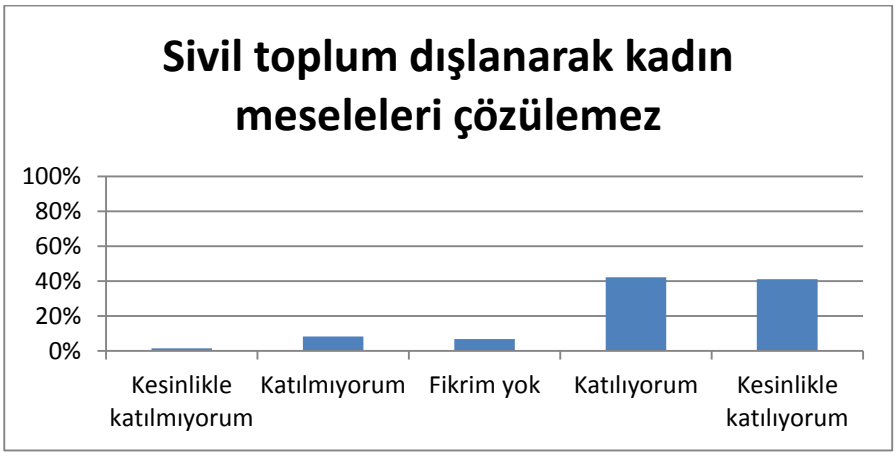

Şekil 13. ''Kırklareli'nde kadın örgütleri faaliyetlerini gerçekleştirme konusunda maddi olanaksızlıklar yaşamaktadır.''

Söz konusu önermeye katılımcıların %17,20'i katıldığını belirtirken, %52,60'ı katıldığını ifade etmektedir. Kadın örgütlerinin faaliyetlerinin gerçekleştirme konusunda maddi olanaksızlıklar yaşaması tüm kadın örgütleri

[509] Görüşme 21
[510] Görüşme 3

tarafından paylaşılan bir durumdur. Katılımcıların, ‘’Sivil toplum dışlanarak kadın meselesi çözülemez’’ önermesine verdiği cevaplar Şekil 14’te yer almaktadır.

Şekil 14. ‘’Sivil toplum dışlanarak kadın meseleleri çözülemez’’ değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %41,10’u kesinlikle katıldığını ifade ederken, %42’si katıldığını ifade etmiştir.

Yapılan görüşmeler çerçevesinde özellikle yönetim ekibinin daha sık bir araya geldikleri, üyelerin ise daha çok belirli bir takvim içerisinde katılım gösterdiği görülmektedir. Kadın örgütlerinde yönetimin ve üyelerinin hepsinin bir araya geldiği ve kararların ortaklaşa alındığı esnek, ademi-i merkeziyetçi, hiyerarşik olmayan bir örgütlenme yapısının olmadığı görülmektedir. Kadın örgütlerinde kararların üyelerin katılımı olmadan yönetim kademesince alınması üyelerin katılımlarını azaltan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede kadın örgütü temsilcilerinin hangi faaliyetlere daha çok katılım gösterdiğine ilişkin bilgiler Tablo 5’te görünmektedir.

Tablo 5: Kadınların Faaliyetlere Katılım Sıklığı

	Hiç katılmadım		Seyrek katılırım		Ara sıra katılırım		Sık sık katılırım	
	N	%	N	%	n	%	N	%
Sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen toplantı-sempozyum-panel	23	12.0	33	17.2	90	46.9	46	24.0
Kadın sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen etkinlik	22	11.5	36	18.8	76	39.6	58	30.2
Kadın sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen eğitim faaliyeti	35	18.2	40	20.8	81	42.2	36	18.8
Üniversiteler tarafından düzenlenen toplantı- sempozyum-panel	33	17.2	66	34.4	84	43.8	9	4.7
Sosyo-kültürel faaliyetler	13	6.8	38	19.8	91	47.4	50	26.0
Sosyal yardım faaliyetleri	23	12.0	36	18.8	71	37.0	62	32.3
Mahalle toplantıları-ev gezileri	59	30.7	60	31.3	62	32.3	11	5.7

Kırklareli'nde kadın örgütlerinde yer alan bireyler en çok sosyal yardım faaliyetleri, sosyo-kültürel faaliyetler ve kadın sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen etkinliklere katılım göstermektedir. Kadınların faaliyetlere katılma sıklıkları incelendiğinde; %46,9'u sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen toplantı- sempozyum-panele ara sıra katılırken, %24.0'ü sık sık katıldığını belirtmektedir. %39,6'sı kadın sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen etkinliklere ara sıra katıldığını belirtirken, %30.2'si sık sık katıldığını belirtmektedir. %42,2'si kadın sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen eğitim faaliyetlerine ara sıra katıldığını belirtirken, %18.8'i sık sık katıldığını belirtmektedir. %43,8'i üniversiteler tarafından düzenlenen toplantı- sempozyum-panellere ara sıra

katıldığını, %34.4'ü seyrek katıldığını, %17.2'si hiç katılmadığı belirtmektedir. %47,4'ü Sosyo-kültürel faaliyetlere ara sıra katıldığını belirtirken, %26.0'sı sık sık katıldığını belirtmektedir. %37,0'si sosyal yardım faaliyetlerine ara sıra katıldığını belirtirken, %32.3'ü sık sık katıldığını belirtmiştir. %32,3'ü mahalle toplantıları-ev gezilerine ara sıra katıldığını belirtirken, %31.3'ü seyrek katıldığını, %30.7'si ise hiç katılmadığını belirtmektedir.

Anket bulgularında dikkat çeken nokta kadın sivil toplum örgütleri tarafından düzenlenen eğitim faaliyetlerine ara sıra ve sık sık katılırım cevabı verenlerin toplam oranı %61'dir. Bu durumda söz konusu faaliyetlere hiç ya da seyrek katılırım cevabı verenlerin oranı ise %39'dur. Düzenlenen faaliyetlere katılımdaki yetersizliği bir katılımcı şöyle açıklamıştır:

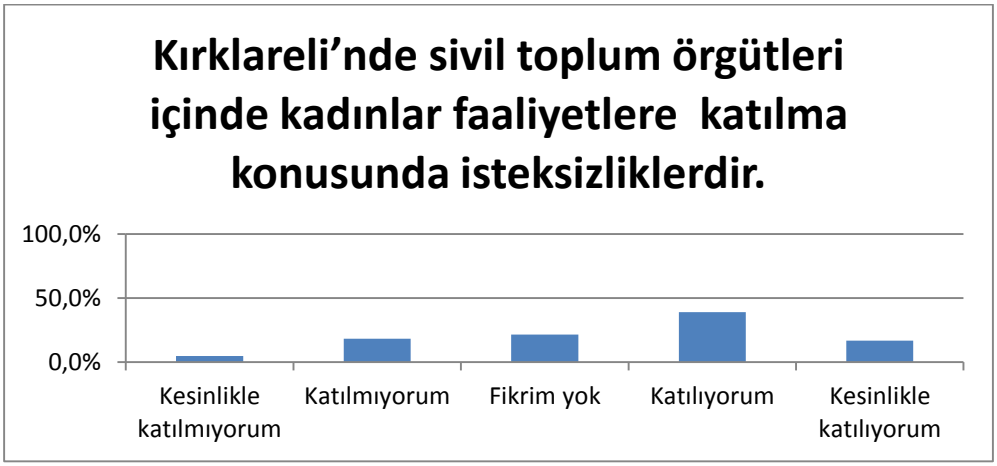
''Panel yapmak istesek ben biliyorum diyor. Kırklareli'nde kadının ekonomi ve eğitim seviyesi yüksek deniyor. Bilgiçlik var. Halk eğitimde kadına şiddet çalışmaları yapılıyor ancak ilgi alaka yok. Vakit öldürmek istemiyorlar. ''[511]

Başka bir katılımcı: *''Yıllar önce çok önemli bir akademisyeni bir panel için Kırklareli'ne davet ettim. Ancak katılım o kadar azdı ki rezil oldum.''*[512] diyerek eğitim ile ilgili faaliyetlerde yeterli katılım olmamasından duyduğu rahatsızlığı ifade ediyor.

Bir başka katılımcı ise söz konusu durumu *''Kırklareli'nde kadınlar rahatlarına çok düşkünler. Bu nedenle eğitim ile ilgili faaliyetlere daha az katılıyorlar. Kafe ve parklarda istedikleri saatlere kadar oturuyorlar. Ama iş eğitime gelince…''* olarak açıklamıştır.

Bu çerçevede kadınların faaliyetlere katılımları konusunda çok istekli olmadıkları çıkarımı yapmak mümkündür. Katılımcıların *''Kırklareli'nde sivil toplum örgütlerinde kadınlar faaliyetlere katılma konusunda isteksizlerdir''* önermesine verdiği cevaplar Şekil 15'te yer almaktadır.

[511] Görüşme 3
[512] Görüşme11

Şekil 15. ''Kırklareli'nde sivil toplum örgütleri içinde kadınlar faaliyetlere katılma konusunda isteksizlerdir.'' değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %16,7'si kesinlikle katıldığını, %39,1'i katıldığını belirtmiş; katılmıyorum ve kesinlikte katılmıyorum cevabı verenlerin toplam oranı ise 22,9'dur. Bu durumda Kırklareli'nde kadın örgütlenmeleri içinde faaliyetlere katılım konusunda sıkıntı yaşanmaktadır. Kadın sivil toplum örgütlerinin etkinlik ve faaliyetlerine katılım 8 Mart Dünya Kadınlar günü gibi belirli gün takvimlerinde artmaktadır. Söz konusu önermeye cevap veren katılımcıların faaliyetlere katılım konusunda isteksiz olmalarında Kırklareli'nde kadın hareketinin hiyerarşik ve merkezi bir örgütsel yapıda olmasından kaynaklanmaktadır. Kırklareli'nde kadın örgütlerinin toplanma sıklığı ve üyelerinin faaliyetlerine katılımlarına bakıldığında kadın hareketinin merkezi, kapalı ve hiyerarşik bir yapıda olduğu görülmektedir. Öncelikle toplanma sıklığı göz önüne alındığında toplantıların üyelerin katılımı ile değil, yönetim kademesince gerçekleştiği görülmektedir. Toplantının gündeminden, yapılacak faaliyetlerin neler olacağı konusuna kadar karar belirleyici olarak yönetim kademesi etkin olmaktadır. Dikkat çeken diğer bir husus kadın örgütlerinin başındaki isimlerin uzun yıllardır aynı harekete liderlik etmesidir. Görüşme kapsamında alınan kadın örgütleri içinde otuz yıldan fazla bir süredir harekete önderlik eden katılımcı bulunmaktadır. Bu noktada hareket içinde hep aynı yüzlerin olması kadın hareketi içinde eleştiri konusu olmaktadır. Bu çerçevede katılımcıların, ''Kırklareli'nde kadın örgütlerinde yaşanılan liderlik, güç ilişkileri ve

çekişmeler kadınların sivil toplum örgütlerine katılımını azaltmaktadır.'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 16'da yer almaktadır.

Şekil 16. ''Kırklareli'nde kadın sivil toplum örgütlerinde yaşanılan liderlik, güç ilişkileri ve çekişmeler kadınların sivil toplum örgütlerine katılımını azaltmaktadır.'' Değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %17,70'i kesinlikle katıldığını ifade ederken, %50'si katıldığını ifade etmiştir. Katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin toplam oranı %17,70'dir. Bir katılımcı söz konusu durumdan duyduğu rahatsızlığı şöyle ifade etmektedir:

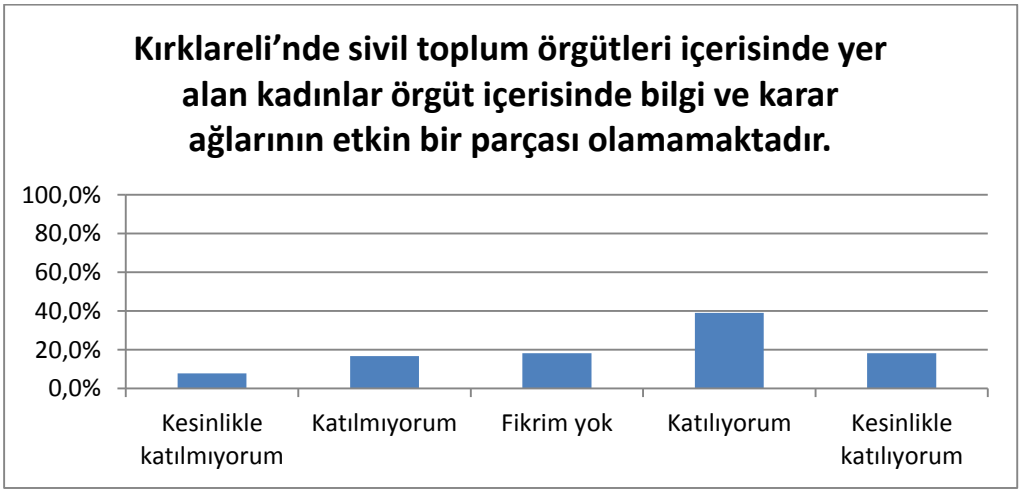
''Kırklareli kadını olaylara çok tepkisiz durumdalar. Kadınlar bu konularla çok ilişkili değil. Dernekler de belli bir zümre tarafından yönetiliyor. Toplumsal ve örgütsel hiç düşünmüyorlar. Kırklareli'nde kültürel etkinliklere ve tiyatrolara dahi aynı kişiler geliyor.''[513] Bir başka katılımcı söz konusu durumu şöyle açıklamıştır: *''Kırklareli'nde kadınlar kendini elit sanan ancak hiçbir şey yapmayan bir oluşumdalar. Derneklerin yaptığı faaliyetler yemek-kermesten başka bir şey yok. Her şey göstermelik yapılıyor. Derneklerde hep aynı yüzler var. Aralarına almıyorlar. Her kadın kendinin önde olmasını istiyor. Her zaman birbirini ayağından çekiyorlar.''*[514] Başka bir katılımcı ise kadınlar arasında yaşanılan çekişmeyi şu

[513] Görüşme 15
[514] Görüşme 16

şekilde açıklamıştır: *''Dernekte uzun yıllar çalıştım. Ancak başkanlık yarışında x kişinin derneğin başkanlığını bırakmayacağını anladığım zaman başka bir derneğe geçtim.''*[515] Kadın örgütlerinde liderlik, güç ilişkileri ve çekişmelerin yaşandığı görülmektedir.

Grup içi rekabetler, mevki ve statüye yönelik çatışmalar, kişisel sürtüşmeler grup içindeki kadınları bu çeşit örgütlenmelerden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Eşitlikçi ve demokratik olmayan bu yapılar kadınlar için çekiciliğini kaybetmekte ve kadın dayanışmasına olan inançlarının yitirmeleri ile sonuçlanmaktadır. Kadınların bu tür örgütlenmelerde bulunmaya iten sebeplerin bir dayanışma ağı yaratmak, bir amaçta çalışmak ve birleşmek olduğu düşünülürse[516] kadınlar arasında yaşayan sürtüşmelerin kadın hareketine vereceği negatif etki açıktır.

Katılımcıların ''Kırklareli'nde sivil toplum örgütleri içerisinde yer alan kadınlar örgüt içerisinde bilgi ve karar ağlarının etkin bir parçası olamamaktadır.'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 17'de yer almaktadır.

Şekil 17. ''Kırklareli'nde sivil toplum örgütleri içerisinde yer alan kadınlar örgüt içerisinde bilgi ve karar ağlarının etkin bir parçası olamamaktadır.'' değişkeni

[515] Görüşme 11
[516] Belkıs Kümbetoğlu, Kadın Gruplarında Yapı ve Katılım Sorunları, Yerli Bir Feminizme Doğru, Yay. Haz. Aynur İlyasoğlu, Necla Akgökçe,

Söz konusu önermeye katılımcıların %18,2'si kesinlikle katıldığını ifade ederken, %39,1'i katıldığını ifade edtmektedir. Söz konusu önermeye katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %16,7, %7,8'i kesinlikle katılmadığını ifade etmektedir. Bu çerçevede Kırklareli'nde kadın hareketinin hiyerarşik bir şekilde örgütlendiği görülmektedir. Söz konusu önermeye verilen cevaplar kadın örgütlerinin yönetim kademesi tarafından yönetildiğini ve bu sebeple üyelerin topluluk içinde etkin olamadığını göstermektedir. Kendini gerçekleştirmediğini düşünen üyeler bir süre sonra hareketten kopmakta ve söz konusu yapılanmalardan uzaklaşmaktadır.

5.1.3. Kadın Hareketinin Temalarına/Konularına İlişkin Bulgular

Günümüzde kadın hareketinin amacı kadınları ''güçlendirme'' doğrultusunda çalışmalar yapmaktadır. Bu çerçevede ihtiyaçların tabana yayıldığı, gücünü kadınlardan alan ve çeşitli toplumsal kesimden kadınların katılımına açık faaliyetler alanında yoğunlaşmaktadır.[517] Kırklareli'nde kadın hareketi çerçevesinde faaliyet alanları konusunda katılımcıların, ''Kadın örgütlerinde 'hak temelliden' daha çok 'yardım temelli' bir yaklaşım benimsenmektedir.'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 18'de yer almaktadır.

Şekil 18. ''Sivil toplum örgütlerinde kadınlar 'hak temelliden' daha çok 'yardım temelli' bir yaklaşım benimsemektedir.'' değişkeni

[517] Yıldız Ecevit, *Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri İlişkisine Eleştirel Bir Yaklaşım*, (ed) Aynur İlyasoğlu- Necla Akgökçe, Yerli Bir Feminizme Doğru, Sel Yayıncılık, İstanbul 2001, s.236

Söz konusu önermeye katılımcıların %31,8'i kesinlikle katıldığını ifade ederken, %47,4'ü katıldığını ifade etmiştir. Kadın örgütlerinin öncelikli konuları arasında kadına karşı şiddetin önlenmesi, kadın istihdamının artırılması, kadının eğitim seviyesinin artırılması, kadının siyasal yaşama katılımı ve bu çerçevede toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması bulunmaktadır.

Katılımcılar, kadın örgütlerinde hak temelliden daha çok yardım temelinde faaliyet gösterdiklerini belirtmektedir. Kadınların daha çok yardım temelli yaklaşım göstermesinde kadınlık rolünün toplumsal olarak yapılandırması, inşa edilmesi bulunmaktadır. Kadın için tanımlanan roller annelik ve eşlik ile ilgili olan bakıcı ve besleyici rolleridir. Bu noktada katılımcıların ''Kırklareli'nde kadınların sivil toplum örgütleri içinde yeterli derecede temsil edilmeme nedeni olarak sivil toplumun eril yapısı gösterilmektedir'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 19'da yer almaktadır.

Şekil 19. ''Kırklareli'nde kadınların sivil toplum örgütleri içinde yeterli derecede temsil edilmeme nedeni olarak sivil toplumun eril yapısı gösterilmektedir.'' değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %12'si kesinlikle katıldığını ifade ederken, %31,8'i ifade etmiştir. Katılımcıların %28,1'i katılmadığını belirtmiştir. Bu noktada kadınların sivil toplumda daha çok yardım temelinde yaklaşım benimsemeleri sivil toplumun eril yapısından daha çok kadınların kendi tercihlerini yansıtmaktadır. Kadın derneklerinin büyük bölümünün faaliyet alanı kapsamında 'öğrencilere burs' şeklinde ''yardım temelli'' faaliyetleri bulunmaktadır. Ancak

kadın örgütlerinin öncelikli amaçları kadınların ekonomik, siyasal ve sosyal ve kültürel alanda güçlendirmek ve toplumda erkeklerle eşit bir şekilde yer almalarını sağlanmaktır. Katılımcılara ‘’İnsan hakları ve demokratik özgürlükler çerçevesinde kadın-erkek arasındaki hak eşitliğini gerçekleştirmek için kadın örgütleri duyarlı olmalıdır.’’ önermesine verilen cevaplar Şekil 20’de yer almaktadır.

Şekil 20. ‘’İnsan hakları ve demokratik özgürlükler çerçevesinde kadın-erkek arasındaki hak eşitliğini gerçekleştirmek için kadın örgütleri duyarlı olmalıdır.’’ değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların, %46,4’ü kesinlikle katıldığını belirtirken, %49’u katıldığını ifade etmektedir. Ankete katılanlara kadın örgütlerinde öncelikli olarak hangi sorunlu kadın alanlarına yönelik olarak çalıştıkları sorusu sorulmuştur. Bu çerçevede katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6: Kadın Örgütlerinde Öncelikli Çalışma Alanları

Kadın Örgütlerinde Çalışılan Alanlar	Evet	
	N	%
Kadının siyasi yaşama katılımı	54	28.1
Kadına karşı şiddetin önlenmesi	76	39.6
Kadın istihdamının artırılması	66	34.4
Kadının eğitim seviyesinin artırılması	79	41.1
Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele	60	31.3
Engelliler	34	17.7
Yoksullar	41	21.4
Çeşitli etnik ya da dini gruplar	6	3.1
Diğer	66	34.4

Kırklareli'nde kadın örgütlerinin toplumsal hayatta kadının güçlenmesine yönelik çalıştığı alanlar incelendiğinde katılımcıların %39,6'sı kadına karşı şiddetin önlenmesi için çalıştıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların en yoğun çalıştığı alanlar arasında %41,1 ile kadının eğitim seviyesinin artırılması, %34,4 ile kadın istihdamının artırılması ve %28.1 ile kadının siyasal yaşama katılımı bulunmaktadır. Kırklareli'nde kadınların ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda güçlenmesi yönünde faaliyet gösteren kadın örgütlerinden bir katılımcı kadınlar için istihdam yaratmak için çok çalıştıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

''Kadınlar için sertifikalı eğitim seminerleri düzenledik. Hasta bakımı konusunda, bu eğitimi bitiren kadınlar sertifikalı hasta bakıcı olacaktı. Özellikle Kırklareli'nde hasta bakımı konusunda eğitimli kişi arayan çok insan var. Eğitime gelenlere günlük bir ücret verildi. Eğitimden mezun olduktan sonra kişilerin hiçbir şekilde İş-Kur'a başvuru yapmadığını öğrendik. Aynı zamanda eğitimden mezun olup çalışan olmamış. Ne yazık ki bir de işe ihtiyacı olup da iş beğenmeyen bir grup var. Gerçi her gelişlerinde ücret vermesek, eğitimlere dahi gelmezlerdi.''[518]

Bir başka katılımcı kadın istihdamının artırılmasına yönelik çalışmaları şu şekilde açıklamıştır: *''Kadınlar derneğe üye olurken, onlara maddi destek verileceğini, kredi alabileceklerini vs. zannediyorlar. Ama bu süreç zannettikleri şekilde işlemiyor. Bize gelen kadınlara girişimcilikle ilgili profesyonel bir danışmanlık hizmeti veremiyoruz. Çok fazla talep de gelmiyor. Aslında birçok bilgiye ulaşılabilir artık. En çok KOSGEB'in kredileri için gelenler oluyor. Onlarda kredileri hemen ellerine verilecek zannediyor. Ama işin aslı sizin harcamanızı yaptıktan sonra o hibeye sahip olmanızdadır. 70 bin liralık bir iş için sizin 140 bin liralık bir faturalandırma yapmanız gerekiyor. Bunları anlatınca kadınlar vazgeçiyor. Kırklareli'nde kadınları sahaya çıkarmamız gerekiyor. Kadınlara istihdam yaratılmalı ve eğitim şart. Aslında fabrikalara giderek kadın istihdamı ile ilgili taleplerde bulunabiliriz. Ancak çok verimli çalışamıyoruz. Her şey paraya*

[518] Görüşme 11

dayanıyor.''[519] Başka bir katılımcı kadın istihdamı için çalıştıklarını şöyle ifade etmiştir: *''Kadınlarımızın hem bir meslek edinmesine destek olmak hem de ürettiklerini satarak gelir elde etmelerini sağlamak amacıyla Halk Eğitim Müdürlüğü ile Kadın Meclisi ortaklığında ''Takı Kursu'' açtık ve şu an da kursumuz devam etmektedir. Kursun bitiminde kursiyerlerin yaptıkları ürünlerin satışı Kırklareli Kent Konseyi Kadın Meclisi standında yapılarak kadınlarımızın gelir elde etmelerine yardımcı olunacaktır.''*[520] Bir başka katılımcı amaçlarının kadın girişimciliğini geliştirmek ile ekonomik ve sosyal yaşamda kadının konumunu güçlendirmek olduğunu ve bu yönde çalıştıklarını şu şekilde açıklamıştır: *'' Kadının önünde en temelde kültürel engeller olarak tanımladığımız, kadın erkek eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet rollerine dayalı engeller var. ''Kadının yeri evidir, kadın ailenin bir parçasıdır, kadının asli sorumluluğu ev işleri ve çocuk bakımıdır'' gibi yerleşmiş ataerkil düşünce biçimleri aslında kadının istihdamda, girişimcilikte, toplumsal ve siyasi yaşamın her alanında önündeki temel engelleri oluşturuyor. Kadın girişimciler için bu kültürel engellere ek olarak, finansal kaynaklara erişimdeki sorunlar, eğitime erişimdeki problemler, iş ve ev uzlaştırma politikalarının olmayışından kaynaklanan engeller ve çocuk bakımı gibi engeller söz konusu. Erkeğin ev geçiminden, kadının ise ev içi emekten sorumlu olduğu bir düzende, kadının evden çıkıp iş yaşamına katılması zorlaşıyor. İş yaşamı ve evdeki bakım sorumlulukları bir arada yüklenen kadınlar, hem zaman hem emek açısından eşit olmayan bir durumda kalıyor. Çocuk bakım hizmetlerinin olmaması ve çocuk bakım sorumluluğun kadınlar tarafından üstlenilmesini gerektiren toplumsal yapı gereği, kadın çocuk sahibi olduktan sonra işgücünden çekilmek zorunda kalıyor. Burada da yine kadınların kendisine büyük görev düştüğüne inanıyoruz. Toplumsal algıyı başka bir yöne çevirmek, bu toplumun yarısını oluşturan kadınların aynı anda harekete geçmesi ile mümkün olabilir.''*[521]

Kırklareli'nde kadın örgütleri kadın eğitimi ve istihdamından başka kadının siyasal katılımı yönünde faaliyette bulunduklarını belirtmektedir. Bu çerçevede katılımcıların ''Kırklareli'nde kadın örgütlerinde faaliyet gösteren kadınlar, kadının

[519] Görüşme 21
[520] Görüşme 4
[521] Görüşme 2

siyasi katılımını artırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır.'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 21'de yer almaktadır.

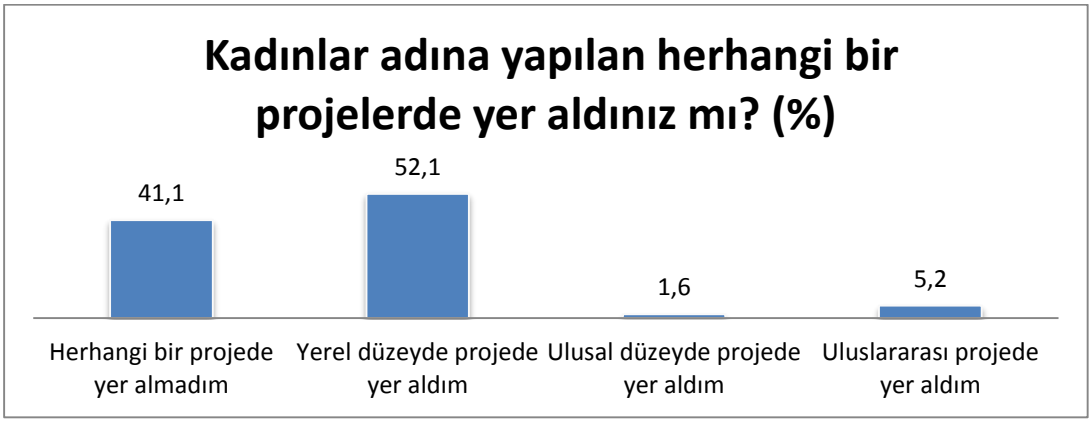
Şekil 21. ''Kırklareli'nde sivil toplum kuruluşlarında faaliyet gösteren kadınlar kadının siyasi katılımını arttırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır'' değişkeni

Katılımcıların %10,40'ı söz konusu önermeye kesinlikle katıldığını ifade ederken, %33,90'ı katıldığını ifade etmiştir. %23,40'ı katılmadığını ifade ederken, %7,30'u kesinlikle katılmadığını belirtmektedir. Söz konusu önermeye fikrim yok cevabı verenlerin oranı %25'tir. Kadınların siyasal katılımını artırma yönündeki hedeflerini bir katılımcı şu şekilde açıklamıştır:

''Her alanda olduğu gibi siyasal alanda da kadınlarımız maalesef erkekler tarafından ötelenmiştir. Göreve yeni gelmemizle beraber önümüzdeki süreçte ayrım gözetmeksizin bütün siyasal partileri ziyaret etmeyi düşünüyoruz. Bu ziyarette milletvekili, belediye başkanı ve meclis üyesi seçimlerinde kadın adayların önünü açmalarını isteyeceğiz. Bu konuda bir çalışma başlatmayı düşünüyoruz.''[522] Bir başka katılımcı kadının siyasal katılımını artırma yönündeki çabalarını şu şekilde açıklamıştır: *''Kadınların aday olması yönünde seçim dönemlerinde etkili çalışıyoruz. Özellikle kendi içimizden aday çıkartıyoruz. İçimizde Ak Partili de var, Milliyetçi Hareket Partili de var, Cumhuriyet Halk Partili de var. Parti*

[522] Görüşme 4

gözetmiyoruz. Bu nedenle Belediye Meclisinde kadın oranı artıyor.''[523] Başka bir katılımcı ‘’*Tüm partilere eşit mesafedeyiz. Partizanlık yapmıyoruz. Bizim işimiz insan''*[524] sözleriyle kadının siyasal katılımını artırmaya yönelik özel bir çaba harcamadıklarını ifade etmiştir. Kadın örgütlerinin kadının siyasete katılımını artırmaya yönelik bir faaliyette bulunmalarına yönelik cevaplarda dikkat çeken nokta kadın sivil toplum örgütlerinin *‘’biz siyaset yapmıyoruz’’, ‘’hepsine eşit mesafedeyiz’’* vurgusudur. Kadın örgütlerinin kadınlar adına hazırladığı projeler kadınların yerel, ulusal ve uluslararası alanda güçlenmesini sağlaması açısından önemlidir. Bu çerçevede katılımcılara Kırklareli'nde kadınlar adına yapılan herhangi bir projede yer alıp almadıkları sorulmuştur. Bu bağlamda Şekil 22'de konuya ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Şekil 22. ‘’Kadınlar adına yapılan herhangi bir projede yer aldınız mı?’’ değişkeni

Şekil 22'de görüldüğü gibi ankete katılanların yarıdan fazlası yerel düzeyde bir projede yer aldıklarını belirtmiştir. Ulusal ve uluslararası düzeyde bir projede yer aldım cevabı verenlerin oranı toplamı %6,8 ile düşük bir orandır. Ancak herhangi bir projede yer almadım cevabı verenlerin oranının %41,1 olması dikkat çekicidir. Kadın örgütlenmesinde kadının her alanda güçlenmesini sağlamak için projeler hazırlanması ve bunların uygulanması büyük önem taşımaktadır. Bir katılımcı kadına yönelik şiddet konusunda uluslararası projelere ortak olduklarını, söz konusu projeler

[523] Görüşme 23
[524] Görüşme 1

için raporlar hazırladıklarını ancak somut çıktıların ne olacağını bekleyip göreceklerini şu şekilde anlatmıştır: *''Biz daha çok ulusal ve uluslararası projeler üzerinde çalışıyoruz. Ulusal proje olarak şu anda Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da başlatılan ''**Kız Çocukları Da Çocuktur''** projesi erken çocuk evliliklerin önüne geçmek için başlatılan bir proje. Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da çok yoğun, daha sonra İç Anadolu, Karadeniz, Marmara ve Ege olarak devam ediyor. Bu proje henüz Marmara bölgesine gelmedi. Henüz bir çalıştay yapmadık. Bu sene içinde bize gelmesini bekliyoruz. Toplumsal cinsiyet duyarlılığın bir kültür olarak topluma yerleşmesi ve eşitlik yolunda gerekli adımları atmak kız çocuklarının haklarının korunması ile başlayacaktır. İmzacısı olduğumuz uluslararası iki sözleşmenin – Çocuk Hakları Bildirgesi ve CEDAW- maddeleri kamu spotlarının konusu olacaktır. Her iki sözleşmenin kız çocuklarını yakından ilgilendiren maddeleri yediden yetmişe toplumun her kesimini hedef alarak aktarılacaktır. 22/03/2016 tarihinde kısa adı İstanbul Sözleşmesi olan Kadına Yönelik Şiddet Ve ev İçi Şiddetin Önlenmesi Ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin ülke çapında bir yıl sürecek proje çalışmasına katılan şubelerden birisiyiz. Bu proje uluslararası bir projedir. Özel olarak kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ve ev içi şiddet konusunda hazırlanmış Avrupa çapında hazırlanmış ilk ve tek sözleşmedir. Sözleşmeye göre kadına yönelik şiddet bir insan hakkı ihlali ve ayrımcılıktır. Sözleşme toplam 81 madde ve bir ek maddeden oluşmaktadır. Bu proje ile ilgili raporlarımızı yakın zamanda ilgili kurumlara ulaştıracağız. Daha sonra somut bir adım olup olmayacağını göreceğiz.''* [525] Bir başka katılımcı yerel düzeyde kadın sağlığı için proje geliştirdiklerini şu şekilde açıklamıştır: *''Kentteki bebekli ve çocuklu annelerin dışarı çıktıklarında yaşadığı en büyük sorunlardan biri olan bebek emzirme ve bakım sıkıntısını gidermek amacıyla ''Bebek Bakım ve Emzirme Evi'' projesini gerçekleştiriyoruz. Bu projenin amacı, annelerin sağlıklı bir ortamda bebeklerin günlük bakımları için ihtiyacı olan araç-gereçlerle donatılmış özel noktaların hazırlanmasını sağlamaktır. Bir diğer amaç ise anne ve bebek sağlığı konusunda bilgilendirme yapmaktır. Bu projeyi sponsor aracıyla hayatta geçirmekteyiz. Bunun yanı sıra Kadın Meclisi desteğiyle Avrupa Birliği, Avrupa İmar*

[525] Görüşme 23

ve Kalkınma Bankası, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Türkiye İş Kurumu tarafından finanse edilen ''Kadın İşletmelerine Finansman ve Danışmanlık Desteği Programı''nın uygulama toplantısını gerçekleştirdik. Uzmanımız Kırklareli'nde işletmesi bulunan kadın girişimcilere konuyla ilgili bilgiler verdi. Bu sayede Kırklareli'nde kadın girişimci sayısını arttırmayı hedefledik.''[526]

Kırklareli'nde kadın hareketinin konularına/temalarına baktığımızda kadın istihdamı, kadın eğitimi ve kadının siyasal katılımı gibi daha çok eşitlikçi bir yaklaşım çerçevesinde faaliyet göstermektedir. Kırklareli'nde kadın hareketi işsizlik ve eşitsizlik gibi temaları çerçevesinde toplanmış görünmektedir. Söz konusu projelerin kadın örgütlerinin geneli tarafından sahiplenilmesi ve ortak bir bilinç geliştirilerek uygulanması yoluyla somut çıktılarının ne kadar kadına ulaştığının takip edilmesi kadının güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

5.1.4. Kadın Hareketinin Amaçlarına İlişkin Bulgular

Kırklareli'nde kadın hareketi amaçları kapsamında değerlendirildiğinde, kadın örgütleri eğitim, istihdam, şiddet gibi yerel düzeyde projeleri hayata geçiren çalışmaların içindedirler. Kırklareli'nde kadın örgütlerinin hangi konuları kadın sorunu olarak tanımladığı ve bu çerçevede kadın hareketinin hangi konulara vurgu yaptığı kadın hareketinin amaçlarına ilişkin bulgular bölümünde analiz edilecektir. Bununla bağlantılı olarak kadın sorunu olarak nitelendirdikleri problemin kaynağını nerede gördükleri mercek altına alınmıştır. Bu bağlamda Kırklareli'nde kadın hareketinin amacının ne olduğu araştırılmıştır. Bu çerçevede katılımcılara Kırklareli'nde kadınların en çok yaşadıklarını düşündükleri sorun/sorunlarının ne olduğu sorulmuştur. Soruya verilen cevaplara ilişkin bilgiler Tablo 7'de yer almaktadır.

[526] Görüşme 4

Tablo 7: Kırklareli'nde Kadınların En Çok Yaşadıkları Sorunlar

Kadınların En Çok Yaşadığı Sorunlar	Evet	
	N	%
Şiddet	23	12.0
Kadın- erkek eşitsizliği	46	24.0
Aile baskısı	36	18.8
Sokakta baskı ve taciz	16	8.3
Çevre baskısı	33	17.2
Eğitimsizlik	60	31.3
İş yerinde baskı ve taciz	9	4.7
İşsizlik	90	46.9
Karar alma mekanizmalarında kadın azlığı	98	51.0
Mahalle baskısı	43	22.4

Kırklareli'nde kadın örgütlerinin kadınların en çok yaşadıklarını düşündükleri sorunlar incelendiğinde en üst sırayı %51 ile karar alama mekanizmalarında kadın azlığı, %46,9 ile işsizlik, %31,3 ile eğitimsizlik, %24 ile kadın-erkek eşitsizliği ve %12 ile kadına karşı şiddet gelmektedir. Kırklareli'nde kadın hareketinin odaklandığı konuların kadın-erkek eşitsizliği, kadına karşı şiddet ve kadın eğitimi ağırlıklı sorunlar etrafında örgütlendiği görülmektedir. Kırklareli'nde kadının en büyük probleminin işsizlik olduğu görülmektedir.

Tablo 7'de yer alan bilgilere göre Kırklareli'nde kadınların en çok yaşadığı düşünüldüğü sorunların başında işsizlik ve karar alma mekanizmalarında kadın azlığı olduğu görülmektedir.

Tablo 7.1'de Kırklareli'nde kadınların yaşadığı en büyük sorun olarak ''işsizlik'' cevabı verenler ile yaş ortalaması arasındaki ilişkiye araştırılmıştır. Bu çerçevede Kırklareli'nde kadının en büyük problemi işsizlik cevabı verenler ile yaş ortalamasının yüksekliği arasında istatiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur.

Tablo 7.1‘’Kırklareli’nde kadınların yaşadığı en büyük sorun işsizliktir’’ ve ‘’yaş ortalaması’’ arasındaki ikili ilişki tablosu ve ki kare ilişki analizleri sonuçları

		Yaş										Ki Kare Testi	
		30 yaş altı		30-39 yaş		40-49 yaş		50-59 yaş		60 yaş ve üstü			
		n	%	n	%	n	%	n	%	N	%	X2	P
Kırklareli'nde kadınların yaşadığı en büyük sorun/sorunlar nelerdir?	Şiddet	5	19,2 %	3	6,8%	8	16,0 %	4	9,3%	3	10,3 %	**3,540**	**0,472**
	Kadın- erkek eşitsizliği	10	38,5 %	10	22,7 %	14	28,0 %	6	14,0 %	6	20,7 %	**6,019**	**0,198**
	Aile baskısı	6	23,1 %	11	25,0 %	5	10,0 %	8	18,6 %	6	20,7 %	**4,033**	**0,402**
	Sokakta baskı ve taciz	5	19,2 %	5	11,4 %	3	6,0%	3	7,0%	0	0,0%	**7,667**	**0,105**
	Çevre baskısı	7	26,9 %	12	27,3 %	5	10,0 %	5	11,6 %	4	13,8 %	**7,859**	**0,097**
	Eğitimsizlik	12	46,2 %	15	34,1 %	12	24,0 %	14	32,6 %	7	24,1 %	**4,794**	**0,309**
	İş yerinde baskı ve taciz	2	7,7%	2	4,5%	2	4,0%	3	7,0%	0	0,0%	**2,511**	**0,643**
	İşsizlik	8	30,8 %	15	34,1 %	28	56,0 %	29	67,4 %	10	34,5 %	**16,360**	**0,003 ***
	Karar alma mekanizmalarında kadın azlığı	12	46,2 %	23	52,3 %	25	50,0 %	20	46,5 %	18	62,1 %	**2,061**	**0,724**
	Mahalle baskısı	8	30,8 %	11	25,0 %	9	18,0 %	6	14,0 %	9	31,0 %	**4,785**	**0,310**

***p<0,05**

Yaş ortalaması ile Kırklareli’nde kadınların yaşadığı en büyük sorun/sorunlardan işsizliğin belirtilme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Buna göre yaş ortalaması büyük kişilerde işsizliğin belirtilme oranı daha yüksektir. Ankete katılan kadın sivil toplum örgütü temsilcilerine *‘’Kırklareli’nde kadınların yaşadığı en büyük sorun/sorunlar nedir?’’* sorusuna

işsizlik cevabı verenler ile katılımcıların yaş düzeyleri arasındaki ilişkinin analiz edildiği Tablo 13.1'deki değerler incelendiğinde Kırklareli'nde kadının yaşadığı en büyük sorun işsizlik cevabı verenlerin %30,8'i otuz yaş altında, %34,1'i 30-39 yaş aralığında, %56,0'ı 40-49 yaş aralığında, %67,4'ü 50-59 yaş aralığında ve %34,5'i ise 60 yaş üstündedir. Yapılan ki-kare ilişki analizi sonucunda değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (anlamlılık düzeyi) Bu çerçevede gerçekleştirilen analiz sonucunda kadınların yaşadığı en büyük sorun olarak işsizlik cevabı verenlerin yaş ortalaması arttıkça artmakta olduğu görülmektedir.

5.1.4.1. Kadına Karşı Şiddet Sorunsalı

Kırklareli'nde kadınların en az yaşadığı düşünülen sorun olarak kadına şiddet görülmektedir. Bu çerçevede Kırklareli'nde kadınların en çok yaşadığı düşündükleri sorusuna katılımcıların %12'si şiddet olarak cevap vermiştir.

TUİK'in 2014 Kadına Şiddet Araştırmasında, yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmış kadın oranı Batı Marmara Bölgesi'nde % 31,1 olarak görünmektedir. TUİK kadına şiddet araştırmasında %31,1 oran ile Batı Marmara Bölgesi, kadına şiddetin en az yaşandığı bölgelerden biridir.[527] Ancak 2008 Kadına Şiddet araştırmasında Batı Marmara Bölgesi'nde kadına şiddet oranı %26 olarak görünmektedir.[528] Batı Marmara bölgesi, Doğu Karadeniz'den sonra kadına şiddetin en az yaşandığı ikinci bölge olarak yerini korumasına rağmen 2008 yılından 2014 yılına kadar geçen sürede kadına şiddet oranındaki artış dikkat çekicidir.

Bir katılımcı Kırklareli'nde kadına karşı şiddet konusunda şu açıklamayı yapmıştır: *''Kırklareli'nde kadınlar ekonomik açıdan özgür. Esnaf olarak çok kadın*

[527] TUİK Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Mikro Veri Seti 2014
[528] TUİK Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Micro Veri Seti 2008

var. Gezmek konusunda oldukça özgürler. Kadına şiddet çok yok. Kadınları her yerde görebilirsiniz.''[529]

Bir başka katılımcı Kırklareli'nde kadına şiddet konusunda şu açıklamayı yapmıştır: *''Kırklareli'nde kadınlar serbest, özellikle okumuş kesimin kadınları serbest. Dernek olarak karakollara ayda bir gidince kadına şiddet, kız kaçırma olaylarının olduğunu görüyoruz. Ama mahkemeye çıkmadan davadan vazgeçiyorlar. Kısacası Roman vatandaşlar arasında yaşanan olaylar. Halk eğitimde kadına şiddet çalışmaları yapılıyor. Ama ilgi alaka yok. Ancak diğer kesimden şikâyet yok. Erkekler giyime karışmazlar. Kadın açısından sokakta baskı ve taciz gibi bir durum yok. Rahatsızlık yok, Kırklareli modern bir memleket…''* [530]

Bu çerçevede kadına şiddet Kırklareli'nde kadın sorunları arasında en az yaşanan problemler arasında gösterilmektedir. Ancak kadına yönelik aile içi şiddet konusunda kadın örgütleri her kesimden kadına ulaşabilme konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Kadın örgütü temsilcileri, Kırklareli'nde aile içi şiddete maruz kalan kadın sayısı konusunda net bir bilgiye sahip değildir. Kırklareli'nde kadın örgütlerinin kadına şiddet konusunda yapmış olduğu yerel bölgeye ait olan bir veri veya rapor bulunmamaktadır. Kadına yönelik aile içi şiddet, gelir ve eğitim düzeyi ne olursa olsun farklı kültür ve toplumlarda yaşayan kadınların ortak sorunudur. Kadına yönelik aile içi şiddet kadının en temel insan haklarının ihlali olarak görülmektedir. Son yıllarda kadına yönelik aile içi şiddet konusunda yasalarda düzenlemelere gidilmiştir. Yasal düzenlemelerin yanı sıra kamuoyunda duyarlılık yaratmayı amaçlayan çalışmalar yapılmaktadır. Ancak yasal düzenlemelerin ne gibi hak ve sorumluluklar getirdiğinin toplumun tüm kesimlerine anlatılması konusunda kadın sivil toplum örgütlerine büyük bir iş düşmektedir. Bir katılımcı kadına şiddetin varlığına ilişkin yaşadığı deneyimi şu şekilde paylaşmıştır:

''…8 Mart vesilesiyle grubumuzda yer alan üyelerimizle birlikte aldığımız karara göre herkes kendi muhitinde bir parkta etkin düzenleyecekti. Benim muhitimde düzenlediğim etkinliğe o gün 97 kadın katılmıştı. Bir doktor ve bir avukat

[529] Görüşme 1
[530] Görüşme 3

arkadaşımdan o gün için kısa birer sunum yapmalarını rica ettim. Doktor, kadınlara menepoz konusunda bilgi verirken, avukat arkadaşımız ise kadının boşanmak istemesi durumunda nerelere başvurabileceğini, baroların kadınlara ücretsiz avukat verebileceğini açıkladı. Tüm katılımcıların kadın olduğu bir ortamda bir kadın söz istedi ve ''Ben eşimden şiddet görüyorum ve bir buçuk yaşında çocuğum var. Nasıl bir yol izlemem gerekiyor'' diye sordu. Biz aslında o gün bir kadının hayatına dokunmuş olduk. İşte bu tarz etkinlikler kadınlar için oldukça önemli.''[531]

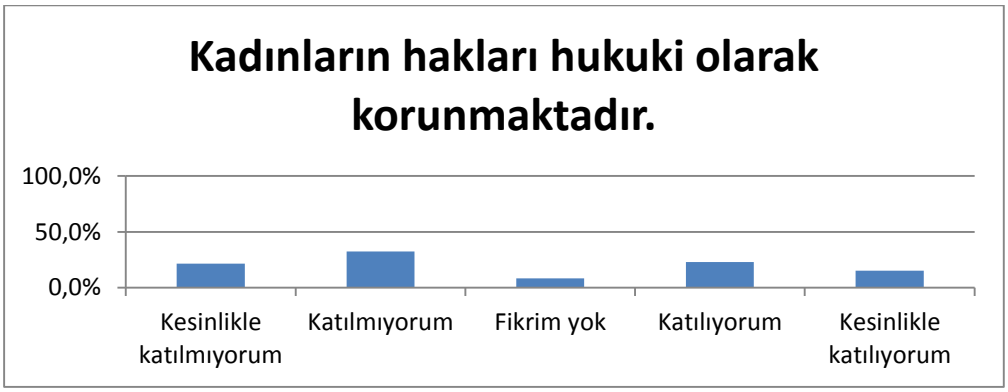
Bu açıklama bize kadına yönelik aile içi şiddetin görünür olması ve çözüm aranması için kadın örgütlerine çok işin düştüğünü göstermektedir. Bu çerçevede kadın örgütleri mahalle toplantıları çerçevesinde daha küçük grup kadınlara eğitim, panel düzenleyerek daha az görünür olan konularda kadınların hayatlarına dokunmak konusunda daha hassas davranmak durumundadır. Kadına şiddet konusu kadınlar arasında oldukça ince bir çizgide bulunan, anlatması oldukça zor ve kapalı bir konudur. Bu nedenle şiddet yaşayan kadınların bu konuyu anlatmasını sağlayacak ortamların yaratılması ve bu şekilde çözüm yolları aranması gereken bir konudur. Bu çerçevede katılımcıların ''Kadınların hak mücadelesi kadına yönelik şiddeti azaltır'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 23'te yer almaktadır.

Şekil 23. ''Kadınların hak mücadelesi kadına yönelik şiddeti azaltır'' değişkeni

[531] Görüşme 7

Söz konusu önermeye katılımcıların %31,3'ü kesinlikle katıldığını, %51,6'sı katıldığını ifade etmektedir. Kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevabı veren katılımcıların toplam oranları ise %11'dir. Katılımcıların ''Kadınların hakları hukuki olarak korunmalıdır.''önermesine verdiği cevaplar Şekil 24'de yer almaktadır.

Şekil 24.''Kadınların hakları hukuki olarak korunmaktadır''değişkeni

Ankete katılanların %15,1'i kesinlikle katıldığını, %22,9'u katıldığını, %32,3'ü katılmadığını, %21,4'ü kesinlikle katılmadığını belirtmektedir. Katılımcıların yarıdan fazlası kadınların haklarının hukuki olarak korunmakta olduğu önermesine katılmamaktadır.

5.1.4.2. Kadın- Erkek Eşitsizliği Sorunsalı

Ankete katılanların %24'ü Kırklareli'nde kadınların en çok yaşadığını düşündüğü sorun olarak kadın-erkek eşitsizliğini göstermiştir. Bu çerçevede aşağıda katılımcıların kadın-erkek eşitsizliği ile ilgili çeşitli önermelere verdiği cevaplar bulunmaktadır. Katılımcıların ''Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması demokrasinin koşullarından biridir'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 25'te yer almaktadır.

Şekil 25. ‘’Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması demokrasinin koşullarından biridir’’ değişkeni

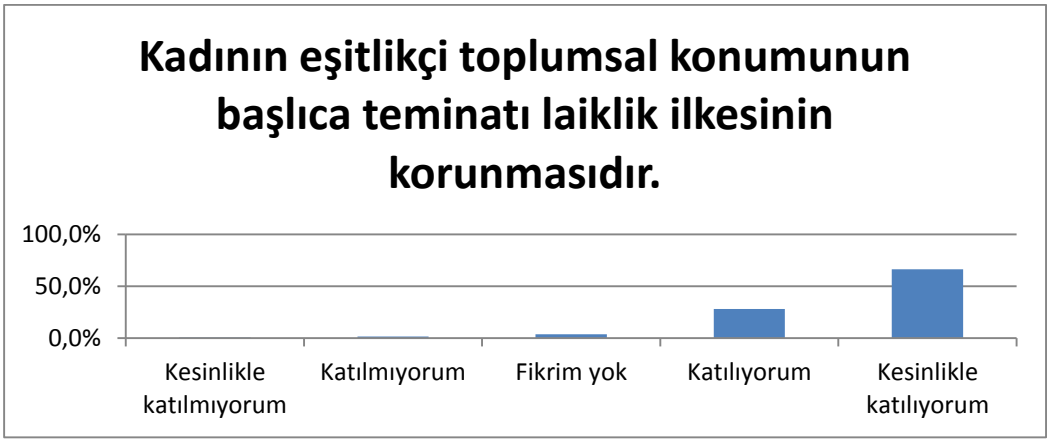
Söz konusu önermeye katılımcıların %67,2’si kesinlikle katıldığını, %23,4’ü katıldığını ifade ederken, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin toplam oranı %2,6’dır. Katılımcıların *‘’Kadınlar hayatın her alanında erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmalıdır’’* önermesine verdiği cevaplar Şekil 26’da yer almaktadır.

Şekil 26. ‘’Kadınlar hayatın her alanında erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmalıdır’’ değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %70,3’ü kesinlikle katıldığını, %27,1’i katıldığını ifade etmiştir. Kadının sosyal, siyasal ve ekonomik hayattın tümünde var

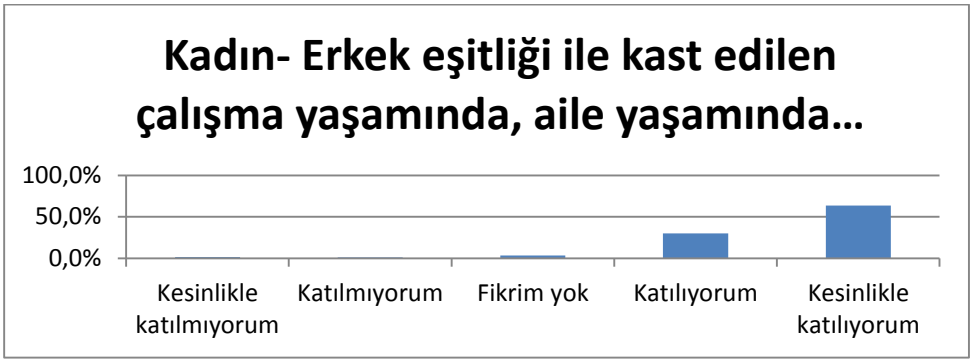
olması katılımcıların %100'ne yakın bir oranla kabul görmektedir. Katılımcıların, *''Kadının eşitlikçi toplumsal konumunun başlıca teminatı laiklik ilkesinin korunmasıdır''* önermesine verdiği cevaplar Şekil 27'de yer almaktadır.

Şekil 27. ''Kadının eşitlikçi toplumsal konumunun başlıca teminatı laiklik ilkesinin korunmasıdır'' değişkeni

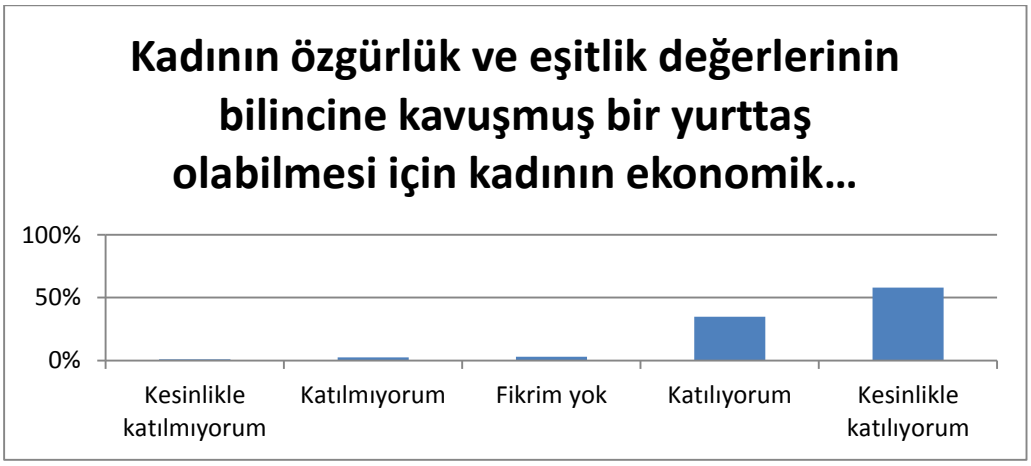
Söz konusu önermeye katlımcıların %66,1'i kesinlikle katıldığını, %28,1'i katıldığını ifade etmiştir. Türkiye'de laiklik, vicdan özgürlüğü, dinsel inanç ve kadın-erkek eşitliği temelinde kurulmuştur. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren kadın haklarının korunması açısından kadın-erkek eşitliği ve laiklik en temel unsurlardır. [532]Katılımcılar, ancak laik bir toplum düzeni içinde kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanarak kadının güçleneceğini düşünmektedir. Bu bağlamda laiklik kadın haklarının temeli ve güvencesi olarak görülmektedir. Katılımcıların, ''Kadın-erkek eşitliği ile kast edilen çalışma yaşamında, aile yaşamında ve sosyal yaşamda eşitliktir.'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 28'de yer almaktadır.

[532] Laiklik ve Kadın Hakları Basın Duyurusu, https://www.tukd.org.tr/?p=1576 (Erişim Tarihi:09.09.2017)

Şekil 28. ‘’Kadın- Erkek eşitliği ile kast edilen çalışma yaşamında, aile yaşamında ve sosyal yaşamda eşitliktir’’ değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %63,5’i kesinlikle katıldığını, %30,2’si katıldığını belirtmektedir. Bir katılımcı kadın-erkek eşitliğini şu şekilde açıklamıştır: *‘’Kadın güçlü olmalı, kadın her yerde erkeklerle eşit şartlarda bulunmalı. Kadın demirdöküm alanında da olmalı, itfaiyede de olmalı. Kadın sadece evde yemek pişiren olmamalı.’’*[533] Katılımcıların, ‘’Kadının özgürlük ve eşitlik değerlerinin bilincine kavuşmuş bir yurttaş olabilmesi için kadının ekonomik bağımsızlığı birincil şarttır.’’ önermesine verdiği cevaplar Şekil 29’da yer almaktadır.

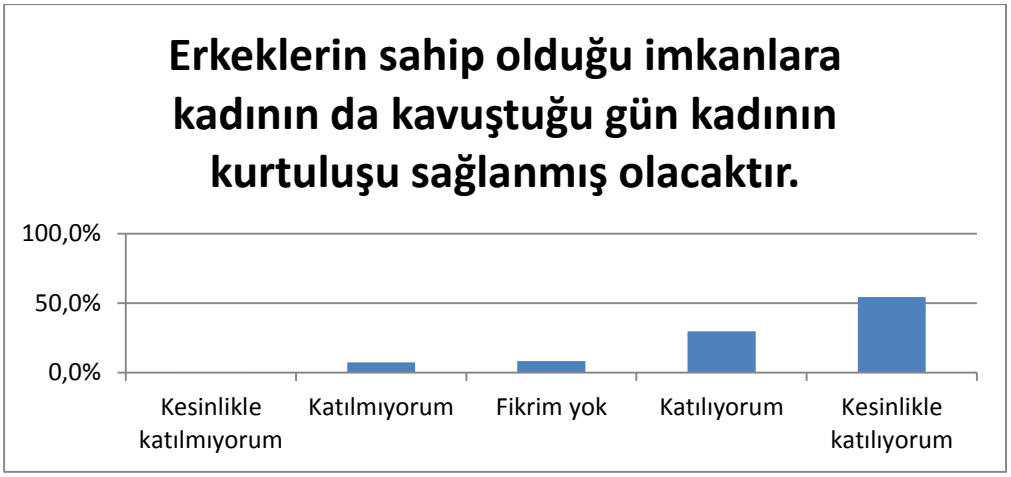
Şekil 29. ‘’Kadının özgürlük ve eşitlik değerlerinin bilincine kavuşmuş bir yurttaş olabilmesi için kadının ekonomik bağımsızlığı birincil şarttır.’’ Değişkeni

[533] Görüşme 14

Söz konusu önermeye katılımcıların %58'i kesinlikle katılıldığını, %34,9'u katıldığını belirtmektedir. Bir katılımcı kadının toplumsal hayat içinde güçlenmesi için öncelikle ekonomik alanda güçlenmesi gerektiğini şu şekilde açıklamıştır:

''Kadın güçlendirilmeli, ekonomik anlamda güçlendirilmeli. Kadın ekonomik olarak güçlü olduğunda karar mekanizmalarında daha fazla söz sahibi olacağız. Kadın kadın olarak değil, birey olarak kabul edilmelidir.'' [534]

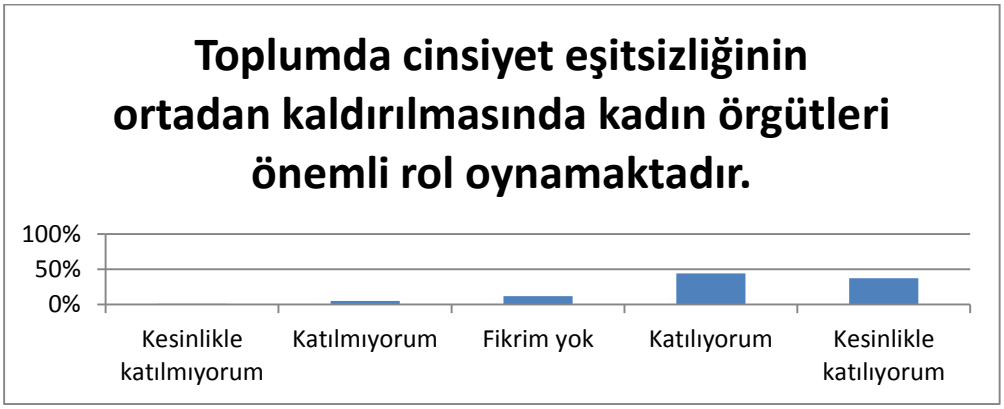
Katılımcılar açısından kadınn ekonomik olarak güçlenmesini kadın-erkek eşitliğinin sağlanması açısından önemli bir konu olarak değerlendirmektedir. Bu çerçevede katılımcılar ekonomik olarak güçlü olunması neticesinde kadınların sosyal ve siyasal alanda da güçleneceği belirtilmektedir. Katılımcıların, ''Erkeklerin sahip olduğu imkanlara kadının de kavuştuğu gün kadının kurtuluşu sağlanmış olacaktır'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 30'da yer almaktadır.

Şekil 30. ''Erkeklerin sahip olduğu imkanlara kadının da kavuştuğu gün kadının kurtuluşu sağlanmış olacaktır'' değişkeni

Söz konusu önermeye, katılımcıların %54,2'si kesinlikle katıldığını, %29,7'si katıldığını ifade etmiştir. Katılımcıların, ''Toplumda cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasında kadın örgütleri önemli rol oynamaktadır'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 31'de yer almaktadır.

[534] Görüşme 2

Şekil 31. ‘’Toplumda cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasında kadın örgütleri önemli rol oynamaktadır’’ değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %37,5’i kesinlikle katıldığını, %44,3’ü katıldığını belirtirken, %5,2’si katılmadığını belirtmiştir. Kırklareli, TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) tarafından 2016 yılında yayımlanan ‘’81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi’’nde[535] Türkiye genelinde 13. Sırada yer almaktadır.[536] 2012 yılı 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği endeks sıralamasında 17. Sırada yer alan Kırklareli, 2012-2015 döneminde Türkiye genelinde cinsiyet eşitliği endeksinde 13. Sıraya yükselmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sıralamasında yaşanan değişim kadınlarla ilgili göstergelerde yaşanan farklılaşmadan kaynaklanmaktadır. Bu değişimi en çok etkileyen neden ise kadınların belediye meclisindeki temsil oranlarında yaşanan farklılaşma olarak gösterilmektedir.[537] TEPAV’ın 2016 yılı toplumsal cinsiyet eşitliği endeksine göre, Kırklareli’nin Belediye Genel Meclisinde kadın oranı %13, 5 olarak görünmektedir. TEPAV’ın 2012 yılı Cinsiyet Eşitliği Endeksinde Kırklareli, Belediye Genel Meclisi’nde kadın oranı %11,5 iken, İl Genel Meclisinde kadın oranı %8 olarak görünmektedir.[538] Bu noktada 2012 yılından 2016 yılına geçen süre içinde

[535] Türkiye’de ilk defa yerel düzeyde kadın erkek eşitliğini ölçen ve toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından illerin durumunu kadınlar açısından değerlendirerek ‘’81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi’’ isimli çalışma, TEPAV tarafından 2014 yılında yayımlanmıştır.
[536] Asmin Kavas Urul, *‘’81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi’’*, TEPAV, Mart 2016
[537] Urul, a.g.e., s. 8
[538] Hülya Demirdirek&Ülker Şener, *81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi*, TEPAV, Ocak 2014

Kırklareli'nde kadınların siyasal temsil açısından yükseldiği ve dolayısıyla bunun toplumsal cinsiyet eşitliği karnesine etki ettiği görülmektedir.

5.1.4.3. Kadının Eğitimi Sorunsalı

Katılımcıların %31,3'ü Kırklareli'nde kadınların en önemli problemi olarak eğitimsizliği göstermektedir. Bir katılımcı kadınların eğitim seviyesi konusunda şu açıklamayı yapmıştır:

''Kadınlar da erkekler de hiç okumuyor. Bu bir hastalık. Kadın yaşadığının sorun olduğunun farkında bile değil. Kadınlar sorunlarını kader olarak görüyor. Kadınlar sorunlarının farkına varmayıp kaderciliğe sığınırlarsa kadın sorununun aşabileceğimizden şüpheliyim. Şiddet görüp, kader olarak gören, bunu sorun olarak görmeyen kadın var. Annem de dayak yiyordu diyor. Böylece kendi dayak yemesinde bir sorun görmeyen kadınlar var. Bu algıyı kırıp, insan haline getirmek için bir ömür gerekiyor. Biz gerçekleri görmezden geliyoruz.''[539]

Bir başka katılımcı: *''Kadının eğitimi az. Bu önemli bir konu... Gençliğimde Duygu Asena okudum. Kadın bir adım geride olmamalı. Kayınvalidemin yanına evlendim. Üniversitede psikoloji dersleri almıştım. Üniversitede aldığım derslerin etkisiyle, birbirimize sevgimiz, saygımız eksilmesin diyerek anlattım ve ayrıldık.''*[540]

Başka bir katılımcı: *''Kırklareli'nde en önemli kadın sorunu eğitimsizlik ve dedikodudur. Kadının güçlendirilmesi, özellikle ekonomik olarak güçlendirilmesi şart gibi gözüküyor. Kadın kadın olarak değil, birey olarak kabul edilmelidir. Aslında kadının toplumsal hayatta iyi bir yer edinememesinin nedeni yine kadındır. Kadın çalışmasa evde olsa dahi eğitim almak zorunda. Çünkü çocuk yetiştirecek. Kadının eğitim alması şart. Kadınlar daha haklarından haberdar değiller. Eğitimsizlik, bilgisizlik, birbirimizi dinlemiyoruz. Güncelden uzağız. Güncel olayları takip etmiyoruz. Kadın sorumluluk almak istemiyor. Elimizi taşın altına sokmuyoruz.*

[539] Görüşme 5
[540] Görüşme 8

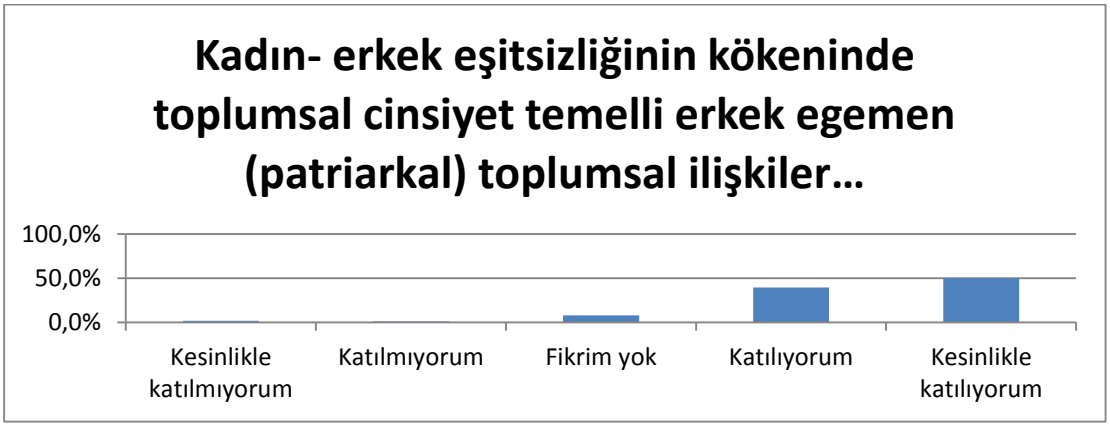
Çok şiddet görenler de haklarını bilmiyorlar. Bu kültürü yıkmak zorundayız. Bu durumdan da kadın sorumludur. Erkeklerden bir şeyler beklememek gerekiyor.''[541] sözleriyle kadının eğitimin çok önemli olduğunun altını çizmiştir.

''Kırklareli'nde kadınları sahaya çıkarmamız gerekiyor. Kadınlara istihdam yaratılmalı ve eğitim şart. Kadınları kafelerden çıkarmamız gerekiyor. Aslında sahada olan kadınlar ol model olmalı. Başka kişiler yapmadığı için iş hep aynı yüzlere düşüyor.''

''...kadın istihdamının %24'lerde olduğu ülkemizde, kadınların kendini evrende nerede konumlandıracağına karar verebilmesi için önümüzde uzun ve zor bir yol olduğunu görüyoruz. Toplum içindeki vazgeçilmezliğimizin aksine, sosyal ve toplumsal değerlerimizin hala teslim edilmemiş olmasında kendi sorumluluklarımıza da irdelememiz gerekmektedir. ... Kadının toplumsal statüsü, toplumsal sistemin içindeki yeri ve onun işleyişine yaptığı katkı ile ölçülür. Bunun için de kadının özgür, bireysel kimliğini edinmesi, bağımsız kişiliğini kazanması gerekir. Yüzlerce yıldır verilen mücadeleye rağmen, bugün hala biz kadınların çağdaşlaşmanın gereği olan toplumsal statüye sahip olduğu söylenemez. Cinsiyet ayrımcılığı ve haklarımızı kullanmada karşılaştığımız eşitsizliklerle başa çıkabilmek için; kendi öz gücümüze güvenerek, kendimize ama en çok da birlik, beraberlik ve dayanışmanın gücüne inanarak mücadele etmek zorundayız.''[542]

Katılımcılar, Kırklareli'nde kadınların en çok eğitim, işsizlik, kadın-erkek eşitsizliği ve şiddet temellinde sorunlara sahip olduğunu düşünmektedir. Bu noktada merak konusu kadın hareketinin kadın sorunun kaynağı olarak neyi gördüğü noktasıdır. Bu çerçevede atılımcıların, *''Kadın-erkek eşitsizliğinin kökeninde toplumsal cinsiyet temelli erkek egemen (patriarkal) toplumsal ilişkiler bulunmaktadır''* önermesine verdiği cevaplar Şekil 32'de yer almaktadır.

[541] Görüşme 2
[542] Görüşme 5

Şekil 32. ‘’Kadın-erkek eşitsizliğinin kökeninde toplumsal cinsiyet temelli erkek egemen (patriarkal) toplumsal ilişkiler bulunmaktadır.’’ değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %50’si kesinlikle katıldığını, %39,6’sı katıldığını ifade etmiştir. Bir katılımcı kadın-erkek eşitsizliğin temelinde ataerkil sistemin bulunduğuna dair açıklaması şu şekildedir:

‘’TOBB Kadın Girişimciler Kurulu Yönetim Kurulundayım. Eskiden Ticaret Odası Kadın Girişimciler Kurulu iken bir protokolle Ticaret Borsasına geçtik. Fakat biz TOBB Kadın Girişimciler Kuruluna ‘’Sakat Çocuk’’ diyoruz. Çünkü bağımlıyız. Para ile yemek düzenlemek, kermes yapmak vb. organizasyonları kendimiz yapamıyoruz. Tüm bu organizasyonları oda finanse ediyor. Bir proje hazırlayıp, onu meclise sunuyoruz. Eğer meclis kabul ederse o zaman uygulayabiliyoruz. Ancak meclisin tümü erkeklerden oluştuğu için projelerin kabul edilme şansı çok olmuyor. Erkek kabul ederse var, etmezse yok gibi bir durum mevcut. Erkekler tarafından ne gerek var, vb. tutumlarla karşılaşıyoruz. … Ama sonuçta erkek egemen bir toplumuz. Kadın para kazansa da çok üstünlük taslarsa evde sorun çıkıyor. Bir panelde, ‘adamın yüzüne vurmayın, evde onun karısı olun denmişti.’ ’’[543]

Diğer bir görüşmeci, *‘’…sendikalarda da masa tozu alacağımı, çay demleyeceğimi sandılar ama baktılar ki onlardan daha yüksek teorik düzeye sahip*

[543] Görüşme 21

biriyim, beni aşağıya çekmeye çalıştılar.''[544] diyerek erkek egemen sistemin sonuçları ile her alanda karşı karşıya kalındığını göstermektedir.

Bir başka katılımcı ataerkil sistemin ev hayatında nasıl yaşandığını şu şekilde anlatmıştır: *''Her başarmak isteyen kadının önünde bir erkek engeli vardır. Eski eşim her şeye engel olur, izin vermezdi. Bu nedenle yürümedi. 1974 yılında Eğitim-Sen üyesiydim eşim ile birlikte. O da benim gibi öğretmendi. Babam siyasetçiydi. Belediye Başkan adayıydı. Meydanda babamın konuşması vardı. Ama izin vermedi. Ancak o evden gittikten sonra kayınvalidem nasıl olduysa çok ağladığımı görünce beni meydanın köşesine kadar götürdü de babamı o şekilde seyrettim… Başarılı olan kadının ya eşinin erken ölmüş olması ya da hiç evlenmemiş olması gerekiyor. Erkek varlığı hep engel. …Boşanmasaydım, ne siyasette ne de sivil toplumda aktif bir şekilde yer alamazdım. Bu yaptıklarımın hiç birini yapamazdım.''* [545]

Başka bir katılımcı şu şekilde açıklamıştır: *''Eşim dolaylı olarak baskı ve şiddet uygulayan birisidir. İstanbul, Ankara'dan eylemlerden gecenin ikisi ya da üçünde eve döndüğümde, kendisinin evde olduğunu bildiğim halde bana kapıyı açmazdı. Beni o saatte dışarıda bırakırdı. Aklınca beni cezalandıracak. Kısacası, en sosyalist erkek bile erkek egemen toplumun sunduğu olanaklardan sonuna kadar yararlanıyor.''* [546]

Bir başka katılımcı ataerkil sistemin varlığı ile ilgili durumu şu şekilde açıklamıştır: *''Kadın arkadaşımız Ankara'ya eyleme gidiyor. Ancak eyleme Kırklareli'nde bir katılım yapılacaksa o zaman durum farklı oluyor. Kırklareli'nde söylediği şey 'kayınpederimin dükkanı var, onun önünden geçmem diyor'.''* [547]

Söz konusu görüşler kadınların erkek egemen sistem karşısında kişisel özerklik ve kimliklerinin farkında oldukları bir durumun varlığını göstermektedir. Katılımcılardan bazıları ataerkil sistemin bir grup kadın tarafından içselleştirildiğini şu sözlerle açıklamıştır:

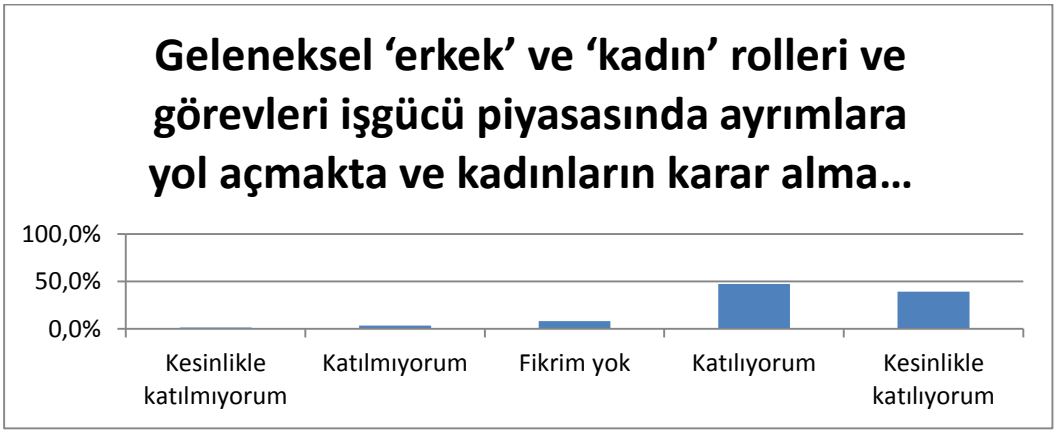
[544] Görüşme 26
[545] Görüşme 9
[546] Görüşme 26
[547] Görüşme 25

''...teşkilatlanma nasıl olur? Demokrasi nedir? Bu gibi sorulara kafayı takmıştım. Kadının güç olması gerekiyor. Biz bunu istemiyoruz diyebilme hakkımızın olması gerekiyor. Kadın komisyonları neden var? Kadın komisyonları demokrasiyi, milleti nasıl tanımlıyor? gibi birçok soruyu partide sormaya başlayınca rahatsızlık oluştu. Kadın komisyonlarının bu sorulara verdiği cevap, bakan falan geldiğinde karşılama, bir de broşür vs. dağıtmak için varız oldu. Ben bu soruları sorunca sen ajan mısın? diyerek kadın komisyonundan çıkan kadınlar oldu. Köylere gidelim, köylerde kadınların eşine, çocuğuna karşı bir değeri olsun. Siyasi partilere üye olsunlar dedim. Ama karşılık bulmadı.'' [548]

Erkek egemen kültürün varlığını sürdürmesinde kadınların bu sistemi beslemesi önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir görüşmeci, ''*…kadınlar kadına engel bu da ayrı bir gerçek. Ben sosyal alanda çok aktif olunca, kocam ne yiyor, ne içiyor. Bunun düşünmek başkalarına düşmüş. Adam nasıl içmesin vs. kadın Ankara, İstanbul geziyor diyorlarmış. Ben o dönemde eylem için Ankara ve İstanbul'a gidiyordum. Çünkü onlara göre kadın evde olmalı ve kadınlıkları ev işleriyle ölçülmeli. Kadının tek görevi ne annelik ne yemek yapmak ne de evin düzenini sağlamak. Aslında kadın sorunlarını içselleştirmeyen kadınlara ulaşmak gerekiyor. Bu tarz durumlarda en sosyalist erkek bile erkek egemen toplulukların sunduğu olanaklardan sonuna kadar yararlanıyor.''*[549] diyerek erkek egemen sistemin varlığını ideoloji fark etmeden sürdürdüğünü anlatmaktadır.

Katılımcıların,''Geleneksel 'erkek' ve 'kadın' rolleri ve görevleri işgücü piyasasında ayrımlara yol açmakta ve kadınların karar alma sürecine tam katılımını engellemektedir'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 33'te yer almaktadır.

[548] Görüşme 8
[549] Görüşme 26

Şekil 33. ''Geleneksel erkek ve kadın rolleri ve görevleri işgücü piyasasında ayrımlara yol açmakta ve kadınların karar alma sürecine tam katılımını engellemektedir.''

Söz konusu önermeye katılımcıların %39,1'i kesinlikle katıldığını, %47,4'ü katıldığını ifade etmiştir. Kadınların geleneksel rol dağılımlarında ev hayatında yer almaları konusunda bir katılımcı şu yorumu yapmıştır:

''Erkeğin eve baktığı, evi geçindirdiği, kadının çocuk bakımı ve eşlik rollerinin arık aşılması gerekiyor. Kadın hep iç işleri bakanı durumu var. Benimde durumum pek farklı değildi. Evlendikten 15 yıl sonra ticarete atıldım.''[550]

Başka bir katılımcı kadının geleneksel rolleri nedeniyle ev hayatına itildiğini şu şekilde açıklamıştır:*''…derneğe 37 öğrenci burs başvuru yaptı, 18 öğrenci kız. 18'i kız da yapılan her etkinliğe katılıyor. Ancak evlenince yarısı yok.''* [551]

Başka bir katılımcı kadınların daha savunmasız bir rol ile tanımlandığını bu nedenle kadınların dışlandıklarını şu şekilde açıklamıştır: *''ODTÜ'de öğrenciyken katıldığım bir eylemde gözaltına alındım. Geçmişimde de öğretmenlik yaptığım için, hakim bana sen emekli olamazsın dedi. Sen hanım hanımcıksın, senin onların arasında ne işin var diyerek, yanımdaki kızları aşağıladı. Ama ben emekli oldum. Bugün yasasa ona göstermek isterdim. Yılgınlık yaratmak istiyorlar. Hedefe yaklaşıyorsun, ama bir yerde seni yine engelliyorlar. Kadınların özel olarak kurtulma umudu yok. Kapitalizmde çok zor. Bu ancak insan bazlı siyaset ile olur.*

[550] Görüşme 21
[551] Görüşme 12

Kapitalizmde ucuz iş gücü var, ya kadın olacaksın, ya çalışacaksın. Kadının kurtuluşundan daha çok insanın kurtuluşu var. İnsanın kurtuluşu sağlandığında kadın da kurtulmuş olacaktır. Sistemin değişmesi gerekiyor. Ama sistem değişecek, eninde sonunda değişecek. İnsanların talepleri değişiyor, arz talep değişiyor.'' [552]

Bir başka katılımcı, *''...kadınların üstlendiği roller cinsiyetçi roller ve bu nedenle kadının ikincil konumunda bir düzelme yok. Ben bu sorunu emperyalist kapitalist sistem ile açıklıyorum. Kapitalist sistem kar odaklı bir sistem. Kadını eve hapsetmek ucuz yönetim. Çünkü kadını eve kapatmazsan artı iş ve art istihdam gerekiyor. Her bir ilişkiyi üretim ilişkileri belirler.''* [553] diyerek geleneksel rol dağılımlarının kadının bugunkü konumunu belirlediğini belirtmektedir.

Bir başka katılımcı söz konusu durum hakkında şu açıklamayı yapmıştır: *''Kadınların istenilen düzeye gelememelerini, ikincil konumda kalmalarını üretim içinden men edilmelerine bağlıyorum. Kadının üretimden uzaklaştırılması, evde parasız emek harcamak, eğitimin kadınlar üzerindeki baskıcı tutumu, kadının eğitim ortamlarından uzaklaştırılmasına bağlıyorum. Örneğin 4+4+4 eğitim siteminden dolayı otuz bin kırk bin kız öğrenci okutulmadı. Böylece kadın yoruluyor. Kadının toplumsal mücadeleye katılması engelleniyor. Kadınların üstlendiği roller cinsiyetçi roller ve bu nedenle kadının ikincil konumunda bir düzelme yok.''*[554]

''Kadınların planlandığı bir şey yok. Erkeler planlıyor, kadınlar uyuyorlar. Kadın üretmiyor, okumuyor, talep etmiyorlar.''[555]

Kadın- erkek eşitsizliğinin temelinde geleneksel kadınlık ve erkeklik rollerini gören katılımcılar kadınların karar alma sürecinin etkin bir katılımcısı olmaları önündeki engel olarak değerlendirmektedir. Bir katılımcı kadın- erkek eşitsizliği en çok siyaset alanında hissettiğini şu şekilde açıklamıştır:

'' En demokratik parti olarak gördüğünüz parti olan CHP'de dahi sadece erkek siyaset yapıyor. Erkek üyeler eşlerini seçim çalışmalarına dahi getirmezlerdi.

[552] Görüşme 5
[553] Görüşme 27
[554] Görüşme 25
[555] Görüşme 2

''Senin ne işin var erkeklerin arasında'' diyen erkek üyeler çoğunluktaydı. ...Seçim çalışmalarına getirmiyorlardı. Bizi destekliyor gibi gözüküyorlardı ama o kadar. Partide seçim zamanı birileri gelecekse temizlik, düzenleme vs. gibi işler kadınlara kalıyordu. Fikir istemezler, kotadan dolayı kadın bulundururlar.'' [556]

Diğer bir katılımcı kadın-erkek eşitsizliğini şu şekilde açıklamıştır. *''Bu ortam erkek egemen bir ortam olarak görülür. Protokolde el sıkmayan kaymakam ile de karşılaştım, el sıkmasın diye arkasını dönen ile de karşılaştım. Bazı toplantılara Belediye Başkanının temsilen katılmak durumunda oluyoruz. Gittiğimiz ortamlarda protokol gereği vali, paşa ve belediye başkanı şeklinde bir oturma düzeni vardır. Daha sonra diğer protokol üyeleri gelir. Ben belediye başkanını temsilen gittiğim ortamlarda makamı temsilen oturmam gereken yere başka bir erkek protokol üyesinin oturduğunu ve beni gördüğünde de sadece kadın olduğum için kalkmadığına çok şahit oldum. Kadın olduğum için böyle bir durum ile karşılaştım, erkek olsaydım bu tarz bir hareket yapılamazdı. Bu durum Kırklareli'nde böyle ise siz düşünün…''* [557]

Başka bir görüşmeci, siyaset içinde yaşanan kadın-erkek ayrımını nasıl gözlemlediğini şöyle anlatmıştır: ''*… Kadın erkek ayrımının olmaması gereken bir partide hem de Kırklareli gibi daha demokratik olan bir yerleşimde bu ayrımın olması üzücü. Partinin toplantılarında, yemeklerinde hep bir kadın- erkek ayrımı söz konusudur. Kadın-erkek hep ayrı oturmaktadır. Örneğin başkanın çevresinde erkekler, ondan sonra kadınlar oturur. Kadınlar hep oturma düzeninin sonunda yer alır. Ama ilginç olan kadınlar bu tutuma biat ediyor, kabulleniyor olmaları. Benim gibi sorun çıkaranları da partide barındırmıyorlar. Yine partinin yemekli bir organizasyonunda, bu kez başkanın yakın çevresinden bir yer seçerek oturdum. Bir süre sonra bir erkek geldi ve kalkar mısınız? dedi. Bende neden kalkmam gerektiğini sordum. Erkekler içecek dedi. Bende, ''Bende içeceğim'' dedim. Cevap; hoş olmaz, uygun düşmez. Oldu. Bunun sonrasında katıldığım organizasyonlarda bunun gibi çok olaya tanıklık ettim. Kadınların ayrı masalarda ağırlanmasına, kadınların masasına servis gelmemesine, vb. olaylar sizi olaydan soğutuyor. Bu konuda rahatsızlığınızı*

[556] Görüşme 9
[557] Görüşme 6

dile getirdiğinizde ve sivrildiğinizde sadece erkeler tarafından değil, kadınlar tarafından da tenkit ediliyorsunuz. Size kendinizi rahatsız hissettiriyorlar. Çünkü orada bu davranış şeklinden rahatsız olmayan bunu kabullenen kadınlar da var.''[558]

Kırklareli'nde kadınlar, kadın-erkek eşitsizliğini en belirgin şekilde siyaset alanında yaşadıklarını belirtmektedirler. Günümüzde eskiye oranla daha fazla kadın siyasete eklemlenmekte ancak bilgi ve karar ağlarının etkin bir parçası olamadıkları için erkekler tarafından ikincilleştirilmeye maruz kalmaya devam etmektedir. Kırklareli'nde kadınlar, siyasette kadın temsilinin artması ile kadın konusunun parlamentoda daha görünür olacağını düşünmektedirler. Bu çerçevede katılımcıların *''Kadınların siyasette daha fazla yer alması durumunda, kadınların ilgi ve sorumluluk alanı olarak görülen aile içi şiddet, çocuk bakımı, doğum izni ve eğitim gibi konular parlamentoda daha fazla ele alınır''* önermesine verdiği cevaplar Şekil 34'te yer almaktadır.

Şekil 34. ''Kadınların siyasette daha fazla yer alması durmunda kadınların ilgi ve sorumluluk alanı olarak görülen aile içi şiddet, çocuk bakımı, doğum izni ve eğitim gibi konular parlamentoda daha fazla ele alınır'' değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %37,5'i kesinlikle katıldığını, %45,8'i katıldığını ifade etmiştir. Katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin toplam oranı %7,3'tür. Bu çerçevede katılımcılar kadın sorunlarının parlamentoda yer almamasının temel nedeni olarak siyasetin erkek egemen yapısını

[558] Görüşme 13

göstermektedir. Katılımcıların ‘’Kadınların siyasete katılımı siyasette ve toplumda olumlu etki yapar’’ önermesine verdiği cevaplar Şekil 35’te yer almaktadır.

Şekil 35. ‘’Kadınların siyasete katılımı siyasette ve toplumda olumlu etki yapar’’ değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %45,3’ü kesinlikle katıldığını ifade ederken, %44,8’i katıldığını ifade etmiştir. Katılımcılar kadının siyasete katılımının önemli bir etken olduğunu düşünmektedir. Ancak katılımcıların kadınlar siyasete katılsa da önemli olan kadın hakları için çalışmalıdır önermesine verdikleri cevaplar aynı oranda yüksek değildir. Katılımcıların ‘’Kadınlar siyasete katılsa da önemli olan kadın hakları için çalışmalarıdır’’ önermesine verdiği cevaplar Şekil 36’da yer almaktadır.

Şekil 36. ‘’Kadınlar siyasete katılsa da önemli olan kadın hakları için çalışmalarıdır’’ değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %31,3'ü kesinlikle katıldığını, %39,1'i katıldığını ifade ederken, %21,9'u katılmadığını belirtmiştir. Katılımcılar kadınların siyasete katılımını önemserken, siyasette yalnız kadın hakları için çalışmaları konusunda fikir birliğine sahip değildir. Katılımıcların, ''Kadın-erkek eşitliği ile kast edilen çalışma yaşamında, aile yaşamında ve sosyal yaşamda eşitliktir'' önermesine verdiği cevaplar Şekil yer almaktadır. Katılımcılara, ''Siyasal partilerin 'kadınlara yönelik politikalarının' seçimlere katılmam üzerinde önemli bir etkisi vardır.'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 37'de yer almaktadır.

Şekil 37. ''Siyasal partilerin 'kadınlara yönelik politikalarının' seçimlere katılmam üzerinde önemli bir etkisi vardır.'' değişkeni

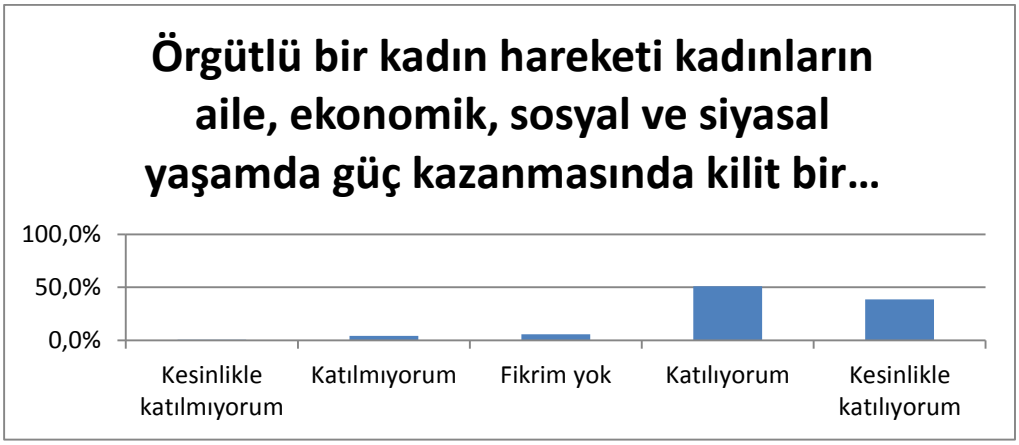
Söz konusu önermeye katılımcıların, %21,4'ü kesinlikle katıldığını ifade ederken, %37'si katıldığını ifade etmektedir. Söz konusu önermeye katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %23,4'tür.

5.1.5. Kadın Hareketine Katılım

Kırklareli'nde kadın hareketi en çok kadının örgütlenmelere katılımı konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Bu konuda sıkıntı yaşanmasının sebebi örgütlenmeyi tam olarak başaramamasından kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni kadın

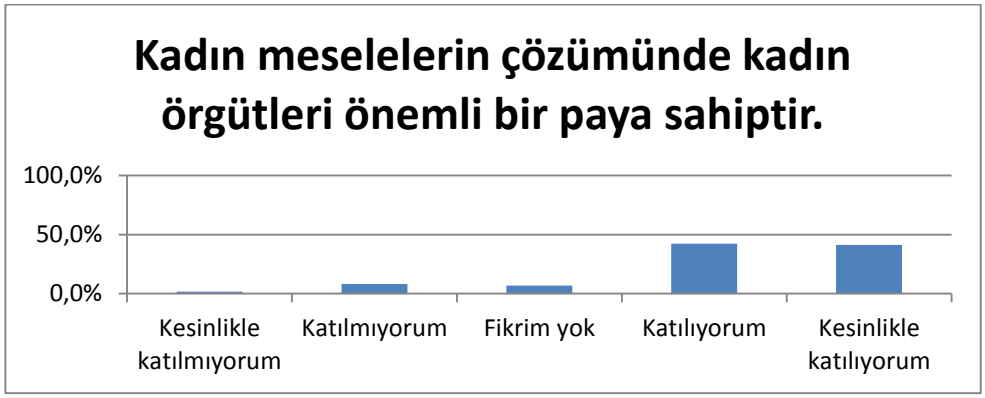
hareketinin birleştirici, dayanışmacı rolünün Kırklareli'nde sağlanamamış olmasında görülmektedir.

Katılımcıların ''Örgütlü bir kadın hareketi kadınların aile, ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamda güç kazanmasında kilit bir rol oynamaktadır.'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 38'de yer almaktadır.

Şekil 38. ''Örgütlü bir kadın hareketi kadınların aile, ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamda güç kazanmasında kilit bir rol oynamaktadır.'' değişkeni

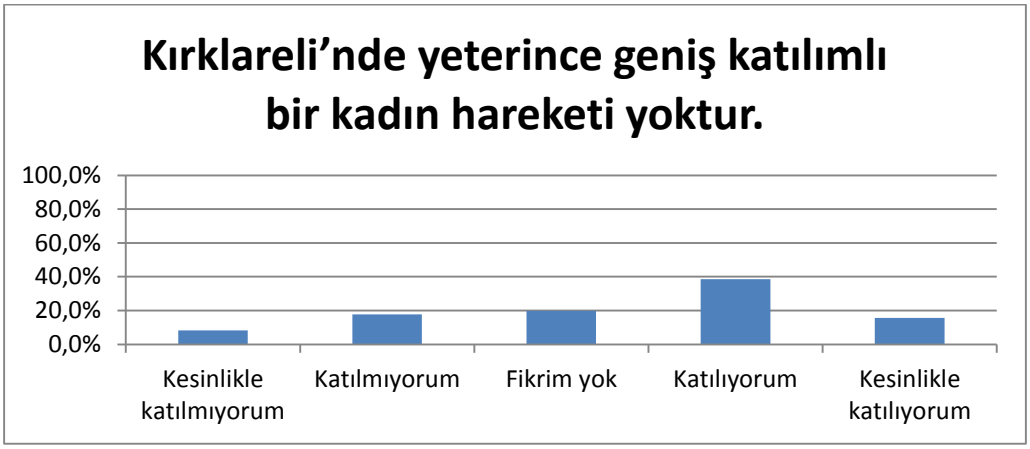
Söz konusu önermeye katılımcıların %38,5'i kesinlikle katıldığını ifade ederken, %51'i katıldığını belirtmiştir. Örgütlü bir kadın hareketinin kadınların sosyal, ekonomik ve siyasal alanda güç kazanması konusunda katılımcılar bir fikir birliği içindedir. Katılımcılar örgütlü bir kadın hareketinin varlığının kamuoyunu etkilemede ve kamuoyu politikalarına yön vermede önemli bir etkiye sahip olduğunu bilincindedir. Ancak katılımcıların ''Kadın meselelerin çözümünde kadın örgütleri önemli bir paya sahiptir'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 39'da yer almaktadır.

Şekil 39. ‘’Kadın meselelerin çözümünde kadın örgütleri önemli bir paya sahiptir.’’ değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %41,1’i kesinlikle katıldığını belirtirken, %42,2’si katıldığını ifade etmiştir. Katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,3’tür.

Söz konusu önermeye katılımcıların %12’si kesinlikle katıldığını ifade ederken, %31,8’i katıldığını ifade etmiştir. Söz konusu önermeye katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %28,1’dir. Bu çerçevede kadın meslelerin çözümünde kadın örgütlerinin önemli bir paya sahip olduğunu ve örgütlü bir kadın hareketinin kadınların aile, ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamda güç kazanmasında kilit rolü olduğunu düşünen katılımcıların ‘’Kırklareli’nde yeterince geniş katılımlı bir kadın hareketi yoktur.’’ önermesine verdiği cevaplar dikkat çekicidir. Kadın haretinin güçlü olması, kadın hareketinin bir parçası olan kadın örgütleri arasındaki dayanışma, ortak bilinç ve ortak güç oluşturma ile ilişkildir. Kadın hareketi arasında yaşanan her ayrışma kadın hareketinin gücünü azaltan, etki alanını yok eden sorunlar doğurmaktadır. Bu çerçevede katılımcıların ‘’Kırklareli’nde yeterince geniş katılımlı bir kadın hareketi yoktur.’’ önermesine verdiği cevaplar Şekil 40’ta yer almaktadır.

Şekil 40. ''Kırklareli'nde yeterince geniş katılımlı bir kadın hareketi yoktur.'' değişkeni

Katılımcıların %15,6'sı söz konusu önermeye kesinlikle katıldığını belirtirken, %38,5'i katıldığını ifade etmiştir. Söz konusu önermeye katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %17,7, kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,3'tür. Katılımcıların %19,8'si konu ile alakalı fikrim yok yanıtı vermiştir. Bu çerçevede kadın meslelerin çözümünde kadın örgütlerinin varlığını önemseyen ve örgütlü bir kadın hareketinin kadınların güçlenmesinin ön koşulu olduğunu kabul eden katılımcıların Kırklareli'nde geniş katılımlı bir kadın hareketinin olmadığını düşünmesi dikkat çekicidir. Bir katılımcı Kırklareli'nde geniş katılımlı bir kadın hareketinin olmadığını şu sözlerle açıklamıştır:

''Kadın, aktivist olursam çocuğum iş bulamaz şeklinde düşündüğü için kadın örgütlenmeleri oluşamıyor.'' [559]

''...Lüleburgaz'da sanayileşme çok arttı. Şu anda çok kozmopolit bir yapı var. Lüleburgaz'da yaşayanların %30'u Lüleburgaz'ın yerlileri ise, %70'i göç ile gelenlerden oluşmaktadır. Ben göç ile gelenlerin asimile olduğunu düşünmüştüm, ancak şu anda pek de öyle olmadığını görüyorum. Bazı mahalleler çok kapalı yaşıyorlar. Kendi aralarında evleniyorlar. Şu anda Lüleburgaz çok çelişkili, çok kozmopolit bir yer oldu. Bu nedenle çok kutuplaşma var. Lüleburgaz'da kadın örgütlenmesi çok cılızdır. Bunun nedeni olarak bazı sivri isimlerin olduğu yerde o

[559] Görüşme 25

kişilerin gözükmek istememesi olarak gösterebilirim. O kişi o etkinlikteyse, bende orada olursam beni de öyle zannederler çekincesi var. İşte o kişi solcu, vs. Ben yanında görünürsem beni de solcu zannederler düşüncesi var. Aslında belki ikimizin de sorunu ortak ve dayanışma göstermek gerekiyor. Ama bu gibi düşüncelerle örgütlenemiyoruz. Sadece Lüleburgaz'da değil, bence Trakya'da kadın örgütlenmesi zor. Ancak örgütlenmeyi başarabilirse çok iyi olacağına inanıyorum. Lüleburgaz'da çok şiddetli bir kadın platformuna ihtiyaç var. Örneğin genel bir etkinliğe 100 kadın katılıyorsa bu sayı 8 Mart'ta 50'ye düşer. Çünkü o gün yapılacak etkinlikleri biraz siyasi düşünüyorlar. Kadın örgütlenmesi ağır olur ama olursa çok iyi olur. Eğitim-sen üyesiydim. Hayatın tamamı mücadeleye bağlıdır. Yakın bir zamanda tanık oldum. Kadın avukat, bir mesleği var ve icra ediyor. Eşi doktor. Ama kendini eşinin titri ile tanıtıyor. Günümüzde dahi bunların olması düşündürücüdür.''[560]

Bir görüşmeci örgütlenmeye dair fikirlerini şu şekilde açıklamıştır:

''İnsanlarda boş vermişlik var. 1960'larda örgütlenmeler olduğunda sonuç oluyordu. 1980 sonrası örgütlenmeler derneğe dönüşmeye başladı. Kitleyi toplayamama ya da sonuç almadan eylemi bitirirsen olmaz. Ülke kutuplaştı. Dolayısıyla bu yerele de yansıdı.'' [561]

Bir görüşmeci, İlk sendikal örgütlenmeyi 1992 yılında kurduğunu şöyle anlatmıştır: *'' Kırklareli'nde ilk memur sendikal örgütlenmeyi 1992 yılında kurdum. Şube sekteriydim 2 dönem. 1992 yılında sendikal örgütlenmelerde kadınlar da erkeklerle birlikte ön safhalardaydı. Kadınlar da oldukça etkindi. Yasal haklar istediğimiz için çok fazla kadın erkek ayrımı yoktu. Şimdi durum farklı.''*[562]

Başka bir katılımcı kadın örgütlenmesinin önündeki engelleri şu şekilde açıklamıştır: *''Kadınlar kadın örgütlenmelerine güvenmiyorlar. Kadınlar bu tarz konulardan korkuyor. Kadın sorunlarının ciddiye alındığını düşünmüyorum. Kadın sorunları ve çözümlerine dair çok sağlıklı altyapısal çalışmalar yapıldığını düşünmüyorum. Kadının kadına yaptığını kimse yapamıyor. Kadının örgütlenemeyip*

[560] Görüşme 5
[561] Görüşme 12
[562] Görüşme 6

iyi bir iş çıkaramamasının nedeni kadının kadınlarla dayanışma içinde olmaması ve egolarından ibarettir. Bazı noktalar var ki kadınlar kilit noktaları bırakmak istemiyorlar. Arkadan gelene yer açmak istemiyorlar, aralarına almak istemiyorlar. … Siyasetten bağımsız bir kadın platformu var. Cinsiyet eşitsizliğine karşı oluşturulmuş. Bu grupta yer alan kadınlar daha çok yaşamsal problemlerini çözmüş, kültür-sanatla ilgilenen kadınlardan oluşuyor. Mahalle toplantılarına kadınları çekmek için çok çalıştım. Ancak pek başarılı olduğum söylenemez.''[563]

Bir görüşmeci Kırklareli'nde kadın örgütlenmeleri konusunda şunları söylemiştir: *''1990'lı yıllarda sendikalar açılmaya devam ediyor, Genel Başkanlar geliyor. Paneller yapılıyor. Hiç kadın yok. ''Cinsiyetçi eğitim'' konusunda, siz konuşun diyorlardı. Doyamazdım konuşmaya. (…) 1990'lı yıllarda, Kendi kimliğimizle yaşayamadığımız için, Bağımsız kadın örgütlenmesini hep savunduk. 1990'lı yıllarda karışık kimlikten kadınlar bir araya gelerek organize olurduk. Ortak metinler hazırlardık. Şarkı, şiir okunurdu. Skeçler hazırlardık ve sahnelerdik. Belediye Salonunda, halk evlerinde koca, eş, abi gibi baskılar olmasına rağmen o organizasyonları yapardık. Şimdi bu tarz şeyler yok.''* [564]

Başka bir katılımcı söz konusu durumu şöyle ifade etmiştir:

''Kadın örgütlenmesi zor görünüyor. Örneğin Kadın Girişimciler Lokalimiz vardı. 2 sene sürdürebildik ama kapatmak zorunda kaldık. Çünkü kadınlar arasında çıkan kavgalardan yorulduk. Lokalde kadınlar el emeği ürünlerini satabiliyorlardı. Ama sen çok sattın, ben az sattım. Kavgalar çıkmaya başladı, böylece kapattık. Daha bunu başaramıyoruz, kadın örgütlenmesini nasıl başaracağız.''

Katılımcılara, ''Kırklareli'nde faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri kadınlar tarafından siyasete geçişte bir basamak olarak kullanılmaktadır.'' önermesine verdiği cevaplar Şekil 41'de yer almaktadır.

[563] Görüşme 21
[564] Görüşme 26

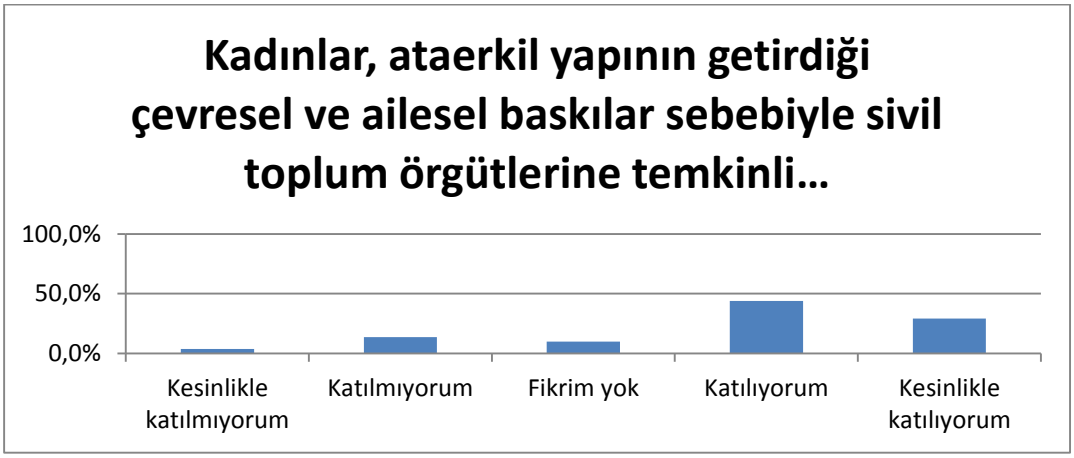
Şekil 41. ‘’Kırklareli’nde faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri kadınlar tarafından siyasete geçişte bir basamak olarak kullanılmaktadır.’’ değişkeni

Kırklareli’nde faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri kadınlar tarafından siyasete geçişte bir basamak olarak kullanılmaktadır ifadesine katılımcıların %13.5’i kesinlikle katıldığını, %30.2’si katıldığını ifade etmiştir. Bir katılımının söz konusu duruma ilişkin yorumu şu şekildedir:

‘’Kadınlar daha çok siyasete yöneliyor Kırklareli’nde. Derneğimizde de siyasete ilgi duyan kadınlarımız vardı. Ancak siyasete geçince artık derneğe uğramıyorlar. Kırklareli kadını için dernekler bir basamak. Kendilerine yer edinince bir daha gelmiyorlar.’’[565]

Katılımcılara, ‘’Kadınlar, ataerkil yapının getirdiği çevresel ve ailesel baskılar sebebiyle sivil toplum örgütlerine temkinli yaklaşmaktadır.’’ önermesine verdiği cevaplar Şekil 42’de yer almaktadır.

[565] Görüşme 3

Şekil 42. ‘’Kadınlar, ataerkil yapının getirdiği çevresel ve ailesel baskılar sebebiyle sivil toplum örgütlerine temkinli yaklaşmaktadır.’’ değişkeni

Söz konusu önermeye katılımcıların %29,2’si kesinlikle katıldığını ifade ederken, %43,8’i katıldığını ifade etmiştir.

Kadın hareketini güçlendirmek için kadınların çeşitli faaliyet ve programları yürütmek için var olan ilişki biçimlerini sorgulamaları ve yeni bir bakış açısı yaratmaları gerekmektedir. Farklı sosyal sınıflardan kadınlara ulaşmak isteyen kadın örgütleri öncelikle kişisel rekabet, mevki hırsı gibi ilişki tarzlarını çalışmalarına yansıtmaktan kaçınmalıdır. Kadınların kendi durumlarını kendilerinin çözümleyebilmesine destek olmak, ne istediklerini, hayatlarında neyi değiştirmek istediklerini ortaya çıkarmak, kendi değerlerinin farkına varışlarını sağlamak, birlik ve dayanışmanın önemini gündeme getirmek ve bunun kadın hareketi için önemini ortaya koymak gerekmektedir.

5.1.6. Kırklareli Kadın Hareketinin Taktikleri

Kırklareli’nde kadın hareketi sesini duyurmak için eylem, protesto, yürüyüş, bildiri yayınlama şeklinde pasif taktiksel hareket biçimlerini benimsediği görülmektedir. Kırklareli’nde kadınlar daha çok kadına şiddet, tecavüz gibi konular çerçevesinde toplanmaktadır. Özellikle 25 Kasım Uluslararası Kadına Şiddete Karşı

Mücadele Günü çerçevesinde bildiri yayınlama, pankartlar ile yürüyüş yaparak kadına şiddeti protesto etme şeklinde gerçekleşmektedir.

Resim 7. ‘’25 Kasım Uluslararası Kadına Şiddete Karşı Mücadele Günü’’ Basın Açıklaması[566]

25 Kasım 2016 cuma günü "25 Kasım Uluslararası Kadına Şiddete Karşı Mücadele Günü" nedeniyle yapılan basın açıklaması

[566] http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=26875&tipi=2&sube=0 (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

Resim 8. ‘’Cinsel İstismar Düzenlemesine İlişkin Yasa Tasarısına Karşı Kırklareli’nde Protesto Gösterisi’’[567]

Kırklareli’nde kadınlar, 25 Kasım 2016 tarihinde Kırklareli Demokratik Kadın Platformu öncülüğünde kamuoyunda ‘’tecavüz yasası’’ olarak gündeme oturan yasa tasarısını protesto etmek ve aynı zamanda ‘’25 Kasım Uluslararası Kadına Şiddete Karşı Mücadele Günü" nedeniyle alanlara çıkarak basın açıklaması yapılmışlardır.

[567] http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=26875&tipi=2&sube=0 (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

Resim 9. ‘’25 Kasım Uluslararası Kadına Şiddete Karşı Mücadele Günü’’ nedeni ile Kırklareli’nde Kadınlar Şiddete Karşı Yürüdü [568]

Kırklareli'nde 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü dolayısıyla gerçekleştirilen yürüyüşte kadınlar, "Kadına şiddete hayır", "Kadına şiddet insanlığa ihanettir", "Kadınlar özgürdür şiddeti hak etmezler" yazılı pankartlar taşıyarak Özgürlük ve Demokrasi Meydanı'na yürüdü. Grup burada alkışlarla kadına şiddet olaylarını protesto etti. Kadına karşı şiddeti protesto eylemlerine kadınların daha aktif katılım gösterdiği ancak tam bir dayanışmanın mümkün olmadığı görülmektedir. Kadınların söz konusu eylemlere katılımındaki yetersizliğinde etkili olan unsurun kadınların örgütlenmenin bilincine ulaşmaması olduğu görülmektedir. Örgütlenme bilincine ulaşmış kadınlar kadın hareketini oluşturmada en büyük paya sahiptir.

[568] http://www.haberturk.com/yerel-haberler/13783108-kirklarelinde-kadınlar-şiddete-karşi-yurudu (Erişim tarihi: 12.12.2017)

Resim 10. CHP'li Kadınlardan Şiddete Karşı Tepki Yürüyüşü[569]

CHP İl Kadın Kolları Başkanı Zehra Nurşen bir basın açıklamasından kısa bir bölüm:

''...Doğum hakkımıza müdahale ediliyor. Kadınlarımız gecenin bir yarısında kapının önüne atılıyor. Savaş analarını gözyaşına boğuyor. Ama unuttukları bir şey var biz kadınlar artık susmayacağız, artık kendi yazgımızı kendimiz çizmek üzere sözümüzü birleştirerek özgürlüğümüzü, dayanışmamızı örüyoruz, artık yeter diyoruz. Toplumsal cinsiyetçiliği tarihin çöp sepetine atmaya yeminliyiz. Kadına yönelik, şiddete, eşitsizliğe karşı ayaktayız, artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Nerde bir kadın eziliyorsa, nerde kadına ve çocuklarımıza yönelik cinsel istismar varsa haksızlık varsa, zulüm varsa, taciz tecavüz varsa emin olun ellerimiz yakanızdadır.

İşte bir öncesine göre daha çok çoğalacağız, alanları dolduracağız. 25 Kasımda, 8 Martta değil gün gün, her gün özgürleşeceğiz. Gelin bize katılın. Şiddetsiz bir kültürü hep birlikte ilmek ilmek örelim. Sözümüze söz, gücümüze güç katın...''

[569] http://www.kirklarelimansethaber.net/chpli-kadinlardan-şiddete-tepki-yuruyusu (Erişim tarihi: 27.12.2017)

Resim 11. 25 Kasım'da Kırklareli'nde Kadınlar Eylemde- Emeğime, Bedenime, Kimliğime DOKUNMA! [570]

25 Kasım'da Kırklareli'nde Kadınlar Eylemdeydi!

Tecavüz, cinsel taciz gibi kadına karşı şiddetin her şekli erkek ile kadın arasında yaşanan egemenlik ilişkisinin erkeğin kadın bedeni üzerinde kendisini hak sahibi olarak görmesinin bir ifadesi olarak yorumlanmaktadır. 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Gününde Kırklareli'nde kadınların alanlarda yükselttiği ''Emeğime, Bedenime, Kimliğime DOKUNMA!'' sloganı ile emeğin de, bedenin de, kimliğin de sahibinin kadınlar olduğunu kamuoyu önünde yüksek sesle dile getirilmiştir. Bu eylem aynı zamanda ataerkil sistemin, erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünün bir eleştirisini taşımaktadır.

[570] http://www.ses.org.tr/2017/11/25-kasimda-kirklarelinde-kadınlar-eylemdeydi/ (Erişim Tarihi: 29.11.2017)

Resim 12. 25 Kasım'da Kırklareli'nde Kadınlar Eylemdeydi![571]

Resim 13. Kırklareli'nde Kadınlardan ''Hareketsizlik Eylemi''[572]

[571] http://www.ses.org.tr/2017/11/25-kasimda-kirklarelinde-kadınlar-eylemdeydi/ (Erişim Tarihi: 29.11.2017)
[572] ''Kırklareli'nde Kadınlardan Hareketsizlik Eylemi'', Yeşilyurt Gazetesi, 17 Ocak 2017

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Kırklareli İl Kadın Kolları Başkanı Zehra Deyrin, TBMM'sinde görüşülen Anayasa değişikliği teklifine tepki göstermek amacıyla Kırklareli'nde "Hareketsizlik Eylemi" başlattıklarını ifade eden Deyrin, konuşmasında; "TBMM'sinde son günlerde olanlara hayır diyoruz. Elimizden gelen her şeyi yapmaya çalışıyoruz. Bunlar tabiî ki yeterli şeyler değil. Başkanlık sistemini istemiyoruz. Oylamalarda olan usulsüzlüğü kabul etmiyoruz. Yaşanan kavgaları kabul etmiyoruz. Her şeye hayır diyoruz. Hayır demeye devam edeceğiz. Eylem Kırklareli'nde 3 gün boyunca sürecek. Bu bir başlangıç. Bu eylemlerimizden sonra daha kuvvetlileri gelecek" diye konuştu. [573]

Resim 14. Kırklareli'nde Anaların Sessiz Çığlığı Yürüyüşü[574]

[573] ''Kırklareli'nde Anaların Sessiz Çığlığı Yürüyüşü'', Yeşilyurt Gazetesi, 17 Ocak 2017
[574] http://www.habergazetesi.com.tr/haber/362052/kirklarelinde-teroru-protesto-yuruyusu (Erişim Tarihi: 12.12.2017)

Resim 15. Kırklareli'nde Anaların Sessiz Çığlığı Yürüyüşü[575]

Kırklareli'nde bir grup kadın, son dönemde artan terör olaylarını protesto etmek amacıyla 'Anaların sessiz çığlığı' adlı yürüyüş düzenledi.

Kırklareli'nde kadın hareketinin taktiklerini incelediğimizde kadınların seslerini duyurmak için eylem, protesto, yürüyüş, bildiri yayınlama şeklinde pasif taktiksel hareket biçimlerini benimsediği görülmektedir. Kırklareli'nde kadınlar daha çok kadına şiddet, tecavüz gibi konular çerçevesinde alanlarda toplanmaktadır. Özellikle 25 Kasım Uluslararası Kadına Şiddete Karşı Mücadele Günü çerçevesinde bildiri yayınlama, pankartlar ile yürüyüş yaparak kadına şiddeti protesto etme 8 Mart Dünya Kadınlar Günü nedeniyle bildiri okuma şeklinde gerçekleşmektedir. Kadınların eylemleri sorunsuz bir şekilde gerçekleşmekte, hiçbir müdahale olmadan eylemlerini tamamlamaktadırlar. Ancak protesto gösterileri ile alanlarda eylemleri gerçekleştirenler daha çok sol ideolojide yer alan kadın gruplarından oluşmaktadır. Bu noktada Kırklareli'nde kadın hareketinde alanları dolduran grupların daha çok

[575] http://www.habergazetesi.com.tr/haber/362052/kirklarelinde-teroru-protesto-yuruyusu (Erişim Tarihi: 12.12.2017)

emek ve meslek örgütleri, sol ideoloji sahibi siyasi partiler ve çeşitli toplumsal hareketlerin kadın gruplarından oluştuğu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Konusu ‘’Kırklareli’nde Kadın Hareketi’’ olan tez çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde toplumsal hareketlerin kavramsal açılımı ve tarihçesi üzerine kuramsal açıklama yapıldı. On dokuzuncu yüzyıldan günümüze dek geçen süreç içinde toplumsal hareketlerin amaçları, aktörleri, örgütlenme yapıları ve eylem biçimlerinde ortaya çıkan değişimler toplumsal hareketlerin eski ve yeni toplumsal hareketler olarak isimlendirilmesine neden oldu. Bu çerçevede eski ve yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkış nedenlerinin, koşullarının ve dinamiklerinin birbirinden farklı olduğu görüldü. Eski toplumsal hareket yaklaşımlarını açıklamak üzere Kolektif Eylem Teorisi ve Çatışmacı Kuram temel alınırken, yeni toplumsal hareket yaklaşımlarını açıklamak üzere Kaynak Mobilizasyonu Teorisi ve Yeni Toplumsal Hareketler kuramı açıklandı. Toplumsal hareketler temelinde feminist hareketin kadın kimliğine yaptığı vurgu ile 1960’lı yıllardan sonra yeni toplumsal hareketler sıfatı kazandığı görüldü. Bu dönem ile birlikte kadın olmaktan kaynaklanan sorunlar temelinde geleneksel kadınlık rolleri tartışmaya açılarak kadın konusu politik bir düzlemde tartışılmaya başlandı.

Çalışmamızın ikinci bölümde dünyada kadın hareketi on dokuzuncu yüzyıldan yirmi birinci yüzyıla kadarki süreci üç dalgada incelenmektedir. On dokuzuncu yüzyılın sonlarından yirminci yüzyılın ortalarına kadar etkili olan Birinci dalga harekette kadınların amacı erkeklerle eşit siyasal ve kamusal haklara sahip olmaktı. Birinci dalga, kadınların oy kullanma ve eğitimde erkeklerle eşit haklara sahip olma çabalarıyla orta çıkmış bir hareket oldu. 1960’lı ve 1970’li yıllarda ABD ve Avrupa ülkelerinde gelişen ve özellikle yeni solcular arasında etkili olan daha radikal taleplerle bir araya gelen, kadınların oluşturduğu bu ikinci dalga 1980’lerin sonuna kadar devam etti. Bu dönemde kadınlar ilk dalganın toplumsal ve siyasi hayat alanında eşitlik taleplerinin kadınların konumunda bir düzelme sağlamadığını fark etmeleri üzerine eşitlik taleplerini kamu alanından özel alana kaydırdı. Kadınlara karşı ayrımcılığın, özel alanda kalkmadığı sürece kadınların ikincil konumlarından

kurtulamayacakları üzerinde yoğunlaşan ikinci dalganın sloganı *''özel olan politiktir''* ile özel alan politik mücadelenin odak noktası oldu. İkinci dalga kadınların radikal seslerinin yükselişi 1990'ların başına kadar devam etti. 1990'ların başında üçüncü dalga ile kadınlar daha çok teorik sorunlar ve kavramlar çerçevesinde bir sorgulamaya yöneldi. Bu dönemde kadınların amacı kadın hareketinin daha geniş bir tabana yayılması ve kadınların sınıf, etnik köken, ırk, kimlik gibi unsurlar fark etmeden tüm kadınları kapsayacak şekilde genişletilmesi çabasıydı. Kadınların farklı sosyal kimliklere sahip oldukları ve dolayısıyla farklı sorunlara sahip olduklarının ortaya konması bu defa feminist araştırmacılar tarafından farklı bakış açılarının geliştirmelerine neden oldu. Bu çerçevede feminizmin doğuşundan günümüze kadar uzanan serüveninde farklı feminizm türleri ortaya çıktı. Liberal feminizm, sosyalist feminizm, Marksist feminizm, radikal feminizm, ayrılıkçı feminizm, lezbiyen feminizm, kültürel feminizm, eşitlikçi feminizm, eko feminizm, varoluşçu feminizm ve postmodern feminizm gibi birçok feminizm alt türü gelişti. Çalışmada, liberal feminizm, sosyalist feminizm, Marksist feminizm, radikal feminizm, postmodern feminizm ve varoluşçu feminizm türleri ile bunlar dışında gelişen farklı feminizm türlerinin temel argümanları ele alındı ve bunların kadın sorununa dair geliştirdikleri farklı bakış açıları irdelendi.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye'de kadın hareketinin tarihsel gelişim evreleri ele alındı. Türkiye'de on dokuzuncu yüzyılda Tanzimat Dönemi çerçevesinde modernleşme çabalarıyla başlayan kadın hareketinin amacı kamusal alanda erkeklerle eşit şekilde yer almaktı. İlk dönem kadın hareketinin talepleri doğrultusunda kadının toplumsal konumunda ve eşit eğitim konusunda bir takım düzenlemeler yapıldı. Cumhuriyet dönemi ile birlikte başlatılan reformlar sayesinde kadınlara siyasi hakları verilerek erkeklerle eşit ekonomik, sosyal ve kültürel hayatın her alanında temsil edilme yolu açıldı. Ancak bu hakların elde edilmesinden sonra kadın hareketi hayırsever ve yardımsever kadınların hareketine dönüştü. İlk dalgada elde edilen siyasi ve medeni hakların kadının ikincil konumunu değiştirmediğini anlayan kadınlar 1980'li yıllarla birlikte kadın olmaktan kaynaklanan sorunlar etrafında örgütlenmeye başladı. Türkiye'de kadın hareketinin ikinci dalgası olarak isimlendirilen bu dönem ile birlikte feminizmin etkisinin daha görünür olduğu

görülmektedir. Bu çerçevede feminizm, kadın sorunu hakkında eleştirel düşüncenin ifadesi şeklinde tanımlanabilir. Bu eleştirel düşüncenin odak noktasında ise erkek egemen bir toplumsal yapıyı anlatmaya çalışan ataerkillik kavramı bulunmaktadır. Feminizm, doğrudan erkek egemen iktidar ilişkilerini sorgulayan bir kavramdır. Feminizm, erkekliği egemen bir hale getiren ilişkileri sorgular, bunu değiştirmeyi talep eder ve bu çerçevede öneriler sunar. Ancak temelde kadını güçlendirmeyi hedefleyen kadın hareketinin gündeminde erkek egemenliği zayıflatma gibi bir hedefi olmakla birlikte feminizm gibi somut bir politik stratejiye sahip değildir. Bu çerçevede feminizm etkisi altındaki ikinci dalga kadın hareketi kadına şiddet, taciz, kürtaj, doğum kontrolü gibi konularda kampanyalar düzenleyerek, eylemler yaparak ve bildiri yayınlayarak kamuoyunun dikkatini çekmeyi başardı. Söz konusu talepler bir eşitlik talebinden daha çok kadın kimliğinin temelden bir sorgulaması ve yeniden inşası üzerinde toplandı. Bu dönemde toplumsal cinsiyet çerçevesinde kadınlık ve erkeklik rolleri tartışıldı. Kadınlık ve erkeklik rollerinin biyolojik olarak değil toplumsal süreç içinde edinildiği ve tüm bunların ataerkil sistemin bir ürünü olduğu kabul edildi. Böylece mücadele bir bütün olarak ataerkil sistem ile mücadele şekline büründü. Maddi temeli olan ve erkeklerin kadınlara egemen olmalarını sağlayan erkekler arası hiyerarşik ilişkiler dizisi olarak tanımlanan ataerkil sistemde kadınlar, erkeklerin emirlerine karşılık itaat etmeye uygun bir ‘’cins’’ olarak tanımlanmaktadır. Feministler siyasal ve toplumsal dünyayı oluşturan unsurun tarih boyunca ve kültürler arasında ataerkillik olduğunu ileri sürmekte, bu yöntemle toplumun örgütlenmesinin ve kültürünün şekillendiğini belirtmektedir. 1990’lardan sonra feminizm içinde post modern teorinin etkisiyle bir dönüşüm gerçekleşti. Bireylerin kendilerini ırk, etnik, dini ve cinsel kimlikleri ile ifade etmeye başladıkları 1990’lar ile feminizm daha özgül kadın sorunlarına odaklanmaya başladı. Bu çerçevede kadınların ırk, sınıf, etnik köken gibi kendi arasındaki farklılıklara daha fazla odaklanıldı. Üçüncü dalga olarak isimlendirilen feminizm kadınların cinsiyet ayrımından, toplumsal ve politik eşitsizliklerden daha büyük problemlere sahip olduklarını dile getirdi. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan sınıf, kast, din, etnik önyargılarla ilgili olarak kökü derinlere uzanan yerel inançlar ve uygulamalardan kaynaklanan daha farklı sorunlara sahip kadınların problemleri tartışıldı ve çözüm yolları geliştirildi.

Çalışmanın dördüncü bölümünde araştırmanın tanıtımı ve yöntemi ele alınmaktadır. Bu noktadan hareketle tez çalışmasında kadının sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi hayatta erkekler ile birlikte eşit şekilde yer almasını sağlamak üzere doğmuş olan kadın hareketinin ortaya çıkış koşulları, nedenleri ve dinamiklerini Kırklareli özelinde açıklamayı hedefledik. Tez çalışması belirlenen örneklem grubunun deneyim, görüş ve yorumları ile uygulanan anket çalışmasının bulgularını yansıtmaktadır. Saha araştırması sayesinde araştırma sorusuna ilişkin bilgilere hareketin özneleri kadınlar aracılığıyla ilk elden ulaşılması mümkün olmuştur. Bu bağlamda yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ve uygulanan anketlerin çalışmaya katkısı büyük olmuştur. Araştırma probleminin ilk defa bir çalışma çerçevesinde ele alınmasının getirmiş olduğu bir takım zorluklar ile karşılaşılmıştır. Söz konusu zorluklar daha çok saha araştırması sırasında ortaya çıkan zorluklardır. Araştırmanın gerçekleştiği zaman aralığı (01.06.2016-01.10.2016) dikkate alındığında ülkede yaşanan olumsuzlukların çalışmaya yansıdığı söylenebilir. Ülkede yaşanan olumsuzlukların katılımcıların saha çalışmasına temkinli yaklaşmasına ve çalışmasının planlanandan daha uzun sürmesine neden olmuştur. Bir kadın grubu çalışmayı *''çok siyasi''* bulduğunu ifade ederek geri çevirmiş, bir kadın grubu da yönetime yeni geldiklerini ifade ederek yardımcı olamayacaklarını belirtmişlerdir.

Çalışmanın beşinci bölümünde temel amacı Kırklareli kadın örgütlenmelerinin gözünden kadın hareketinin varlığını ortaya koymak olan çalışma çerçevesinde Kırklareli'nde kadın hareketinin sosyal tabanı, örgütlenme yapısı, faaliyetleri ve amaçları ile hareket taktikleri temel kategoriler ışığında irdelenmiştir.

Kırklareli'nde kadın hareketi, sosyal tabanı bağlamında değerlendirildiğinde hareketi eğitim ve gelir seviyesi yüksek, orta sınıf kadınların oluştuğu görülmektedir. Kadın hareketini oluşturan mesleki gruplar ağırlıklı olarak emekli, ev hanımı ve kamu sektörü çalışanlarından oluşmaktadır. Hareketi oluşturan kadınların bireysel ve aile gelir seviyesinin yüksek olduğu görülmektedir. Kadın hareketine katılım konusunda yaş ortalamasının yüksekliği kadınların daha geç yaşlarda sivil toplum örgütlerine katıldığını göstermektedir. Kırklareli'nde kadın hareketinin gelir ve

eğitim seviyesi yüksek kadınlar tarafından sahiplenilmesi Kırklareli'nde kadın hareketine *''elitist''* bir hava katmaktadır.

Kırklareli'nde kadın hareketi örgütlenmesi bağlamında değerlendirildiğinde dikkat çeken önemli bir nokta kadın örgütleri içinde üyelerin aktif olmamasıdır. Kırklareli'nde kadın örgütleri içinde merkezi ve hiyerarşik yapıda bir dikey ilişki tarzı gözlemlenmektedir. Öncelikle toplanma sıklığı göz önüne alındığında toplantıların üyelerin katılımı ile değil, yönetim kademesince gerçekleştiği görülmektedir. Toplantının gündeminden, yapılacak faaliyetlerin neler olacağı konusuna kadar karar belirleyici olarak yönetim kademesi etkin olmaktadır. Dikkat çeken diğer bir husus kadın örgütlerinin başındaki isimlerin uzun yıllardır aynı harekete liderlik etmesidir. Görüşme kapsamında alınan kadın örgütleri içinde otuz yıldan fazla süredir harekete önderlik eden yönetici bulunmaktadır. Ayrıca bir kişinin birden fazla kadın örgütlenmesi içinde yer alması hareketin belirli bir zümrenin elinde olduğu izlenimini vermektedir. Bu noktada hareket içinde hep aynı yüzlerin olması kadın hareketini sınırlı ve verimsiz kılmaktadır. Bu durum kadın örgütlerinde liderlik, güç ilişkileri ve çekişme gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olmakta ve kadın hareketine katılım oranını azaltmaktadır. Kadınlar bu türden örgütlenmelere başkalarına yardım etmek, boş zamanlarını yararlı bir işe ayırmak, bir dayanışma ağı yaratmak, bir amaçta birleşmek gibi nedenlerle katılmaktadır. Ancak örgütlenmenin, bir arada olmanın yararını savunanlar bir süre sonra inandıkları amaçların gerçekleşmemesinden dolayı kadın örgütlerinden uzaklaşmaktadır. Bu noktada kadınların örgütlenme çabalarını yeniden oluşturma ve güç ilişkileri yerine dayanışmaya dayanan ilişkileri hayat geçirecek daha etkin bir kadın hareketinin varlığı önem kazanmaktadır.

Kırklareli'nde kadın hareketi amaçları bağlamında değerlendirildiğinde Kırklareli'nde kadın hareketinin amacının daha çok Atatürk İlke ve Devrimlerini ile Cumhuriyetin kadın haklarında sağladığı kazanımları korumak ve bu doğrultuda toplumsal yaşamda üretim, ekonomi, siyaset, kültür, sanat ve eğitim gibi alanlarında söz sahibi olmasını sağlamak çerçevesinde şekillenmiş olduğu görülmüştür. Kırklareli'nde kadın hareketi ayrıca girişimcilik yoluyla kadının güçlenmesini hedeflemektedir. Ancak söz konusu alanlara yönelik çalışmaların geniş bir kadın

kitlesine ulaşmadığı ve somut çıktılarının olmadığı görülmektedir. Örneğin kadının ekonomik alanda güçlenmesi için çalışan kadın örgütlerinin yalnız girişimci olmak isteyen kadınlara yönelik meslek edindirme kursları şeklinde faaliyetlerde bulunmaktadır. Ancak Kırklareli'nde kadın örgütlerinin fabrikalarda işçi kadınların yaşadığı sorunlar veya ekonomik hayatta daha fazla kadının istihdam edilmesi üzerine bir çalışma planının olmaması dikkat çekicidir. Kırklareli'nde kadınların yaşadıklarını düşündükleri en büyük problemin işsizlik olduğu görüşü göz önüne alınırsa kadını ekonomik anlamda güçlendirmek adına daha fazla mesaiye ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı şekilde kadın örgütlerinin kadına şiddet konusunda *''Kırklareli'nde kadına şiddet yok''* algısı, söz konusu durumun sık yaşandığını ifade ettikleri Roman kadınlar adına bir dezavantajdır. Bu durum kadın örgütlenmelerinin her kesimden kadının sorunlarına ulaşamadığını veya söz konusu kadın gruplarının sorunlarını göz ardı ettiğini göstermektedir. Kırklareli'nde kadın örgütlenmelerinin ağırlıklı olarak öğrencilere burs ve kadınlara meslek edindirme kursları şeklinde daha ''yardım'' amaçlı faaliyetler gerçekleştirdiği görülmektedir. Kırklareli'nde kadın hareketinin oluşturan eğitimli ve ekonomik düzeyi yüksek kadınların kadın konusuna bakışlarını kendi bulundukları avantajlı konumlarınca değerlendirmesi kadın hareketinin gücünü negatif yönde etkilemektedir. Kırklareli'nde toplum yapısı ve toplumsal gruplar arasındaki ekonomik durum ve değer farklılıkları kadınlar arasında bir kimlik birliği oluşmasını engellemektedir. Kadın örgütleri her sosyal sınıftan kadına ulaşmak için yeterince politika üretmemektedir.

Kadın örgütlerinde bir araya gelen kadınlar amaçlarının daha belirli ve daha programlı olmasından dolayı bazı sınırlılıklar içerisinde hareket etmektedir. Bu durum diğer kadın örgütleriyle ilişkilerinde ortak bir gündemi yakalamayı zorlaştırmaktadır. Ortak faaliyetlerde grupların bir araya gelişi daha çok genel kampanyalarda, protesto yürüyüşlerinde izlemek mümkün olmaktadır. Örneğin Kırklareli Demokratik Platformu belirli emek ve meslek örgütleri, siyasi partiler ve çeşitli toplumsal hareketlerin katılımıyla meydana gelen bir platformdur. Ancak söz konusu platformun düzenlediği protesto yürüyüşü, eylem gibi etkinliklere dahi tüm kadın örgütlerinin ortak bir katılım sergilemediği görülmektedir. Bunun nedeni olarak ideolojik sebepler gösterilebilir. Kırklareli Demokratik Kadın Platformu yapısı

itibariyle daha çok sol ideolojinin hakim olduğu bir platformudur. Bu nedenle bazı kadınlar ve kadın örgütleri sol ideoloji içinde görünmemek adına bu grupların etkinliklerine katılmamaktadır. Diğer taraftan tüm kadınlar tarafından kutlanan ‘’8 Mart Dünya Kadınlar Günü’’nde kadınlar arasında ayrışmaların ve kutuplaşmaların yaşanması kadınların ortak hareket etmesine engel olmaktadır. Kırklareli’nde 8 Mart Dünya Kadınlar Günü etkinliklerinin iki farklı kadın grubu tarafından farklı programlar çerçevesinde gerçekleştirilmesi ve her kadın grubunun kendi özel etkinliğini düzenlemesi dikkat çeken noktalardır. Kadınların 8 Mart gibi tüm dünya için olan bir günde dahi ortak bir dayanışma ve bilinç sergilemedikleri görülmüştür. Bu durum kadın hareketinin gücünü zayıflatan ve hatta bölen bir olaydır. Bu çerçevede Kırklareli’nde genel olarak önemli sayıda kadın örgütünü bir araya getiren bir etkinlik veya bir iletişim ağı bulunmamaktadır.

Kırklareli’nde kadın hareketi hareketin taktikleri bağlamında değerlendirildiğinde kadın hareketi sesini duyurmak için eylem, protesto, yürüyüş, bildiri yayınlama şeklinde pasif taktiksel hareket biçimlerini benimsediği görülmektedir. Kırklareli’nde kadınlar daha çok kadına şiddet, tecavüz gibi konular çerçevesinde protesto ve yürüyüş gerçekleşmektedir. Protesto ve yürüyüşler özellikle 25 Kasım Uluslararası Kadına Şiddete Karşı Mücadele Günü dolayısıyla pankartlar ile yürüyüş yaparak kadına şiddeti protesto etme ve 8 Mart Dünya Kadınlar Günü çerçevesinde bildiri yayınlama şeklinde gerçekleşmektedir. Kadın örgütleri içinde Kırklareli Demokratik Kadın Platformu daha çok ‘’erkek egemen sistemi’’ eleştiren gösteri, eylem ve yürüyüşleri ile dikkat çekmektedir.

Kırklareli’nde kadın hareketi en çok örgütlenme konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Bu konuda sıkıntı yaşamasının sebebi örgütlenmeyi tam olarak başaramamasından kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni kadın hareketinin birleştirici, dayanışmacı rolünün Kırklareli’nde sağlanamamış olmasında görülmektedir. Kırklareli’nde kadınların kadın örgütlenmelerine güvenmedikleri görülmektedir. Kadın hareketini oluşturan gruplar arasındaki değer farklılıkları kadınlar arasında bir kimlik birliği oluşmasını engellemektedir. Kadın meslelerin çözümünde kadın örgütlerinin önemli bir paya sahip olduğunu ve örgütlü bir kadın hareketinin

kadınların aile, ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamda güç kazanmasında kilit rolü olduğunu bir gerçektir.

Son nokta olarak Kırklareli'nde kadın hareketini oluşturan grupların kendilerini ayrıcalıklı bir kesim olarak görmeleri ve cinslerinin aslında toplum içinde siyasal, ekonomik ve kültürel alanda baskı altında olduklarını fark etmelerini zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede kadın hareketinin bir parçası olan kadın örgütlerinin yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini giderecek ve kadını ikincil konumundan kurtaracak politikalar çerçevesinde örgütlenmeyi ve dayanışmayı başarabilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abadan Unat, Nermin, *Söylemden Protesto ya da Türkiye'de Kadın Hareketinin Dönüşümü,* 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998

Acar Feride, Altunok, Gülbanu, '*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Taleplerini Anlamak: Türkiye'de Kadın Hareketinin Temelleri ve Sınırları', Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın,* İletişim, İstanbul 2012

Ağduk, Meltem, *Cumhuriyet'in Asil Kızlarından 90'ların Türk Kızlarına… 1990'larda Bir Türk Kızı: Tansu Çiller*, der. Ayşegül Altınay, 5. Baskı, Der: Ayşegül Altınay, Vatan Millet Kadınlar, İletişim Yayınları, İstanbul 2013

Akal, Emel, *Kızıl Feministler, Bir Sözlü Tarih Çalışması*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011

Aslan Akal, Emel, *Kadın ve Siyaset Aykırı Bir Örnek: İKD,* Yerli Bir Feminizme Doğru, Yay. Haz. Aynur İlyasoğlu- Necal Akgökçe, Sel Yayıncılık, İstanbul 2011

Akşit, Elif Ekin, *Osmanlı Feminizmi, Uluslararası Feminizm ve Doğu Kadınları, Doğudan 7*, İstanbul 2008

Akşit, Elif Ekin, *Kızların Sessizliği: Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2012

Akın, Veysi, *Kırklareli Adının Tarihçesi,* PAÜ. Eğitimi Fak. Derg. Sayı:2, 1997

Altınbaş, Deniz, *Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm,* http://www.journals.istanbul.edu.tr (12.05.2017)

Altınay, Ayşe Gül, *Ordu-Millet-Kadınlar: Dünyanın İlk Kadın Savaş Pilotu Sabiha Gökçen,* Vatan Millet Kadınlar içinde, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2013

Altınay, Ayşe Gül; Arat, Yeşim, *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*, 2. Baskı, İstanbul 2008

Altındal, Aytunç, *Türkiye'de Kadın*, 4. Basım, Süreç Yayınları, İstanbul 1985

Alptekin, Duygu, *Sokaktan Akademiye: Kadın Hareketinin Kurumsallaşma Süreci*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26/2011

Arrigni, Hopkins, Wallerstein, *Sistem Karşıtı Hareketler*, Metis Yayınları, İstanbul 1995

Arat Yeşim, *Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, der: Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998 İstanbul.

Arat, Necla, *Kadın Sorunu,* 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 1986

Arat, Necla, *Feminizmin ABC'si*, 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 2010

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler*, Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2, Dora Yayınları, 2014 Bursa

Arıkan, Saadet, Ataberk Selma, Çarkçıoğlu, Semra,Dinçer, Gönül, İnanç, Yıldız, Kılıç, Zühal, Özkan, Naran, Selek, Yüksel, Talu, Şeyda, Toskarı, Tezer, Ulusoy, Semra, Ercan Nurhan, …*Ve Hep Birlikte Koştuk*…, İlerici Kadınlar Derneği (1975- 1980), Açı Yayınları, İstanbul 1996

Aslan, Seyfettin, Yılmaz, Abdullah, *Modernizme Bir Başkaldırı Projesi olarak Postmodernizm*, C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2

Atatürkçülük, *Atatürkçü Düşünce Sistemi*, Gnkur. Basımevi, Ankara 1983

Atatürkçülük, *Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri*, Birinci Kitap, Ankara 1982

Ateş, Nevin Yurdsever, *Yeni Harflerle Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu (1925-1927)*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını, İstanbul 2009, s.36

Ayata, Ayşe Güneş, *Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye'de Kadın ve Siyaset,* 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998

Aydın Koyuncu, Çiğdem, *Uluslararası İlişkiler Temelinde Farklı Feminist Yaklaşımların Söylemleri*, Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2, Dora Yayınları, 2014 Bursa

Aykor, Gül, *Uluslararası Düzeyde Kadın Sorunu Ve Türkiye,* (ed) Necla Arat, Türkiye'de Kadın Olmak, Say Yayınları, İstanbul 1994

Aykut, Mehmet Şeref, *Trakya Milli Mücadele Tarihi Malta Hatıratı ve Malta'da Türkler,* haz Hasan Berke Dilan, Alfa Yayınları, İstanbul 2010

Bağır! Herkes Duysun, *Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası*, Kadın Çevresi Yayınları, İstanbul 1988

Balkan, Ayşegül ve Ötüş-Baskett, Belma, *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını: Türk Feminizmin Düşünsel Kökenleri ve Feminist Tarih Yazıcılığından Bir Örnek,* İletişim Yayınları, İstanbul 2009

Bakacak, Ayşe Gelgeç, *Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme,* Ankara Üniversitesi Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S 44, Güz 2009

Başer, Edip, *Mütareke'den Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009

Barın, Özlem, *Feminizm ve Ekolojist Hareket,* Feminist Politika, Sayı 10, İstanbul 2011

Berktay Fatmagül, *Türkiye'de Kadın Araştırmaları, 1980-1990*, Kadınların Belleği, İstanbul 1992

Berktay, Fatmagül, *Türkiye'de Kadın Hareketi, Tarihsel Bir Deneyim Kadın Hareketinin Kurumsallaşması: Fırsatlar ve Rizokolar,* çev: Meral Akkent, Metis Yayınları, İstanbul 1993

Berktay, Fatmagül, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul 2000

Berktay, Fatmagül, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm*, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2001

Berktay, Fatmagül, *Tarihin Cinsiyeti*, 5. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2003

Berktay, Fatmagül, *Türkiye Solu'nun Kadına Bakışı: Değişen Bir Şey Var Mı?* Yay. Haz: Şirin Tekeli, 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İletişim Yayınları, İstanbul 2011

Berktay, Farmagül, *Ekofeminizm Ya Da Yüreğin İyimserliği*, http://www.journals.istanbul.edu.tr, (15.03.2016)

Bora, Aksu ve Asena Günal, *90'larda Türkiye'de Feminizm*, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014

Bora, Aksu, *Feminizm Kendi Arasında*, 2. Baskı, Ayizi Yayınları, Ankara 2014

Bora, Aksu, *Kadınların Sınıfı*, 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2016

Butler, Judith, *Cinsiyet Belası-Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, Metis Yayınları, İstanbul, 2012

Burgaç, Murat, *Türkiye Umumi Müfettişliklerin Kurulması ve Trakya Umumi Müfettişliği,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2013

Bryson, Valerie, *Feminist Political Theory An Introduction*, Second Edition, Palgrave Macmillan, 2003

Caporal, Bernard, *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1982

Cohen, Jean L; Arato, Andrew, *Sivil Toplum ve Siyasal Teori*, (ed) A. Argun Akdoğan, Efil Yayınevi, Ankara 2013

Coşkun, Mustafa Kemal, *Demokrasi Teorileri Ve Toplumsal Hareketler*, Dipnot Yayınları, Ankara 2007

Coşkun, Mustafa Kemal, Süreklilik Ve Kopuş Teorileri Bağlamında Türkiye'de Eski Ve Yeni Toplumsal Hareketler, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 61-1

Crossley, Nick, *Making Sense Of Social Movements*, Open University Press, Buckingham- Philadelphia, 2002

Cohen, Jean, *Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler*, 2. Basım, Haz: Kenan Çayır, Yeni Sosyal Hareketler, Kanüs Yayınları, İstanbul 2006

Cohen, Jean L; Arato, Andrew, *Sivil Toplum Ve Siyasal Teori,* (ed) A. Argun Akdoğan, Efil Yayınevi, Ankara 2013

Cox, Robert W; Sinclair, Timothy J, *Dünya Düzenine Yaklaşımlar*, Çev: Emrah Çınar-Semih Çelik, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2016

Çakır, Serpil, *Feminizm, Ataerkil İktidarın Eleştirisi*, Der: H.Birsen Örs, Modern Siyasal İdeolojiler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007

Çakır, Serpil, *Kapitalizm ve Patriyarkaya Karşı: Sosyalist Feminizm,* Toplum ve Demokrasi 2 (4), Eylül Aralık 2008

Çakır, Serpil, *Osmanlı Kadın Hareketi*, 4. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2013

Çaha Ömer, *Sivil Kadın- Türkiye'de Kadın ve Sivil Toplum*, 2. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2010

Çayır, Kenan, *Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler,* Yeni Sosyal Hareketler, 2. Basım, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2016

Çetinkaya, Doğan, *Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler*, 3. Baskı, Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim, der. Y. Doğan Çetinkaya, İletişim Yayınları, İstanbul 2015

Çımrın, Füsun Kökalan, *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Bir Hareket Olarak Karşı Küreselleşme Hareketleri/Türkiye Sosyal Forumu Örneği,* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2008

De Beauvoir, Simone, *The Second Sex*, İngilizce'ye çev. H.M. Parsley, New York: Vintage Books, 1973

Della Porta, Donetella: Keating, Michael, *Sosyal Bilimlerde Yaklaşımlar ve Metodolojiler Çoğulcu Bir Perspektif,* Küre Yayınları, İstanbul 2015

Demirdirek, Aynur, *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi*, İmge Yayınları, Ankara 2011

Demirdirek, Hülya & Şener, Ülker, *81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi*, TEPAV, Ocak 2014

Demiroğlu, Elif Topal, *Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması,* Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, Mart 2914, ISSN 2147-6934

Dişbudak, Müge, *Türk Kadınlar Birliği,* Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008

Durakbaşa, Ayşe, *Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm*, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014

Durakbaşa, Ayşe, *Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve 'Münevver Erkekler'*, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998

Durakbaşa, Ayşe, *Türk Modernleşmesinin Kamusal Alanı ve 'Kadın Yurttaş, Birkaç Arpa Boyu…21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011

Doğramacı, Emel, *Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1989

Doğramacı, Emel, *Türkiye'de Kadın Hakları,* Üniversal Kitabevi, Ankara 1982

Doğramacı, Emel, *Status Of Women In Turkey,* Meteksan Co. Ltd, Ankara 1982

Donovan Josephine, Feminist Teori, 8. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014

Ecevit, Yıldız, *Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri İlişkisine Eleştirel Bir Yaklaşım,* (ed) Aynur İlyasoğlu-Necla Akgökçe, Yerli Bir Feminizme Doğru, Sel Yayıncılık, İstanbul 2001

Edip, Başer, *Mütereke'den Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları*, 1. Basım, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009

Eisenstein, Zillah, *Constructing A Theory Of Capitalist Patriarchy And Socialist Feminism*,Crit Sociol, 1999 25: 196 http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/089692059902500209O1 (Erişim Tarihi: 10.09.2016)

Feng, Yang, Kadının Özgür Ve Bütünsel Gelişimi: Feminizm Ve Marksist Hümanizmin Diyalektiği, Canut Yayınevi, İstanbul 2013

Feride Acar- Gülbanu Altunok, '*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Taleplerini Anlamak: Türkiye'de Kadın Hareketinin Temelleri ve Sınırları', Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın,* İletişim, İstanbul 2012

Feyzioğlu, Turhan, *Türk İnkilabının Temel Taşı, Laiklik*, Atatürk Yolu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1987

Feyzioğlu, Turhan; Aysan, Mustafa; Eroğlu, Hamza; Giritli, İsmet; Gönlübol, Mehmet, *Atatürk Yolu*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1995

Flax, Jane, *Postmodernism and Gender Realtions in Feminist Theory,* Signs, Vol.12, No.4, Within and Without: Women, Gender and Theory (Summer, 1987)

Firestone, Shulamith, *Cinselliğin Diyalektiği,* 2. Basım, Çev: Yurdanur Salman, Payel Yayınları, İstanbul 1993

Gençoğlu, Aylin Yonca, *Eski Ve Yeni Paradigmalar Açısından Sosyal Hareketler,* İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 2014

Ghodsee, Kristen, *Feminism-by-Design: Emerging Capitalism, Cultural Feminism, and Women's Nongovernmental Organizations in Postsocialist Eastern Europe,* Signs: Journal of Women in Culture and Society, col.29, no.3, 2004

Giddens, Anthony, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 2. Basım, Say Yayınları, İstanbul 2014

Giddens, Anthony, Sosyoloji, 6. Baskı, Çev: Günseli Altaylar, Say Yayınları, İstanbul 2017

Gramsci, Antonio, *Felsefe ve Politika Sorunları*, Çev: Adnan Cemgil, Payel Yayınları, İstanbul 1975

Göle, Nilüfer, *Modern Mahrem*, Medeniyet ve Örtünme, 12. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2014

Gökalp, Ziya, Türkçülüğün Esasları, 11. Baskı, İnkilap Yayınları, İstanbul 2011

Göksel, Burhan, *Atatürk ve Kadın Hakları*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, 1984

Gümüşoğlu, Firdevs, *Cumhuriyet Dönemi Ders Kitaplarında Cinsiyet Rolleri (1928- 1998),* 75 Yılda Kadınlar Ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998

Güner, Zekai, *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu Ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918- 13 Mayıs 1920)*, Atatürk Araştırma İnceleme, Ankara 1998

Güner, Zekai, *Lüleburgaz Kongresi*, 81. Yılında Lüleburgaz Kongresi, Ulusal Sempozyum, Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, 31 Mart 2001

Halim, İffet, *Yeni Türkiye'de Kadın,* Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1933

Handan, Ayşe, *''Kadınlar Vardır''*, Feminist, Sayı 6, Ağustos 1989

Hartmann, Heidi, *Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği,* 3. Basım, Haz: Gülnur Acar-Savran, Nesrin Tura Demiryontan, Kadının Görünmeyen Emeği, Yordam Kitap, İstanbul 2016

Hartmann, Heidi, *The Unhappy Marriage Of Marxism And Feminism: Towards A More Progressive Union,* https://web.ics.purdue.edu/~hoganır/SOC%20602/Hartmann_1979.pdf

Heywood, Andrew, *Siyasi İdeolojiler*, Adres Yayınları, Ankara 2007

Heywood, Andrew, *Siyaset,* Adres Yayınları, Ankara 2007

Hillary, Robin; Newkirk, Van, *Third Wave Feminist History And The Politics Of Being Visible And Being Real,* Thesis , Georgia State University, 2006

Hooks, Bell, *Feminizm Herkes İçindir*, 4. Basım, Bgst Yayınları, İstanbul 2016

Işık, Gülcan, *Toplumsal Hareketler*, Nobel Yayınları, Ankara 2011

Işık, S. Nazik, *1990'larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem Ve Düşünceler,* 5. Baskı, Der: Aksu Bora-Asena Günal, 90'larda Türkiye'de Feminizm, , İletişim Yayınları, İstanbul 2014

İnan, Afet, *Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri*, 4. Basım, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1982

İnan, Afet, *Kurtuluş Savaşında Türk Kadını,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985

İlyasoğlu, Aynur, *Modern Mahrem*, Metis Yayınları, İstanbul 1994

İstanbul'da Siyahlı Protesto, Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı 8, Eylül 1989

Johnston, Hank; Larana, Enrique, Gusfield, Joseph R, *Kimlikler, Şikayetler Ve Yeni Sosyal Hareketler*, Haz: Kenan Çayır, Yeni Sosyal Hareketler, 2. Basım, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2016

Jaggar, Alison M, *Feminist Politics And Human Nature,* Rowman&Allanheld Publishers, The Harvester Press, Sussex, United States of America,1983

Kadınların Kurtuluş Bildirisi, Sosyalist Feminist Kaktüs, (8 Mart Özel Sayısı), Sayı 6, Nisan 1989

Kadıoğlu, Ayşe, *Cinselliğin İnkarı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları*, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998

Kadıoğlu, Ayşe, *Türkiye'de Kadının İkincil Konumu: Asıl Suçlu İslam mı? Cumhuriyet İradesi Demokrasi Muhasebesi, Metis* Yayınları, İstanbul 1999

Karagöz Betül, *Türkiye'de 1980 Sonrası Kadın Hareketinin Siyasal Temelleri ve İkinci Dalga Uğrağı*, MEMLEKET Siyaset Yönetim, Cilt:3, Sayı:7, 2008/7

Karl Marks Marksizmin Bir Açıklaması Ve Kısa Bir Biyografik Özeti, 2. Basım, Eriş Yayınları, 2003

Kalouche, Fouad; Mielants, Eric, Dünya Sisteminin Ve Sistem Karşıtı Hareketlerin Dönüşümü 1968-2005, (ed) William G. Martin, Versus Yayınları, İstanbul 2008

Kandiyoti, Deniz, *Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Üzerine Çalışmalarda Gözden Kaçırılan Yönler, 'Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*, 4. Basım, Metis Yayınları, İstanbul 2013

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler*, 75 Yılda Kadınlar Ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998,

Kılıç, Zühal*, Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış*, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998

Kırkpınar, Leyla, *Türkiye'de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın,* 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998

Kıyan, Şenay Sabah, *Ekolojik Feminizm Bağlamında Kadınlara Tüketici Olarak Pazarda Yabancılaşması,* Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, http://iibfdergi.karatekin.edu.tr/Makaleler/1932917703_%c5%9eenay%20Sabah%20K%c4%b1yan.pdf (Erişim Tarihi: 12.11.2017)

Kurnaz, Şefika, *2. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*, M.E.B. Yayını, Ankara 1996

Kurnaz, Şefika, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839- 1923*), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Bilimsel Serisi 4, Ankara 1990

Kurnaz, Şefika, *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839- 1923*, 2. Basım, Ötüken Yayınları, İstanbul 2015

Kurnaz, Şefika, *Osmanlı Kadınının Yükselişi 1908-1918,* Ötüken Yayınları, İstanbul 2013

Kümbetoğlu, Belkıs, *Kadın Gruplarında Yapı ve Katılım Sorunları,* Yerli Bir Feminizme Doğru, Yay. Haz. Aynur İlyasoğlu- Necal Akgökçe, Sel Yayıncılık, İstanbul 2011

Koç, Emel, *Simone De Beauvoir'in ''İkinci Cins'i: Öteki Olarak Kadın,* Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:2, Sayı:4, Eylül 2015

Koyuncu, Çiğdem Aydın, *Uluslararası İlişkiler Temelinde Farklı Feminist Yaklaşımların Söylemleri,* Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2, Dora Yayınları, Bursa 2014

Köken, Yasemin, *Kadınlar Halk Fırkası,* Feminist Politika, Sayı:9, İstanbul 2011

Laclau, Ernesto; Mouffe, Chantal, *Hegemonya Ve Sosyalist Strateji,* 3.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2015

Locher, David A, Collective Behavior, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey

Notz, Gisela, *Feminizm*, Çev: Sinem Derya Çetinkaya, Phoenix Yayınevi, Ankara 2012

Nilüfer Timisi ve Meltem Ağduk Gevrek, *1980'ler Türkiyesi'nde Feminist Hareket: Ankara Çevresi,* 5. Baskı, 90'larda Türkiye'de Feminizm, der. Aksu Bora-Asena Günal, İletişim Yay, İstanbul 2014

McCarthy, John; Zald, Mayer N, *Mobilization And Social Movements: A Partial Theory*, The American Journal Of Sociology, Vol.82, No.6 (May, 1997), pp.1212-1241

MacKinnon, Catharine A. , *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru,* çev. Türkan Yöney ve Sabir Yücesoy, Metis Yayınları, İstanbul 2003

MacKinnon, Catharine A., *Feminism, Marxism, Method and The State*, The University Of Chicago Press, Vol.8, No.4 (Summer, 1983)

Martin, William G, *Toplumsal Hareketler 1750-2005 Dipten Gelen Dalgalar*, Çev: Deniz Keskin, Versus Kitap, İstanbul 2008

Marx, Karl, *Kapital*, 3. Baskı, Birinci Cilt, Eriş Yayınları, 2003

Marx, Karl&Engels, Friedrich, *Komünist Manifesto Hakkında Yazılar,* Çev: Nail Satlıgan, Tektaş Ağaoğlu, Olcay Göçmen, Şükrü Alpagut, 4. Basım, Yordam Kitap, İstanbul 2010

Meluci, Alberto, *The Symbolic Challenge Of Contemporary Movements*, Social Research, Vol.52, No.4, Social Movements, Winter 1985

Michael, Andree, *Feminizm*, çev. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul

Millett, Kate, *Cinsel Politika*, 2. Basım, Payel Yayınları, İstanbul 1987

Morris, Aldon and Herring, Cedric, *Theory And Research In Social Movements: A Critical Review*, Westview Press, Fall 1984

Offe, Claus, *Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması,* Yay. Haz: Kenan Çayır, Yeni Sosyal Hareketler, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999

Olson, Mancur, *The Logic Of Collective Action Public Goods And The Theory Of Groups,* Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 2002

Onger, Beria, *Kadınların Kurtuluşu*, Türkiye İleri Kadınlar Derneği Kitaplığı, İstanbul 1967

Onger, Beria, *Atatürk Devrimi ve Kadınlarımız*, Türkiye İleri Kadınlar Deneği Kitaplığı, İstanbul 1965

Osman, Hülya, *Türkiye'de Sosyalist Feminizme Kaktüs'ten Bakmak,* http://www.praksis.org (24.05.2017)

Ovadia, Stella, *''Bütün Kadınlar 438'e Karşı''*, Feminist, Sayı 7, Mart 1990

Özen, Hayriye; Özen Şükrü, *Kamu Siyasaları Ve Toplumsal Hareketler: Türkiye'de Protesto Hareketlerinin Madencilik Siyasasına Etkileri,* Amme İdaresi Dergisi, Cilt 43, Sayı 2, Haziran 2010

Özkaya, Günseli, *Tarih İçinde Kadın Hakları,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985

Özkazanç, Alev, *Feminizm Ve Queer Kuram*, Dipnot Yayınları, Ankara 2015

Özkiraz, Ahmet, Arslanel, Nazan, *İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak,* Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 3, No:1, 2011, ISSN: 1309-8012

Özbudun, Sibel, *Niçin Feminizm Değil*, Süreç Yayınları, İstanbul 1984

Özdoğan, Mehmet, *Kırklareli Höyüğü Kazıları*, Kültür Bakanlığı Anıtlar Müzeler Genel Müdürlüğü 21. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, 1999

Phillips, Anne, *Demokrasinin Cinsiyeti,* 2. Basım, Çev: Alev Türker, Metis Yayınları, İstanbul 2012

Paker, Banu; Arın, Canan; Savran, Gülnur; Tura, Nesrin; Ulusoy, Pervin; Öztürk, Sedef; Altun, Selma; Yüksel, Şahika, *Bağır! Herkes Duysun,* Kadın Çevresi Yayınları, İstanbul 1988

Paker, Banu, '*Cinsel Taciz: Bize Rağmen'*, Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı 9, Aralık 1989

Pilcher, Jane, *Cinsiyet ve Cinsiyet Eşitsizlikleri Üzerine Açıklamalar,* (ed) Anthony Giddens, Sosyoloji, 6. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 2017

Pervan, Muazzez, *İlerici Kadınlar Derneği (1975-1980),* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013

Pilcher, Jane, *Cinsiyet Ve Cinsiyet Eşitsizlikleri Üzerine Açıklamalar*, (ed) Anthony Giddens, Sosyoloji, 6. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 2017

Poloma, Margaret M, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, 2. Basım, Gündoğan Yayınları, İstanbul 1996

Putnam Tong, Rosemarie, *Feminist Thought, A More Comprehensive Introduction*, Third Edition, Westview Press, 2009

Putnam Tong, Rosemarie, *Feminist Düşünce*, Çev: Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2006

R.Viotti, Paul, V Kauppi, Mark, *International Relations Theory*, Pearson,Edition 5, 2012

Saktanber, Ayşe, *Kemalist Kadın Hakları Söylemi*, 4. Baskı, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul 2001

Salman, Hüseyin, *Trakya'nın Yunanistan'a Verilmesi İçin Lüleburgazlıların Gösterdiği Gayretler,* 81. Yılında Lüleburgaz Kongresi, Ulusal Sempozyum, Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, 31 Mart 2001

Sancar, Serpil, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar,* 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2014

Sancar, Serpil, *Türkiye'de Kadın Hareketinin Politiği: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler,* Der: Serpil Sancar, Birkaç Arpa Boyu…21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011

Sanlı, Leyla, *Politik Kültür ve Toplumsal Hareketler*, Alan Yayıncılık, İstanbul 2005

Savran, Gülnur, *''Feministlere Açık Mektup'',* Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı 8, Eylül 1989

Savran, Gülnur, *''İffetli Kadın Olmak İstemiyorum!''*, Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı 10, Şubat 1990

Savran, Gülnur, *Marksizm İle ''Yeni Toplumsal Hareketler'' Tartışması,* Sınıf Bilinci, Sayı 11, Ekim 1992

Savran, Gülnur Acar, *Feminizm (yeni) toplumsal hareketlerden biri mi?,* Feminist Politika, Üç Aylık Dergi, Bahar 2011, Sayı:10

Savran, Gülnur Acar, *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin,* 3. Baskı, Kanat Kitap, İstanbul 2013

Savran, Gülnur Acar; Demiryontan, Nesrin Tura, *Kadının Görünmeyen Emeği,* Yordam Yayınları, İstanbul 2016

Savran, Gülnur Acar, *Sosyalist Feminizm Kurtuluş Perspektifimizin Neresinde Duruyor?,* http://www.sosyalistfeministkolektif.org, (24.03.2016)

Sayar, Mustafa H, *Eski Çağda Trakya ve Traklar,* Toplumsal Tarih, Sayı 173, Mayıs 2008

Şerifsoy, Selda, *Aile ve Kemalist Modernizasyon Projesi, 1928- 1950,* 5. Baskı, Der: Ayşegül Altınay, Vatan, Millet, Kadınlar içinde, İletişim Yayınları, İstanbul 2013

Şeref Aykut, Mehmet, *Trakya'da Milli Mücadele Tarihi Malta Hatıratı ve Malta'da Türkler,* Haz: Hasan Berke Dilan, Alfa Yayınları, İstanbul 2010

Smelser, Neil J., *Theory Of Collective Behavior,* New York: The Free Press, United States Of America 1962

Sirman, Nükhet, *Kadınların Milliyeti, Milliyetçilik, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce,* cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul 2002

Sönmez, Emel, *Kadın Hak ve Hürriyetlerinde Kemalizm,* Atatürk Devrimleri 1. Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri, Sermet Matbaası, İstanbul 1975

Sürgevil, Sabri, *Hadımköy-Uzunköprü Arasındaki Yunan Hat Muhafaza Taburu, 81. Yılında Lüleburgaz Kongresi,* Ulusal Sempozyum, Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, 31 Mart 2001

Şimşek, Sefa, *New Social Movements In Turkey Since 1980*, Turkish Studies, Vol.5, No.2, Summer 2004, pp.111-139, ISSN 1468-3849 PRINT/ISSN 1743-9663

Tarrow, Sidney, *Social Movements In Contentious Politics: A Review Article*, The American Political Science Review, Vol.90, No.4, December 1996

Tarrow, Sidney, *Power In Movement, Social Movement And Contentious Politics*, Third edition, Cambridge University Press, United States Of America 2011

Tekeli, Şirin, *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011

Tekeli, Şirin, *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat',* Birikim Yayınları Yerli Araştırma Dizisi, İstanbul 1982

Tekeli, Şirin, *Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırılmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme'*, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998

Tekeli, Şirin, *Kadınların Belleği*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi, 8-10 Ekim, İstanbul 1991

Taşkıran, Tezer, *Cumhuriyet'in 50.yılında Türk Kadın Hakları*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları:5, Ankara 1973

Tavşancıl, Ezel, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi,* 2. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2005

Tilly, Charles, *Studying Social Movements/Studying Collective Action*, January 1977

Tilly, Charles, Toplumsal Hareketler 21. Yüzyıla Giriyor, Der: Y.Doğan Çetinkaya, Toplumsal Hareketler, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2015

Timisi Nilüfer ve Ağduk Gevrek, Meltem, *1980'ler Türkiye'sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi,* 5. Baskı, Der. Aksu Bora-Asena Günal, 90'larda Türkiye'de Feminizm, İletişim Yay, İstanbul 2014

Toprak, Zafer, *Türkiye'de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası'ndan (Arsıulusal Kadınlar Birliği Kongresine (1923-1935,* http://www.journals.istanbul.edu.tr/iukad/article/view/1023012363 (Erişim Tarihi: 11.11.2016)

Toprak, Zafer, *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908- 1935),* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014

Touraine, Alain, *An Introduction To The Study Of Social Movements,* Social Research, Vol.52, No.4, Winter 1985

Touraine, Alain, *Toplumdan Toplumsal Harekete,* Haz: Kenan Çayır, Yeni Sosyal Hareketler, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999

Touraine, Alain, *Demokrasi Nedir?*, 2. Baskı, Çev: Olcay Kunal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000

Tura, Nesrin, *''Bugün İsyanımız Siyahla''*, Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı 8, Eylül 1989

Türkiye İstatistik Kurumu, *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Mikro Veri Seti,* 2014

Türkiye İstatistik Kurumu, *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Micro Veri Seti,* 2008

Tür, Özlem ve Koyuncu, Aydın, ‘*’Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları’’*, Uluslararası İlişkiler, Cilt 7, Sayı 26 (Yaz 2010)

Urul, Asmin Kavas,‘*’81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi’’*, TEPAV, Mart 2016

Vergin, Nur, *Siyasetin Sosyolojisi*, 9. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul 2012

Viotti, Paul R. Kauppi, Mark V, *International Relations Theory*, Pearson

Yılmaz, İlkay, *Hareket ve Kurumsallaşma Arasında Türkiye’de Kadın Mücadelesi: Eşitlik, Özgürlük, Farklılık,* 3. Baskı, Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim, der: Y. Doğan Çetinkaya, İletişim Yayınları, İstanbul 2015

Yıldız, Hacer, *Türkiye’de Kadınların Siyasal Haklar Mücadelesi ve Nakiye Elgül,* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015

Yüksel, Şahika, *Eş Dayağı ve Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası,* 5. Baskı, Der: Şirin Tekeli, 1980’ler Türkiyesi’nde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İletişim Yayınları, İstanbul 2011

Wallace, Ruth A./ Wolf, Alison, Çağdaş Sosyoloji Kuramları, 6. Baskı, Çev: Leyla Elburuz/M. Rami Ayas, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2015

Wollstonecraft, Mary, *Kadın Haklarının Gerçekleştirilmesi*, Çev: Deniz Hakyemez, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015

Zihnioğlu, Yaprak, *Kadın İnkilabı*, Tarih ve Toplum, cilt 35, Mart 2001

Zihnioğlu, Yaprak, *Kadınsız İnkilap Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadınlar Birliği*, 2. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul 2013

Ziya, Hande Eslen, ‘*Türk Ceza Kanunu Değişiminde Kadın Aktivitistler: Bir Lobicilik Hikayesi’*, Sosyoloji Araştırma Dergisi, Cilt:15, Sayı:1- Bahar 2012

Zürcher, Eric Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 22. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2008

81. Yılında Lüleburgaz Kongresi, Ulusal Sempozyum 31 Mart 2001, Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, 2001

Süreli Yayınlar

Kadınların Sesi, Sayı:1, Yıl:1, Ağustos 1975

Kadınların Sesi, Sayı:3, Yıl:1, Ekim 1975

Kadınların Sesi, Sayı:10, Yıl:1, Mayıs 1976

Kadınların Sesi, Sayı: 13, Yıl:2, Ağustos 1976

Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı:2, Aralık 1988

Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı:6, Nisan 1989 (8 Mart Özel Sayısı)

Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı:8, Eylül 1989

Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı: 9, Aralık 1989

Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı:10, Şubat 1990

Sosyalist Feminist Kaktüs, Sayı:12, Eylül 1990

Feminist, Sayı 6, Ağustos 1989

Pazartesi, Kadınlara Mahsus Gazete, Mart 1995 (8 Mart Özel Sayısı)

Gazeteler ve Yıllıklar

''Şehrimizde Türk Kadınlar Birliği Müteşebbis İdare Heyeti Kuruldu'', Trakya'da Yeşilyurt Gazetesi, 10 Mayıs 1955

''Türk Kadınlar Birliği'nden'' Trakya'da Yeşilyurt Gazetesi, 8 Kasım 1956

Cumhuriyetin 50. Yılında Kırklareli, 1973 İl Yıllığı, 1973
Kırklareli Valiliği, Kırklareli İl Yıllığı, Kırklareli 2000
Hayat Türkiye Ansiklopedisi, Kırklareli
Yurt Ansiklopedisi, Kırklareli/Tarih, İstanbul 1987

http://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html (Erişim Tarihi: 13.09.2017)

http://www.ab.gov.re/files/ardb/evt/2_turkiye.../tckb_sege_2013.pdf

http://www.kadininstatusu.aile.gov.tr (Erişim tarihi: 12.05.2017)

http://www.kadinininsanhaklari.org (Erişim tarihi: 05.12.2016)

http://www.ka.der.org.tr/kader hakkında (Erişim tarihi:05.12.2016)

http://www.morcati.org.tr/yöntemlerimiz.html. (Erişim tarihi: 01.12.2016)

http://www.eb.ted.org.tr/article/download, (Erişim tarihi: 24.05.2017)

http://www.kirklareli.org.tr/kirklareli-hakkında-genel-bilgi (Erişim tarihi: 10.12.2016)

http://www.kirklarelimanset.net/kadinlardan-muftuluk-yasa-tasarısına-tepki/ (Erişim tarihi: 25.12.2017)

http://www.milliyet.com.tr/kadin-girimcilere-bir-destek-de-validen-kirklareli-yerelhaber-1085930

https://www.tukd.org.tr/?p=1576 (Laiklik ve Kadın Hakları Basın Duyurusu) (Erişim tarihi: 12.12.2017)

http://www.haberturk.com/yerel-haberler/13783108-kirklarelinde-kadınlar-şiddete-karşi-yurudu (Erişim tarihi: 12.12.2017)

http://www.kirklarelimansethaber.net/chpli-kadinlardan-şiddete-tepki-yuruyusu (Erişim tarihi: 27.12.2017)

http://www.ses.org.tr/2017/11/25-kasimda-kirklarelinde-kadinlar-eylemdiydi/ (Erişim tarihi: 29.11.2017)

http://www.habergazetesi.com.tr/haber/362052/kirklarelinde-teroru-protesto-yuruyusu (Erişim tarihi: 12.12.2017)

http://www.libertedownload.com/tanel-demirel-mancur-olson-üzerine-bir-değerlendirme.pdf (Erişim tarihi: 15.08.2017)

http://www.kirklareli.gov.tr/genel.asp/kirklareliGenelBilgiler/Coğrafya;Kırklareli Valiliği (Erişim tarihi:13.03.2017)

EK 1. ANKET FORMU

ANKET FORMU

Bu anket, 'Kırklareli'nde Kadın Hareketi' isimli doktora tezim çerçevesinde veri toplamak için hazırlanmıştır. Araştırmada elde edilen bilgiler bilimsel amaçla kullanılacak olup, bilgiler saklı tutulacaktır. Araştırmanın güvenilir sonuçlar ortaya koyması açısından gösterdiğiniz kolaylık ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Saygılarımla

Begüm ÖĞÜTTÜREN GÜVENÇ
Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler (PhD)

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Yaşınız		
2. Doğum Yeriniz		
3. Medeni Durumunuz	1) Bekar 2) Evli 3) Boşanmış	
4. Hanedeki kişi sayısı		
5. Çocuğunuz var mı?	1) Hayır 2) Evet, çocuk sayınız:.....	
6. Eğitim Durumunuz:	1) Okur-yazar 2) İlkokul ve dengi mezunu 3) Ortaokul ve dengi mezunu 4) Lise ve dengi mezunu	5) Yüksek Okul mezunu 6) Üniversite mezunu 7) Yüksek Lisans /Doktora mezunu
7. Mesleğiniz:	1) Çalışmıyor 2) Özel Sektörde ücretli çalışan 3) Özel Sektörde İşveren/yönetici 4) Kamu Sektörü	5) Emekli 6) Öğrenci 7) Diğer
8. Eğer çalışmıyorsanız nedeni:	1) İşten ayrıldım/çıkarıldım ve halen iş arıyorum 2) Ev işleri ve çocuk bakımı görevlerim var 3) Ailem izin vermiyor 4) Eşim izin vermiyor	5) Çalışmak istemiyorum. 6) Uygun işi bulamadım 7) Eğitimim yetersiz 8) Diğer
9. Eşinizin Eğitim Durumu: (Evli iseniz):	1) Okur-yazar 2) İlkokul ve dengi mezunu 3) Ortaokul ve dengi mezunu 4) Lise ve dengi mezunu	5) Yüksek Okul mezunu 6) Üniversite mezunu 7) Yüksek Lisans /Doktora mezunu
10. Eşinizin Mesleği: (Evli iseniz):	1) Çalışmıyor/İşsiz 2) Özel Sektörde çalışan 3) Özel Sektörde İşveren/Yönetici 4) Kamu Sektörü/ Memur	5) Esnaf 6) Emekli 7) Diğer
11. Kişisel Gelir Düzeyiniz: (Eğer çalışıyorsanız):	1) 0-1000TL 2) 1001-2000TL 3) 2001-3000TL	4) 3001-4000 TL 5) 40001-5000 TL 6) 5000 TL'den fazla
12. Aile Gelir Düzeyi:	1) 0-1000TL 2) 1001-2000TL 3) 2001-3000TL	4) 3001-4000 TL 5) 40001-5000 TL 6) 5000 TL'den fazla
13. Bir sivil toplum kuruluşunda kaç yıldır faaliyet gösteriyorsunuz?	1) Kuruluşundan beri üye 2) 1 - 5 yıl arasında üye	3) 6-10 yıl arasında üye 4) 10 yıldan fazla üye
14. Üyesi olduğunuz sivil toplum kuruluşunda hangi sıklıkla bir araya geliyorsunuz?	1) Haftada birkaç kez 2) Ayda bir	3) Üç ayda bir 4) Yılda bir ya da daha az

15. Üyesi olduğunuz sivil toplum kuruluşunda hangi konular, hangi sıklıkla gündeme gelir?

1. Hiç Gündeme Gelmez 2. Ara Sıra Gündeme Gelir
3. Sık Sık Gündeme Gelir 4. Hep Gündeme Gelir

1) Güncel siyasi gelişmeler	1	2	3	4
2) Türkiye'nin genel ekonomik ve sosyal sorunları-gelişmeleri	1	2	3	4
3) Dünyada yaşanan gelişmeler	1	2	3	4
4) Ülke genelinde kadınlara ilişkin sorunlar-gelişmeler	1	2	3	4
5) Yerel düzeyde ekonomik ve sosyal sorunlar-gelişmeler	1	2	3	4
6) Yerel düzeyde kadın sorunları	1	2	3	4
7) Üyelerin kişisel sorunları	1	2	3	4

16. Üyesi olduğunuz sivil toplum kuruluşunda özellikle hangi alanlara yönelik çalışıyorsunuz? *(Birden fazla işaretleyebilirsiniz)*

1) Kadının siyasi yaşama katılımı
2) Kadına karşı şiddetin önlenmesi
3) Kadın istihdamının artırılması
4) Kadının eğitim seviyesinin artırılması
5) Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele
6) Engelliler
7) Yoksullar
8) Çeşitli etnik ya da dini gruplar
9) Diğer

17. Üyesi olduğunuz sivil toplum kuruluşunda kadınlar adına yapılan herhangi bir projelerde yer aldınız mı?

1) Herhangi bir projede yer almadım
2) Yerel düzeyde projede yer aldım
3) Ulusal düzeyde projede yer aldım
4) Uluslararası projede yer aldım

18. Aşağıdaki faaliyetlerden hangilerinde, ne sıklıkla bulundunuz?

1. Hiç Katılmadım 2. Seyrek Katılırım 3. Ara sıra Katılırım 4.Sık Sık Katılırım

1) Sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen toplantı- sempozyum-panel	1	2	3	4
2) Kadın sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen etkinlik (Özel günlerde düzenlenen çalışmalar vb.)	1	2	3	4
3) Kadın sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen eğitim faaliyeti (Yasal haklar, vb bilinçlendirme çalışmaları)	1	2	3	4
4) Üniversiteler tarafından düzenlenen toplantı- sempozyum-panel	1	2	3	4
5) Sosyo-kültürel faaliyetler (Gezi-kermes-anma vb.)	1	2	3	4
6) Sosyal yardım faaliyetleri (Yoksullara, engellilere, öğrencilere ayni-nakdi yardım faaliyetleri vb)	1	2	3	4
7) Mahalle toplantıları-ev gezileri	1	2	3	4

19. Bir sivil toplum kuruluşunda yer almak size ne yönde bir kazanım sağladı.

1) Dayanışma duygumu geliştirdi.
2) Sosyal Sorumluluk duygumu geliştirdi.
3) Siyasete karşı ilgimi arttırdı
4) Okuma alışkanlığımı geliştirdi.
5) Yerel sorunlara karşı ilgimi arttırdı.
6) Kadın sorunlarına karşı duyarlılık geliştirdi.

20. Kadınların sivil toplum kuruluşlarında erkeklere göre daha az yer almasını hangi nedene bağlıyorsunuz?

1) Eğitim seviyesinin düşüklüğü
2) Gelir seviyesi düşüklüğü
3) Yasalardaki ayrımcı hükümler
4) Ailevi sorumluluklar (evin ve çocukların sorumluluğunun genelde kadınların üstünde olması)
5) Cinsiyet rollerinin sosyalleşmesi
6) Siyasi ilgi eksikliği

21. Kırklareli'nde kadınların yaşadığı en büyük sorun/sorunlar nelerdir? *(Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)*

1) Şiddet
2) Kadın- erkek eşitsizliği
3) Aile baskısı
4) Sokakta baskı ve taciz
5) Çevre baskısı
6) Eğitimsizlik
7) İş yerinde baskı ve taciz
8) İşsizlik
9) Karar alma mekanizmalarında kadın azlığı
10) Mahalle baskısı

22. 7. Aşağıdaki ifadelere katılıp katılmadığınızı belirtiniz.

1. Kesinlikle katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3. Fikrim yok 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle Katılıyorum.

1)	Kadın – erkek eşitliğinin sağlanması demokrasinin koşullarından biridir.	1	2	3	4	5
2)	Kadınlar hayatın her alanında erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmalıdır.	1	2	3	4	5
3)	Kadının eşitlikçi toplumsal konumunun başlıca teminatı laiklik ilkesinin korunmasıdır.	1	2	3	4	5
4)	Kadın- erkek eşitsizliğinin kökeninde toplumsal cinsiyet temelli erkek egemen (patriarkal) toplumsal ilişkiler bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
5)	Geleneksel 'erkek' ve 'kadın' rolleri ve görevleri işgücü piyasasında ayrımlara yol açmakta ve kadınların karar alma sürecine tam katılımını engellemektedir.	1	2	3	4	5
6)	Aile içindeki sorumluluklar (eşlik ve annelik görevleri) kadınların siyasal, sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla yer almasına engel olmaktadır.	1	2	3	4	5
7)	Kadın- Erkek eşitliği ile kast edilen çalışma yaşamında, aile yaşamında ve sosyal yaşamda eşitliktir.	1	2	3	4	5
8)	Kadının özgürlük ve eşitlik değerlerinin bilincine kavuşmuş bir yurttaş olabilmesi için kadının ekonomik bağımsızlığı birinci şarttır.	1	2	3	4	5
9)	Erkeklerin sahip olduğu imkanlara kadının da kavuştuğu gün kadının kurtuluşu sağlanmış olacaktır.	1	2	3	4	5
10)	İnsan hakları ve demokratik özgürlükler çerçevesinde kadın-erkek arasındaki hak eşitliğini gerçekleştirmek için sivil toplum duyarlı olmalıdır.	1	2	3	4	5

11) Örgütlü bir sivil toplum kadınların aile, ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamda güç kazanmasında kilit bir rol oynamaktadır.	1	2	3	4	5
12) Sivil toplum kuruluşunda kadınlar 'hak temelliden' daha çok 'yardım temelli' bir yaklaşım benimsemektedir.	1	2	3	4	5
13) Toplumda cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasında kadın örgütleri önemli rol oynamaktadır.	1	2	3	4	5
14) Kadınlar, ataerkil yapının getirdiği çevresel ve ailesel baskılar sebebiyle sivil toplum örgütlerine temkinli yaklaşmaktadır.	1	2	3	4	5
15) Sivil toplum dışlanarak kadın meseleleri çözülemez.	1	2	3	4	5
16) Kadınların hakları hukuki olarak korunmaktadır.	1	2	3	4	5
17) Kadınların hak mücadelesi kadına yönelik şiddeti azaltır.	1	2	3	4	5
18) Kadınların siyasette daha fazla yer alması durumunda, kadınların ilgi ve sorumluluk alanı olarak görülen aile içi şiddet, çocuk bakımı, doğum izni ve eğitim gibi konular parlamentoda daha fazla ele alınır.	1	2	3	4	5
19) Siyasal partilerin 'kadınlara yönelik politikalarının' seçimlere katılımın üzerinde önemli bir etkisi vardır.	1	2	3	4	5
20) Kadınların siyasete katılımı siyasette ve toplumda olumlu etki yapar.	1	2	3	4	5
21) Kadınlar siyasete katılsa da önemli olan kadın hakları için çalışmalarıdır.	1	2	3	4	5
22) Kırklareli'nde kadınlar sivil toplum kuruluşlarına mesafelidir.	1	2	3	4	5
23) Kırklareli'nde sivil toplumda kuruluşlarında yer alan kadınlar faaliyetlerini gerçekleştirme konusunda maddi olanaksızlıklar yaşamaktadır.	1	2	3	4	5
24) Kırklareli'nde sivil toplum kuruluşları içinde yaşanılan liderlik, başkanlık sorunları, güç ilişkileri ve çekişmeler kadınların sivil toplum kuruluşlarına katılımını azaltmaktadır.	1	2	3	4	5
25) Kırklareli'nde sivil toplum kuruluşlarında faaliyet gösteren kadınlar kadının siyasi katılımını arttırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır.	1	2	3	4	5
26) Kırklareli'nde kadınların sivil toplum örgütleri içinde yer almama nedeni kendi isteksizlikleridir.	1	2	3	4	5
27) Kırklareli'nde kadınların sivil toplum örgütleri içinde yeterli derecede temsil edilme nedeni olarak sivil toplumun eril yapısı gösterilmektedir.	1	2	3	4	5
28) Kırklareli'nde yeterince geniş katılımlı bir kadın hareketi ve örgütü yoktur.	1	2	3	4	5
29) Kırklareli'nde faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri kadınlar tarafından siyasete geçişte bir basamak olarak kullanılmaktadır.	1	2	3	4	5
30) Kırklareli'nde sivil toplum kuruluşları içerisinde yer alan kadınlar örgüt içerisinde bilgi ve karar ağlarının etkin bir parçası olamamaktadır.	1	2	3	4	5

EK 2: GÖRÜŞME FORMU

Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler (PhD)

Tez Konusu: Kırklareli'nde Kadın Hareketi

1- Kaç yıldan beri kadın örgütlenmeleri içinde faaliyet gösteriyorsunuz? Böyle bir oluşumda yer almak istemenizin nedenlerinden bahseder misiniz?

2- Kaç tane üyeniz var? Üye profilinizden bahseder misiniz?

3- Ne kadar sıklıkla bir araya geliyorsunuz?

4- En çok hangi alanlara yönelik faaliyetler yürütüyorsunuz? Kırklareli'nde kadınlara yönelik yürüttüğünüz faaliyetleriniz nelerdir?

5- Kırklareli'nde kadınlara yönelik yürüttüğünüz ulusal veya uluslararası projeler var mı? Bu projelerin somut çıktıları var mı?

6- Kadın sorununu nasıl tanımlarsınız?

7- Size göre Kırklareli'nde kadınların öncelikli sorunları nelerdir?

8- Kırklareli'nde kadın örgütlenmesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Buna bağlı olarak Kırklareli'nde kadın hareketi hakkında bilgi verebilir misiniz?

9- Kırklareli'nde kadınlar örgütlenmeyi başarabilmekte midir? Kırklareli'nde kadınlar örgütlenmeyi başaramıyorlarsa neden kaynaklanmaktadır?

10- Kırklareli'nde kadınlar nasıl daha etkin olur? Kadınların sorunlarına nasıl çözüm yolu bulunur?

EK 3: ÖLÇEK İFADELERİNE KATILIM DÜZEYLERİ

	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kadın – erkek eşitliğinin sağlanması demokrasinin koşullarından biridir.	3	1.6	2	1.0	13	6.8	45	23.4	129	67.2
Kadınlar hayatın her alanında erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmalıdır.	2	1.0	1	0.5	2	1.0	52	27.1	135	70.3
Kadının eşitlikçi toplumsal konumunun başlıca teminatı laiklik ilkesinin korunmasıdır.	1	0.5	3	1.6	7	3.6	54	28.1	127	66.1
Kadın- erkek eşitsizliğinin kökeninde toplumsal cinsiyet temelli erkek egemen (patriarkal) toplumsal ilişkiler bulunmaktadır.	3	1.6	2	1.0	15	7.8	76	39.6	96	50.0
Geleneksel ‘erkek’ ve ‘kadın’ rolleri ve görevleri işgücü piyasasında ayrımlara yol açmakta ve kadınların karar alma sürecine tam katılımını engellemektedir.	3	1.6	7	3.6	16	8.3	91	47.4	75	39.1
Aile içindeki sorumluluklar (eşlik ve annelik görevleri) kadınların siyasal, sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla yer almasına engel olmaktadır.	7	3.6	13	6.8	7	3.6	95	49.5	70	36.5
Kadın- Erkek eşitliği ile kast edilen çalışma, aile ve sosyal yaşamda eşitliktir.	3	1.6	2	1.0	7	3.6	58	30.2	122	63.5
Kadının özgürlük ve eşitlik değerlerinin bilincine kavuşmuş bir yurttaş olabilmesi için kadının ekonomik bağımsızlığı birincil şarttır.	2	1.0	5	2.6	6	3.1	67	34.9	112	58.3
Erkeklerin sahip olduğu imkânlara kadının da kavuştuğu gün kadının kurtuluşu sağlanmış olacaktır.	1	0.5	14	7.3	16	8.3	57	29.7	104	54.2
İnsan hakları ve demokratik özgürlükler çerçevesinde kadın-erkek arasındaki hak eşitliğini gerçekleştirmek için kadın örgütleri duyarlı olmalıdır.	2	1.0	3	1.6	4	2.1	94	49.0	89	46.4
Örgütlü bir kadın hareketi kadınların aile, ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamda güç kazanmasında kilit bir rol oynamaktadır.	1	0.5	8	4.2	11	5.7	98	51.0	74	38.5
Sivil toplum örgütlerinde kadınlar hak temelinden daha çok yardım temelinde bir yaklaşım benimsemektedir.	4	2.1	13	6.8	23	12.0	91	47.4	61	31.8

Toplumda cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasında kadın örgütleri önemli rol oynamaktadır.	2	1.0	10	5.2	23	12.0	85	44.3	72	37.5
Kadınlar, ataerkil yapının getirdiği çevresel ve ailesel baskılar sebebiyle sivil toplum örgütlerine temkinli yaklaşmaktadır.	7	3.6	26	13.5	19	9.9	84	43.8	56	29.2
Sivil toplum dışlanarak kadın meseleleri çözülemez.	3	1.6	16	8.3	13	6.8	81	42.2	79	41.1
Kadınların hakları hukuki olarak korunmaktadır.	41	21.4	62	32.3	16	8.3	44	22.9	29	15.1
Kadınların hak mücadelesi kadına yönelik şiddeti azaltır.	7	3.6	14	7.3	12	6.3	99	51.6	60	31.3
Kadınların siyasette daha fazla yer alması durumunda, kadınların ilgi ve sorumluluk alanı olarak görülen aile içi şiddet, çocuk bakımı, doğum izni gibi konular parlamentoda daha fazla ele alınır.	2	1.0	12	6.3	18	9.4	88	45.8	72	37.5
Siyasal partilerin 'kadınlara yönelik politikalarının' seçimlere katılmam üzerinde önemli bir etkisi vardır.	8	4.2	45	23.4	27	14.1	71	37.0	41	21.4
Kadınların siyasete katılımı siyasette ve toplumda olumlu etki yapar.	2	1.0	10	5.2	7	3.6	86	44.8	87	45.3
Kadınlar siyasete katılsa da önemli olan kadın hakları için çalışmalarıdır.	6	3.1	42	21.9	9	4.7	75	39.1	60	31.3
Kırklareli'nde kadınlar sivil toplum kuruluşlarına mesafelidir.	23	12.0	45	23.4	31	16.1	71	37.0	22	11.5
Kırklareli'nde kadın örgütleri faaliyetlerini gerçekleştirme konusunda maddi olanaksızlıklar yaşamaktadır.	7	3.6	22	11.5	29	15.1	101	52.6	33	17.2
Kırklareli'nde sivil toplum kuruluşları içinde yaşanılan liderlik, başkanlık sorunları, güç ilişkileri ve çekişmeler kadınların sivil toplum kuruluşlarına katılımını azaltmaktadır.	8	4.2	26	13.5	28	14.6	96	50.0	34	17.7
Kırklareli'nde sivil toplum kuruluşlarında faaliyet gösteren kadınlar kadının siyasi katılımını arttırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır.	14	7.3	45	23.4	48	25.0	65	33.9	20	10.4
Kırklareli'nde kadın örgütleri içinde yer alan kadınlar faaliyetlerine katılma konusunda isteksizdirler.	9	4.7	35	18.2	41	21.4	75	39.1	32	16.7
Kırklareli'nde kadınların sivil toplum örgütleri içinde yeterli derecede temsil edilme nedeni olarak sivil toplumun eril yapısı gösterilmektedir.	7	3.6	54	28.1	47	24.5	61	31.8	23	12.0
Kırklareli'nde yeterince geniş	16	8.3	34	17.7	38	19.8	74	38.5	30	15.6

katılımlı bir kadın hareketi ve örgütü yoktur.										
Kırklareli'nde faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri kadınlar tarafından siyasete geçişte bir basamak olarak kullanılmaktadır.	15	7.8	38	19.8	55	28.6	58	30.2	26	13.5
Kırklareli'nde sivil toplum örgütleri içerisinde yer alan kadınlar örgüt içerisinde bilgi ve karar ağlarının etkin bir parçası olamamaktadır.	15	7.8	32	16.7	35	18.2	75	39.1	35	18.2

EK 4: Güvenirlik Analizi Sonuçları

Faktör	Madde	Faktör Yükü	Açıklanan Varyans	Güvenilirlik Katsayısı
Faktör1	s.11	0.718	22.069	0.868
	s.7	0.678		
	s.10	0.670		
	s.18	0.659		
	s.3	0.656		
	s.2	0.649		
	s.20	0.635		
	s.1	0.635		
	s.13	0.599		
	s.9	0.585		
	s.4	0.555		
	s.15	0.533		
	s.8	0.524		
	s.19	0.436		
	s.17	0.434		
	s.5	0.420		
	s.21	0.380		
	s.12	0.343		
Faktör2	s.29	0.733	15.185	0.814
	s.28	0.711		
	s.27	0.662		
	s.30	0.643		
	s.22	0.604		
	s.24	0.603		
	s.25	0.542		
	s.14	0.518		
	s.23	0.458		
	s.26	0.447		
KMO=0,812 , X2=2347.513 , p<0,05			37.254	0.867

Ölçeğin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi amacıyla yapılan KMO ve Bartlett testi sonuçları tabloda verilmiştir. Analiz sonucuna göre KMO değeri 0,500'den büyük ve Bartlett X^2 testi anlamlı bulunmuştur. Buna göre ölçek faktör analizine uygundur.

Yapılan faktör analizi sonucuna göre ölçeğin 28 soru ve 2 boyuttan oluştuğu belirlenmiştir. Ölçeğin toplam varyansı açıklama oranı 37,254; güvenirlik katsayısı ise 0,867'dir.

Ölçeğin 1. faktörü, faktör yükleri 0,718 ile 0,343 arasında değişen 18 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %22,069 ve güvenirlik katsayısı 0,868'dir. Buna göre faktörün güvenirlik düzeyi çok yüksektir.

Ölçeğin 2. faktörü, faktör yükleri 0,733 ile 0,343 arasında değişen 10 maddeden oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %15,185 ve güvenirlik katsayısı 0,814'tür. Buna göre faktörün güvenirlik düzeyi çok yüksektir.

EK 4.1. Katılımcıların Ölçek Puanlarının Betimleyici İstatistikleri

n=192	Minimum	Maximum	Ortalama	Std. Sapma	%
Faktör1	18	90	76.08	8.84	84.53
Faktör2	16	50	34.08	6.89	68.16
FaktörToplam	34	140	110.16	12.78	78.68

Katılımcı kadınların Faktör1 puan ortalaması 76,08; Faktör2 puan ortalaması 34,08; Faktör toplam puan ortalaması 110,16'dır.

EK 4.2. Katılımcıların Ölçek Puanlarının Normallik Testi

	İstatistik	p
Faktör1	0.890	**0.000**
Faktör2	0.980	**0.007**
FaktörToplam	0.926	**0.000**

Tabloda ölçek puanlarının normallik analizi sonuçları görülmektedir.

Ölçek puanları için yapılan Shapiro-Wilk testi sonuçlarına göre;

Ölçek puanları için yapılan normallik testi sonuçlarına göre tüm puanlar normal dağılım göstermediklerinden ($p<0,05$) karşılaştırma analizlerinde parametrik olmayan yöntemler kullanılmıştır.

EK 4.3. Katılımcıların Ölçek Puanlarının İlişkisi

n=192		Faktör1	Faktör2	FaktörToplam
Faktör1	R	1	.259**	.802**
	P		.000	.000
Faktör2	R		1	.741**
	P			.000
FaktörToplam	R			1
	P			

Ölçek puanlarının ilişkisi için yapılan Spearman testi sonuçlarına göre;

Faktör1 puanı ile Faktör2 puanı arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki, FaktörToplam puanı ile arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Faktör2 puanı ile Faktör toplam puanı arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

EK 5: KARŞILAŞTIRMA ANALİZLERİ

Ek 5.1. Katılımcıların Yaşının Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Yaş		N	Ortalama	Std. Sapma	X^2	p
Faktör1	30 yaş altı	26	78.19	6.69	4.250	**0.373**
	30-39 yaş	44	77.43	7.59		
	40-49 yaş	50	73.84	12.09		
	50-59 yaş	43	75.74	6.65		
	60 yaş ve üstü	29	76.48	8.14		
Faktör2	30 yaş altı	26	34.73	7.50	1.404	**0.843**
	30-39 yaş	44	33.82	6.63		
	40-49 yaş	50	34.36	7.26		
	50-59 yaş	43	34.44	6.78		
	60 yaş ve üstü	29	32.86	6.53		
FaktörToplam	30 yaş altı	26	112.92	11.38	1.578	**0.813**
	30-39 yaş	44	111.25	12.41		
	40-49 yaş	50	108.20	16.14		
	50-59 yaş	43	110.19	9.55		
	60 yaş ve üstü	29	109.34	12.36		

Farklı yaş grupları için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; yaş grupları arasında Faktör1, Faktör2 ve Faktör toplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır. (p>0,05)

Ek 5.2. Katılımcıların Medeni Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Medeni durum		n	Ortalama	Std. Sapma	X^2	p
Faktör1	Bekar	27	78.19	7.42	3.259	**0.196**
	Evli	145	75.34	9.24		
	Boşanmış	18	78.39	6.38		
Faktör2	Bekar	27	35.41	8.06	0.606	**0.738**
	Evli	145	33.78	6.90		
	Boşanmış	18	34.61	5.09		
FaktörToplam	Bekar	27	113.59	12.92	2.834	**0.242**
	Evli	145	109.12	13.01		
	Boşanmış	18	113.00	9.74		

Medeni durumu farklı gruplar için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; medeni durum grupları arasında Faktör1, Faktör2 ve FaktörToplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır. (p>0,05)

Ek 5.3. Katılımcıların Çocuk Sahibi Olma Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Çocuğunuz var mı?		n	Ortalama	Std. Sapma	U	p
Faktör1	Hayır	44	77.82	6.58	2790.5	**0.257**
	Evet	143	75.56	9.51		
Faktör2	Hayır	44	32.95	7.10	2612.5	**0.089**
	Evet	143	34.45	6.86		
FaktörToplam	Hayır	44	110.77	11.68	3071.5	**0.812**
	Evet	143	110.01	13.29		

Çocuğu olanlar ile olmayanlar için yapılan Mann Whitney testi sonuçlarına göre; çocuğu olanlar ile olmayanlar arasında Faktör1, Faktör2 ve FaktörToplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır. (p>0,05)

Ek 5.4. Katılımcıların Çocuk Sayısının Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Çocuk sayısı		n	Ortalama	Std. Sapma	X^2	p
Faktör1	1 çocuk	59	74.81	10.71	0.732	**0.693**
	2 çocuk	68	76.01	8.69		
	3 çocuk ve üstü	16	76.38	8.41		
Faktör2	1 çocuk	59	35.41	5.82	6.398	**0.041***
	2 çocuk	68	33.19	6.88		
	3 çocuk ve üstü	16	36.31	9.41		
FaktörToplam	1 çocuk	59	110.22	14.94	2.044	**0.360**
	2 çocuk	68	109.21	11.34		
	3 çocuk ve üstü	16	112.69	15.00		

Farklı çocuk sayısı grupları için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; çocuk sayısı grupları arasında Faktör2 puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır (p<0,05). 2 çocuk sahibi olan kadınların Faktör2 algısı en düşük (33,19) iken 3 ve üstü çocuğu olanların en yüksektir. (36,31)

Çocuk sayısı grupları arasında Faktör1 ve Faktör toplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır. (p>0,05)

Ek 5.5. Katılımcıların Eğitim Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Eğitim durumu		**n**	**Ortalama**	**Std. Sapma**	**X^2**	**p**
Faktör1	Ortaokul mezunu ve altı	13	72.31	8.45	5.043	**0.283**
	Lise ve dengi mezunu	84	75.31	10.64		
	Yüksek okul mezunu	26	77.96	7.11		
	Üniversite mezunu	53	77.06	7.14		
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	16	76.88	4.90		
Faktör2	Ortaokul mezunu ve altı	13	31.69	6.70	12.400	**0.015***
	Lise ve dengi mezunu	84	35.36	7.54		
	Yüksek okul mezunu	26	35.58	5.30		
	Üniversite mezunu	53	32.96	6.56		
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	16	30.56	4.76		
FaktörToplam	Ortaokul mezunu ve altı	13	104.00	11.85	5.825	**0.213**
	Lise ve dengi mezunu	84	110.67	15.39		
	Yüksek okul mezunu	26	113.54	10.61		
	Üniversite mezunu	53	110.02	10.42		
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	16	107.44	5.56		

Farklı eğitim durumu grupları için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; eğitim durumu grupları arasında Faktör1 ve Faktör toplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır. (p>0,05)

Eğitim durumu grupları arasında Faktör2 puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır (p<0,05). Yüksek lisans veya doktora mezunu olan kadınların Faktör2 algısı en düşük (30,56) iken yüksekokul mezunu olanların en yüksektir (35,58)

EK 5.6. Katılımcıların Mesleklerinin Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Meslek		n	Ortalama	Std. Sapma	X^2	p
Faktör1	Çalışmıyor	55	75.09	9.56	5.254	**0.262**
	Özel sektör çalışanı	25	76.48	8.06		
	Özel sektörde işveren/Yönetici	11	80.82	6.01		
	Kamu sektörü	56	75.36	10.06		
	Emekli	37	77.43	5.96		
	Diğer	8	73.88	10.59		
Faktör2	Çalışmıyor	55	33.87	7.53	0.594	**0.964**
	Özel sektör çalışanı	25	34.16	6.67		
	Özel sektörde işveren/Yönetici	11	34.00	9.32		
	Kamu sektörü	56	34.05	6.29		
	Emekli	37	34.05	6.92		
	Diğer	8	35.63	4.75		
FaktörToplam	Çalışmıyor	55	108.96	13.44	2.235	**0.693**
	Özel sektör çalışanı	25	110.64	12.07		
	Özel sektörde işveren/Yönetici	11	114.82	12.80		
	Kamu sektörü	56	109.41	14.21		
	Emekli	37	111.49	10.08		
	Diğer	8	109.50	12.64		

Farklı meslek grupları için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; meslek grupları arasında Faktör1, Faktör2 ve Faktör toplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır (p>0,05).

EK 5.7. Katılımcıların Eşin Eğitim Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Eşin eğitim durumu		n	Ortalama	Std. Sapma	X^2	p
Faktör1	Ortaokul mezunu ve altı	10	67.80	8.52	9.830	**0.043***
	Lise ve dengi mezunu	49	75.29	9.25		
	Yüksek okul mezunu	15	73.93	16.49		
	Üniversite mezunu	60	76.90	6.83		
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	9	76.67	3.97		
Faktör2	Ortaokul mezunu ve altı	10	30.70	7.15	2.215	**0.696**
	Lise ve dengi mezunu	49	34.86	7.56		
	Yüksek okul mezunu	15	32.80	7.67		
	Üniversite mezunu	60	33.77	6.09		
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	9	32.00	6.98		
FaktörToplam	Ortaokul mezunu ve altı	10	98.50	11.03	9.111	**0.058**
	Lise ve dengi mezunu	49	110.14	13.19		
	Yüksek okul mezunu	15	106.73	22.04		
	Üniversite mezunu	60	110.67	9.93		
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	9	108.67	7.81		

Farklı eşin eğitim durumu grupları için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; eşin eğitim durumu grupları arasında Faktör2 ve Faktör toplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır. ($p>0,05$)

Eşin eğitim durumu grupları arasında Faktör1 puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Eşi ortaokul mezunu veya altında olan kadınların

Faktör1 algısı en düşük (67,80) iken üniversite mezunu olanların en yüksektir (76,90).

EK 5.8. Katılımcıların Eşin Mesleğinin Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Eşin mesleği		n	Ortalama	Std. Sapma	X^2	p
Faktör1	Özel sektör çalışanı	28	74.14	13.51	11.193	**0.048***
	Özel sektörde işveren/Yönetici	16	78.00	7.39		
	Kamu sektörü	32	75.97	7.36		
	Emekli	20	72.65	11.49		
	Öğrenci	45	77.07	6.04		
	Diğer/Çalışmıyor	6	68.50	4.51		
Faktör2	Özel sektör çalışanı	28	34.64	7.68	3.643	**0.602**
	Özel sektörde işveren/Yönetici	16	33.38	8.96		
	Kamu sektörü	32	34.47	5.41		
	Emekli	20	32.95	7.58		
	Öğrenci	45	32.84	6.71		
	Diğer/Çalışmıyor	6	36.17	2.32		
FaktörToplam	Özel sektör çalışanı	28	108.79	18.75	3.427	**0.634**
	Özel sektörde işveren/Yönetici	16	111.38	13.84		
	Kamu sektörü	32	110.44	9.95		
	Emekli	20	105.60	14.39		
	Öğrenci	45	109.91	10.02		
	Diğer/Çalışmıyor	6	104.67	5.05		

Farklı eşin meslek grupları için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; eşin meslek grupları arasında Faktör2 ve Faktör toplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır. ($p>0,05$) Eşin meslek grupları arasında Faktör1 puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Eşi çalışmayanların veya diğer mesleklerden olan kadınların Faktör1 algısı en düşük (68,50) iken özel sektörde iş veren veya yönetici olanların en yüksektir (78,00)

EK 5.9. Katılımcıların Kişisel Gelir Düzeyinin Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Kişisel gelir düzeyi		n	Ortalama	Std. Sapma	X^2	p
Faktör1	0-1000 TL	11	72.82	19.64	5.955	**0.311**
	1001-2000 TL	52	74.92	8.35		
	2001-3000 TL	45	77.56	7.71		
	3001-4000 TL	20	75.65	6.59		
	4001-5000 TL	17	78.06	5.03		
	5000 TL'den fazla	10	79.50	7.55		
Faktör2	0-1000 TL	11	31.00	10.09	16.044	**0.007***
	1001-2000 TL	52	33.54	6.32		
	2001-3000 TL	45	36.13	6.68		
	3001-4000 TL	20	34.20	4.47		
	4001-5000 TL	17	28.94	6.22		
	5000 TL'den fazla	10	35.00	8.89		
FaktörToplam	0-1000 TL	11	103.82	26.21	6.844	**0.233**
	1001-2000 TL	52	108.46	12.17		
	2001-3000 TL	45	113.69	11.95		
	3001-4000 TL	20	109.85	8.93		
	4001-5000 TL	17	107.00	7.57		
	5000 TL'den fazla	10	114.50	14.39		

Farklı kişisel gelir düzeyi grupları için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; kişisel gelir düzeyi grupları arasında Faktör1 ve FaktörToplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır. ($p>0,05$)

Kişisel gelir düzeyi grupları arasında Faktör2 puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Kişisel geliri 4001-5000 TL olan kadınların Faktör2 algısı en düşük (28,94) iken 2001-3000 TL fazla kişisel geliri olanların en yüksektir (36,13).

EK 5.10. Katılımcıların Ailenin Gelir Düzeyinin Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Ailenin gelir düzeyi		n	Ortalama	Std. Sapma	X^2	p
Faktör1	2000 TL ve altı	15	72.40	9.97	3.998	**0.406**
	2001-3000 TL	36	74.58	11.91		
	3001-4000 TL	53	77.04	7.54		
	4001-5000 TL	44	76.00	7.94		
	5000 TL'den fazla	44	77.48	7.58		
Faktör2	2000 TL ve altı	15	33.53	6.97	8.892	**0.064**
	2001-3000 TL	36	33.92	7.28		
	3001-4000 TL	53	35.85	6.24		
	4001-5000 TL	44	32.14	7.01		
	5000 TL'den fazla	44	34.20	6.93		
FaktörToplam	2000 TL ve altı	15	105.93	15.21	6.645	**0.156**
	2001-3000 TL	36	108.50	16.38		
	3001-4000 TL	53	112.89	10.74		
	4001-5000 TL	44	108.14	11.51		
	5000 TL'den fazla	44	111.68	11.63		

Farklı aile gelir düzeyi grupları için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; aile gelir düzeyi grupları arasında Faktör1, Faktör2 ve FaktörToplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır. (p>0,05)

EK 5.11. Katılımcıların Sivil Toplum Kuruluşunda Faaliyet Süresinin Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Bir sivil toplum kuruluşunda kaç yıldır faaliyet gösteriyorsunuz?		n	Ortalama	Std. Sapma	X^2	p
Faktör1	Kuruluşundan beri üye	8	77.63	8.73	0.275	**0,955**
	1-5 yıl	113	76.07	9.03		
	6-10 yıl	34	75.62	9.57		

	10 yıldan fazla	37	76.19	7.83		
Faktör2	Kuruluşundan beri üye	8	36.88	4.52	2.269	**0.518**
	1-5 yıl	113	33.83	7.34		
	6-10 yıl	34	34.62	6.74		
	10 yıldan fazla	37	33.73	6.04		
FaktörToplam	Kuruluşundan beri üye	8	114.50	12.31	1.000	**0.801**
	1-5 yıl	113	109.90	13.34		
	6-10 yıl	34	110.24	13.30		
	10 yıldan fazla	37	109.92	10.81		

Sivil toplum kuruluşunda faaliyet süresi farklı gruplar için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; sivil toplum kuruluşunda faaliyet süresi grupları arasında Faktör1, Faktör2 ve FaktörToplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır. (p>0,05)

EK 5.12. Katılımcıların Sivil Toplum Kuruluşunda Bir Araya Gelme Sıklığının Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Üyesi olduğunuz sivil toplum kuruluşunda hangi sıklıkla bir araya geliyorsunuz?		n	**Ortalama**	**Std. Sapma**	**X^2**	**p**
Faktör1	Haftada birkaç kez	49	77.53	7.22	10.639	**0.014***
	Ayda bir	84	76.76	8.09		
	3 ayda bir	31	76.87	7.70		
	Yılda bir ya da daha az	28	70.61	12.47		
Faktör2	Haftada birkaç kez	49	32.14	7.00	2.600	**0.458**
	Ayda bir	84	34.44	6.86		
	3 ayda bir	31	35.94	6.49		
	Yılda bir ya da daha az	28	34.32	6.79		
FaktörToplam	Haftada birkaç kez	49	109.67	9.59	4.472	**0.215**
	Ayda bir	84	111.20	12.64		
	3 ayda bir	31	112.81	11.76		
	Yılda bir ya da daha az	28	104.93	17.53		

Sivil toplum kuruluşunda bir araya gelinme süresi farklı gruplar için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; sivil toplum kuruluşunda faaliyet süresi grupları arasında Faktör1 puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır. (p<0,05)

Sivil toplum kuruluşunda yılda 1 ya da daha az bir araya gelen kadınların Faktör1 algısı en düşük (70,61) iken haftada birkaç kez bir araya gelenlerin en yüksektir (77,53) Sivil toplum kuruluşunda faaliyet süresi grupları arasında Faktör2 ve Faktör toplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır (p>0,05).

EK 5.13. Katılımcıların Sivil Toplum Kuruluşunda Kadınlar Adına Projede Yer Alma Durumunun Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Üyesi olduğunuz sivil toplum kuruluşunda kadınlar adına yapılan herhangi bir projelerde yer aldınız mı?		**n**	**Ortalama**	**Std. Sapma**	**X^2**	**p**
Faktör1	Herhangi bir projede yer almadım	79	75.03	6.76	6.653	**0.036***
	Yerel düzeyde projede yer aldım	100	76.47	10.37		
	Ulusal/uluslararası düzeyde projede yer aldım	13	79.46	6.09		
Faktör2	Herhangi bir projede yer almadım	79	34.96	6.48	2.670	**0.263**
	Yerel düzeyde projede yer aldım	100	33.50	7.19		
	Ulusal/uluslararası düzeyde projede yer aldım	13	33.15	6.87		
FaktörToplam	Herhangi bir projede yer almadım	79	109.99	10.69	0.674	**0.714**
	Yerel düzeyde projede yer aldım	100	109.97	14.41		
	Ulusal/uluslararası düzeyde projede yer aldım	13	112.62	11.69		

Sivil toplum kuruluşunda kadınlar adına projede yer alma durumu farklı gruplar için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; sivil toplum kuruluşunda kadınlar

adına projede yer alma durumu grupları arasında Faktör1 puanı bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmaktadır. (p<0,05)

Sivil toplum kuruluşunda herhangi bir projede yer almayan kadınların Faktör1 algısı en düşük (75,03) iken ulusal veya uluslararası projede yer alanların en yüksektir (79,46)

Sivil toplum kuruluşunda kadınlar adına projede yer alma durumu grupları arasında Faktör2 ve Faktör toplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır (p>0,05)

EK 5.14. Katılımcıların Sivil Toplum Kuruluşunda Yer Almanın Sağladığı Kazanımın Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Bir sivil toplum kuruluşunda yer almak size ne yönde bir kazanım sağladı?		**n**	**Ortalama**	**Std. Sapma**	**X^2**	**p**
Faktör1	Dayanışma duygumu geliştirdi	43	75.33	12.31	0.658	**0.883**
	Sosyal sorumluluk duygumu geliştirdi	47	74.96	9.62		
	Yerel sorunlara, siyasete karşı ilgimi artırdı	17	76.24	6.56		
	Kadın sorunlarına karşı duyarlılık geliştirdi	21	76.43	7.21		
Faktör2	Dayanışma duygumu geliştirdi	43	32.93	6.90	7.612	**0.055**
	Sosyal sorumluluk duygumu geliştirdi	47	32.94	8.31		
	Yerel sorunlara, siyasete karşı ilgimi artırdı	17	38.41	6.09		
	Kadın sorunlarına karşı duyarlılık geliştirdi	21	34.10	5.34		
FaktörToplam	Dayanışma duygumu geliştirdi	43	108.26	16.58	6.060	**0.109**
	Sosyal sorumluluk duygumu geliştirdi	47	107.89	13.69		
	Yerel sorunlara, siyasete karşı ilgimi artırdı	17	114.65	10.95		
	Kadın sorunlarına karşı duyarlılık geliştirdi	21	110.52	8.13		

Sivil toplum kuruluşunda yer almanın sağladığı kazanımı farklı gruplar için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; sivil toplum kuruluşunda yer almanın sağladığı kazanım grupları arasında Faktör1, Faktör2 ve Faktör toplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır. (p>0,05)

EK 5.15. Katılımcıların Sivil Toplum Kuruluşunda Erkeklere göre Daha Az Yer Alma Sebebinin Ölçek Puanları Bakımından Karşılaştırılması

Kadınların sivil toplum kuruluşlarında erkeklere göre daha az yer almasını hangi nedene bağlıyorsunuz?		**n**	**Ortalama**	**Std. Sapma**	**X^2**	**p**
Faktör1	Gelir ve eğitim seviyesinin düşüklüğü	24	75.04	8.55	6.141	**0.189**
	Yasalardaki ayrımcı hükümler	10	77.70	4.97		
	Ailevi sorumluluklar	82	75.61	9.94		
	Cinsiyet rollerinin değişmesi	20	78.90	9.95		
	Siyasi ilgi eksikliği	6	75.00	10.00		
Faktör2	Gelir ve eğitim seviyesinin düşüklüğü	24	33.67	5.68	4.824	**0.306**
	Yasalardaki ayrımcı hükümler	10	37.60	6.62		
	Ailevi sorumluluklar	82	33.52	7.78		
	Cinsiyet rollerinin değişmesi	20	35.10	8.49		
	Siyasi ilgi eksikliği	6	37.33	3.72		
FaktörToplam	Gelir ve eğitim seviyesinin düşüklüğü	24	108.71	11.61	6.952	**0.138**
	Yasalardaki ayrımcı hükümler	10	115.30	7.76		
	Ailevi sorumluluklar	82	109.13	14.76		
	Cinsiyet rollerinin değişmesi	20	114.00	13.83		
	Siyasi ilgi eksikliği	6	112.33	11.91		

Sivil toplum kuruluşunda erkeklere göre daha az yer alma sebebi farklı gruplar için yapılan Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre; sivil toplum kuruluşunda erkeklere

göre daha az yer alma sebep grupları arasında Faktör1, Faktör2 ve Faktör toplam puanları bakımından istatistiksel anlamlı fark bulunmamaktadır. (p>0,05)

- Kadınların Faktör1 algısı Faktör2 ve FaktörToplam algılarına göre daha yüksektir.
- Faktör1 algısı arttıkça Faktör2 ve FaktörToplam, Faktör2 algısı arttıkça FaktörToplam algısı artmaktadır.
- 3 ve üstü sayıda çocuğu olan kadınların Faktör2 algısı en yüksektir.
- Yüksek okul mezunu olan kadınların Faktör2 algısı en yüksektir.
- Eşi üniversite mezunu olan kadınların Faktör1 algısı en yüksektir.
- Eşi özel sektörde iş veren veya yönetici olan kadınların Faktör1 algısı en yüksektir.
- 2001-3000 TL geliri olan kadınların Faktör2 algısı en yüksektir.
- Sivil toplum kuruluşunda haftada birkaç kez bir araya gelen kadınların Faktör1 algısı en yüksektir.
- Ulusal veya uluslararası projelerde sivil toplum kuruluşunda görev almış kadınların Faktör1 algısı en yüksektir.